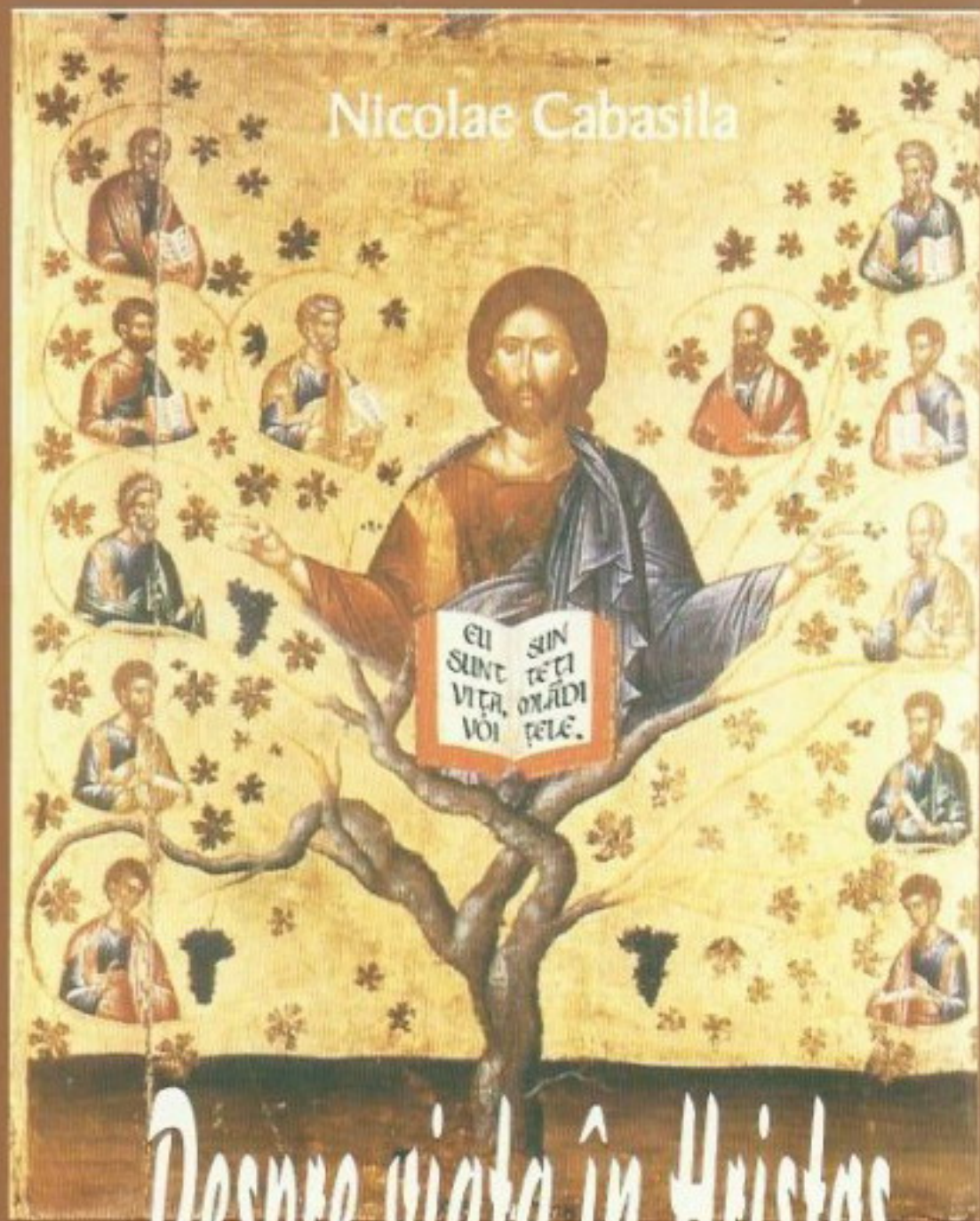

Nicolae Cabasila

Despre viața în Hristos

Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române

DESPRE VIAȚA ÎN HRISTOS

CARTEA I

VIAȚA ÎN HRISTOS SE DOBÂNDEȘTE PRIN SFINTELE TAINE

Viața în Hristos începe și se dezvoltă cât timp trăim pe pământ, însă desăvârșirea ei se atinge abia când vom fi ajuns la «ziua aceea»¹. De fapt, nici viața de aici, nici cea de dincolo nu pot da, una fără cealaltă, fericire deplină sufletului omenesc. Căci pe de o parte, grijile trupești ale veacului ne întunecă viața, iar nestatornicia lumii acesteia nu ne lasă să moștenim aici pe pământ nestrîciunea — motiv pentru care Sfântul Pavel mai bucuros voia să se despartă de trup și de viața aceasta, spre a se uni cu Hristos, căci zicea că e mult mai bine a fi împreună cu El² — iar pe de alta, viața viitoare n-ar aduce nici o fericire deplină pentru cei care, ajunși dincolo, n-ar fi dus cu ei puterea și mădularele simțurilor cu oare s-o poată gusta, căci ar rămâne într-o stare în care domnește doar chinul și moartea. Și e firesc acest lucru, căci ochiului nu-i vine puterea vederii decât atunci când se vede în fața luminii și când soarele îl scaldă cu razele sale, după cum tot așa de firesc e că și cel lipsit de simțul mirosului nu poate gusta mireasma Duhului chiar dacă el s-ar fi vărsat peste toată lumea³. Căci dacă cu aju-

1. Matei 7, 22.

2. Filipeni 1, 23.

3. Imaginea paulină despre ceea ce-i truesc (σώπιον), în stare să ne «întunece» cugetul, o întâlnim deja la Ignatie (Către Efeseni 10, 3) și Origen (*Exegetica m Ps.* 77, 33, Migne P.G. 2, 14). Cel dintâi scriitor creștin care a schitat o doctrină a unor «simțuri duhovnicești» a fost Origen, *In Ioannem* XX, 33, Migne P.G. 14, 676.

torul Sfintelor Taine vor putea avea parte la ziua judecății de însuși Fiul lui Dumnezeu cei care L-au iubit și au auzit de la El aceeași învățătură pe care I-o dăduse Lui Tatăl⁴, apoi nu e mai puțin adevărat că, pentru așa ceva, ei trebuiau să se fi împrietenit cu Domnul și să-și fi dobândit urechi pentru El încă de aici, de pe pământ. Doar nu vei avea de gând, omule, ca abia după ce vei fi trecut în cealaltă lume să te împrietenești și să-ți deschizi urechi duhovnicești sau să-ți gătești haină de nuntă⁵ și alte lucruri trebuitoare nunții la care ești chemat, ci viața de aici trebuie să-ți fie fabrica sau atelierul⁶ tuturor acelor. Cei care n-au făcut acest lucru înaintea plecării din lumea aceasta, unii ca aceia n-au nici o legătură cu viața veșnică : mărturie sunt cele cinci fecioare nebune și bărbatul chemat la nuntă, ca unii care nu și-au putut câștiga nici untdelemn în candelă, nici haină de nuntă.

Așadar, aici pe pământ se naște prin durerile facerii omul lăuntric⁷, omul cel nou, cel zidit după chipul lui Dumnezeu, fiind ca un făt în pântecul maicii sale⁸, iar după ce a prins formă deplină, se naște așa-zicând a doua oară pentru cealaltă lume, desăvârșită și neveștejită. Căci, după cum copilul trăiește în pântecul maicii sale la întuneric, plutind și pregătindu-se astfel după legile firii pentru viața plină de lumină a menirii lui normale de aici de pe pământ, tot așa stau lucrurile și în cele duhovnicești, într-adevăr, acest lucru îl are în vedere Sfântul Apostol Pa-vel când scrie Galatenilor : «Fiii mei, pentru voi rabd din nou chinurile facerii, până ce, în sfârșit, chipul lui Hristos se va împlini în voi»⁹. Numai că pruncii n-ajung în pântecul maicii lor nicicând măcar la simțământul și la conștiința că trăiesc, pe când creștinul are în decursul vieții lui pămân-

4. Ioan 15, 15.

5. Matei 22, 11 f 25, 1—13.

6. ἐργαστήριον.

7. «Omul lăuntric», Romani 7, 22.

8. Imagine capitală pentru întreg tratatul lui N. Cabasila.

9. Galateni 4, 19.

tești destule semne despre viața de dincolo. Explicația stă în faptul că adevărata viață, pentru făc, nu este aceea din întinericul pântecelui mamei, ci pe el îl așteaptă alta, cea viitoare. În pântece încă nu s-a revărsat asupra lui nici o rază de lumină și n-a primit nici un semn că ar mai fi¹ și o altă viață. Omul mare însă, creștinul, vede, dimpotrivă, altceva, și anume că viața viitoare s-a revărsat și s-a amestecat întru totul prin cea prezentă, iar Soarele mării ne-a răsarit și nouă cu îmbelșugare, mireasma cerului s-a vărsat peste ținuturile pline de miros greu în care trăim, iar spre mâncare s-a dat de acum și oamenilor pâinea îngerilor¹⁰. Iată pentru ce sfinților li s-a dat încă de aici de pe pământ nu numai să gătească și să-și orânduiască traiul pentru viața viitoare, ci să și trăiască după ea și să o realizeze încă de aici. Căci scrie Sf. Pavel, într-un loc, lui Timotei⁴¹ : «Cucește viața veșnică», iar în alt loc zice despre sine : «De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește întru mine»¹². La fel zice și Sf. Ignatie Purtătorul de Dumnezeu¹³ : «Apă, vie țășnește din mine, zicându-mi : Grăbește-te mai iute, spre Tatăl». De altfel e plină întreaga Sf. Scriptură cu astfel de rostiri. Ce altceva trebuie să înțelegem prin cuvintele, în care Însuși' Dumnezeu, viața lumii, ne făgăduiește însoțirea Sa până la sfârșit : «Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârșitul veacului»¹⁴ ?

Domnul nostru Iisus Hristos nu s-a mulțumit să împrăștie sămânța vieții pe pământ¹⁵, pentru ca imediat după aceea să se retragă, lăsând oamenilor grija de a supraveghea creșterea ei, nici n-a aprins foc¹⁶, pe care să-i lase în seama oamenilor să-i sporească și, în sfârșit, nici n-a adus foc și

10. Psalm 77, 29.

11. I Timotei 6, 12.

12. Galateni 2, 20.

13. Sf. Ignatie, *Către Romani*, VII, citat liber {P.S.B., 1, p. 177}.

14. Matei 28, 20.

15. Matei 13, 1—23 ; Luca 8, 5.

16. Luca, 12, 49.

sabie ¹⁷, ca să le dea oamenilor și apoi să plece. Nu, ci însuși Dumnezeu este cu noi, după cuvântul Apostolului : «Dumnezeu este Cel ce lucrează în voi, El vă face și să voiți și să săvârșiți»¹⁸ orice lucru, așa încât El însuși aprinde focul și-l pune unde e lipsă, după cum tot El însuși este cel ce mângăiește sabia. Ca să nu mai lungim vorba, doar nu se va sumeți securea față de cel ce o ridică¹⁹. Tot, așa nici unul dintre noi nu va putea săvârși vreun bine dacă n-ar fi ajutat de Bunătatea cea desăvârșită.

Dar nu numai atât. Domnul n-a făgăduit creștinilor numai să le stea într-ajutor, ci le-a făgăduit și mai mult: că-și face sălaș înlăuntrul lor²⁰. Și încă ce spun ? Când vorbește despre unirea noastră cu Dumnezeu, Sfântul Pavel zice că atât ne va covârși dragostea Lui, încât vom deveni împreună cu El un singur Duh : «Cel ce se lipește de Domnul este un singur Duh cu El» ²¹, iar în alt loc zice : «Ca să fiți un trup și un Duh, precum ați și fost chemați» ²². Căci pe cât de negrăită e bunătatea lui Dumnezeu față de noi și cu cât covârșește dragostea Lui față de oameni — încât amuțește și limba a mai grăi «pacea lui Dumnezeu, care covârșește toată mintea» ²³ —, tot pe atât de neîntrecută și de neajunsă este și unirea duhovnicească a credincioșilor cu Dumnezeu, încât mintea nu poate născoci nimic ca să se poată asemana cu ea. De aceea și Sfânta Scriptură are o mulțime de pilde, care să lămurească marea taină a acestei uniri neînțelese, deoarece într-una singură e limpede că nu se poate cuprinde un atât de mare adevăr²⁴. Așa, a fost asemănată uneori cu un mire care intră într-o cămară²⁵, alteleori cu o

17. Matei 10, 34.

18. Filipeni 2, 13.

19. Isaia 10, 15.

20. Ioan 14, 23.

21. I Cor. 6, 17.

22. Efeseni 4, 4.

23. Filipeni 4, 7.

24. Sf. Vasile, *De Ude*, P.G. 31, 684: «un singur cuvânt nu-i de ajuns».

25. Matei 25, 10.

viță de vie²⁶, pe a cărei tulpină se reazemă mlădițele, iar altele cu o nuntă plină de taină și, în sfârșit, altă dată cu unirea ce există între mădulele și cap²⁷ — dar nici una din aceste imagini nu lămurește deplin unirea duhovnicească a omului cu Dumnezeu, căci toate se dovedesc neputincioase în a arăta toată adâncimea acestei taine.

De fapt, orice prietenie duce în chip silit la o unire oarecare ; dar dragostea lui Dumnezeu cu ce s-ar putea asemăna ? Se pare că unirea și legătura dintre soți, pe de o parte, și armonia ascultării mădulelor de cap, pe de alta, ar lămuri cel mai bine această unire tainică. Totuși, până și aceste imagini sunt slab grăitoare și rămân departe de ceea ce ar trebui ele să spună.

Așa, când e vorba de căsătorie, legătura ce o fac cei doi soți nu-i poate uni în așa fel încât să trăiască numai unul pentru altul și să nu fie decât un singur suflet, cum se întâmplă cu unirea dintre Hristos și Biserică. De aceea, când dumnezeiescul Apostol al neamurilor vorbea despre căsătorie, zicând «taina aceasta mare este», a trebuit să adauge imediat: «iar eu zic în Hristos și Biserică» ^, vrând prin aceasta să învedereze că plină de taină este nu atât unirea celor doi soți, ci mai ales desăvârșita unire dintre Hristos și Biserică.

E drept că și mădulele unui trup sunt unite cu capul, (doar prin această unire și trăiesc, căci, în clipa în care această unire s-ar strica, și capul și mădulele ar pieri), cu toate acestea, mădulele credincioșilor par că se leagă mai strâns de Domnul Hristos decât de capul lor firesc ; mai mult viază prin Fiul lui Dumnezeu decât prin buna potrivire în care trăiește capul cu trunchiul omenesc. Și aceasta se vede foarte lămurit din pilduitoarea viață a fericiților mucenici, care mai curând se bucurau să li se taie capul decât să se dezlipească de Hristos, ba răbdau chiar cu plăcere să li se

26. Ioan 15, 5.

27. Efeseni 5, 24—32.

28. Efeseni 5, 32.

taie și cap și mădule, dar nu scoteau o singură vorbă ca să se lepede de Fiul Tatălui ceresc.

Iată un lucru cu totul straniu : cum să te poți uni cu altcineva mai strâns decât cu tine însuși ? Și totuși așa ceva e posibil, deoarece unirea tainică dintre Hristos și Biserică e mai deplină și decât cea dintre cap și mădule, din clipa în care sfinții se leagă mai cu putere de ființa Mântuitorului decât de însăși viața lor. Sfinților li-e mai drag de Mântuitorul decât de ei înșiși, după cum mărturisește Sfântul Pavel²⁹, care mai curând dorește să fie el însuși anatema de la Hristos, numai să știe că dobândește întoarcerea Iudeilor și că ar preamări prin aceasta pe Dumnezeu.

Dacă, deci, dragostea unor oameni se poate ridica până la acea înălțime, apoi cine ar fi în stare să măsoare puterea dragostei dumnezeiești ? Dacă și oamenii stăpâniți de păcate sunt în stare a săvârși fapte de o așa de mare recunoștință față de Dumnezeu, ce va trebui să zicem atunci de puterea de a face bine a însăși Bunătății întrupate ? Și atunci, fiindcă dragostea dumnezeiască este negrăit mai presus decât cea omenească, urmează că și unirea dintre dragostea cea aprinsă a lui Dumnezeu, pe de o parte, și sufletul omenesc, pe de alta, va întrece puterea de înțelegere a omului în așa măsură, încât este cu neputință s-o tălmăcești în cuvinte.

Dar să folosim și altă imagine pentru a lămuri această unire dintre Dumnezeu și sufletul omenesc.

De multe lucruri are nevoie trupul omenesc spre a se susține în această viață : de aer, de lumină, de hrană, de îmbrăcăminte. Toate acestea întrețin în chip firesc trupul și mădulele lui. Ei bine, niciodată nu avem lipsă în același

29. Romani 9, 3.

30. φίλτρον» τὸν ἀνθρώπων, o expresie mult îndrăgită de Cabasila, e folosită și în relațiile cu unii oameni. În acest sens e folosită și de Sf. Ioan Hrisostom pentru a zugrăvi iubirea reciprocă a primilor creștini, *Homiliae U—Ui In Epistolam ad Ephesios*, Migne P.G., 62, 12. Totuși Cabasila o folosește mai ales pentru a arăta iubirea lui Dumnezeu față de om și cea a creștinului față de Dumnezeu.

timp chiar de toate aceste lucruri, ci de unele ne folosim acum, de altele altă dată, după cerințele clipei și ale împrejurărilor. Căci de haină am nevoie, ca îmbrăcăminte, iar nu spre hrană ; pentru a ne astâmpăra foamea, îi dăm trupului mâncare. În același fel în care nici lumina nu ni se dă să o respirăm, tot astfel nici aerul nu se poate schimba într-o rază de soare. Dar nici de simțuri și nici de mădulare nu se folosește omul în fiecare clipă, căci dacă-i vorba să ascultăm ceva, doar nu vom cere ajutorul ochilor și al mâinilor. Așijde-rea, degetele palmei ne ajută să pipăim, iar nu să gustăm, să auzim ori să vedem, căci astfel de trebuințe le împlinesc alte puteri ale sufletului.

Când avem, însă, în vedere viața sufletească a celor ce petrec în Domnul, atunci aflăm că acestora Domnul le vine totdeauna într-ajutor, le împlinește orice lipsă, este pentru ei totul și nici nu îi rabdă măcar să-și întoarcă privirea sau dorul în altă parte decât spre bunătatea Lui. Căci nu există trebuință omenească pe care Domnul să n-o împlinească creștinului : El îi dă viață, îl crește, îl hrănește, El este lumina și suflarea lui, El îi deschide ochii, îi luminează și le dă puterea să-L vadă și pe El, Domnul. El e și hrănitorul și hrana sufletului nostru ; El e cel ce ne dă pâinea vieții³¹, pâine care nu-i altceva decât însăși bunătatea Lui, viață pentru cei ce trăiesc, mireasmă pentru cei ce respiră, îmbrăcăminte pentru cei goi. Și nu numai că sufletul nostru merge spre El, dar tot El ne-arată și drumul, ca unul care ne este și lăcaș de petrecere aici pe pământ, dar, în același timp, și țintă a călătoriei noastre prin lume. Noi suntem mădularele, El ni-e capul. De trebuie să luptăm, și El luptă împreună cu noi (συναγωνίζεσθαι) ; de ne luăm la întrecere, El ne stă arbitru (ἀγωνοθετής) ; de câștigăm, El ni se face cunună (στέφανος) de lauri³².

31. Ioan 6, 35. Pasaj foarte important pentru a înțelege concepția antropologică creștină, așa cum o vede Cabasila.

32. συναγωνίζεσθαι, ἀγωνοθετής, στέφανοι. imagini întâlnite la Clement Alexandrinul, *Protreptic* 96, trad. rom. P.S.B. 4, p. 144, dar și la Maxim Mărturisitorul, *Scholia in Librum De Ecclesiastica Hierarchia* 3, 6, Migne P.G. 4, 132.

Pe toți din toate părțile ne-adună spre El și nu rabdă să ne mai depărtăm nici cu gândul de la El și nicidecum să mai îndrăgim pe altcineva decât pe El. Oriîncotro ne-am îndrepta dorințele, El ne întâmpină și ni le împlinește ; ori într-o parte, ori într-alta, ori de intrăm, ori de ieșim, tot în mâna Lui cădem. «De mă voi sui la cer, Tu acolo ești; de mă voi pogori la iad, Tu de față ești; de mi-aș lua aripi și-aș zbură pe nori până la marginile mării, și-acolo mâna Ta mă va povățui și mă va sprijini dreapta Ta», zice Psalmistul³³. Căci Domnul atrage la Sine pe toți și unește cu El tot sufletul omenesc printr-o silă prea dulce și scăldată în cea mai desăvârșită iubire de oameni. Îmi închipui că tot o astfel de silă a fost și aceea cu care îndemna pe sluga Sa ca să umple casa cu cei chemați la nuntă : «Silește-i să intre ca să-mi umple casa»^M.

Viața adevărată se câștigă prin dar de sus și prin strădania noastră

Am arătat pân-acum destul de lămurit că pentru creștini viața în Hristos începe și se trăiește nu numai în veacul ce va să fie, ci încă și în acesta de pe pământ. De aceea vom arăta în cele următoare în ce chip am putea ajunge să trăim în amândouă viețile, sau, cum zice Sfântul Pavel, «să umblăm întru înnoirea vieții»³³. Va trebui, prin urmare, să spunem care suflete se leagă așa de strâns de Dumnezeu încât se unesc ou El și ce poate fi această unire, pe care nu știu cum s-o numesc și cum s-o tălmăcesc.

Lucrarea pornește de la Dumnezeu ; din partea noastră se adaugă bunăvoința. A Lui e propriu-zis săvârșirea, a noastră e numai dorința de împreună-lucrare. Cu alte cuvinte, întru atât putem noi dobândi unirea cu Dumnezeu, întrucât

33. Psalm 138, 8—10.

34. Luca 14, 23.

35. Romani 6, 4.

ne supunem harului și întrucât nu «ascundem talantul»³⁶ și nu «stingem Duhul»³⁷ ce arde în noi. Adică să nu săvârșim nimic ce strică vieții sufletului, căci orice de felul acesta aduce moartea. Căci atât bunăstarea omului, cât și simțul lui de a face bine cer ca omul să nu ridice sabia contra lui, nici să fugă de fericire^{37 bis} ori să arunce coroana biruinței de pe capul său. Doar însuși Domnul Hristos, care veșnic este printre noi, sădește în suflete în chip neînțeleș rădăcinile vieții duhovnicești.

Căci, într-adevăr, Domnul este totdeauna de față și ajută la creșterea acestor rădăcini de viață, care tot de mâna Lui sunt sădite. Se înțelege, El nu-i de față în mijlocul nostru așa cum a fost când era pe pământ, cu același fel de viață, discutând, convorbind și împărtășind aceeași viață, ci într-alt chip, mai desăvârșit, unindu-ne atât de strâns cu El, încât devenim părtași și împreună-viețuitori cu El³⁸, făcându-ne mădulare ale Lui și formând un singur trup cu El. Căci, pe cât e de negrăită dragostea Lui de oameni, care ne-a îmbrățișat pe noi nevrednicii și ne-a făcut vrednici de binefaceri atât de mari, tot pe atât e de neîntrecută unirea desăvârșită a sufletului cu Dumnezeu, încât nici prin icoană, nici prin cuvânt nu se poate tâlcui. Și tot pe atât de minunat este chipul în care Domnul este de față în viața noastră, ca și multele binefaceri cu care El ne încarcă traiul, ca unul Care singur se scaldă în preamărire. Căci de fapt pe cei ce poartă în trupul lor chipul morții — moarte pentru care și-a dat viața Fiul Omului,— pe aceștia îi zidește din nou, le dă iar formă și îi face părtași la însăși viața Lui.

Datorită Sfințelor Taine — care vestesc moartea și îngroparea Domnului — ne naștem și noi la viața duhovnicească, cu ajutorul lor creștem în ea și ajungem să ne unim în chip minunat cu însuși Mântuitorul nostru. Căci prin

36. Matei 25, 25.

37. I Tesaloniceni 5, 19.

37 bis. Expresie luată probabil de la Dionisie Areopagitul, *Epistola VIU*, 5, Migne P.G. 3, 1096, «îl cheamă când fuge de fericire».

38. συζάω - a se împărtăși din aceeași viață. Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre suflet și înviere*, Migne P.G., 46, 60 B.

aceste lucrări sfinte viem, ne mișcăm și suntem, cum spunea Sfântul Pavel³⁹.

Astfel, Botezul este cel care ne dă însăși ființa și trăirea noastră întru Hristos, căci până nu primesc această Taină oamenii sunt morți și plini de stricăciune și abia prin ea pășesc la viață.

La rândul ei, Ungerea cu Sfântul Mir desăvârșește pe noul născut la viața Duhului, întărindu-i puterile de care are nevoie aici pe pământ.

Iar dumnezeiasca Împărtășanie susține această viață, păstrând-o într-o stare înfloritoare. Și aceasta, pentru că Pâinea vieții de veci este cea care susține puterile sufletului și-l întreamează de-a lungul călătoriei lui. Pe scurt, sufletul trăiește din această Pâine a vieții, după ce și-a primit ființa în baia Botezului și întărirea prin Ungerea cu Sf. Mir.

Și astfel noi trăim în această lume văzută cu gândul la lumea cea nevăzută, schimbând nu atât locul, ci felul de trăire și de viețuire. De fapt, nu noi suntem cei ce ne-am mișcat sau ne-am ridicat mai aproape de Dumnezeu, ci Domnul însuși este cel ce s-a coborât și a venit la noi⁴⁰. Căci nu noi am căutat pe Domnul, ci El ne-a căutat pe noi, doar nu oia a plecat în căutarea păstorului și nici drahma în căutarea stăpânei sale⁴¹, ci însuși Domnul a coborât pe pământ și a găsit în om chipul Său⁴², a cutreierat locurile pe unde rătăcise oia pierdută și luând-o pe umeri a scăpat-o din rătăcire. Bineînțeles nu ne-a mutat în alt loc, ci lăsându-ne pe pământ ne-a făcut încă de aici locuitori ai cerului și ne-a vărsat în suflete dorul după viața cerească, fără să ne

39. Fapte 17, 28.

40. Sf. Vasile: *Despre smerenie* (Migne P.G. 31, 532): «Nu tu ești cel ce ai cunoscut pe Dumnezeu, ci Dumnezeu cu bunătatea Lui este cel ce te-a cunoscut pe tine».

41. Luca 15, 4—10.

42. «Dispariția chipului, stricarea pecetii dumnezeiești întipărită în noi de la prima zidire, pierderea drahmei... ce cuvânt le-ar putea înșira?», Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rugăciunea domnească* V, P.S.B. 29, p. 445.

ridice la cer, ci doar aplecând cerurile și pogorându-Se, după cum zicea proorocul : «Domnul a plecat cerurile și S-a coborât pe pământ»⁴³.

Prin lucrarea acestor Sfinte Taine, Soarele Dreptății intră, ca printr-o mare deschizătură a firii^v în această lume întunecată și omoară tot ce-i pieritor în ea, împrăștiind peste tot duh de viață nemuritoare, căci Lumina lumii⁴⁵ biruiește lumea, după cuvintele Lui : «Eu am biruit lumea»^m, vrând, adică, să spună prin aceasta că trupul muritor și stricăcios se face vrednic de o viață veșnică și netrecătoare. Căci, după cum atunci când intră razele soarelui într-o cameră în care arde o lumânare, privirile tuturor sunt atrase de aceste raze a căror strălucire face să pâlească cu totul pâlpâirile făcliei, tot astfel și strălucirea vieții viitoare, care-și face loc în lumea aceasta prin Sfintele Taine, covârșește în sufletele noastre orice farmec al vieții trupesti și întunecă toată frumusețea și strălucirea acestei lumi.

Aceasta este trăirea în duh, care e în stare să nimească orice poftă a cărnii, după cuvântul Sfântului Pavel : «Cu Duhul să umblați și să nu mai împliniți pofta trupului»⁴⁷. Aceasta este calea⁴⁸ pe care a rânduie-o Domnul când a venit la noi și aceasta este ușa⁴⁹ pe care ne-a deschis-o tot El când a intrat în lume, iar când s-a înălțat la Tatăl n-a găsit cu cale să le închidă, ci de acolo din slava Sa tot pe aceeași cale și pe aceeași ușă coboară între oameni. De fapt, mai curând am putea spune că însuși Domnul e veșnic de față, și acum și în tot cursul vieții noastre, spre a fi credincios făgăduințelor ce ni le-a făcut. Am putea zice și noi cum zicea patriarhul Iacob că Sfintele Taine sunt «casa și

43. Psalm 17, 11.

44. «Soarele dreptății», Matei 3, 20.

45. Ioan 8, 12.

46. Ioan 16, 33.

47. Galateni 5, 16.

48. Ioan 14, 4—6.

49. Ioan 10, 79.

50. Matei 28, 20.

poarta Cerului»⁵¹, prin care nu coboară numai îngerii — oare de fapt slujesc împreună cu noi la orice lucrare pe care o să-vârșim —, ci pentru fiecare din cei botezați coboară și Domnul îngerilor⁵². Pentru aceea, când Domnul a binevoit să primească botezul de la Ioan — vrând prin aceasta să arate, ca într-o oglindă, măreția Botezului pe care îl va înțemeia^M —, atunci a poruncit de s-au deschis cerurile spre a ne face să înțelegem că taina Botezului este aceea prin care ne învrednicim să vedem desfătărilor cerești. Așijderea, și când zice că nimeni nu poate intra în viața de veci dacă n-a primit Botezul, și atunci baia Botezului e închipuită ca o trecere și ca o poartă. De aceea când striga proorocul David : «Deschideți-mi mie porțile dreptății» cred că tocmai aceste porți dorea să le vadă deschizându-se. Aceasta este ceea ce mulți prooroci și împărați au dorit să vadă⁵⁵, dar care s-a putut împlini numai cu venirea pe pământ a însuși deschizătorului porților acestora. Iată pentru ce, dacă i-ar fi fost dat lui David să intre pe ușa aceasta duhovnicească, n-ar fi știut cum să mulțumească lui Dumnezeu că a stricat pe-rețele despărțiturii, ci ar fi exclamat: «Deschideți-mi porțile dreptății și intrând în ele voi lăuda pe Domnul», deoarece, odată trecut pe această poartă, i-ar fi fost dat în măsură și mai mare să cunoască marea bunătate a lui Dumnezeu și ne[^]grăita Lui iubire de oameni.

Într-adevăr, este oare vreo mărturie mai puternică a bunătății lui Dumnezeu și a iubirii Lui de oameni⁵⁶ decât curățirea sufletului nostru de întinăciunea păcatului prin spălarea cu apă, decât dobândirea împărăției cerești prin Ungerea cu Sf. Mir sau, în sfârșit, decât ospătarea împreună

51. Facere 28, 18.

52. «Încă de la Botez fiecare creștin primim și un înger», Origen, în *Mathaeus* 1G, 27, Migne P.G. 13, 1-165.

53. Cu alte cuvinte, termenul *προχαράττων* ne dă să înțelegem, crede Cabasila, că botezul lui Hristos a prefigurat și Botezul creștinilor. Sf. Chirii al Ierusal., *Cateheza III mistagogică*, trad. rom., p. 556.

54. Psalm 117, 19.

55. Matei 13, 17.

56. Tit 3, 4.

cu Cel ce și-a dat trupul și sângele pentru noi ? Prin Sfintele Taine oamenii ajung dumnezei și fii ai lui Dumnezeu⁵⁷, iar firea noastră omenească, care altfel e praf și cenușă, se învrednicește de cinstea care numai Domnului I se cuvine, se ridică la atâta mărire, încât ajunge părtașă la în-săși cinstea și firea dumnezeiască. Cu ce s-ar mai putea ase-măna această minune ? Ar putea născoci mintea omului ceva peste aceasta ? Atât e de mare puterea Tainelor lui Dumnezeu, încât întrece chiar și stelele de pe cer⁵⁸, ba cred că prin strălucirea și măreția ei covârșește orice altă făptură și zidire a lui Dumnezeu. De aceea, oricât ar fi de multe, de frumoase și de mărețe făpturile zidite de Dumnezeu, ele sunt departe de înțelepciunea și nesfârșita pricepere a Făcătorului lumii, Care poate face lucruri și mai desăvârșite în frumusețe și măreție, mai desăvârșite chiar decât ar putea spune orice limbă.

Căci dacă s-ar putea ca Dumnezeu să zidească o făptură atât de plină de frumusețe și de bunătate, încât înțelepciunea și puterea și priceperea acestei făpturi să fie deopotrivă cu ale lui Dumnezeu, cu alte cuvinte desăvârșirea ei să se măsoare cu însuși nesfârșitul veșniciei și să fie ca o strălucire a bunătății Lui celei nemărginite, o astfel de făptură cred că ar trebui să întrecă în chip negrăit toate celelalte zidiri ale Lui. Or, dacă lucrarea lui Dumnezeu a constat întotdeauna din a face și pe altul părtaș la bine și după această lege a săvârșit toate cele trecute și va săvârși toate cele ce vor veni — doar bine spune Dionisie Areopagitul că binele cere să fie împărtășit și împrăștiat la cât mai mulți⁵⁹ —, adică, dacă buna plăcere a lui Dumnezeu vrea să facă părtași pe toți de

57. Sf. Vasile, *De Spiritu Sancto* 9, Migne P.G. 32, 109: «pȃrin Duhul Sfânt putem ajunge dumnezei» (θεό·ν γενέσθαι).

58. Avacum 3, 3.

59. W. Gass trimite la Dionisie -Areopagitul, *De&pre numele divine*, trad. rom. 1, 17. Se vede că Pontanus, primul editor al lui Căbasiila, a confundat lucrurile. De altfel în textul grec nu există nici o trimitere la Dionisie. În realitate e vorba de Sf. Grigorie de Nazianz, O/aiio 38, Migne P.G. 36, 20, unde se citează direct: «binele se cere împărtășit și împrăștiat» (έδει χυθήναι).

cât mai mult bine, și anume tot binele pe care-l poate săvârși, atunci e sigur că lucrarea Lui este cel mai mareț și mai frumos semn al bunătății Lui și cea mai desăvârșită icoană a dragostei Lui de oameni. Or, aceasta nu-i altceva decât lucrarea Iconomiei prin care Dumnezeu a purtat totdeauna grijă de omenire ⁶⁰.

Căci Domnul n-a făcut omenirii numai un bine ca oricare altul, ținându-și pentru Sine partea cea mai bună, ci ne-a făcut părtași la însăși plinătatea Dumnezeirii⁶¹, încărcându-ne cu toată bogăția darurilor care se revarsă din Ființa Lui. De aceea n-a greșit Sfântul Pavel când a spus că mai ales în Evanghelie «se descoperă dreptatea lui Dumnezeu» ⁶², căci dacă există o facere de bine și o dreptate a lui Dumnezeu, apoi aceasta se arată tocmai la împărțirea tuturor din belșugul bunătăților și al fericirilor dumnezeiești, lată de ce Sfintele Taine pot fi numite, cu drept cuvânt, «porți ale dreptății», deoarece tocmai bunătatea și dragostea lui Dumnezeu față de omenire — care nu sunt decât reflexul dreptății³ și a facerii Lui de bine — ne-au deschis porțile, prin care oamenii ajung la fericirea Cerului.

Dar în judecata și în dreptatea Sa, Domnul a ales și altă cale pentru a ne face părtași la biruința cerului : ne-a arătat adică și ușa prin care să intrăm, și calea spre a ajunge la ea. Căci nu ne-a smuls în chip silnic din ghearele diavolului ca pe niște robi, ci s-a dat pe Sine preț pentru noi, iar pe cel rău l-a pus în lanțuri, nu ca să-și arate tăria Sa, ci pentru că așa cerea dreapta judecată. Astfel a ajuns stăpân al casei lui Iacob, după ce nu prin silă, ci după dreptate a nimicit tirania celui rău, ce apăsa asupra sufletelor oamenilor. La acest lucru se gândește și Psalmistul când zice : «Dreptatea și adevărul sunt temelia tronului Tău, Doam-

60. οἰχοΜομία — planul de mântuire a lumii — prin întruparea Domnului. Despre ea, E. Braniște : N. Cabasila, *Tâlcuirea Șintei Liturghii*, București, 1946, indice.

61. Col. 2, 9.

62. Rom.), 17.

63. Ps. 117, 19.

ne»⁶⁴. Această dreptate nu numai că ne-a deschis nouă ușile cerului, dar însăși Dreptatea întrupată S-a pogorât la noi. Căci în vremea de demult, înainte de a se fi coborât Domnul printre noi, nu exista nici o dreptate pe pământ. Așa într-o zi, cum nu-I scapă Lui nici cea mai mică taină, s-a aplecat din înălțimea Cerului să vadă dacă va afla, oare, dreptate pe pământ și n-a aflat deloc. «Căci, zice Psalmistul, toți s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut, nu este nici unul care să facă binele, nu este până la unul»⁶⁵.

Iar când celor ce ședeau în întunericul minciunii și în umbra morții le-a răsărit adevărul, atunci și dreptatea s-a pogorât din cer și s-a arătat oamenilor pentru prima oară în (toată desăvârșirea ei. Atunci s-a făcut îndreptarea noastră, căci prin moartea pe cruce a Celui atotdrept s-a șters vina ce era asupra noastră, au căzut de pe noi cătușele fărădelegilor și ale nedreptăților, la care singuri ne-am osândit, iar în urma acestei morți răscumpărătoare a Domnului noi am ajuns să fim și prieteni, și aleși ai Lui. Fiindcă prin moartea Sa, nu numai că Domnul ne-a slobozit din patimi și ne-a făcut cetățeni ai altei împărății, ci «ne-a dat și puterea ca să ne facem fii ai lui Dumnezeu»⁶⁷, unindu-ne cu El atât prin trupul pe care l-a luat asupra-Și, cât și prin Cel ce ni se împărtășește sub forma Sfintelor Taine. Așa că în acest chip însuși Domnul face să răsară în sufletele noastre dreptatea și viața Sa, dreptatea cea adevărată pe care oamenii ajung s-o cunoască și s-o trăiască prin Sfintele Taine.

,-. Căci chiar dacă și înainte de venirea Celui ce ne-a adus îndreptarea și împăcarea au mai fost mulți oameni dreți și iubiți de Dumnezeu — ceea ce trebuie să recunoaștem —, totuși aceasta trebuie s-o înțelegem în legătură ou vremea lor, ca unii care au fost credincioși și nădăjduitori în vremile ce vor veni după ei, cu alte cuvinte ei trebuiau să stea pregătiți

64. Ps. 8, 15 ; 88, 15.

65. Ps. 13, 3.

66. Ps. 84, 12 i îs. 9, 1.

67. Ioan 1, 12.

și, îndată ce va veni Dreptatea, să alerge spre Ea ; îndată ce va veni Plătitorul răscumpărării, ei să devină slobozi ; când va veni Lumina, ei să-și deschidă ochii să vadă, iar când însuși Adevărul se va descoperi trupește, atunci să nu se mai uite la «închipuirea» Lui, ci la El însuși. Pe vremea aceea, cei drepți se deosebeau de cei nedrepți numai prin aceea că — după ce și unii și alții purtau aceleași lanțuri și îi apăsa aceeași tiranie a iadului — cei dintâi sufereau robia și apăsară doar de frică, dorind cu toată puterea nimicirea închisorii și ruperea lanțurilor lor, iar capul tiranului doreau să-i vadă căzut la picioarele lor, în vreme ce ceilalți nu-și dădeau nici măcar seama de viața îndobitocită pe care o duceau, ci se bucurau de această robie. La fel cu aceștia din urmă au fost și cei ce au trăit în binecuvântatele zile ale vieții pământești a Mântuitorului : nici ei n-au fost bucuroși să răsară Soarele Dreptății peste ei, ba au făcut tot ce-au putut ca să-i stingă sau chiar să-i oprească razele de a se împrăști peste lume.

De aceea, era și firesc ca atunci când a fost să se arate împăratul, primii să fie sloboziți din tirania iadului, pe când ceilalți să rămână și mai departe în lanțurile patimilor. Căci bolnavii care vor cu orice preț să-și refacă sănătatea și care cer bucuros și cât mai grabnic să vină la ei doctorul, unii ca aceștia arată mai mult dor după sănătate decât cei care nu-și dau seama nici de boala lor și nu cer nici ajutorul doctorului. Pe cei dintâi, cred că, chiar înainte de a-i vizite, doctorul îi socotește aproape vindecați, bineînțeles dacă nu se îndoiesc de meșteșugul său doftoricesc. Or, în timpurile vechi tocmai în acest fel trebuie să înțelegem că a socotit Domnul pe unii drepți și aleși ai Săi. într-adevăr, unii ca aceștia făceau tot ce erau în stare spre a săvârși cât mai multă dreptate, de aceea în ziua în care a venit Mântuitorul ei s-au și învrednicit de slobozirea din lanțurile robiei lor. Dar chiar așa stând lucrurile, soarta lor nu era prea fericită. Căci ca unii care erau mai dinainte hotărâți să trăiască după

adevărată dreptate, ar fi trebuit s-ajungă în clipa morții «în pace și în mâna lui Dumnezeu», cum zice înțeleptul Solomon⁶⁸. Or, cei care plecau din această lume se duceau cu toții în iad. Când a venit însă în lume Stăpânul lumii, noi am primit dreptatea cea adevărată și dragostea lui Dumnezeu, căci Domnul Hristos n-avea nevoie să le caute undeva departe, din clipa în care ele erau tocmai însușirile firii Lui. Iar calea de la cer către pământ Domnul n-a aflat-o gata, ci El însuși și-a croit-o. Dacă ar fi aflat-o gata, ar fi însemnat că altcineva, înaintea Lui, a deschis-o ; or : «Nimeni nu s-a suit la cer, fără numai Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului care este în cer»⁶⁹.

Și atunci, din moment ce înainte de venirea Crucii nu exista nici iertare de păcate și nici urmă de jertfă răscum-părătoare, oare despre ce fel de dreptate putea fi vorba în acele vremuri ? Căci înainte de a te fi împăcat cu prietenii nu e firesc să te poți prinde în horă cu ei, iar înainte de a-ți fi rupt cătușele robiei, nu poți avea dreptul să câștigi cununa alergătorilor. Sau, ca să fim mai scurți, dacă mielul paștilor evreiești a adus într-adevăr mântuirea, atunci de ce a mai fost necesară o a doua mântuire ? Căci dacă icoana și închipuirea desăvârșirii ar fi adus fericirea deplină, atunci Adevărul și Viața nu ar mai fi avut rost să vină în lume. Ce rost mai avea moartea lui Hristos ca să împrăstie dușmă-nia, să strice zidul de despărțire și să strălucească pacea și adevărul, dacă încă înainte de jertfa de pe Golgota ar fi fost cu puțință să te faci drept și prieten înaintea lui Dum-nezeu ?⁷⁰

Dar să mai aducem o mărturie.

Odinioară Legea era cea care ne unea cu Dumnezeu, azi, credința și harul. Urmează de aici că odinioară starea noastră

68. înțelepciunea lui Solomon 3, 1.

69. Ioan 3, 13.

70. Despre raportul dintre Vechiul și Noul Testament, dintre tip și antitip, vorbește Cabasila adeseori în *Tâlcuirea Sîntei Liturghii*, trad. E. Braniște.

față de Dumnezeu era aceea dintre rob și stăpân, pe când azi, cea de fii și de prieteni ai Domnului ; căci Legea e făcută pentru robi, câtă vreme harul, credința și încrederea sunt pentru prietenii și copiii familiei. Din toate cele spuse până aici, se învederează că Mântuitorul este «întâiul născut dintre morți»⁷¹ și că dacă El nu ar fi înviat dintre morți nici un om n-ar fi ajuns să guste din viață. De aceea El a fost începătorul sfințirii și îndreptării noastre, cum spune și Sfântul Pavel când scrie evreilor : «Domnul Hristos a pătruns dincolo de catapeteasmă până în Sfânta Sfintelor, ca un înainte mergător al nostru»⁷². Căci când a intrat în aceste Sfinte ale Sfintelor și S-a adus pe Sine, în locul nostru, jertfă înaintea Tatălui ceresc, Mântuitorul lumii a luat cu Sine și pe cei ce vor să fie părtași îngropării Sale, necerându-le să moară în chip firesc ca și El, ci doar să mărturisească moartea Domnului prin Botez și să-L vestească prin Ungerea cu Sfântul Mir și prin împărtășirea cu Sfânta Taină ce se săvârșește pe altarul Bisericii, unde, în chip neînțeles, oamenii mănâncă trupul Celui ce a murit și a înviat. Așa că, după ce i-a făcut să intre pe porțile împărăției Sale, Domnul îi și încoronează pe cei ce îi urmează.

Și aceste «porți» sunt cu mult mai însemnate și mai de folos pentru sufletul nostru decât chiar porțile raiului, căci acestea din urmă nu se deschid nimănui dacă n-a trecut înainte prin cele dintâi; porțile raiului stau încă închise, în timp ce celelalte sunt de mult deschise ; cele dintâi lasă pe om să intre, dar îl opresc de a mai ieși, celelalte dau omului libertatea de a mai ieși chiar după ce a intrat odată ; unele pot fi închise și au și fost închise, celelalte s-au dat în două părți, catapeteasma s-a rupt⁷³ și zidul de despărțire a fost dărâmat⁷⁴.

71. Col. 1, 18.

72. Evr. 6, 20.

73. Matei 27, 51.

74. Ef. 2, 14 f Col. 1, 20.

De acum însă nu mai tragem linie de despărțire între porțile raiului și ale harului și nici catapeteasmă, nici zid despărțitor nu le va mai despărți pe una de alta. Căci nu numai că s-au deschis porțile, ci, precum așa de minunat zice evanghelistul Marcu, înseși «cerurile s-au deschis»⁷⁵, arătând prin aceasta că de acum n-a mai rămas nici ușiță de despărțire, nici catapeteasmă și nici altceva. Căci bine a spus Sf. Pavel că Cel ce a împăcat lumea de sus cu cea de jos și a unit-o și a împăciuit-o, iar peretele din mijloc al vrajbei l-a surpat, Unul ca acesta nu se poate minți pe sine, iar porțile acestea, care pentru Adam s-au deschis întâia dată, au trebuit să se închidă din clipa în care Adam nu mai era în starea în care trebuia să rămână. După ce însă aceleași porți au fost deschise din nou de însuși Hristos, Cel care n-a săvârșit și nici n-a putut săvârși păcat — căci doar se spune că «dreptatea Lui rămâne în veac»⁷⁶ —, urmează că de atunci aceste porți trebuie să rămână deschise, pentru ca oamenii să intre prin ele la viața cea adevărată, iar odată intrați acolo, ei nu vor mai ieși. Căci însuși Mântuitorul zice : «Eu am venit ca viață să aibă și mai multă să aibă»⁷⁷. Or, viața pe care ne-a adus-o Domnul ne-a fost dată prin Sfintele Taine, cu ajutorul cărora noi ne facem părtași cu El prin moarte și suferim împreună cu El, căci și moartea numai așa o putem înlătura. Pentru că fără a ne fi botezat cu apă și cu Duh Sfânt nu putem intra în viață⁷⁸, iar fără a mânca trupul Fiului Omului și a bea sângele Lui nu putem avea viață întru noi⁷⁹.

Dar să ne întoarcem iar la ceea ce am spus mai sus. Nu putem începe o viață în Dumnezeu până nu vom fi murit păcatului, iar păcatul nu-l poate omorî nimeni decât singur Dumnezeu. Firește că dacă omul de bunăvoia sa s-a lăsat bi-

75. Marcu 1, 10 ; Ef. 2, 14 j 16; Col. 1, 20; II Tim. 2, 13.

76. Ps. 110, 3.

77. Ioan 10, 10.

78. Ioan 3, 5.

79. Ioan 6, 53.

ruit de rău, tot așa va trebui să recâștige singur biruința. Dar din clipa în care a ajuns aproape un rob al păcatului, el nu mai este în stare de așa ceva. Căci cum ne-am putea face mai buni atâta vreme cât rămânem robi ? Și apoi chiar dacă am fi într-un fel oarecare mai mari decât diavolul, nu-i mai puțin adevărat că «nici o slugă nu-i mai presus de domnul său»⁸¹. Și fiindcă, pe de o parte, omul care trebuia să scape de datoria care-l apăsa greu pe suflet și să câștige această biruință prin puterile lui ajunsese el însuși rob al celor peste care el trebuia să fie stăpân, iar pe de altă parte fiindcă Dumnezeu ca stăpân atotputernic nu era cu nimic dator față de nimeni, urma că nici Dumnezeu, nici omul n-au deschis lupta cu diavolul, iar întrucât fărădelegea stăpânea mai departe lumea, viața cea adevărată nu putea răsări pe pământ, căci unul era cel ce datora și ou totul altul cel care putea plăti datoria. Din această pricină a trebuit ca Dumnezeu și omul să conlucreze, iar cele două firi au trebuit să se unească în una și aceeași persoană, și anume în așa fel ca una din ele să fie biruită, iar cealaltă să iasă învingătoare.

Și atunci iată ce s-a întâmplat : însuși Dumnezeu vine și în locul omului ia asupra Sa lupta contra fărădelegii, pentru că de astă dată El era și om. Ca om liber de orice păcat. El câștigă biruința asupra păcatului, căci este și Dumnezeu, în felul acesta firea omenească se mântuiește de rele și câștigă cununa de biruință asupra păcatelor în care căzuse⁸².

80. Sf. Vasile: *Comentat la psalmul 148* (trad. rom. p. 290—1): «sufletul omenească a căzut sub jugul greu al păcatului». Sf. Grigorie de Nyssa: *Despre rugăciunea domnească*, trad. D. Stăniloae, în P.S.B., p. 445 sq.: «omul a ales în locul împreună-vietuirii cu Dumnezeu chinul tiranizării de către puterea stricătoare».

81. Mat. 10, 24.

82. O serie de teologi apuseni în frunte cu Gass însuși (*op. cit.*, p. 78), apoi Riviere, *Le dogme de la Redemption*, Louvain, 1931, p. 281—301 au susținut că Nicolae Cabasilă va fi fost influențat în aceste pasaje de «doctrina juridică a satisfacției» formulată de Anselm de Canterbury. E meritul lui S. Salaville («Vues soteriologiques chez N. Cabasilas», în *Revue des etudes byz.*, București, 1943, p. 5—57) de a fi respins acest neadevăr. Opera lui Anselm a fost tradusă în grecește mult mai târziu, încât Cabasilă n-o putea consulta.

Aceasta însă nu însemnează că toți oamenii luptă și câștigă biruințe, deoarece ei n-au putut fi sloboziți de cătușele fără-delegilor decât prin mijlocirea dureroasă a lui Hristos, care a dat putere fiecăruia dintre oameni să omoare păcatul și să devină părtaș la preamărirea Lui. Pentru a asigura deci cununa biruinței, Mântuitorul a avut parte de răni, de cruce, de moarte și de altele de felul lor și chiar când I se îmbia bucuria, «a primit crucea, neținând seamă de ocara ei»⁸³.

Pe de o parte însă, Mântuitorul n-a săvârșit nici o nedreptate pentru care să poată fi judecat, nici n-a făcut nici o fărădelege și nici cel mai mic rău, care să dea curaj și celui mai nerușinat denunțator să-i pârască, iar pe de altă parte, se știe că răni și rușine și moarte pot veni cuiva numai pe urma săvârșirii de păcate. Și atunci, cum de a putut îngădui așa ceva când știm că Dumnezeu însuși este iubitor de oameni și atotmilostiv ? Căci nu-i de crezut că Cel atotbun s-ar putea bucura de stricăciunea și de moartea care stăpâneau în lume. De aceea față de păcatele omenirii El a răspuns cu suferința și cu moartea, dar nu atât ca să-i pedepsească prin aceasta, cât mai curând ca să-i vindece. Se înțelege doar că Mântuitorului nu I s-ar fi potrivit o soartă ca aceea pe care a primit-o de bunăvoie pentru noi și nici n-avea măcar urmă de slăbiciune, ca să aibă nevoie de vreo doctorie, ci tăria paharului plin cu amărăciune, pe care I-a băut, a trecut în noi și a nimicit păcatul de acolo, iar suferința Celui nevinovat ne-a scăpat de marea datorie pe care noi păcătoșii trebuia s-o plătim lui Dumnezeu.

Și fiindcă împăcarea adusă de Mântuitorul a fost mare și minunată și mult mai deplină decât răutățile omenești, ea nu numai că a șters vrajba, dar a adăugat în folosul nostru atâtea binefaceri, încât și cei mai lepădați de Dumnezeu și mai împătimiți, ca și cei mai robiți și mai necinstiți au fost ridicați până la slava cerului, iar cei de pe pământ au ajuns părtași ai împărăției lui Dumnezeu. Căci moartea Mântui-

83. Evrei 12, 2.

torului nu poate fi îndeajuns prețuită, chiar dacă, din bună-tatea Domnului, ea a ajuns să fie cumpărată de noi, ucigașii, pe un preț atât de mic. Domnul a vrut însă și pe această cale să se preamărească în sărăcie și necinste, să trăiască în toate ca un rob și să fie vândut pe preț de rob, ca astfel să dobândească prețul nelegiurii. Și într-adevăr, El a socotit că e o dobândă a suferi astfel de înjosire pentru noi oamenii, căci pe prețul de nimic cu care a fost vândut Mântuitorul ne-a făcut să înțelegem că moartea Lui pentru lume e un dar, un dar cu totul gratuit. El a murit de bună voie fără să fi nedreptățit pe cineva, nici în viața Sa particulară, nici în cea publică, făcându-se izvor nesecat de binefaceri pentru ucigașii Săi, izvor mai bogat chiar decât și-au putut închipui și dori acești ucigași.

Ce să mai lungim vorba ? Cel care a murit a fost chiar Dumnezeu. Sângele vărsat pe cruce a fost tot al lui Dumnezeu. Ce-ar putea fi mai prețios decât această moarte ? Dar în același timp, ce-ar putea fi mai înfricoșător ? Iată, prin urmare, cât de adâncă a fost căderea omenească, încât pentru a o vindeca a fost necesară o doctorie atât de puternică ! Desigur pentru a se ispăși fărădelegea se cerea o pedeapsă corespunzătoare, iar pentru a dobândi iertarea de batjocurile aduse lui Dumnezeu se cerea o răscumpărare în stare să șteargă fărădelegea. Căci dacă odată s-a dobândit împăcarea, atunci nimeni nu mai poate invoca vreo vină. Dar între oameni nu se găsea nici unul care să nu aibă nici o vină și să fie în stare să sufere pentru greșelile altora. Ba mai mult, nici un om singur și nici omenirea întreagă — chiar dacă ar suferi de o mie de ori moartea — n-ar fi fost în stare să împace pe om cu Dumnezeu. Căci prin ce suferință ar fi în stare un rob nevrednic să răscumpere greșeala de a fi stricat în sine *chipul împărătesc*⁸⁴ al Domnului, bătându-și joc de el într-un

84. βασιλική εἰκών, imagine devenită uzuală în Biserică, începând din sec. IV. Eusetau, *De Ecclesiastica Theologia* 2, 7 (Migne P.G., 24, 912); Atanasie, *Adversus arianos* 3, 5, Migne P.G., 21, 332, în trad. rom. P.S.B. 15, p. 330 ; Sf. Grigorie de Nyssa, *De Proiessione Christiana*, Migne P.G. 46, 215 etc.

mod atât de josnic ? Pentru aceasta Domnul cel fără păcat, după ce suferă chinuri nenumărate, își dă și viața, iar când este copleșit de răni, ca om, același Domn ia asupra-Și și rănilile omenești, făcându-i astfel liberi pe aceștia de greutatea fărădelegilor lor și slobozind la libertate pe cei legați, ca Unul care n-avea nevoie s-o cucerească pentru Sine, fiind Stăpân și Dumnezeu.

Iată, deci, cât de scump ne-a fost câștigată viața cea ade-vărată prin moartea Mântuitorului !

Cât despre mijlocul de a atrage în sufletele noastre o astfel de viață, aceasta nu se poate dobândi decât prin Sfin-tele Taine : prin spălarea Botezului, prin Ungerea cu Sf. Mir. *Prin mijlocirea acestor Sfinte Taine, Hristos vine la noi, Își face sălaș în sufletul nostru, Se face una cu el și-l trezește la o viață nouă. O dată ajuns în sufletul nostru, Hristos sugru-mă păcatul din noi, ne dă din însăși viața Sa și din propria Sa desăvârșire, ne face părtași la biruința Sa — o / cât e de nespusă bunătatea Lui ! —, după ce-am ieșit din baia Bo-tezului ne pune pe frunte cununa de lauri, iar la ospățul sfin-tei Împărtășanii ne mai declară și biruitori împreună cu El !*

Dar oare ce legătură este între cununa biruinței, care de obicei e roadă multor strădanii, și baia Botezului, Ungerea Mirului și ospățul Altarului ? Ceva este, căci chiar dacă nu ne luptăm și nu ne străduim când săvârșim aceste Taine, nu-i mai puțin adevărat că atunci în sufletul nostru trăim această luptă, preamărim înfrângerea răului, adorăm și slă-vim biruințele sau trofeeale Mântuitorului și-I mărturisim o adâncă și nețărmită dragoste. Ba mai mult, chiar rănilile, loviturile și moartea Lui devin ale noastre, iar trupul nos-tru se schimbă în trupul Celui care a murit și a înviat. De aceea, e și firesc să ne bucurăm de bunătățile ce decurg din suferințele și din moartea Lui. Dacă cineva, văzând căzut la pământ un tiran, de care toată lumea din jur striga că-i vrednic de judecată, s-ar apuca să-i laude, să strige că-i vrednic să poarte cunună pe cap, să-i preamărească viața

plină de cruzimi, ba încă ar spune că e în stare să moară și el împreună cu acel tiran, pentru că legile au fost nedrepte ou el și că sentința s-a dat greșit, — iar pe deasupra, fără pic de rușine și fără să-și mai ascundă răutatea, ar mai lua încă și pe Dumnezeu de martor în această obrăznicie a lui —, ei bine, ce soartă ar merita un asemenea om ? Oare i-am da și lui aceeași pedeapsă ca și tiranului ? Se înțelege că da. Dimpotrivă, dacă altcineva își preamărește prietenul câștigător la alergări, se bucură de câștigul lui, îi împletește cununa de lauri, pune pe toți cei din jur să-i aclame și să-i aplaude, apropiindu-se cu toată dragostea de biruitor, l-ar săruta pe frunte, i-ar strânge mâna și atâta ar sălta de bucurie ca și cum el însuși ar fi câștigat cununa de lauri, în cazul acesta, oare nu s-ar împărtăși și el din răsplata viteazului — cel puțin dacă judecătorii ar fi drepti — exact în același fel în care cel dintâi s-a făcut vrednic de soarta tiranului ?

Căci, într-adevăr, dacă se cade să cerem de la cei răi să dea seama de faptele lor și-i facem răspunzători de înclinările lor păcătoase, ar fi nedrept să nu ținem seamă de gândurile bune ale celor drepti⁸⁵. Dacă, pe deasupra, învingătorul n-ar avea nevoie de foloasele aduse de biruințele sale și nimic n-ar dori decât să vadă pe laudătorul său aclamat de popor, iar în schimbul biruinței sale mai bucuros ar dori să-i vadă pe prietenul său dobândind cununa de lauri, în acest caz oare n-ar fi lucru firesc și drept ca, chiar fără strădanii și primejdii, să ajungă să se încoroneze acest prieten ? Tot așa vom putea înțelege și rostul Botezului, al Mirului și al împărtășaniei în viața noastră. Căci și noi, pe de o parte disprețuim, urâm și ne întoarcem privirile de la tiranul cel necurat, iar pe de altă parte pe Cel ce a câștigat biruința îl laudăm, îl preamărim, admirăm biruința Lui și ne plecăm în fața strădaniilor Lui, iubindu-L din toată pu-

85. Desigur că «tiranul» nu poate fi decât diavolul, pe când «campionul câștigător» nu poate fi decât Hristos. El e și «țintă» (τέλος) și «răsplată» (ίπαίειον).

terea sufletului nostru, încât din prisosul acestor adânci simțăminte de dragoste îl primim ca pâine să ne cuminecăm, ca mir să ne ungem, ca apă să ne spălăm de fărădelegi. Se vede, așadar, lămurit că Mântuitorul a luptat pentru noi murind, pentru ca noi să biruim ; de aceea nu trebuie să ne pară ciudat și nefiresc lucru ca prin mijlocirea Sfintelor Taine să câștigăm cununa biruinței. Așa, în ce privește Botezul, noi suntem convinși că el are tot atâta putere ca și moartea și îngroparea lui Hristos, de aceea îl primim cu toată graba și bucuria. Dar și Domnul — El care nu face oamenilor daruri fără însemnătate și nu-i face vrednici de binefaceri mărunte — pe cei care au murit și s-au îngropat loruși prin Botez, îi face una cu El, și nu numai că-i face vrednici de o cunună de biruință sau de o parte din mărirea Sa, ci li se dă pe Sine însuși încununat cu toată strălucirea biruinței.

Când ieșim din apa Botezului, noi avem în suflete pe însuși Mântuitorul nostru, și încă nu numai în suflet, ci și pe frunte, în ochi, ba și în mădule și în cel mai ascuns ungher al ființei noastre, și anume îl avem plin de mărire, curat de orice păcat și lipsit de orice stricăciune, așa precum a înviat, așa cum S-a arătat apostolilor, precum era pe când S-a înălțat la cer și, în sfârșit, așa cum va fi când Se va întoarce iarăși să ne ceară comoara ce ne-a încredințat-o.

Prin mijlocirea acestei nașteri, prin Botez, noi am fost însemnați într-un fel oarecare cu însuși chipul și pecetea lui Hristos, care de acum încolo stăpânește toate intrările ființei noastre, pentru ca nimic străin să nu mai pătrundă în noi. Cele două căi pe care se face respirația și hrana trupului nostru sunt tot aceleași prin care Domnul pătrunde în sufletele noastre ; amândouă căile ne unesc cu ființa Sa, una sub formă de ungere de bună mireasmă, iar alta sub

86. Același φίλτρον (iubire excesivă) de care am mai pomenit.

formă de mâncare duhovnicească. Domnul devine suflarea noastră și hrana noastră și, astfel, unindu-Se cu noi și amestecându-Se pentru totdeauna în unitatea ființei noastre, El Se face trupul nostru tainic și în acest trup El ajunge cu vremea să fie pentru noi ceea ce este capul pentru mădulare. Prin Domnul, noi ne facem părtași la toate binefacerile Duhului, pentru că El e capul nostru, și ceea ce aparține capului e firesc să treacă și asupra mădulelor.

Poate că cineva s-ar mira că Dumnezeu nu ne-a lăsat să avem parte mai mare la suferințele și la moartea Lui. Se vede că a vrut să lupte El singur, dar când a fost vorba de cununa biruinței, îndată ne-a făcut și pe noi părtași la ea, Aici e taina nespusei iubiri de oameni a Fiului lui Dumnezeu, iubire care covârșește toată mintea și toată puterea de înțelegere⁸⁷. Căci abia după ce Hristos S-a răstignit, ne-am putut uni și noi cu Domnul, câtă vreme până ce nu murise, noi n-avusesem nici o legătură cu El. Înainte de a muri, El era fiu prea iubit; în aceeași vreme noi eram niște făcători de rele, robiți patimilor și înrăiți la suflet. După ce, însă, Mântuitorul Și-a dat viața pe cruce, dobândindu-ne răscumărarea și zdrobind cătușele diavolului, din acel moment am primit slobozenie și înfiere și ne-am făcut mădulare ale trupului care are drept cap pe Hristos. Din această pricină, tot ce se ține de cap, devine și al nostru. Și anume, prin baia Botezului ne curățim de orice păcat, prin Taina Mirului ne facem părtași la darurile cele dumnezeiești, iar prin Sfânta Cuminecătură dobândim părtășie la însăși viața Domnului Hristos. În ce privește viața noastră viitoare, ne va fi dat să o trăim ca niște dumnezei în jurul marelui Dumnezeu⁸⁸, să

87. Iubirea de oameni cea negrăită (τῆί ἀρρήτου φιλαΜθρωπίαι) (a Domnului) depășește orice judecată și toată puterea de înțelegere.

88. Mineiul lunii August, ziua 6, la praznicul Schimbării la Fată; irmosul utreniei: «Ia a doua venire a Sa Hristos Se va arăta ca un Dumnezeu între dumnezei».

devenim moșteni la aceleași bunuri ca și El și chiar să ajungem să stăpânim împărăția Lui — bineînțeles, dacă nu cumva ne vom orbi de bunăvoie în restul vieții pământești și dacă nu vom spinteca cu mâinile proprii haina noastră împărătească⁸⁹. Căci în cealaltă vreme a vieții noastre numai un singur lucru ni se cere : să păstrăm binefacerile și darurile împărtășite de Hristos și să nu lepădăm cununa, pe care cu atâtea oboseli și strădanii ne-a împletit-o Mântuitorul. Doar aceasta și este viața în Hristos, viață pe care o câștigă Tainele Sfinte, la care, bineînțeles, se adaugă și strădania binevoitoare a omului⁹⁰.

Dar, pentru a putea vorbi despre această viață în Hristos, se cade să tratăm întâi despre fiecare Taină în parte, iar în al doilea rând, despre rostul pe care-l are în această lucrare și voința omului.

89. Iarăși χ

90. Această frază, cuprinzând pe de o parte rolul harului dobândit prin Sfintele Taine, iar pe de altă parte contribuția omului ($\sigma\pi\omicron\upsilon\delta\eta$), face legătura primelor cinci cărți cu cea de a șasea.

CARTEA A DOUA

ROLUL SFÂNTULUI BOTEZ ÎN VIAȚA DUHOVNICEASCA

Din cele spuse până aici se vede lămurit că viața duhovnicească își are izvorul în Sfintele Taine. Acum vrem să arătăm modul în care fiecare din aceste Taine ajută la dobândirea vieții duhovnicești. Și pentru că viața în Hristos constă în unirea sufletului nostru cu Dumnezeu, n-avem decât să vorbim în cele următoare despre chipul în care fiecare Taină Sfântă ajută la unirea credincioșilor cu Hristos.

Întâi de toate, pentru a ne uni cu Hristos va trebui să trecem prin toate stările prin care a trecut și El. Dar dacă e drept că Hristos a primit în Sine trup și sânge lipsite de orice întinăciune a păcatului, tot așa-i de adevărat că Cel ce prin fire a fost dintru-nceput Dumnezeu a îndumnezeit însăși firea omenească pe care a luat-o și, în sfârșit, Fiul lui Dumnezeu a murit și a înviat în acest trup omenesc. De aceea, cel ce-și dorește unirea cu Hristos va trebui să se și împărtășească din trupul Lui, să și guste din dumnezeirea Lui și să-și lege viața sa de moartea și de învierea Domnului¹. Căci, într-adevăr, noi de aceea ne și botezăm ea să ne îngropăm și să înviem împreună ou El, de aceea ne ungem și cu Sf. Mir ca să ajungem părtași cu El prin ungerea cea împărătească a îndumnezeirii și, în sfârșit, de aceea mâncăm hrana cea preasfântă a împărtășaniei și ne adăpăm din dumnezeiescul potir, pentru ca să ne cuminecăm cu însuși trupul și sângele pe care Hristos le-a luat asupra-Și. Așa că, la

1. în original μετασχεῖν (a se împărtăși), μεταλαβεῖν (a participa) și «οἰκονομεῖν» (a comunica).

drept vorbind, noi ne facem una cu Cel ce S-a întrupat și S-a îndumnezeit, cu Cel ce a murit și a înviat pentru noi. Dar, la urma urmei, de ce să schimbăm noi ordinea lucrurilor, începând noi unde a terminat El și terminând noi unde El a început ? Sigur că de aceea, fiindcă El S-a coborât pe Sine ca să ne înălțăm noi, pentru că în fața noastră stăruie același drum : ca în timp ce El coboară, noi să urcăm². Cu alte cuvinte, ca și pe o scară, ultima treaptă a Lui e prima pentru noi. Căci *Botezul înseamnă tocmai o naștere, Mirul, un izvor de tărie și de lucrare, iar Pâinea vieții și paharul binecuvântării euharistice sunt într-adevăr mâncare și băutură*.

Or, e un lucru peste putință să lucrezi sau să fii îngropat înainte de a te fi născut. Și apoi, afară de aceasta, Botezul împacă pe om cu Dumnezeu, Sfântul Mir îi împărtășește multe daruri minunate, iar puterea Mesei euharistice îi aduce sufletului însuși trupul și sângele lui Hristos. Se înțelege că, după cum înainte de a te fi împăcat ou prietenii nu poți sta în mijlocul lor, tot așa nici dacă ești în stare de păcat și de stricăciune nu te poți împărtăși din trupul și sângele Domnului, de care sunt vrednice numai sufletele curate.

Iată de ce, întâi de toate ne spălăm, apoi ne ungem și numai după ce ne-am curățat de ajuns și ne-am umplut de buna mireasmă a ființei lui Hristos, abia după aceea suntem primiți și noi la sfânta masă a împărtășaniei³. Dar deocamdată destul despre aceste lucruri. Acum să cercetăm pe rând roadele particulare ale fiecărei Taine și, în primul rând, cum și în ce măsură lucrează Botezul la sălășluirea acestei vieți în sufletul nostru.

A primi Botezul înseamnă să te naști întru Hristos, să începi o viață nouă sau să fii adus la viață din nimic. Despre

2. Cu referire la Hristos, ordinea acestor trei Taine este tocmai inversă față de cea referită la omilia Sfântului Atamasie, *Despre întru pareă Cuvântului* 54, 3 (Migne 25, 192).

3. În Biserica Ortodoxă toate aceste trei Taine se împărtășesc credinciosului în aceeași zi. Expresia «bună mireasmă» (εὐωοεῖς) provine din Cântarea Cântărilor, adeseori repetată de Dionisie -Areopagitul, P.G. 3, 404.

aceasta ne putem asigura cu destule mărturii. în primul rând, din ordinea în care creștinul primește Sfintele Taine, căci Botezul e Taina cea dintâi pe care o primim, ca una care, înaintea celorlalte, ne sădește în suflet viața cea nouă⁴ ; în al doilea rând, din numirile care se dau acestei Taine, iar în al treilea rând, din slujbele și cântările care se săvârșesc deodată cu Botezul.

Iată, așadar, care e ordinea primirii Tainelor: întâi și întâi Botezul, în al doilea rând Ungerea cu Sfântul Mir și, în *ai* treilea rând, împărtășirea cu Sfânta Euharistie. Că baia Botezului este începutul și temelia vieții în Hristos se vede de acolo că însuși Mântuitorul, ca să arate până unde S-a pogorât, a primit întâi de toate Botezul⁵.

Dar și numirile care se folosesc pentru Taina aceasta, oare nu ne spun și ele același lucru ? într-adevăr Botezul este numit : «naștere», «renaștere», «creare din nou», «pecete» ; dar tot așa de bine i se mai spune și «baie» și «ungere» și «luminare» și «dar al lui Dumnezeu», — cuvinte care toate vor să spună unul și același lucru, și anume că primirea Botezului este prima condiție pentru cei ce se află cuprinși de dorința de a duce o viață în Hristos. Și de fapt, cuvântul «naștere»^G nici nu pare a însemna alt lucru decât tocmai aceasta. Cât despre cuvintele «naștere din nou» și «creare din nou», ele ne spun că cei care prin mijlocirea Botezului au fost născuți și aduși la o nouă viață avuseseră această viață încă de mai-nainte, dar au pierdut-o și o regăsesc prin această Taină — întocmai ca și marmora unei statui stricate, pe care meșterul o cioplește din nou ca să i se dea frumusețea de la început⁷. Dar și în ce privește roadă spălării prin Botez, ea dă omului o formă și o înfățișare nouă,

4. N-am putut avea la îndemână lucrarea lui J. Ysebaert, *Greek Baptismal Terminology*, Nijmegen, 1962. Nașterea pe care ne-o dă Botezul — γεννηθῆναι.

5. Cf. Cartea I, nota 53.

6. Grigorie de Nazianz, *Oratio XII*, 3 Migne P.G. 36, 361.

7. πλάσασον, ἀνάπλαστί. Platon, *Tim.* 42 D.; Sf. Grigorie de Nyssa, *Oratio catehetica magna* 35, Migne P.G., 45, 92.

și anume pune pe sufletele omenești o pecete, un chip care le leagă de moartea și de învierea Mântuitorului.

De aceea chipul acesta se și numește «pecete», pentru că le însemnează cu chipul împăratului și într-o asemănare cu Dumnezeu. Și întrucât forma îmbracă, așa zicând, tot trupul și ascunde părțile mai urâte, atunci îi spunem Botezului «baie» și «haină». Tocmai pentru a arăta că acesta e rostul «hainei» și al «pecetei»⁸. Sfântul Pavel vorbește câteodată că Hristos lasă în sufletele oamenilor tiparul înfățișării și al formei Sale, iar altădată îi îmbracă pe creștini precum cu o haină. Astfel se zice despre cel trecut la legea creștină că «s-a îmbrăcat întru Hristos» și s-a botezat: «Fiii mei, pentru care din nou sufăr durerile nașterii, până în clipa în care Hristos va lua chip în voi»⁹, iar în alt loc : «Isus Hristos s-a înscris înlăuntrul sufletelor voastre, și încă sub formă de om răstignit»¹⁰. Tot Sf. Pavel scrie către Galateni următoarele : «Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat»¹¹. Aurul, argintul și arama câtă vreme se înmoaie sub puterea focului, ne lasă să vedem numai materia goală, de aceea li se și spune fiecareia pe nume : aur, argint și aramă. Dar de îndată ce aceste materii își primesc o anumită formă sub bătăile ciocanului, atunci nu mai sunt o materie goală, ci au luat deja o formă — așa cum se așază haina pe trup — și din clipa aceea se ivește o numire nouă : acum avem o statuie sau un inel, iar aceste vorbe nu mai arată materia, ci numai soiul și forma.

Poate că chiar din această pricină, fericita zi a Botezului este socotită de creștini ca «zi a numelui», deoarece tocmai în această zi suntem născuți din nou și pecetluiți pentru o nouă viață, iar sufletul nostru, care până atunci n-avea nici o formă și nici o rânduială, își ia forma și conținutul. De altfel, în ziua aceea noi suntem cunoscuți ca «ai Lui»,

8. «Pecetea» e și semnul nerepetării, al indelebității.

9. Gal. 4, 19.

10. Gal. 3, 1.

11. Gal. 3, 27.

noi care «am cunoscut pe Dumnezeu sau mai degrabă am fost cunoscuți de El» — după vorba Sfântului Pavel, căci în acea zi auzim pentru prima oară că ni se spune pe nume, ca și când într-adevăr abia atunci am fi fost «cunoscuți»¹². Și «a fi cunoscut» înseamnă a fi cunoscut de către Dumnezeu ca al Lui. Din această pricină spune David despre cei ce n-au nici o legătură cu viața duhovnicească : nici «nu voi pomeni numele lor pe buzele mele»¹³, căci cei ce fug de această lumină rămân necunoscuți și nebăgați în seamă. Și nici cu ochii nu s-ar putea zări nimic dacă n-ar exista lumină, după cum nici un om nu poate spune că a fost cunoscut de Dumnezeu până nu s-a învrednicit să primească raza Botezului. Pricina adevărată a acestor lucruri este că nu există nici un adevăr dacă nu-i dat la iveală de această Lumină ; de aceea se și zice : «Domnul cunoaște pe ai Săi»¹⁴, iar în altă parte Mântuitorul spune că nu mai vrea să recunoască pe «fecioarele nebune»¹⁵.

Botezul se mai numește și «luminare», pentru că ne aduce viața cea adevărată și ne face să fim cunoscuți de Dumnezeu ; el ne apropie de lumină și ne îndepărtează de răutățile întunericului. Întrucât e și lumină, Botezul ne scaldă în baia strălucirii celei duhovnicești și, după ce ne-a curățit pe deplin, ne dă puterea să gustăm lumina, iar pe deasupra alungă de la noi toată întunecimea păcatului, care, ca și o negură, oprea raza ajutorului dumnezeiesc să cadă asupra noastră¹⁶.

12. Galateni 4, 9. în Orient numele copilului e ținut secret și-l dă nașul numai în timpul ceremoniei Botezului. A se vedea și cele spuse de Sf. Grigorie de Nazianz (*Oratio XL*, Migne P.G. 36, 260) despre ομω-αστήριον. Se observă familiarizarea lui N. Cabasila cu noțiunile fizicii și metafizicii aristotelice despre «materie» și «formă». Aristotel, *Metafizica* VII, 1, 1029; *Fizica* II, 209 B.

13. Psalm 15, 4.

14. II Tim. 2, 19.

15. Mat. 25, 12.

16. Se pare că Dionisie -Areopagitul a fost cel care a generalizat (*Ierarhia* III, 1, Migne P.G. 3, 425) numirea Botezului ca «Luminare» și «Arătare» (φωτισμα).

Aducându-ne nașterea cea după Duh, Botezul este un dar de la Dumnezeu, o «*harismă*», pentru că ce-ar putea aduce ca al său omul până nu s-a născut ? Doar întocmai ca și la nașterea trupească, înainte de a fi primit Botezul, omul nici nu știa ce să dorească, întrucât nu putem pofti decât lucruri de care ne-aducem aminte. Și dacă nici o dorință nu se suise încă la inima noastră până atunci și nici n-am ajuns să putem judeca înainte de-a fi început vârsta priceperii, — atunci sigur că nu poate fi vorba că Taina Botezului ar fi un dar, pe care noi ni-l alegem. Auzim vorbindu-se despre libertate și despre strălucirea împărătească a Botezului și ne ducem cu gândul la o viață fericită, așa cum numai omul și-ar putea-o închipui. Or, Botezul trebuie să ne facă să ne gândim la cu totul altceva, ceva care covârșește și înțelegerea, și dorința noastră.

Botezului i se mai zice și «*ungere*», pentru că el zugrăvește pe sufletul nou-botezaților chipul lui Hristos, care s-a uns pentru noi. Taina Botezului întipărește în noi pecetea lui Hristos, fiindcă ungerea făcută cu îngrijire asupra tuturor părților trupului arată pe alesul Domnului, pe care-l face asemenea lui Hristos, îi dă o formă creștină și-i rămâne ca o pecete adevărată,

Din cele spuse până aici se vede lămurit că «*pecetea*» vrea să spună același lucru ca și «*nașterea*», iar «*haina*» și «*baia*», așijderea; pe de altă parte, fiindcă darul, luminarea și baia Botezului ne duc cu gândul la o naștere sau o nouă plăsmuire duhovnicească, urmează în chip lămurit că baia în duh însemnează unul și același lucru cu nașterea, iar *Botezul este în acest caz începutul viețuirii noastre în Hristos*.

Dar și *slujbele* și cuvintele care însoțesc săvârșirea sfântului Botez ne spun același lucru. Și anume, deoarece credinciosul care se apropie de această Taină nu este încă împăcat cu Dumnezeu și nici desfăcut de vechea rușine a păcatului, preotul se roagă întâi și întâi lui Dumnezeu, să-i slobozească de muncile necuratului. Dar nu numai că preotul se

roagă pentru el lui Dumnezeu, ci îl mai și ia deoparte și strigă să iasă din el tot necuratul¹⁷, pe care-l biciuiește și-l alungă, GU «un nume care e mai presus decât orice nume». Așa că mult trebuie celui chemat până când să ajungă la viață, până să se facă fiu și moștean, ei care de atâta vreme se afla tot sub stăpânirea celui rău. Căci a te întovărăși atâta vreme cu diavolul înseamnă a fi atât de departe de Dumnezeu, încât e tot una cu a fi mort. Din această pricină preotul suflă peste fața celui ce se apropie de Botez, ca și cum înainte acesta n-ar fi avut viață¹⁸. Și știm doar că suflarea în toate vremurile a închipuit viața. Lucrurile acestea însemnează ceva cu totul nou, anume că lepezi ce-ai moștenit sau ce ai avut și-ți întorci privirile spre o lume cu totul nouă.

Cel ce vrea să îmbrățișeze legea creștină simte în sufletul său scârbă pentru cele din lumea aceasta și, în schimb, preamărește pe cea viitoare ; se leapădă de o viață, ca s-o dobândească pe alta ; ocolește cu orice preț pe stăpânul vieții de pe pământ, ca să caute cu înflăcărare pe adevăratul stăpân al vieții. Și fiindcă se leapădă și de trecut și de prezent, omul vrea să ne arate că nu-i mulțumit cu nimic și acum dorește altceva, iar prin aceea că în locul trecutului el preamărește ceea ce-i va da Taina aceasta, însemnează că prin Botez omul începe o viață nouă, așa cum vom vedea mai departe.

Într-adevăr, când a intrat în casa cea sfântă a lui Dumnezeu, omul și-a lepădat hainele și și-a scos încălțăminte, care sunt folositoare traiului pe pământ și care închipuiesc viața trecută²⁰. După aceasta, cel ce se botează se întoarce spre Apus, suflă o dată lung prin buzele sale, suflare care parcă vine din străfundurile întunericului său lăuntric; în același timp dă eu mâinile pe dinaintea feței sale ca și cum

17. E vorba de exorcismele sau lepădările de Satana. A se vedea Dr. V. Coman, *Exorciștii în dreptul bisericesc*. Brașov, 1945.

18. Filipeni 2, 10.

19. Fac. 2, 7.

20. Chirii al Ierusalimului, *Cateheza II mistagogică*, ed. cit., p. 549.

ar vrea să alunge pe duhul cel rău, oare parcă ar mai zăbovi undeva prin apropiere, și în urmă îl scuipă în față pe acest părinte al fărădelegii și al necurăției²¹. Aceasta însemnează că de acum încolo omul a rupt pentru totdeauna cu această prietenie plină de amărăciuni și că de aici înainte față de ea nu va avea decât ură și dispreț.

Fugind de întuneric, omul aleargă acum spre lumină; privind spre Răsărit²², ochii lui caută soarele ; după ce a zdrobit cătușele tiranului celui rău, el se prosternează în fața împăratului lumii ; întorcând spatele vicleanului diavol, își recunoaște de acum adevăratul stăpân, îi făgăduiește supunere și slujire din tot sufletul și mai presus de toate se leagă că va crede în El și-L va recunoaște de adevărat și singur Dumnezeu. Iar adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu însemnează chiar începutul acestei vieți fericite. Căci, bine spune Solomon înțeleptul : «A te cunoaște pe Tine este rădăcina nemuririi»²³, după cum și la început necunoașterea lui Dumnezeu a dus la moarte. Căci Adam n-a vrut să cunoască iubirea de oameni a lui Dumnezeu, crezând despre El că-i răzbunător în loc să-i creadă atotbun. De aceea a crezut că înșală pe Cel înțelept, netrăind cu înțelepciune, dar s-a păcălit, fiindcă nevrând s-asculte de Stăpânul lumii s-a făcut pe sine rob fricos, iar urmarea a fost că din rai a fost alungat, de viață a fost lipsit, iar traiul și I-a dus în suferință și la urmă a trebuit să moară²⁴. Așadar, oricine se dorește după viață adevărată, trebuie să se lase călăuzit de Dumnezeu, și aceasta cu atât mai vârtos când e vorba să-L cunoască pe El.

Și fiindcă e vorba să pășim pe drumul care duce la rai, nu trebuie să mai zăbovim, ci să aruncăm și să lepădăm chiar și hainele de pe noi, ca astfel să rupem întru totul cu viața de aici. Căci numai Adam, lipsindu-se de haina

21'. Chirii al Ierusalimului, *Cateheza I mistagogică*, p. 541—546.

22. Chirii al Ierusalimului, op. cit., p. 547.

23. Înțelepciunea lui Solomon, 16, 3.

24. Fac. 3, 22—23.

aceea a rușinii și văzându-se în deplină goliciune, a ajuns să-și piardă toate. Cât despre noi, dezbrăcându-ne de aceste haine de piele²⁵ ca să ne întoarcem la o goliciune deplină, facem cu totul altceva decât a făcut Adam, însemnând prin aceasta că ne întoarcem iar la *haina împărătească*²⁶ pe care o aveam la început. Cu alte cuvinte ajungem chiar la punctul prim și la drumul de pe care Adam s-a abătut și a căzut așa de jos. Căci a te dezbrăca de ceea ce-i omenesc în tine, însemnează să te duci spre lumina cea adevărată, fără ca să iei ceva de-al tău cu tine. Doar umbra morții²⁷ și tot ceea ce lipsește sufletele de razele cele dumnezeiești este, întocmai ca și hainele, un văl pus între lumină și trupuri.

Ungerea cu untdelemn sfințit are, se înțelege, și o însemnare deosebită, dar poate să cuprindă și înțelesul următor, și anume, ea ne duce cu gândul la stâlpul de piatră de la Betel, pe care Iacob, după ce l-a uns cu untdelemn, l-a închinat lui Dumnezeu²⁸. E drept că ungerea aceasta pomenește și de ungerea pe seama poporului lui Dumnezeu, a regilor și a preoților, dar care nu mai sunt de acum ai lor, ci trăiesc pentru Dumnezeu și pentru cei pe seama cărora sunt trimiși. Tot așa și noi, *după spălarea Botezului ne lepădăm de noi înșine și chiar și de viața noastră, ca să devenim numai ai lui Dumnezeu*. Iată deci ce vrea să zică a te despuia de tine însuși pentru ca să te faci una cu Dumnezeu. Pe lângă aceasta, ungerea e și o icoană potrivită cu numele de creștin, nume care vine tocmai de la cuvântul grecesc «a unge»²⁹. Și când ne ungem ne facem și noi asemenea cu Unsul Domnului, căci doar Hristos însuși este Cel care cu dumnezeirea Sa «a uns» întreagă omenirea, făcându-ne astfel și pe noi

25. δερμάτινος χιτὼν, în înțeles de unelte ale răutății sau cuget al trupului, la Grigorie de Nyssa, *Marea cuvântare catehetică* VII, 4, apoi *Despre suflet și înviere*, Migne P.G. 46, 14β.

26. Of. Cartea I, nota 84.

27. Is. 9, 1; Matei 4, 16.

28. Fac. 28, 23.

29. În românește, termenii «Hristos» și «creștin» provin de la verbul grecesc χρίσει = a unge.

părtași la această ungere. Și chiar această ungere duhovnicească o închipuie Taina Botezului, și cel ce săvârșește asupra credinciosului o astfel de lucrare sfântă ne-o lămurește foarte bine prin aceea că vorbele pe care le spune la Botez ne aduc aminte de acelea prin care proorocul David vorbește despre ungere și despre împărăție. Căci preotul, ungând pe credincios, zice : «Unge-se robul lui Dumnezeu... cu untul de lemn al bucuriei», iar David preamărea cu sute de ani înainte pe Mântuitorul lumii, zicând : «Domnul însuși, Dumnezeuul Tău te-a uns pe Tine cu untul de lemn al bucuriei, alegându-te pe Tine între toți părtașii tăi»³⁰, înțelegându-ne pe noi, pe care, prin marea Lui iubire de oameni, ne-a făcut acum părtași la împărăția Lui³¹.

Dar până acum încă tot n-avem în noi viață. Tot ce-am spus până aici nu-s decât imagini, chipuri și pregătire pentru adevărata viață. Când însă, după întreita afundare în apă, catehumenul se îmbracă în glasul cântării Treimii celei Sfinte, atunci îndată primește tot ce poate dori³² : se naște, vine la lumina și la zidirea cea adevărată — cum îi place proorocului David să rostească³³ —, primește pecetea cea sfântă, dobândește întreaga fericire dorită și se face lumină cel ce mai-nainte era întuneric, capătă viață cel ce nu exista, e primit în sălașele lui Dumnezeu și făcut fiu al Lui cel ce, din închisoarea și robia cea mai de pe urmă, ajunge pe tron împărătesc. Căci apa Botezului nimicește viața dintâi, ca să nască din nou alta, mai bună, sugrumă pe omul cel vechi și dă viață celui nou. Că lucrurile stau așa, ne-o spun cei ce s-au învrednicit să primească Botezul, dar lucrul se vede

30. Ps. 44, a

31. Idee similară la Origen, *In Canticum Canticorum* II, în P.S.B. Θ, p. 325 apoi. *Contra Cels.*, VII (Migne P.G. 11, 1420). Chirii al Ierusalimului, *Cateheza mistagogică III*, 1, ed. cit., p. 355—556.

32. Potrivit rânduiei sfântului Botez, preotul și nașul înconjoară cristelnița și analogul cântând de trei ori: «Căți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat» (Galateni 3, 27) spre a pecetlui cu adevărat «nașterea» sau «creștinarea» pruncului purtat în brațe.

33. Ps. 132, 16.

tot așa de bine și din slujba rânduită pentru săvârșirea acestor sfinte Taine și din lucrările văzute care o însoțesc.

Căci scufundându-te în apă, îți pierzi urma și lași să se înțeleagă că ai ajuns să te lipsești de viața din aer. Iar a te lipsi de viață, e tot una cu a muri. Când, peste câteva clipe, te-ai ridicat iarăși la suprafața apei, ajungând din nou la lumină, înseamnă că te dorești fierbinte după altă viață, iar după ce-ai dobândit-o trăiești numai pentru ea. Din această pricină și cerem în slujba Botezului ajutorul Făcătorului a toate, fiindcă acum dobândim din nou viața, iar o creare din nou e cu mult mai însemnată decât cea dintâi. Acum și chipul lui Dumnezeu se întipărește mai bine în suflet decât odinioară, iar statura omului e făcută acumă și mai întocmai după modelul dumnezeiesc, căci de acumă chiar modelul ni se arată cu trăsături mai lămurite. Și într-adevăr, când preoții săvârșesc Taina nașterii din nou prin baia Botezului și cheamă prin cântări ajutorul Sfintei Treimi, nu spun atunci numai singur numele lui Dumnezeu — căci atunci lucrurile n-ar fi destul de lămurit și de clar spuse —, ci cântă totodată cu mai deplină lămurire și desăvârșire numele separat al fiecărei persoane în Sfânta Treime.

Dar mai este și altă mărturie despre chemarea Sfintei Treimi. Chiar dacă Sfânta Treime a mântuit neamul omenească printr-o singură iubire de oameni, totuși nu-i mai puțin adevărat că fiecare din persoanele dumnezeiești a jucat un rol deosebit ; în vreme ce Tatăl primește împăcarea, Fiul este Cel ce face împăcarea, iar Duhul Sfânt este însăși mulțimea binefacerilor dăruite de Dumnezeu sufletelor care s-au împăcat cu El. Tatăl ne-a făcut slobozi, Fiul este Cel ce ne-a mijlocit slobozenia, iar Duhul Sfânt este chiar slobozenia însăși, cum zice Sf. Pavel : «Unde e Duhul lui Dumnezeu, acolo e și slobozenia» ³⁴. Tatăl dă viață, Fiul este Cel prin care am dobândit-o, iar Duhul Sfânt este Cel ce întreține

34. II Cor. 3, 71 (ed. 1914).

viața³⁵. Doar și când s-a creat dintru-nceput lumea, Sfânta Treime și atunci lucra, noi însă nu puteam înțelege lucrul acesta decât numai prin icoană. Unul crea, Celălalt era mâna prin care se crea, iar Mângâietorul era suflarea Celui ce dă viață.

Dar de ce înșir aceste lucruri ? Pentru că numai cu pri-lejul Botezului ni s-au descoperit mai lămurit cele privitoare la lucrarea fiecărei persoane dumnezeiești în parte. Bine-facerile pe care le împăraștiasă Dumnezeu peste tot pământul au fost nenumărate ; n-ai putea găsi însă nici una, despre care să poți spune că a dat-o Tatăl singur sau Fiul sau Duhul cel Sfânt, ci toate acestea erau lucrări ale întregii Treimi, în-trucât erau săvârșite cu o singură putere, cu o singură în-țelegciune și printr-o singură lucrare³⁶. Căci deși în planul de mântuire a lumii, întreagă Sfânta Treime a fost aceea care S-a descoperit, înnoind neamul omenesc, și cu toate că Ea a fost aceea care mi-a dorit și mie mântuirea, văzând înainte și chipul în care această mântuire se va săvârși, to-tuși, când e vorba de lucrare, Sfânta Treime n-a lucrat în comun. Căci lucrător nu e nici Tatăl, nici Duhul, ci numai Cuvântul. Singur El a luat asupra-Și trup și sânge, numai El a fost chinuit și bătut, a murit și a înviat, iar, ca o a doua naștere și ca o nouă creare, ne-a întemeiat Botezul.

Drept aceea se cade ca toți cei care se împărtășesc de această creare din nou, în care ni s-a arătat Dumnezeu în trei ipostasuri deosebite, se cade, zic, să cheme, în săvârșirea slujbei Botezului, atât numele Tatălui, cât și al Fiului și al Sfântului Duh³⁷. Căci la urma urmei, de ce n-am scoate la iveală chiar în slujba Botezului însuși planul tainic de mân-tuire a lumii ? Dar oricum, chiar dacă cu gura nu-l spunem, cu brațele tot îl săvârșim. Căci întreita scufundare și întreita ridicare închipuie — cine nu știe ? — moartea cea de trei

35. Ioan 6, 63.

36. Ps. Vasile (- Sf. Grigorie de Nyssa), *Epistola* 38, Migne P.G. 32, 325; 329.

37. Chirii al Ierusalimului *Cateheza II mistagogică*, trad. rom., p. 557 ; Grigorie de Nyssa, *Or. cat.* 35, Migne P.G. 45, 92.

zile și scularea din morți a Mântuitorului, care, și una și alta, sunt tocmai împlinirea iconomiei dumnezeiești ! Doar nu în zadar cred că trâmbițăm sus și tare teologhisirea noastră despre Sfânta Treime, arătând și cu brațele noastre — deși pe tăcute — planul iconomiei de mântuire.

Căci la început dogmele au venit la cunoștința oamenilor pe calea predaniei, din gură în gură, în timp ce lucrarea mântuirii a, ajuns să fie văzută de ochii oamenilor, ba a ajuns chiar să fie pipăită și cu mâinile. Din această pricină Sf. Ioan Evanghelistul, cunoscând cele două firi ale Mântuitorului, a zis : «ceea ce era dintru început, aceea am auzit», ca pe urmă să adauge : «ceea ce am văzut cu ochii noștri și mâinile noastre au pipăit, aceea vă vestim, adică despre cuvântul vieții de veci»³⁸. Dacă despre învățătura Sfintei Treimi pare că este de ajuns să credem și s-o mărturisim cu cuvântul — căci «ceea ce cu inima se crede spre dreptate, aceea se și mărturisește cu gura spre mântuire»³⁹ —, în schimb, învățătura despre iconomie sau despre planul mântuirii trebuie s-o împerspățăm adeseori și s-o arătăm în afară și prin fapte, căci stă scris că trebuie să pășim pe urmele Celui ce a murit și a înviat pentru noi⁴⁰.

Iată, deci, pricina pentru care, pe de o parte, învățătura despre Sfânta Treime o mărturisește cu gura, iar, pe de alta, patima și moartea Mântuitorului le împlinim prin apa Botezului asupra trupului nostru întipărint astfel asupra vieții noastre chipul și forma Dumnezeirii. Se vede, așadar, în urma celor spuse mai înainte, că oricum l-am privi, și ca rânduială, ca numire sau ca slujbă și cântări bisericești, Botezul formează începutul vieții celei în Hristos. Iar ce anume este această naștere la viață, vom vedea în curând. Căci când de unele ne lepădăm, iar pe altele le dobândim, pe unele le aruncăm, pentru ca pe altele să le câștigăm, când,

38. I Ioan I, 1; Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. rom. III, 17, p. 248.

39. Rom. 10, 10.

40. I Petru 2, 21.

adică, vom putea lămurii ce însemnează aceste treceri de la una la alta, atunci vom ști cu toată siguranța ce însemnează a trăi în Hristos.

Am spus că, pe de o parte, există păcat și om vechi, iar pe de alta dreptate și om nou. Să arătăm mai lămurit ce însemnează aceste vorbe.

«Omul vechi» și biruirea lui

Păcatul are două fețe și el pune stăpânire cu amândouă : una constă în fapte, cealaltă în obișnuință, fapta *păcătoasă* nu durează mult, ci se termină de îndată ce a fost săvârșită. Întocmai ca și o săgeată, care după ce a străpuns, trece dincolo, bineînțeles lăsând în urmă o rană în cei păcătoși, ca o mărturie a răutății și a stricăciunii și ca un glas care cere judecată.

Obișnuința păcatului este, în schimb, tocmai repetarea deasă a faptelor rele ⁴⁰ a. El e ca o boală încuibată înlăuntrul sufletului pe urma unei mâncări stricate. Acest păcat din obișnuință este statornic și înlănțuiește sufletul în niște cătușe cu anevoie de stricat, robește mintea, pe om îl îndeamnă să săvârșească numai rele, ducând la cele mai urâte fapte pe cei pe care-i prinde în mrejele sale, prin care păcatul s-a născut și se naște fără încetare, în același timp săvârșind răul și fiind el însuși o urmare a răului — ca într-un cerc. Lucrurile au ajuns de așa fel încât păcatul nu mai are sfârșit, iar obiceiul rău dă naștere la fapte rele, care, înmulțindu-se, formează apoi ele însele o regulă de săvârșire a păcatelor. Și, astfel, aceste două rele se ajută una pe alta și cresc tot mai mari, după vorba apostolului : «păcatul a prins viață (în mine), iar eu am murit» ⁴¹.

Desigur răul n-a început nici ieri, nici alaltăieri, ci de când am venit pe pământ. Căci de când Adam s-a încrezut în

40 a. Noțiunile «faptă» sau lucrare (εὐεργεσία) și «obișnuință» (ἔθις) sunt tipic aristotelice. *Etica nicomahică* I, 8, 1098 j IV, II, 1, 1120 etc. (trad. rom. Tr. Brăileanu, București, 1944, p. 42, 119—120 etc).

41. Rom. 7, 9—10. Aceași idee a «cercului vicios» («ca într-un cerc») o exprimă Cabasila și în *Viața St Teodora*, Migne P.G. 150, 765.

duhul cel rău și și-a întors fața de la bunul său Stăpân, de atunci mintea i s-a întunecat, sufletul și-a pierdut sănătatea și tihna pe care o avusese. Dar din acel moment și trupul s-a împerecheat cu sufletul și a avut aceeași soartă ca și el : s-a stricat și el deodată cu sufletul, ca o unealtă în mâinile lucrătorului. Căci sufletul este atât de strâns legat de trup încât îl face și pe acesta părtaș la tot ce simte el. Vrem mărturie ? Rușinea pe care a încercat-o Adam a făcut îndată să-i roșească obrazul, căci totdeauna când se întâmplă ca sufletul să fie încercuit de griji, atunci și trupul suferă împreună cu el. Pe măsură, deci, ce firea își urma drumul ei, iar neamul omenesc se înmulțea, s-a întâmplat că, alături de celelalte daruri firești, s-a trecut asupra urmașilor primului om, și răutatea lui. Și întrucât trupul nu numai că suferă influența patimilor sufletului, dar îi și transmite acestuia din ale sale — și sigur că pe de o parte sufletul se bucură și suspină, iar pe de alta există oameni înțelepți și cinstiți, fiindcă așa le stă sădit în ființa și trupul lor —, așa stând lucrurile n-ar fi decât foarte firesc ca și sufletul fiecărui om să moștenească răutățile lui Adam, răutăți care din sufletul aceluia au trecut în trupul lui, iar din trupul lui au trecut mai departe asupra sufletelor celor ce s-au născut trupește din el.

Acesta este «omul cel vechi» : sămânța răutății părinților noștri dintâi, sădită în noi în clipa zămislirii noastre. Căci o singură zi din viața noastră nu știm să fi fost lipsită de păcat, ba încă nici înainte de a avea în noi suflarea vieții n-am fost fără de răutate, căci după cum a zis proorocul : «Stricați am fost de când ne-am zămislit, rățăciți am fost din pântecul maicilor noastre»⁴². Și mai rău decât atât; parcă nu ne-am fi saturat de acea tristă soartă lăsată de păcatul strămoșesc și parcă nu ne-am fi mulțumit cu relele pe care le-am moștenit, ci cu atâta strășnicie ne-am dat răutății sporind această comoară a fărâdelegilor, încât răutatea de-a doua întrecea pe cea dintâi, iar noi, urmașii, am întrecut cu mult pilda

42. Psalm 57, 4 (formulare liberă).

strămoșilor noștri. Adâncul răutăților a fost că acestor fără-delegi nu li s-a pus nici o piedică, ci ele se întindeau fără încetare ca o pecingine. Poate chiar din pricina aceasta a fost cu neputință neamului omenesc să se poată vindeca singur — cu atât mai vârtos cu cât omul aproape niciodată nu ajunsese să guste bunătatea unei vieți trăite în libertate, iar neîncercând o astfel de viață, el nici n-a putut ajunge s-o poată dori sau s-o poată căuta, fără a mai vorbi că nu era în stare să scuture jugul apăsător al păcatului⁴³.

Tocmai de aceste îngrozitoare lanțuri, de pedeapsa ce ni se cuvenea, de boala păcatului și de moarte — de toate acestea Botezul este cel ce ne scapă și încă cu plăcere : parcă totul se șterge într-o clipă, atât de deplin și de desăvârșit, încât nu mai rămâne nici o urmă de fărădelege⁴⁴. Dar nu numai că Botezul ne slobozește de răutăți, ci în locul acestora ne sădește în suflete cu totul altceva : dorința de mai bine. Prin moartea Sa, însuși Domnul Hristos ne-a dat puterea să nimicim păcatul, iar prin învierea Sa din morți ne-a făcut părtași la viața cea nouă. Căci moartea prin Botez, întocmai ca și cea a Mântuitorului, omoară viața cea plină de răutăți și prin puterea ei de răscumpărare ne slobozește de orice pedeapsă pentru păcatele de care toți eram vinovați în urma nașterii și a viețuirii noastre păcătoase.

Așadar, Botezul ne scapă de păcat și de obișnuința lui, făcându-ne în același timp și părtași la binefacerile morții celei de viață făcătoare a lui Iisus Hristos. Și, fiindcă prin Botez ajungem să avem parte și de înviere, Domnul Hristos ne dă și o viață nouă, ba încă ne făurește și mădulare și ne sădește puteri cu care să lucrăm în această nouă viață și care ne ajută să dobândim și pe cea viitoare. De aceea și pot zice că m-am scăpat de fărădelegi și m-am făcut repede sănătos, cu atât mai vârtos, cu cât aici Dumnezeu este Cel ce a lucrat —

43. Idee formulată în mod similar și de Sf. Grigorie de Nyssa, în *Christi resurrectione oratio.*, I, Migne PG. 46, 608 D— 609 A.

44. Chirii al Ierusalimului, *Cateheza II mistagodică* (trad. cit. p. 551) : «curățește toate urmele păcatelor».

ca unul Căruia nu-i trebuie timp îndelungat pentru astfel de lucrări — și cu cât binele pe care-l face omenirii în această viață nu-l face numai acuma, ca să zicem că are nevoie de timp, ci este o lucrare săvârșită cu mult timp înainte. Căci Hristos nu de astăzi ne răscumpără de greșelile în care am căzut, nici nu ne pregătește abia astăzi leacul mântuitor, după cum nici mădularele și puterile sufletești nu astăzi ni le sădește spre a face bine, ci de multă vreme a îndeplinit aceste lucrări. Și anume, de când S-a suit pe cruce, de când a murit și a înviat, de atunci s-a dobândit oamenilor slobozenie din patimi, atunci s-a dat din nou chipul și frumusețea făpturii omenești, ba încă i s-au adăugat și forme noi și mădulare tinere. Acum n-avem decât să urmăm și să înaintăm în viața harului. Și aceasta, Botezul e în stare să ne-o dea : celor morți viață, robiților, slobozenie, celor stricați, chipul frumuseții celei nepieritoare.

Prețul de răscumpărare s-a plătit; de acum urmează să ajungem și noi liberi. Mireasma Mirelui s-a revărsat și a cuprins cu parfumul ei toată lumea⁴⁵. Nu ne mai rămâne decât să tragem până în fundul plămânilor această bună mireasmă⁴⁶, căci puterea aceasta de-a respira ne-a dat-o însuși Mântuitorul și tot El ne-a dat și puterea de a ne face liberi și de a ne lumina. Pentru că, venind în lume, Mântuitorul nu numai c-a făcut să răsară lumina lumii, ci ne-a dat și ochi ca să o vedem și nu numai că a turnat în lume mireasma darurilor Sale, ci ne-a dat și puterea de-a o simți. Iar baia Botezului tocmai aceasta o face : trezește în cei spălați aceste simțiri și aceste puteri adormite. Căci în apă ne scufundăm întocmai cum se scufundă o materie neputincioasă și fără formă, dar când ieșim de acolo, ieșim îmbrăcați într-o formă de o frumusețe neîntrecută.

De acum asupra noastră se revarsă o mulțime nesfârșită de bunătăți, căci toate sunt pregătite pentru noi după cuvân-

45. Cântarea Cântărilor 1, 2.

46. II Corinteni 2, 15. Grigorie de Nazianz, *Oratio XL*, Migne P.G. 36, 400; Dionisie -Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, I, 12, Migne P.G. 3, 1121.

tul Scripturii : «ospățul Meu este gata, juncii Mei și cele îngrășate s-au înjunghiat și toate sunt gata : veniți la nuntă» ⁴⁷. La bucuria aceasta sărbătorească un singur lucru mai lipsește : să vină cei chemați. Dacă ar răspunde la această chemare, s-ar simți vreo lipsă în fericirea lor ? Desigur că nici una.

Dacă în viața de dincolo ne înfățișăm înaintea lui Hristos după ce ne-am pregătit înainte, în schimb aici, pe pământ suntem gata îndată ce ne-am hotărât să ne înfățișăm înaintea Domnului. În viața viitoare, când ne vom înfățișa, va trebui să avem în suflet toate mărturiile faptelor bune ; aici e destul să ne înfățișăm, pentru a primi totul. De aceea, dincolo, Mirele nu mai vrea să deschidă fecioarelor celor care în această viață au fost nebune ⁴⁸, câtă vreme aici sunt chemați la nuntă toți păcătoșii ⁴⁹, să se bucure și să se veselească. Din clipa când începe viața viitoare, va fi peste puțină mortului să în-vieze, orbului să vadă și leprosului să se facă sănătos, pe câtă vreme în viața de acum e de ajuns ca omul să aibă bunăvoință și râvnă pentru ca toate cele bune să urmeze, precum stă scris : «Eu pentru aceasta am venit în lume, ca lumea viață să aibă» ⁵⁰, iar în altă parte: «Lumina a venit în lume» ⁵¹. În nespusa Lui iubire de oameni, cu toate că El singur a făcut toate pentru mântuirea noastră, Domnul ne-a dat și nouă o parte din lucrarea prin care ne dobândim slobozenia aceasta, care constă în credința că prin Botez ne vom mântui și că vrem să ne apropiem de această mântuire, așa că mântuirea întreagă ni se socotește ca un rod al strădaniilor noastre, încât se pare că însuși Domnul se simte dator să ne umple de atâtea binefaceri. Și lucrurile merg până acolo că dacă s-ar întâmpla să murim îndată ce am primit Botezul, neducând cu noi decât pecetea darului primit prin el, chiar și atunci ne-ar încununa Mântuitorul cu laurii biruinței, întocmai ca și când noi înșine ne-am fi oștit pentru împărăția cerească.

47. Mat. 22, 4.

48. Mat. 25, 1—12.

49. Pilde 9, 4.

50. Ioan 10, 10.

51. Ioan 3, 19.

«Viața cea nouă»

r)

Iată, așadar, în ce chip ne reînvie sufletește Botezul ! iar întrucât cel ridicat din baia acestui Botez dobândește și o viață nouă, se cade să cercetăm ce fel de viață este aceasta. Ne putem închipui din capul locului că ea nu mai e totuna cu cea pe care am dus-o înainte, ci este mai desăvârșită și mai potrivită cu chemarea noastră de oameni. Căci dacă și acum am avea tot aceeași viață de mai înainte, ce nevoie am mai fi avut să murim ? Iar dacă viața cea nouă nu este mai ducătoare la desăvârșire, atunci de ce mai spunem c-am înviat ? Căci doar n-o fi această viață conformă cu a îngerilor, când știm că omul n-are nimic comun cu îngerii. Știm bine că omul este cel care a căzut, iar ca el să se facă înger după ce a căzut, aceasta nu mai însemnează că omul înviază. Așa ceva ai" fi tot una cu o statuie ciuntită, al cărei bronz n-ar mai primi înfățișarea de om, ci un cu totul alt chip. De aceea, e firesc lucru ca viața aceasta nouă să fie mai omenească, mai nouă și mai desăvârșită decât cea dintâi, însușiri pe care le dobândește numai acea viață pe care ne-a adus-o Mântuitorul. E nouă întrucât nu mai are nimic din felul de viață al omului vechi. E mai desăvârșită, întrucât întrece orice închipuire omenească ce vrea să se apropie de însuși modelul cel dumnezeiesc al vieții. În sfârșit, această viață se potrivește cu firea noastră, căci a fost trăită de un om, care a fost într-adevăr om și Dumnezeu, prin urmare lipsit de orice păcat, chiar și de cel al firii omenești. Aceasta este pricina pentru care, atunci când ne reînnoim prin Botez, însăși viața lui Iisus mijeste în măduarele noastre și tot aceasta este pricina pentru care, în clipa când ieșim din baia Botezului, suntem spălați de orice întinăciune a păcatului.

Dar și alte mărturii putem aduce despre acest adevăr. Nașterea noastră cea prin Botez închipuie începutul vieții ce va să vie. Dobândirea de noi mădule și de simțiri noi întruchipează pregătirea pentru noua orânduire a vieții ce ne așteaptă. Or, pentru viața viitoare nu ne putem pregăti în alt chip decât câștigându-ne de aici, de jos, viața în Hristos,

Care «s-a făcut Părinte al veacului ce va să vină»⁵², după cum și Adam este părinte al vieții de acum prin aceea că a lăsat oamenilor ca moștenire viața cea pieritoare. Căci, după cum nici viața de aici n-am putea-o duce dacă n-am avea simțirea lui Adam și puterile cerute oricărui om ca să trăiască, tot așijderea nici în lumea fericirii de veci n-am putea ajunge fără a ne fi pregătit printr-o viață dusă în Hristos și fără să fi viețuit după chipul și asemănarea Lui.

Dar Botezul mai este o naștere și în alt înțeles. Dacă-i adevărat că Hristos se naște în noi prin Botez, apoi tot așa-i de adevărat că odată cu El ne naștem și noi. Or este un lucru prea lămurit că cel ce dă naștere cuiva îi împărtășește, tocmai viața sa proprie. Și atunci iată de ce trebuie să ne mirăm : în viața de dincolo nu numai cei ce s-au botezat vor primi trupuri înnoite și înviate într-o nestrăcutăciune, ci și cei care nu s-au putut pregăti pentru acea viață prin mijlocirea sfințelor Taine, cu un cuvânt toți oamenii. Pentru că e într-adevăr lucru minunat ca să se împărtășească de învierea adusă în această lume de moartea lui Hristos până și cei ce n-au primit Botezul, această singură cale prin care ajungem părtași la moartea cea de viață făcătoare. Căci dacă au fugit de doctor și ajutorul lui nu l-au primit, lipsindu-se astfel de singura doctorie ce li s-a putut da, atunci ce pricină i-ar putea face vrednici să guste nemurirea ? Pentru că atunci una din două : ori că toți oamenii se vor împărtăși de toate bunătățile⁵³ ce ne-au venit prin moartea lui Hristos, adică vor învia, vor trăi și vor împărați cu El și vor dobândi fericirea de veci — fără să se ceară din partea noastră nimic —, ori că atunci, desigur dacă nu depunem și noi partea noastră de efortare, nimeni nu se va mântui dacă nu va fi crezut în Mântuitorul lumii.

Iată ce se poate răspunde la întrebarea aceasta. Învierea însemnează reînnoirea sau restaurarea în starea dintâi a firii

52. Isaia 9, 6.

53. Ps. 15, 2.

omenești^M. Or, așa ceva nu poate fi decât un dar al lui Dumnezeu. Căci după cum ne-a zidit fără voia noastră, tot așa ne și înviază fără să ceară ajutorul nostru. Dar ca să împărțim împreună cu Hristos, să-L vedem față către față și să ne unim cu El, acestea trebuie să formeze plăcerea strădaniilor noastre. Căci o astfel de bucurie n-o dă Dumnezeu decât celor care au voit-o, au iubit-o și au dorit-o fierbinte⁵⁵. În fața unui lucru împlinit numai aceia care l-au dorit fierbinte se și pot bucura deajuns. Cei ce n-au dorit așa ceva nici nu pot gusta astfel de bucurii, căci cum te-ai putea bucura și îndulci de un lucru împlinit, dacă nu i-ai fi simțit nevoia atunci când nu-l aveai ? întocmai așa e și în viața duhovnicească : nu poți dori și nici nu poți căuta să urmezi dacă n-ai fost în stare să-i vezi frumusețea, după cum spune și Scriptura despre Duhul Adevărului, că lumea nu poate să-L primească, pentru că nu-L vede și nici nu-L cunoaște⁵⁶. Și dacă ara plecat din această viață orbi și lipsiți de simțirea și puterea, care singure ne pot face să cunoaștem și să iubim pe Mântuitorul, care singure ne ajută să-L dorim și să ne putem uni cu El, atunci nu trebuie să ne mirăm de ce chiar dacă toți vor fi nemuritori, nu toți vor trăi în fericire. Căci toți se împărtășesc deopotrivă din darurile pe care Dumnezeu le face firii omenești, dar de răsplata ce împodobește efortarea fiecărui suflet nu se vor învrednici decât cei ce au urmat lui Dumnezeu cu evlavie. Pricina este că Dumnezeu vrea binele tuturor fără deosebire și împarte tuturor deopotrivă binefacerile Sale, fie că acestea sfințesc vrerile, fie că înnoiesc firea cea omenească. Binefacerile cu care e împodobită firea noastră sunt primite fără voie, de toți oamenii, întrucât nu stă în puterea noastră să nu le primim, așa încât Dumnezeu ne face bine fără voia noastră și parcă

54. Despre «reînnoirea sau restaurarea firii» vorbește adeseori Sf. Maxim Mărturisitorul, *Către Talasie, filocalia 11*, p. 130 și urm.

55. Celor care «au căutat-o cu stăruință, cum zice **același Maxim** Mărturisitorul, *Cdfe Talasie*, 59, cf. *op. cit.* p. 310 și urm.

56. Ioan 14, 17.

aproape ne silește în marea Lui iubire de oameni să le primim, ori de câte ori încercăm, fără să izbutim însă, să îndepărtăm binefacerile Sale.

Iată, deci, cât e de mare darul învierii! Căci nu stă în puterea noastră nici să ne naștem, nici ca, după ce am murit, să înviem sau să rămânem tot morți. Cât despre ceea ce stă în puterea voinței omenești, adică alegerea binelui, iertarea greșelilor aproapelui, bunătatea deprinderilor, curățenia sufletului, privirea spre Dumnezeu, răsplata pentru astfel de fapte formează cea mai deplină fericire pentru om. Căci stă în puterea noastră să le îndeplinim ori să le ocolim, iar dacă le dorim, atunci vrednici suntem să și luăm plata după această dorință. Dar dacă sufletul nostru nu dorește o asemenea fericire — și fără să vrem noi, nimeni nu ne poate sili să dorim sau să urâm ceva —, atunci cu ce drept am putea cere să gustăm din ea ? Și aceasta pentru încă o pricină: atunci când s-a făcut ca un «prim născut între cei morți»⁵⁷ Mântuitorul — El singur — a slobozit firea omenească din stricăciune, iar când a intrat în Sfânta Sfintelor, «ca un înainte-mergător»⁵⁸, a scos sufletul din fărădelegi, omorând păcatul, împăcând pe om cu Dumnezeu, surpând zidul vrajbei⁵⁹ și sfințindu-Se chiar și pe Sine pentru ca, la rândul nostru, și noi să fim sfințiți întru adevăr⁶⁰. Urmează de aici că pe bună dreptate numai aceia se vor slobozi din fărădelegi și din stricăciune, care, ca oameni, își schimbă firea și străduințele după cele ale Mântuitorului și care preamăresc întruparea și patima Domnului, plecându-se poruncilor Lui și voind numai ceea ce vrea El.

Cei ce nu s-au botezat au numai primul din aceste lucruri, al doilea nu. Și anume, au firea omenească la fel cu cei botezați, în schimb le lipsește credința în mântuirea adusă de Mântuitorul și părtașia aceluiași gând și aceleiași inimi

57. Col. 1, 18.

58. Evr. 6, 20.

59. Ef. 2, 14.

60. Ioan 17, 19.

ca și El. Unii ca aceștia, neavând aceeași voință cu Hristos, vor fi lipsiți de iertarea păcatelor și de cununa, dreptății, Altfel, nimic nu-i oprește să ajungă și ei slobozi, după .o altă libertate, și nici să învieze până și cu trupul, ca unii ce au aceeași fire omenească cu Hristos. *Căci, de fapt. Botezul se face pricină numai a vieții celei viitoare, nu și a celei de acum.*

} Acest dar care s-a dat oamenilor gratuit, în timp ce iertarea păcatelor și cununile cerești și împărăția cerească se dau numai acelora a căror vrere este împreună lucrătoare cu Domnul, care își potrivește viața de aici cu cea de dincolo, vreau să zic cu a Mirelui, ca unii care se nasc din nou pe măsura lui Adam cel nou, strălucind de frumusețea și de Lumina pe care Botezul le-a lăsat în ei, pentru că scris este că Hristos este «împodobit cu frumusețea mai mult decât fiii oamenilor». Unii ca aceștia țin capul ridicat, ca niște învingători la alergări olimpice, întrucât coroana lor este În-suși Hristos ; deschid urechile căci aud pe În-suși Cuvântul; deschid ochii și văd Soarele ; inspiră în piept căci simt pe Cel ce este miros de bună mireasmă, «mir revărsat» peste lumea aceasta⁶², în sfârșit, îmbracă haina neprihănirii, căci iau parte la nunta Mirelui ceresc.

Dar cele spuse până aici ne fac să vorbim și de alt lucru, pe care nu-l putem trece sub tăcere.

Dacă într-adevăr dorința după Botez, credința în el și primirea lui ne fac să dobândim toate bunătățile legate de el, iar dacă, pe de altă parte, lepădarea acestor trei lucruri însemnează îndepărtarea de fericirea însăși, atunci ce să zicem de aceia dintre credincioși, care, după ce l-au primit odată, s-au lepădat de el, au părăsit credința ce au avut-o la început, nemaivrând să cunoască pe Hristos și pe urmă, după ce și-au revenit în sinea lor, se întorc din nou la Biserică/ acest așezământ sfânt ? Ar urma să-i aducem pe acești tră-

61. Ps. 44, 3 (ed. 1914).

62. Cântarea Cântărilor I, 3.

datori din- nou la baia Botezului și să săvârșim din nou Taina, ca și când sufletele lor ar fi pierdut tot ce câștigaseră prin Sfântul Botez ? Nu, ci rânduiala cere doar ca trupurile acestora să le ungem cu Sf. Mir, nimic altceva adăugând și înscriindu-i din nou în cercul celor credincioși⁶³. Ce am putea spune în legătură cu acest fapt ? După credința noastră două lucruri : mai întâi că prin Taine am primit încă un ochi sau puterea de a vedea mai limpede ; în al doilea rând, că acesta e trebuincios pentru a intra în legătură cu Dumnezeu. Dintre acestea două, apostazia sau cei căzuți din credință pierd pe una, adică întrebuițarea vederii, dar păstrează pe cealaltă, îndreptățirea sau însușirea sau puterea de a vedea. Și aceasta din pricină că numai dacă vrem ne folosim de puterea simțurilor noastre. În puterea mea stă să caut soarele ori să închid ochii în fața luminii, pe câtă vreme a scoate ochiul și a nimici cu totul această minunată lucrare, acest lucru nu mai ține de puterea mea. Și. dacă. nu putem nimici nici măcar una din puterile sufletești cu care ne-a înzestrat firea, atunci cu atât mai puțin am putea să nimicim unele ca acelea cu care însuși Dumnezeu ne-a înzestrat⁶⁴ atunci când ne-a adus din nou la viață. Dar și gândul lăuntric care ne conduce, adică autonomia noastră, pe care Botezul o înnoiește și-i dă o nouă orânduială — fie că-i vorba de o libertate a cuvântului sau a voinței, fie că-i vorba de cu totul altceva, de care ascultă toată puterea sufletului și o îndrumază spre aceeași lucrare ^{o3} —, nici acest gând, zic, nu admite vreo schimbare sau vreo silă străină, pentru că sufletul nu-mi poate birui personalitatea, lucru pe care nu-l poate săvârși

63. Se pare că aici Cabasila a avut o scăpare. Nici ungerea cu Sf. Mir nu se repetă. În schimb, C. Armenopol prevede (P-G., 150, 125) că pentru readucerea la Biserică a celor eretici «e de ajuns ungerea lor cu mir, după ce au anatematizat erezia».

64. Rom. 11, 29.

65. Puterea de conducere a sufletului omenesc (Τὸ ἡγεμονι-χόν, „principale cordis), principiu de proveniență stoică, de care vorbea ade-seori și Origen (În *Canticum Canticorum* I, P.S.B. 6, p. 317).

nici Dumnezeu însuși, fiindcă din darurile Sale, Dumnezeu nu ne-a luat înapoi nici unul, cum Însuși ne spune prin cuvântul Apostolului : «Căci darurile și chemarea pe care ni le-a făcut Dumnezeu, nu ni le ia înapoi». El, ca noian al bunătații, ne vrea numai binele, pe care ni-l dăruiește fără a aduce cea mai mică știrbire libertății noastre .

Ei bine, așa lucrează în noi și Taina Botezului, dar fără a face vreo silă asupra voinței noastre și fără a o robi, ci, deși stă ca o putere ascunsă în noi, totuși nu poate opri de la râu pe cei ce stau sub puterea lui. Căci nici ochiul cel mai sănătos nu poate lumina pe cel ce vrea cu tot dinadinsul să zacă în întuneric. Că așa stau lucrurile, ne arată credincioșii, care, după ce au primit Botezul și toate binefacerile ce decurg din el, totuși se lasă duși în cea mai adâncă necredință și fărădelege. Aceasta e și pricina pentru care preotul nicicând nu botează a doua oară ⁶⁷ pe cei ce ar mai avea nevoie de un astfel de Botez, dat fiindcă acestora nu li s-au retras încă darurile primite la nașterea cea de a doua. După câte știm, unui astfel de om i se face doar Ungerea cu Sf. Mir, pentru a arăta că i se împărtășește darul unei vieți mai înduhovnicite, mai în frică de Dumnezeu și în dragoste de El, căci în felul acesta, viața este adusă la prima ei formă. De altfel și Taina Sfântului Mir cu acest scop se dă, spre întărire ⁶⁸. Dar se pare că am vorbit de ajuns despre astfel de lucruri. Să mergem deci mai departe pe drumul firesc.

Se vede, așadar, lămurit din cele spuse până aici, că acei ce s-au renăscut prin Botez trăiesc din însăși viața în Hristos. Dar ce este, de fapt, *viața aceasta a lui Hristos* ? Vreau să zic, ce este această lucrare, prin mijlocirea căreia sufletele

66. Altă expresie stoică (αἰρεξούσιοι,) mult discutată de Origen, P.S.B., 8, p. Ιββ sq.

67. Nerepetarea Botezului era un adevăr respectat de toți. Sf. Grigorie de Nazainz îl subliniază în *Oratio XL. In Sanctum Baptisma* P.G. 36, p. 408. A se vedea D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă III*, București, 1978, p. 47.

68. Credem, a fi fost o scăpare afirmația lui Cabasila, potrivit căreia ereticilor care se reîntorc la Biserică li se administrează «din nou» Mirungerea.

spălate în baia Botezului se împărtășesc din însăși viața lui Hristos ? Până acum încă n-am lămurit ce anume este viața lui Hristos. De altfel o întrebare de felul acesta covârșește ea însăși puterea de înțelegere a omului.,

După cum zice Sf. Pavel⁶⁹, această viață este «o *putere a veacului ce va veni*», o *pregătire pentru viața cealaltă*. Și după cum, fără să ne fi apropiat de lumină nu ne putem da seama de minunata putere a ochilor și de strălucirea culorilor și după cum dacă nu te scuturi din toropeala somnului nu poți să ai ochii ageri precum cel ce a fost treaz tot timpul —, tot așa, e peste puterile noastre să cunoaștem încă de aici de jos ce sunt măduarele cele noi și puterile, de care ne vom folosi numai în viața veacului viitor și, de aceea, nu le putem cunoaște frumusețea atâta vreme cât trăim aici pe pământ. Pentru a putea înțelege așa ceva ar trebui să avem alături o frumusețe asemănătoare și o lumină înrudită.

În fond, noi suntem mădule ale lui Hristos, în aceasta constă roadă Botezului. Dar nici strălucirea, nici armonia dintre mădule nu se pot închipui fără cap. Căci dacă am tăia legătura dintre mădule și cap, atunci măduarele ni s-ar arăta în toată urâciunea lor și fără nici un rost. Or, cât timp trăim aici pe pământ capul acestor mădule stă undeva ascuns și se va arăta abia în viața ce va veni. Atunci însă și măduarele vor străluci împreună cu capul și vor împărtăși și ele aceeași lumină, arătându-se lămurit fiecare în parte, după cum a zis Sf. Pavel : «Voi ați murit și viața voastră e ascunsă cu Hristos în Dumnezeu ; când însă Hristos, Care este viața voastră, Se va arăta, atunci și voi, împreună cu El, vă veți arăta întru mărire»⁷⁰. La fel zicea și fericitul Ioan : «încă nu s-a arătat lămurit ce suntem, dar când se va arăta Domnul, atunci se va vedea că suntem și noi la fel cu El»⁷¹. De aceea, în viața de acum, noi nu putem înțelege cum vom

69. Evr. 6, 5.

70. Col. 3, 3, 4.

71. I Ioan 3, 2.

trăi dincolo și nici cum vor viețui sfinții, dar în cea mai mare parte, ei au mărturisit cu toții că nici ei nu știu sau că și ei cunosc cel mult «ca prin oglindă, în ghicitură, în parte», iar puținul ce se poate cunoaște nu se poate lămuri în cuvinte. Firește că cei curați la inimă cunosc ceva mai mult din tainele viitoare⁷², mai bine zis simt cumva, dar nici ei nu găsesc cuvântul sau vorba potrivită ea să arate și altora ce este această taină mare a vieții viitoare. Cam așa ceva va fi auzit și Apostolul, când a fost răpit până la al treilea cer : «Auzit-am cuvinte nespuse, pe care nici nu-i este îngăduit omului a le grăi»⁷³.

Ceea ce nu se poate cunoaște și spune despre viața aceea — care nu este decât înfățișarea unor lucruri nevăzute — este în primul rând îndrăzneala celor ce s-au apropiat de Botez, apoi îndreptarea vieții celor ce au primit baia nașterii din nou și s-au arătat astfel vrednici de numele lor (de creștini) și, în sfârșit, puterea lor mai presus de fire, care biruiește chiar și legile omenești. Căci toate aceste lucruri nu pot fi atribuite nici înțelepciunii omului, nici strădaniilor lui, nici nașterii și nici altui factor omenesc.

Puterea pe care ne-o dă Botezul.

Pilda mucenicilor

Sufletul celor ce s-au botezat ajunge să înfrunte răutăți atât de mari încât oamenii cu greu și le pot închipui, ba nici trupul nu se mai sperie de un asemenea curaj, ci suferă atâtea chinuri câte a vrut sufletul. Cu toate acestea știm că puterea de răbdare a sufletului și a trupului nu-i fără margini și că nici unul și nici celălalt nu sunt în stare să stea cu tărie în fața oricăror suferințe, de aceea, după ce din multe încercări au putut birui măcar pe unele, trupul a murit, iar sufletul a zburat. În schimb, trupurile și sufletele Sfinților nimic nu le-a putut zdruncina, căci oricâte feluri de

72. I Cor. 13, 12.

73. II Cor. 12, 4.

.munci și de chinuri a putut plăsmui împotriva lor mintea omenească, ei pe toate le-au suferit și le-au biruit cu răbdare, ba mai degrabă — și aceasta este nemaipomenit, — pe ei nici măcar nu i-a durut și nici n-au suferit deloc. Căci ei n-au disprețuit viața omenească cu gândul că vor fi din greu răsplătiți, nici nu s-au gândit că vor apuca o viață mai fericită și nici pe unul nu i-a îndemnat mintea sau judecata să suferă ei astfel de chinuri și încă fără voie — cum suferă bolnavii pe doctor când îl văd cu fierul înroșit și cu cuțitul ce taie rănilor — nu, ci — lucru straniu i — le erau dragi rănilor, ardeau de dorul de-a suferi, se duceau bucuroși la moartea cea dorită, fără a nădăjdui nimic altceva mai bun. Unii din ei porneau de bunăvoie spre ascuțișul săbiei, spre schingiuri și spre moarte, iar după ce le gustau odată, le doreau și mai fierbinte. Alții mai bucuroși au ales să îndure toată viața cele mai grele batjocuri și suferințe, să trăiască lipsiți de orice tihnă și în loc de hrană mai bucuroși ar fi vrut să moară în fiecare zi. Până și trupul urma acestei încercări :și da și el partea sa de ajutor, luptând chiar contra legilor sale firești. Și creștini de felul acestora n-au fost numai doi .sau trei sau douăzeci și nici numai bărbați sau oameni în puterea vârstei, ci au fost zeci și sute de mii, într-un număr nesfârșit și de orice vârste.

Și aceasta se vede mai ales din *pilda mucenicilor*. Fie că aceștia s-au numărat în ceata celor ce au suferit înainte de prigoanele propriu-zise, fie că au dobândit viața cea adevărată de la Hristos tocmai în timpul acestor prigoane, acești ucenici mărturiseau toți deopotrivă credința în Hristos înaintea celor ce-i prigoneau, chemau numele Domnului și stricau că doresc moartea, chemând într-un singur glas asupra lor pe călăi, ca asupra a nu știu ce pradă bună și bărbați :Și femei și fete și copii, oameni de toate stările și de toate vârstele. Și mai trebuie adăugat că nu în deșert am zis că mucenicii s-au ales din toate stările omenești, căci în fața luptelor și a suferințelor omul obișnuit cu o viață molatică

se va purta la fel cu cel ce-și câștigă traiul în sudoarea

frunții, după cum nici ostașul, nici curteanul nu se vor uita cu același ochi la luciul săbiei și la moarte.

Or, mucenicilor nimic n-a fost în stare să le scoată curajul minunat sau să-i oprească de a ajunge toți unul ca și altul, la cel mai înalt grad de înțelepciune⁷⁴, pentru că pe ei una și aceeași putere i-a plăsmuit și le-a dat viață, încât au ajuns cu toții la cel mai înalt grad de desăvârșire, iar Binele (suprem) l-au cunoscut și l-au îndrăgit cu mult mai mult decât s-ar putea înțelege în chip firesc. Atât de mult, încât de dragul acestui Bine și-au disprețuit chiar viața lor. Până și femeii ce jucaseră în teatrele păgânești și bărbați ce duseseră o viață destrăbălată, un șir nesfârșit de astfel de oameni au primit cu toții cuvântul mântuirii celei de obște, și-au schimbat viața, au renăscut, și-au schimbat dintr-odată felul de a trăi după pilda chipului celui prea frumos, încât parcă toată lumea și-ar fi schimbat masca.

S-a întâmplat ca până și unii oameni care nu primiseră încă Botezul să se prindă în hora acestor mucenici. Pe aceștia neputându-i Biserica boteza în apele sale, i-a botezat însuși Mirele Bisericii⁷⁵. Pentru mulți dintre mucenici Domnul a trimis nori din cer⁷⁶ sau a făcut să țâșnească dintr-o dată apă din pământ spre a-i putea boteza. Pe cei mai mulți însă îi va naște a doua oară în chip cu totul nevăzut, căci dacă unele mădulare ale Bisericii, Pavel sau oricare altul,, împlinesc lipsurile necazurilor lui Hristos⁷⁷, atunci nu-i nici o mirare dacă locul Bisericii îl ține însuși Capul ei. Căci dacă-se pare că unele din mădulare stau capului într-ajutor, atunci cu cât mai vătos nu va adăuga de la sine Capul, de va lipsi

74. Din bogata literatură encomiastic-ascetică, potrivit căreia martiriul, iar mai târziu monahismul erau socotite «adevărate filosofie», amintim Origen, *Exortatie la martiriu*, 34 (P.S.B. 8, p. 379); Grigorie de Nazianz, *Oratio XV. In Machabaeorum laudem* Migne, P.G. 35, p. 913; I. Rămureanu, *Acte martirice*, în P.S.B. 11, p. 98.

75. E vorba de «botezul sângelui».

76. În chip legendar se relatează [*Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitane*, Bruxelles, 1900, p. 193] despre Porfir că a fost botezat cu apă din nori. Grigorie de Nazianz, *Oratio XXXIX*, Migne P.G. 36, 356..

77. Col. 1. 24.

ceva mădularelor ? Dar cred că am spus aici destule. Să ne întoarcem în locul de unde am plecat.

N-ar mai avea nici un rost să arătăm că puterea prin care mucenicii au dobândit atâta îndrăzneală în luptă sau au alergat cu atâta grabă la moarte și prin care au ajuns să ducă la bun sfârșit ceea ce au început, — o asemenea putere ar fi izvorât doar din firea omului. De aceea suntem siliți să spunem că toate lucrările acestea sunt un rod al Sfântului Botez. Rămâne acum să vedem în ce chip poate lucra Botezul asemenea roade.

În ce chip lucrează Botezul asupra noastră

Se înțelege de la sine că toate suferințele și muncile acestea creștinii le primeau cu dragoste, fiindcă numai cine a fost rănit și fermecat în inima sa de dragostea lui Hristos⁷⁸ a putut ajunge la o stare atât de neașteptată. Și oare dragostea aceasta de ce era pricinuită ? Ce simțeau ei în timpul suferințelor de le erau așa de dragi și de unde aveau ei atâta foc în sufletele lor ? La aceste întrebări vrem să răspundem acum.

În primul rând, se știe că numai dacă ajungem să cunoaștem un lucru, începem să-i și iubim. Cunoașterea naște dragoste, pentru că înainte de a cunoaște frumusețea unui lucru nu putem să-i îndrăgim. Iar întrucât această cunoaștere este câteodată mai desăvârșită, iar altădată mai puțin desăvârșită, se înțelege că și puterea dragostei este diferită. Când cunoaștem în toată deplinătatea binele și frumosul, atunci îl și iubim cu toată căldura și cu toată puterea ce i se cade ; ceea ce însă nu cunoaștem pe deplin, aceea nici nu putem îndrăgi aproape deloc. Or, se poate vedea fără cea mai mică îndoială că Botezul sădește în sufletele credincioșilor o anumită cunoaștere și presimțire a lui Dumnezeu, îi face

78. În text : τὰ χριστοῦ φίλτρα . Am vorbit în introducere despre această «dragoste fermecătoare» de care ni se vorbește în Cântarea Cântărilor. Termenul φίλτρον (Liebestrank) e pomenit și de Origen, *Exortatie la martiriu*, 27 (P.S.B. 8, p. 372—3), dar el pere a fi fost popularizat de Teodoret, *Interpretatio in Ps. 118*, 265, Migne P.G. 80, 185, 3, p. 432 și de Simeon Noul Teolog, *Cele o sută de capete teologice și practice* I, 35 (*Filocalia* 6 ?1).

să cunoască Bunătatea în toată plinătatea ei, să-i simtă pre-tutindeni strălucirea și să soarbă din frumusețea ei fără în-cetare, într-un fel oarecare putem spune că din experiența vieții lor, unii oameni cunosc lucrurile în chip mai desăvârșit decât dacă le-ar fi auzit de la vreun dascăl. Căci cunoașterea omenească este de două feluri : una e câștigată din auzite, de la dascăli, iar a doua este aceea pe care o învățăm din pățaniile noastre personale. Primul fel de cunoaștere mi ne duce până acolo încât să pipăim lucrurile chiar cu degetele noastre, ci cel mult ajungem ca prin mijlocirea cuvintelor să vedem doar imaginea lucrurilor, iar nu lucrul însuși în ființa lui. Or, în întreaga lume nu poți afla două lucruri la fel, așa încât unul să poată fi folosit ca o imagine a celuilalt.

În același timp însă, *cunoașterea prin noi înșine sau din trăire ne duce până acolo încât să putem pune mâna chiar pe lucrul la care ne gândim și în felul acesta însăși forma lucrului se întipărește în sufletul nostru și trezește în noi dorul după el, deoarece toată frumusețea acelui lucru se vede în oglinda sufletului*⁷⁹.

În primul fel de cunoaștere faptele ni se arată lipsite de orice formă. Abia ne alegem cu o imagine ștearsă și nelămurită față de alte multe fapte, cu care el mai vine în atingere și atunci tot dorul nostru de a le cunoaște nu se leagă decât de această imagine palidă. Așa stând lucrurile, noi nu iubim acele fapte fiindcă ne-ar fi dragi și nici ele nu ne țin legați pe cât s-ar putea, din pricina foarte ușor de înțeles că noi nu am ajuns să le gustăm aproape deloc. Căci, pe cât e de mare deosebirea între lucruri și imaginea sub care ni se întipăresc ele în suflete, pe atât e de mare și dragostea noastră pentru ele. Și atunci, dacă dragostea pentru Mântuitorul lumii nu trezește în sufletele noastre nimic nou și supra-

79. επιθυμία — dorința n-are aici numai întrebuințarea obișnuită (Platon, *Protagoras*, p. 31β, ed. Noica), oi și cea de presimțire a veșni ciei, cum a înțeles Grigorie de Nyssa : *Despre suiet și înviere* PG. 46, 1-6 și urm. ■■■■■

firesc, aceasta înseamnă că și noi abia dacă am ajuns să-L «cunoaștem» pe Domnul din ceea ce spun alții despre El. Or, cum am putea noi cunoaște în toată adâncimea pe Acela, cu care nimic nu se mai poate asemăna și care n-are nici o legătură cu nici un lucru din această lume, și cum să putem cunoaște toată strălucirea bunătății Lui, pe care s-a îndrăgim cu un dor așa de mare ca și această bunătate însăși?⁸⁰ Dimpotrivă, aceia care au simțit pentru Domnul o dragoste atât de mare încât ea întrecea chiar puterile firii și ducea pe om să săvârșească fapte care întrec orice închipuire omenească, pe unii ca aceștia i-a rănit în suflet însuși Mirele cel Ceresc și le-a pus în privire o scânteie din însăși strălucirea Sa dumnezeiască.

*E limpede că adâncimea rănii arată cât e de mare ascuțișul lăncii, iar flacăra dorinței ne duce cu gândul la Cel care a rănit sufletul unui astfel de creștin*⁸¹. Într-atât este și Noul Testament mai desăvârșit decât cel vechi, întrucât în vremea Legii celei vechi Dumnezeu a ajuns să fie cunoscut numai prin învățătura oamenilor, pe câtă vreme astăzi Însuși Hristos este de față și întărește sufletele oamenilor, înnoind-le cu puterea Sa. Căci numai prin mijlocirea cuvântului, a învățăturii și a legilor, omul nu poate ajunge la ținta sa cea adevărată. Dacă predica ar fi fost de ajuns, n-ar mai fi fost necesare faptele, și încă fapte mai presus de fire, după cum n-ar mai fi fost nevoie nici ca Dumnezeu să se întrupeze[^] să se răstignească și să moară.

Adevărul acesta ni s-a arătat lămurit de la începutul creștinismului prin credința părinților noștri și prin viața apostolilor. Bucuroși că au primit învățătura creștină chiar din gura Mântuitorului și că I-au fost martori la toate, și la darurile pe care le-a revărsat peste oameni și la câte a suferit pentru ei și la moartea Sa, la înviere și la înălțarea la Ceruri, cei!

80. O întrebare similară a formulat și Sf. Grigorie de Nyssa în *Omilia IV la Cântarea Cântărilor* (trad. rom., prof. D. Stăniloae, în P.S.B., 29, p. 168).

81. Ideea similară la Grigorie de Nyssa, *Cuvântarea catehetică XV*: προ? τὰ γινόμενα βλέποντες? τὴν τοῦ εὐεργούντοῦ ἀναλοτίζόμεθα φύσιν. Prima formulare pare a fi fost făcută de Origen, Migne P.G. 13, 83—&4.

dintâi creștini de nici una din întâmplările acestea nu s-au mirat și n-au văzut ceva nou, ceva peste fire, ceva mai măreț sau ceva mai bun decât în Vechiul Testament, până când nu s-au botezat. Când însă au ajuns să primească Botezul și Duhul cel Mângâietor a ajuns să se reverse în sufletele lor, atunci ei au devenit alți oameni, oameni noi, însuflețiți de viață nouă, și, pildă făcându-se unii altora, au început să aprindă flacăra dragostei de Hristos atât în sufletele lor, cât și în ale altora. Cu toate că viața de până atunci li s-a desfășurat în apropierea Soarelui de a cărui viață și cuvânt se făcuseră părtași, în schimb ploaia binefăcătoare a razelor Lui încă n-au primit-o, pentru că încă nu primiseră Botezul⁸²; Tot așa a pregătit Dumnezeu pe toți sfinții care, odată ce L-au cunoscut, L-au și iubit, nu numai mângâindu-se cu vorbe, ci prin puterea Botezului schimbându-și chiar viața} El este Iisus pe care-L iubesc și care îi plămăiește din nou și le orânduiește viața, smulgându-le inima de piatră și înlocuindu-le-o cu una de carne, simțitoare⁸³, după cum spune și Sf. Pavel că vor vedea de acum scris cuvântul «nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne, ale inimii»⁸⁴ și Cel ce scrie aici nu mai scrie numai poruncile, ci se întipărește în noi El însuși cu toată ființa Lui. Acest adevăr l-au mărturisit prin viața lor o mulțime nesfârșită de sfinți * * *, oare, neputând să cunoască adevărul prin învățătură omenească și nici să înțeleagă din minuni puterea Celui ce a fost binevestit în lume, au ajuns să devină creștini desăvârșiți din clipa în care au primit Botezul.

Astfel, în vremurile când legea lui Hristos ajunsese să cuprindă aproape toată lumea, pe când glasul propovăduitorilor se auzea la cât mai multe din popoarele lumii, când luptele mucenicești ridicaseră peste tot trofee mai strălucitoare Dumnezeirii celei adevărate decât însăși vestirea cuvântului, în acele vremuri, zic, fericitul Porfirie, cu toate că

82. Ideea similară și la Grigorie de Nazianz, *Oratio XXXIV*.

83. Iezechiel II, 10; Psalm 50, 12.

84. II Corinteni 3, 3.

* * * La fel Diadoh al Foticeii, care vorbește peste tot de «trăire», de «experiență», *Filocalia I*, p. 338.

fusese martor la mii de predici creștine, ca și la biruințele și minunile făcute de vestitorii Evangheliei, rămânea cu toate acestea în rătăcire, iar minciuna o puneă cu mult mai presus decât adevărul. Dar îndată ce s-a botezat — cu toate că s-a botezat în bătaie de joc ⁸⁵ —, nu numai că s-a făcut în grabă creștin, dar s-a înșiruit îndată în hora mucenicilor. Fiind comediant de meserie, își luase îndrăzneala ca în fața lumii, pe scena teatrului, să-și bată joc de Taina Botezului, făcându-i pe toți să râdă ; de aceea, acolo pe scena teatrului, s-a scufundat într-un vas cu apă, chemând asupra lui ajutorul Sfintei Treimi. Cu toate că unii din privitorii care erau de față la această prilej au început să râdă, totuși pentru comediant nu mai era de râs și nici batjocura ce-o făcuse nu se mai prindea și nu mai înveselea pe nimeni, căci ceea ce săvârșise el era într-adevăr o naștere și o plăsmuire din nou, o Taină în toată regula. Când a ieșit omul din apa Botezului nu mai era comediant, ci era suflet de mucenic, un trup întărit parcă cine știe de când într-o nouă filosofie și în suferințe, o limbă care nu mai stârnea râsul lumii, ci îndârjirea tiranului. Și iată așa s-a întâmplat cu acela care o viață întreagă a fost numai comediant, iar dragostea lui pentru Hristos a fost așa de mare, încât după chinuri groaznice a ajuns să moară râzând de bucurie, ca să nu mai trădeze nici cu buzele pe Cel pe Care-L iubea atât de mult.

Tot în același fel a ajuns să îndrăgească și să cunoască pe Hristos și *sfântul Gelasie* ⁸⁶. Se pare că la început el nu-și ducea viața decât atacând cu ură și cu dușmănie legea creștină. Din clipa, însă, în care Hristos cel prigonit îi deschise

85. *Sinaxarul Bisericii din Constantinopol* cunoaște doi «mimi» cu acest nume : unul pe vremea lui Iulian Apostatul, cinstit la 5 sept., care «se botează» singur pe scenă, al doilea la 4 nov. oare e botezat de alții, sub Aurelian. Cabasila combină datele din amândoi. A se vedea despre el în *Martirologiul* grec la data de 16 sept. În românește, de pildă, *Viețile Sfinților*, editura Mănăstirii Neamț, 1807, p. 137.

86. Martirizat la data de 27 februarie 297, sub Dioclețian, cum ne spune *Cluonicon Paschale* (P.G. 92, 684—685).

ochiul sufletului și-i arată mărirea Sa, din acel ceas a înmărmurit în fața frumuseții ei atât de mari și și-a schimbat cu totul cugetul și în locul duhului de ură de la început a dat loc unei dragoste nesfârșite. Și, într-adevăr, dragostea aceea era o răpire în duh⁸⁷, fiindcă pe cei care s-au agățat cu toată ființa de El, Hristos îi duce până dincolo de marginile firii. La acest adevăr se gândea proorocul când zicea : «mulți se vor răpi cu duhul când Te vor vedea», iar, privind parcă peste veacuri la Crucea și moartea lui Hristos, același prooroc zicea : «pe cât se vor răpi în duh când Te vor vedea, pe atâta va fi disprețuită frumusețea Ta de toți fiii oamenilor»⁸⁸.

Așijderea și vrednicul *Ardalion* s-a botezat și el în glumă ca să facă priveliște celor de față prin aceea că juca rolul unui mucenic creștin pe scena teatrului. El era meșter în a stârni râsul și în a face toate plăcerile celor dornici de glume și desfătări. Or, el n-a primit Botezul numai prin aceea că a închipuit prin scufundarea sa icoana morții lui Hristos, ci prin aceea că a suferit-o în trupul său. El și-a pus în gând să imite buna mărturisire a mucenicilor și, de aceea, comediant cum era, a cerut prietenilor săi să-i spânzure gol pe lemn. Când a ajuns însă să spună vorbele spuse de Hristos pe cruce și s-arate oamenilor cum a simțit Acela durerea rănilor, dintr-odată ființa lui s-a schimbat, sufletul a început să simtă ce-i spuneau buzele, iar cu cugetul a ajuns să creadă tot ce săvârșea cu măduarele, ajungând să fie într-adevăr ceea ce voia s-arate : creștin. Și așa s-a întâmplat că, pe urma rănilor primite prin meșteșugul teatrului și a graiului născocit atunci, și anume pentru că a zis în batjocură că îi este drag de Hristos, a ajuns într-adevăr să-L iu-

87. In *textîxa'zaQii b epoi êxeivoi* — răpire în duh (era) dragostea aceea, ceva ca extazul platonice, dar, desigur, mult deosebit.

88. Isaia 52, 14 (citare liberă).

89. A se vedea la 14 aprilie, după *Sinaxarul Bisericii din Constan tinopol* la 1'8 aprilie. Canonul 51 Tmulan va osândi pe «mimi».. Milaș, *Canoanele* I, 2, Arad, 1031, p. 419.

bească cu o dragoste care a trecut de la gură ca un foc și i-a aprins inima.

De obicei, binele vine la gură când prisosește în inimă °°. La Ardalion tocmai dimpotrivă : comoara bunătații s-a revărsat de la gură la inimă. O ! cât e de negrăită puterea lui Hristos ! Căci, fără să-i fi arătat măcar cununa răsplătirii și fără chiar să-i fi atras cu unele nădejdi într-o viață mai bună, Domnul I-a câștigat și I-a lipit de Sine numai prin aceea că I-a imitat rănila și înjosirile în așa grad, încât a început să creadă lucruri pe care înainte numai auzindu-le, s-ar fi supărat. Dintr-odată Domnul I-a smuls din obișnuințele cu care timpul I-a legat așa de strâns, i-a schimbat cugetul chiar pe dos de cum fusese și din omul cel mai înrăit și mai stricat, face pe cel mai bun dintre toți. Căci ce poate fi doar mai urât lucru decât un comediant și ce poate fi mai înțelept decât un mucenic?⁹¹ Sau ce legătură poate fi între ei amândoi? Și în chip firesc, cum s-ar putea ca din răni și fărădelegi să se nască dragostea creștină ? Și cum am putea noi îmblânzi și schimba pe un păgân întărâtat tocmai cu aceleași mijloace care și pe un credincios I-ar face să se îndepărteze de creștinism ? Căci cine oare, având în față mulțimea de suferințe ce-i va da viitorul, va putea să-i obișnuiască cu iubirea pe omul care o viață întreagă a fost numai ură, iar pe un dușman și prigonitor, cine I-ar putea schimba în felul acesta în prieten și ucenic ?

Se vede, așadar, că în astfel de lucruri, lămurirea minții a fost cu totul neputincioasă, de aceea vom spune că întreaga schimbare a săvârșit-o numai lucrarea tainică a Botezului. Doar Ardalion auzise deja vestirea Legii celei mântuitoare, ba încă fusese și martor la multe minuni, fiindcă pe destui mucenici i-a văzut făcând mărturisiri de credință și cu toate acestea parcă stătea tot mai orbit și mai cu ură față de lu-

90. Matei 12, 34; Luca 6, 45; Ioan 7, 38.

91. Macarie Egipteanul, Omilia XVII, 10 trad. C. Iordăchescu, Chișinău, 1932, p. 1117: «adevărații filozofi sunt cei stăpâniți de puterea divină».

mina credinței, până ce a ajuns să se boteze, primind asupra-și urmele rănilor⁹² lui Hristos, și până ce a ajuns să mărturisească adevărata credință. Căci aceasta și este una din roadele Botezului : a-L urma pe Hristos, mărturisindu-L și în fața lui Pilat și stând tare până la cruce și până la moarte. Se înțelege că pe Hristos îl putem urma și numai dacă stăm de față la lucrarea și la închipuirea mișcărilor din sfintele slujbe, dar pe urmele Lui pășim cu adevărat abia când dovedim la vreme potrivită că suntem în stare a pune la încercare prin fapte credința noastră, biruind orice priejdii.

Mulți au fost cei care au căutat, de-a lungul vremilor, un leac pentru bolile de care suferă omenirea, dar numai moartea lui Hristos a fost în stare să ne-aducă viața și sănătatea cea adevărată. De aceea, dacă vrem să ne naștem din nou sau dacă vrem să trăim această viață fericită și să ne îngrijim să ne refacem sănătatea, atunci n-avem decât să luăm acest leac⁹³ adus de Hristos și, pe cât ne stă în putere, să mărturisim credința în El, să ne supunem suferinței și să răbdăm moartea. Aceasta este puterea pe care ne-o dă Legea cea nouă. În acest chip se naște din nou creștinul și ajunge la înțelepciunea cea minunată, mânat de dorul săvârșirii binelui, păstrând credința neclintită, după ce a câștigat această credință nu prin puterea de înțelegere a minții, și schimbând viața nu prin asprimea poruncilor, ci, prin puterea lui Dumnezeu, primindu-le și pe una și pe cealaltă, și modelându-le după chipul cel fericit al lui Hristos «căci împărăția lui Dumnezeu nu stă, zice apostolul, în cuvinte, ci în puterea faptelor»⁹⁴, iar «cuvântul crucii pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu»⁹⁵.

92. În text «στίγματα».

93. φάρμακον.

94. I Cor. 4, 20.

95. I Cor. 1, 18; Rom. 7, 14.

Botezul ne face să înțelegem ce înseamnă să iubim pe Dumnezeu

Pentru aceea și este duhovnicească legea aceasta, fiindcă și duhul nostru se supune, pe câtă vreme cea veche este o lege a literei, întrucât puterea ei stă în cuvânt, ceea ce și face ca ea să fie doar o umbră și închipuire a celei noi⁹⁶, care este lucrare și adevăr. Față de lucruri, litera și cuvântul nu sunt decât niște semne. Or, înainte de împlinirea lor, Dumnezeu a făgăduit aceste lucruri încă din vremuri depărtate prin graiul proorocilor : «Voi face un legământ nou, nu ca acela pe oare l-am încheiat cu părinții lor». Și anume în ce fel ? — Ne spune tot proorocul : «Iată legământul pe care-l voi încheia cu casa lui Israil și a lui Iuda : voi pune legea Mea înlăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie»⁹⁸. Și aceasta, sigur, nu înțelegându-se că e vorba de trimișii Mei, ci prin Mine însumi : «nimeni nu va mai ajunge să învețe pe fratele sau pe aproapele său zicându-le : «caută de cunoaște pe Domnul», «ci ei înșiși Mă vor cunoaște toți, de la cel mai mic până la cel mai mare» ". Când a ajuns să cunoască acest lucru, David proorocul lasă să-i scape de pe buze aceste fericite cuvinte : «Am cunoscut că mare este Domnul»¹⁰⁰, vrând adică să spună că prin trăirea vieții mele, iar nu auzind de la alții, am ajuns să cunosc așa ceva ; de aceea ne și îndeamnă să facem și noi tot așa, zicând : «Gustați și vedeți, că bun este Domnul»¹⁰¹. Deci, cu toate că i-a cântat bunătața pe toate strunele, proorocul crede că cuvintele sunt neputincioase spre a-L cunoaște pe Domnul, de aceea îi trimite pe ascultătorii săi să trăiască ei înșiși această cunoaștere.

O astfel de cunoaștere rodește Sfântul Botez în sufletele celor ce l-au primit : pe Făcător îl face cunoscut făpturii, pe

96. Evr. 10, 1.

97. Ieremia 31, 31—33.

98. Ieremia 31, 33:

99. Ieremia 31, 34.

100. Psalm 134, 4.

101. Psalm 33, 9.

Cel ce este însuși Adevărul îl arată minții, iar minții îi dă pe cel ce singur e vrednic să fie dorit. De *aceea mare e dorința, nespus farmecul și nesfârșită dragostea pe care le trezește această taină în noi*, fiindcă în ea nu mai rămâne nimic de dorit, totul e plăcut, totul se lucrează aievea în noi și încă cu toată plinătatea. Dar să vorbim mai lămurit.

Dumnezeu a pus în adâncul sufletelor dorința de a atinge tot binele pe care ele îl doresc, de a cunoaște tot adevărul pe care-l caută, bineînțeles un adevăr lipsit de rătăcire¹⁰², căci nimeni nu se bucură când se vede înșelat, după cum nimeni nu-i vesel când se rătăcește sau când află numai rău în loc de bine. Dar cu toată această puternică dorință din noi, încă nu ni s-a întâmplat să gustăm vreodată binele și adevărul în toată curățenia. Mai mult, ceea ce socotim noi că e bine și adevărat nu-i într-adevăr așa cum le socotim, ci de cele mai multe ori e chiar dimpotrivă. Așa că nici măcar nu ne-am putea închipui de ce e atât de mare puterea dragostei, adâncimea bucuriei, mrejele dorinței după Dumnezeu și flacăra acestei dorințe, dacă ceea ce ar trebui să ne fie drag și să ne aducă bucurie ar lipsi cu desăvârșire.

Într-adevăr, *ceea ce dorim pe pământ noi nu ni se împlinește deplin nicicând și nicăieri*. Pentru aceia, însă, care au gustat din trupul Mântuitorului, ceea ce au dorit li s-a împlinit, căci parcă și inima omenească așa a fost zidită dintru-nceput, mare și largă ca un rezervor, ca să poată cuprinde într-însa pe însuși Dumnezeu. Aceasta este pricina pentru care nimic din cele de jos nu ne poate sătura¹⁰³, nici

102. Mai mult decât erosul platonice, Origen și alți scriitori creștini au subliniat acest «dor nespus» după cunoașterea lui Dumnezeu* prin iubire. *Contra Celsum* III, 40 trad. rom., p. 198. Sf. Vasile : *Regulile pe larg*, 2, Migne P.G. 31, 90b. Dionisie Ps. Ajeop., *Despre Numele divine*, X, 1, Migne P.G. 3, 937, dar mai ales Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia* 1, 5, ed. Stăniloae, 1973, p. 100, 114; 132—158; «omul» - Biserica tainică.

103. Despre această dorință nestăvilită după desăvârșire (ἐπέχτασις), pe care nimic m-o poate sătura (χοροί), au vorbit, după Origen, mai ales Părinții oapiedocieni : Sf. Vasile cel Mare (P.G. 29, 398 ; 30, 144; 31, 396), dar mai ales Sf. Grigorie de Nyssa în *Viața lui Moise* și în *Cântarea Cântărilor* (P.S.B., 20, 94—95; H17, 13&—7 «te.).

nu poate pune capăt dorințelor noastre, ci veșnic rămânem însetați, ca și când nu ni s-ar împlini nici una din dorințele care ne mistuie. Toate acestea pentru că sufletul omenesc este însetat după desăvârșire, după apa cea veșnică, și atunci cum ar putea să-i sature această lume a noastră, trecătoare ? La acest lucru se gândea Domnul când spunea femeii samaritinence : «Oricine va bea din această apă va înseta din nou ; cel ce va bea însă din apa, pe care Eu îi voi da-o, acela nu va mai înseta în veac» ¹⁰⁴. Singură apa aceasta pune capăt dorințelor sufletului omenesc, după cum zice și Psalmistul : «Sătura-mă-voi, când se va arăta slava Ta» ¹⁰⁵.

Dacă ochiul a fost făcut anume ca să caute lumina și să se sature de ea, iar urechea pentru sunete și toate celelalte după rostul lor, atunci dorința sufletului se împlinește numai când găsește pe Dumnezeu. Se vede că așa este sortit sufletului să nu-și afle liniștea decât în Hristos ¹⁰⁶, căci singur El este și Binele și Adevărul și tot ceea ce poate bucura pe om. Aceasta este și pricina pentru care Dumnezeu nu ne lasă să îndrăgim ceva, căci dintru-nceput ni s-a sădit în suflete puterea de a iubi, precum și dorul de a afla bucuria și pacea, după care veșnic însetează firea noastră, fără a le putea găsi aici pe pământ, iar drept facere de bine nu ne-a vărsat în suflet altceva decât dorința de a face voia Lui și ceea ce ne dă apa înnoirii duhovnicești. Fiindcă din bună-tățile acestei vieți, care nu sunt decât un joc de cuvinte mincinoase, nici una nu ne-aduce în suflet dragostea și bucuria. Pentru că până și ceea ce ne-ar părea bun, nu-i decât un mincinos idol al adevărului. Dimpotrivă, în lumea Duhului, unde nu există nici o piedică, dragostea se poate arăta în toată măreția și nespusa ei frumusețe, iar bucuria e atât de mare, încât nici nu poate fi cuprinsă în cuvinte. Și

104. 1 Ioan 4, 13—14.

105. Psalm 15, 15.

106. E cunoscută afirmația similară a Fer. Augustin din prima carte din *Con/essiones*, I, 1, ed. P. Knoll, Vindobonense, 1808, p. 1. N. Casasila o putea lua fie de la Grigorie de Nyssa, fie de la Fer. Augustin.

ce-i mai important, Dumnezeu așa a rânduit lucrurile ca El să fie și dragostea și bucuria noastră. De aici urmează, cred, că, vorbind despre măreția și măsura acestor simțiri, vorbim despre însăși Bunătatea cea nesfârșită.

Dar să spunem ceva tocmai despre această măreție a iubirii și despre marginea nesfârșită până la care poate ea merge.

Pentru toate bunătățile pe care ni le dă, din partea noastră Dumnezeu nu cere în schimb decât dragostea. Dacă I-o dăm, El ne scapă de orice datorie cu care I-am fi fost datori. În acest caz, cum să nu fie mai însemnat decât orice lucru, ceea ce, prin mijlocirea Dumnezeului Celui drept, primim ca preț egal al bunurilor celor nesfârșite ? Se vede, așadar, cu toată limpezimea, că o dragoste adâncă aduce cu sine și o bucurie nesfârșită — bucuria vine doar în urma dragostei —, iar o bucurie nesfârșită numai dintr-o dragoste tot așa de mare se poate naște. Se vede că în sufletele omenești sălășluiește o minunată și nesfârșită putere de a iubi și de a se bucura, putere care intră în lucrare din clipa în care Cel bun și prea iubit este de față : aceasta este ceea ce numește Mântuitorul «bucurie deplină»¹⁰⁷. De aceea și când coboară Duhul cel Sfânt în vreun suflet oarecare, printre darurile pe care le primește acela din înălțimea cerului, primul loc îl ocupă dragostea și bucuria. Căci «roadă duhului este dragostea, bucuria...»¹⁰⁸.

Atunci când vine spre noi Duhul lui Dumnezeu întâi ne face să-i simțim prezența, iar cine simte prezența Binelui, acela ajunge să-L îndrăgească, iar în chip firesc se va și bucura de El. Pentru că și atunci când Mântuitorul S-a pogorât trupește în mijlocul oamenilor, primul lucru pe care I-a cerut a fost ca oamenii să-L cunoască^{108a}. Aceasta a fost învățătura și predica Lui încă de la început. Ba, și mai mult, pentru aceasta a și ajuns să îmbrace haina omenească și spre acest

107. Ioan 15, 11.

108. Galateni 5, 22.

108a. Ioan 17, 3.

scop a rânduit toate, «căci spre aceasta M-am născut, zice Domnul, și pentru aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul» ¹⁰⁹. Bineînțeles că tot El era și Adevărul, de aceea mai potrivit ar fi putut zice : «ca să mărturisesc pentru Mine». Or, tot același lucru îl face Domnul și cu cei ce s-au botezat : îi face să aducă mărturie despre Adevăr, îi îndepărtează de bunurile cele înșelătoare, iar Binele cel adevărat îl îndemnă și îl descoperă, cu alte cuvinte, după cum însuși spune, El se face pe Sine cunoscut lor ¹¹⁰.

Se vede, așadar, din înseși lucrurile acestea că Taina Botezului este un adânc adevăr și că cei ce se botează, în felul acesta, viu, ajung să cunoască pe Dumnezeu. Iar dacă se mai simte lipsa, aducem și mărturii mai multe și mai întăritoare din viața acelor bărbați sfinți care au adus drepte mărturii lui Dumnezeu în ce privește Botezul, apoi ne-am putea opri înainte de toate la acel Sfânt Ioan, al cărui suflet e străveziu ca o rază de soare, iar gura mai strălucitoare decât aurul (la Sf. Ioan Gură de Aur) ^m. Se cuvine să cităm aceste vorbe spuse de minunata limbă a lui : «Privind că într-o oglindă mărirea Domnului, noi ne schimbăm în însuși chipul Lui» ¹¹². Dar ce înseamnă oare acest lucru ? Dacă ni s-ar fi dat puterea de a face minuni, atunci așa ceva ar fi mai ușor de înțeles. Or, ceea ce se petrece în noi nu-i greu de înțeles pentru cel ce are ochiul luminat al credinței. Căci din clipa în care ne-am botezat, sufletul nostru curățat prin Duhul Sfânt strălucește mai tare decât chiar lumina soarelui» iar mărirea lui Dumnezeu nu numai că o privim, ci ajungem chiar să primim și din strălucirea ei ; după cum argintul curat așezat în razele soarelui strălucește nu numai de la sine, ci și din cauza strălucirii luminii solare, tot așa și sufletul nostru, după ce s-a curățit și s-a lămurit și mai tare decât argintul, atunci primește din însuși Duhul Sfânt o nouă rază

109. Ioan 18, 37.

110. Ioan 14, 2.

111. Exprimare laudativă la adresa Sf. Ioan Hrisostom.

112. II Cor. 3, 18.

de mărire, încât dobândește o strălucire a sa proprie atât de mare, pe cât i-o poate da Duhul lui Dumnezeu».

Iar ceva mai departe : «Vrei să-ți arăt și mai lămurit acest lucru prin mărturiile apostolilor ? N-avem decât să ne gândim la hainele Sfântului Pavel, prin a căror atingere se făceau minuni, și la umbra Sfântului Petru care avea puteri vindecătoare ¹¹³. Or, nici hainele și nici umbra lor n-ar fi avut atâta putere, dacă apostolii înșiși n-ar fi purtat în ei chipul Împăratului veșnic și dacă strălucirea lor n-ar fi împrumutat-o din mărirea Lui cea neajunsă. Căci o haină împărătească îngrozește și pe un tâlhar. Și vrei cumva să vezi cum strălucește această lumină și prin trupul celor botezați ? Ne-o spune Scriptura : «ațintindu-și privirile spre Ștefan au văzut fața lui strălucind ca o față de înger» ¹¹⁴. Cu toate acestea, o astfel de lumină e nimic pe lângă lumina care fulgeră din lăuntrul nostru. Căci ceea ce Moise avea pe față, sfinții aveau în suflet, sigur cu mai mare strălucire la Moise, și asta din pricină că strălucirea lui Moise era simțuală, trupească, pe când a sfinților era nematerialnică. Și precum ies din trupurile noastre fășii de lumină și se împrăstie peste obiectele din jur dându-le și aceloră din strălucirea lor, același lucru se întâmplă și cu sufletele credincioșilor. Aceasta e pricina pentru care sufletele ce se bucură de daruri atât de mari ajung să se desfacă de pământ și să nu mai viseze decât la cer ¹¹⁵. Dar vai ! Se cade cu tot dreptul să gemem cu amărăciune la gândul că, deși moștenim un nume atât de ales, parcă nici nu înțelegem o mărire atât de mare, întrucât repede o pierdem și ne lăsăm amăgiți de lucruri pământești !, Pentru că această mărire negrăită și înfricoșată abia dacă rămâne în noi o zi-două, iar după aceea o stingem, aducând

113. Fapte 5, 15; 19, 12.

114. Fapte 6, 15. Nu-i de mirare că atât hainele Sântului Pavel, cât și umbra Sfântului Petru și strălucirea feței Sfântului Ștefan le întâlnim atât la Sf. Vasile (*Omilia despre credință*, P.G. 31, 469), cât și la Sf. Grigorie Palama (*In apărarea isihăștilor*, ed. Meyendorff, Louvain, 1959, I, p. 177).

115. Ieș. 34, 30.

peste ea o iarnă cu groaznice vifornițe lumești, pe când razele duhovnicești le ascundem sub niște nori deși»¹¹⁶.

Așadar, în apa Botezului creștinii nu culeg numai o simplă cunoaștere a lui Dumnezeu, adică o idee și o credință despre un Dumnezeu oarecare, ci această cunoaștere e mult mai desăvârșită și mai vie. Se înțelege că tot așa am lua în bătaie de joc lucrurile, dacă ara crede că această lumină vârată în sufletul nostru de Dumnezeu ca printr-un fulger, ne dă doar o cunoaștere obișnuită a lui Dumnezeu, după cum tot atâta de mult am greși dacă am vedea în Botez o luminare continuă a cugetului. O asemenea lumină s-ar stinge în decurs de două-trei zile în mijlocul zgomotului și al mulțimii, în timp ce despre credință nu există om care să nu vadă că și cel mai mic fapt tot cu ea îl facem și de toate avem cunoștință : așa se explică de ce suntem noi în stare să teologhim chiar și când suntem ocupați cu alte lucruri¹¹⁷. Mai mult încă, noi simțim că suntem în luptă cu toate pornirile noastre rele și chiar dacă nu facem tot ceea ce-i bine, știm totuși tot ce trebuie spre a ne mântui și spre a deveni înțelepți.

Se vede lămurit, deci, că dobândim cunoașterea noastră despre Dumnezeu prin legătura nemijlocită cu El, din clipa când raza dumnezeiască a atins sufletul nostru¹¹⁸. Toate obiectele și mișcările care însoțesc săvârșirea Tainei Botezului închipuie tocmai această luminare, căci toată slujba Botezului e o sărbătoare a luminilor : făclii, cântări, închinăciuni pe la icoane, arătări pline de biruință ; nimic ce n-ar

116. *Omilia VII Ia Epistola II către Corinteni*, Migne PG. 61, 448.

117. O astfel de «teologhisire» directă, imediată, apropiie pe Ca. basila de Sf. Grigorie Palama. Cf. U. Neri: *La vita in Cristo*, p. 167, cu referire la *In apărarea isihăștilor* I, 3, 42 a Sf. Grigorie Palama, ed. P. Hristou, I (Tesalonic, 1962), p. 453—454.

118. Se știe că Grigorie Palama socotea că prin rugăciune continuă și prin trăire dreaptă, omul poate vedea în lumină, ca pe Tabor, pe însuși Dumnezeu (*in apărarea isihăștilor* I, 3, 24, ed. cit., p. 161, iar în românește D. Stăniloae, *Două tratate ale Sf. Grigorie Palama*, Anuarul 18, Sibiu, 1933, p. 5—70). Cabasila vede posibil acest lucru plin mijlo cirea Tainelor.

fi bucurie. Până și hainele de Botez strălucesc de curăție și sunt pe potriva celor ce vor vedea lumina, iar vălul ce acoperă capul închipuie pe Duhul Sfânt, pe când forma lui anunță venirea Mângâietorului — căci e în formă de limbi de foc, sigur, pe cât se poate în același timp acoperi capul și păstra forma în care s-au botezat apostolii încă de la începutul, predicii lor. Atunci adică, s-a așezat pe o parte a trupului — și anume pe capetele fiecăruia din apostoli se putea vedea Duh în formă de limbi de foc — tocmai spre a arăta că prin Taina aceasta ni se dă puterea de a mări pe Domnul cu limbă de foc. Căci doar rostul acestei coborâri a fost ca să binevestească și să predice, celor care nu-L cunoșteau, pe Cuvântul cel de o ființă cu El. Iar slujba unei limbi este tocmai tâlcuirea mișcărilor tainice din lăuntru al cugetului. De aceea se și zice despre Cuvânt : «Eu Te-am preamărit pe Tine, Părinte» ¹¹⁹, iar despre Duhul Sfânt : «și Acela Mă va preamări pe Mine» ^m. La acest lucru ne gândim, deci, când vorbim că Duhul Sfânt s-a arătat Apostolilor în chip de limbi de foc. Cât despre vălul tainic de la Botez, el ne duce cu gândul la acea minune, la acea pomenire și zi binecuvântată în care s-a făcut prima pogorâre a Duhului, pentru a ne face să înțelegem că cei ce au primit prima dată botezul Duhului Sfânt l-au trecut și asupra urmașilor lor, iar aceștia, celor de după ei și așa până azi. Și sigur că acest dar nu va; înceta a ni se trimite până în ziua când va veni însuși Dătorul lui. Atunci Domnul, după ce va îndepărta orice văl, va învrednici pe cei dreپți să-L vadă în toată plinătatea, iar nu numai ca acum, când nu-L putem vedea decât în măsura ce ne lasă să vedem vălul cel gros al trupului.

119. Ioan 17, 4.

120. Ioan 15, 26.

121. Credem că E.v. Ivanka (*Sacramentalmystik*, 57 și 84) greșește când atribuie lui Cabasila confuzia că prin «hrisma» s-ar înțelege numaidecât Ungerea cu Sf. Mir. în realitate e vorba de «haina albă» în care e primit neofitul. (E. Braniște: *Liturgica specială*, Buc, 1980, p. 372—374). E interesant simbolismul descris de Cabasila.

Roadă acestei cunoștințe a lui Dumnezeu este o bucurie ^negrăită și o dragoste nesfârșită. Sigur, acestor puternice simțăminte se datoresc apoi toate lucrările mari, toate faptele însemnate, precum și orice trecere biruitoare și plină de triumf peste orice piedici. Pe cei înarmați cu astfel de arme nu-i pot doborî nici greutățile și nici ispitele plăcerii, pentru că o bucurie ca aceea covârșește orice necaz ; dar nici plăcerile nu pot atrage și nici înlănțui pe cei ce se lasă stăpâniți și cuprinși de o dragoste atât de mare.

Iată, dar, pe scurt care sunt roadele Botezului : ștergerea păcatelor, împăcarea omului cu Dumnezeu, sălășluirea lui Dumnezeu în om, deschiderea ochilor sufletului în fața razei celei dumnezeiești, cu un cuvânt, orânduirea vieții în așa fel : încât să privească numai spre viața viitoare. De aceea, când numim Botezul «o nouă naștere», o facem cu tot dreptul, fiindcă prin el răsare în sufletul credincioșilor o adevărată cunoaștere a lui Dumnezeu. Or, tocmai în aceasta constă și viața cea adevărată, izvorul și rădăcina ei, fiindcă, după cum însuși Mântuitorul a zis că «aceasta este viața cea veșnică : a 'Te cunoaște pe Tine, Dumnezeul cel adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis» ^m. Și tot așa, adresându-se lui ^Dumnezeu, Solomon a zis : «A Te cunoaște pe Tine, iată rădăcina nemuririi» ¹²³. Și dacă ar mai fi necesară încă o mărturie a minții omenești, *cine nu știe că adevărata viață a oamenilor și rostul ei mai înalt stă mai ales în puterea minții și a cunoașterii ?* Iar dacă în judecată și în cunoaștere stă tot rostul omului ^m, apoi sigur că această cunoaștere va trebui să fie cea mai desăvârșită și mai lipsită de greșeli. Și • atunci, există oare o cunoaștere mai deplină și mai bine ferită «de greșeli decât aceea care duce la Dumnezeu, la Acela care

122. Ioan 17, 3.

123. Înțelepciunea lui Solomon 15, 3.

124. Principiu apropiat filosofiei aristotelice (*Politica* 2, 1253): «Dintre toate ființele singur omul posedă rațiunea». Tot așa zice și ■ St. Vasile (*Comentari la psalmul* 48, trad. rom., p. 285): «Rațiunea e ceva propriu numai omului».

El însuși deschide ochiul sufletului și-l îndreptează spre Sine ? Or, tocmai aceasta este roadă Botezului.

Din tot ce am spus deci până aici, se vede lămurit că Taina Botezului este începătura vieții în Hristos, că ea dă viață și trăire oamenilor, și anume singura viețuire adevărată. Dacă această Taină nu lucrează în toți cei botezați aceleași roade, de aici nu urmează că avem drept s-o învinuim c-ar fi neputincioasă : greșeala stă în oamenii care nu s-au pregătit bine pentru primirea harului sau au risipit comoara. De aceea, mai curând se cade să învinovățim de acest lucru pe cei care nu se apropie de ea cu vrednicia cerută, iar nu să-zicem că lucrarea Botezului e neputincioasă, câtă vreme ea este aceeași în toți și pentru toți. Căci nu mai e nici o îndoială că revărsarea aceasta de daruri nu-i nici urmarea firii omenești, nici a strădaniei personale, ci numai și numai a Botezului. Altfel cum ε-ar putea admite ca aceeași putere să lumineze și în același timp să întunece, pe unii să-i facă locuitori ai cerului, iar pe alții să nu-i poată nici măcar înălța deasupra pământului ? Avem drept oare să învinuim soarele și să nu-i recunoaștem strălucirea pentru că nu toți îi văd razele ? (Despre aceste raze văzute numai de cei buni. vom mai vorbi). Tot așa de amarnic am greși dacă am zice că luminarea dă alte roade decât o arată însuși numele.

CARTEA A TREIA ROADELE SFÂNTULUI MIR IN VIAȚA DUHOVNICEASCĂ

Era lucru firesc ca înnoirea în duh și reînvierea prin Botez să pună în lucrare, cum am văzut, puteri și lucrări lăuntrice înrudite. Dar cel care le trezește la viață este Sfântul Mir. El este cel ce pune în lucrare una sau alta din puterile duhovnicești sau chiar mai multe deodată, după cât e de simțitor sufletul la lucrarea Tainei. *Ungerea cu Sf. Mir aduce aceleași roade în cei botezați ca și punerea mâinilor Apostolilor peste cei botezați de dânșii* căci prin punerea mâinilor Apostolilor, spune Sfânta Scriptură ¹, Duhul Sfânt Se pogora peste cei de curând botezați. Tot așa coboară și azi Mângâietorul peste cei ce se ung cu Mir Sfânt -.

Iată și mărturii.

Mai întâi, în timpul Legii Vechi se ungeau atât preoții cât și regii deopotrivă ³, iar dacă rânduielele Bisericii spun că și pentru ungerea de rege ^{3a} se folosește aceeași ungere ca și la sfințirea de preoți, adică punerea mâinilor și chemarea Duhului Sfânt, atunci trebuie să înțelegem că aceeași putere și aceeași lucrare le aduc și ungerea, și punerea mâinilor ⁴. În al doilea rând, amândouă aceste lucrări folosesc același nume : când «ungere», când «împărtășire a Duhului Sfânt». într-ade-

1. Fapte 8, 38; 10, 47—48.

2. Chirii al Ierusalimului, 'Cateheza III mistagogică, trad. rom., p. 555.

3. Ioan Cantacuzino, *Historia* I, 41, P.G., 153, 280.

3^a. Ungerea împăratului cu mir nu e pomenită în Bizanț înainte de sec. XII. Ioan Cantacuzino relatează că pe vremea lui ea se făcea «în semnul crucii» (*Historia*, I, 41 Migne 153, 280). Cf. Neri, *op. cit.*, p. 178.

4. Idee similară și la Teofilact de Ohrida : în *Epistolarii II ad Corinthios*, 2, 21, Migne, P.G., 124, 812.

văr, cei mai sfinți dintre Părinții bisericești numesc hirotonia o ungere preoțească și de aceea, cred, și în rugăciunile lor adresate Domnului ei cer ca acei pe care-i sfințesc să primească pe Duhul Sfânt. De altfel, și această Taină și cealaltă sunt privite de cei ce se apropie de ele ca «o pecete a darului Duhului Sfânt», lucru pe care-l și spun în cântările din timpul slujbei⁵.

Mai mult chiar, Mântuitorul de aceea se numește «Unsul Domnului» (Hristos), nu fiindcă I s-a vărsat mir pe capul Lui preasfânt, ci din pricina Duhului Sfânt, cu ajutorul căruia S-a făcut ca o comoară de lucrare duhovnicească în trupul pe care și I-a luat. Și nu-și zice numai Unsul, ci chiar și Ungere : «Mir vărsat este numele Tău»⁶.

Prima numire a fost la început, a doua după aceea. Până când nu se întrupase, cu alte cuvinte până când Dumnezeu nu-și așezase în trup ființa Sa, până atunci El era numai Unsul, Mesia, ascuns în Sine-însuși. Dar când Și-a îmbrăcat un trup ce a primit «toată plinătatea Dumnezeirii», cum se exprima Sfântul Ioan⁷, atunci n-a mai primit «Duhul cu măsură»⁸, ci I-a umplut de toată comoara Lui cea duhovnicească, iar din acea clipă, turnată fiind Ungerea pe tot trupul lui, Hristos a devenit și a rămas «Ungere». Dăruirea Sa lumii : iată ce a însemnat pentru El că s-a făcut Ungere și că s-a turnat peste noi. În acest scop n-a ales un loc nou, nici n-a avut să strice sau să sară peste vreun zid de despărțire, ci luând asupra Sa tocmai ceea ce forma între noi și El «zid despărțitor»⁹, n-a mai lăsat nimic între noi. Se înțelege că Dumnezeu nu era departe de noi în ceea ce privește locul — căci Unsul este de față în orice loc —, firea noastră era cea care se depărta de Dumnezeu tocmai prin aceea că se deosebea de El și nu mai avea nici o părtășie cu Domnul,

5. *Aghiasmatar*, București, 1975, p. 35.

6. Cântarea Cântărilor I, 3.

7. De fapt, Sfântul Pavel: Coloseni 2, 9.

8. Ioan 3, 34.

9. Ef. 2, 14.

cu Acela care singur era Dumnezeu, pe când firea noastră nu avea în ea nimic altceva decât omenesc.

Din clipa, însă, în care trupul omului s-a îndumnezeit, iar firea lui s-a unit în chip ipostatic cu Dumnezeu¹⁰, de atunci, Acela a cărui deplinătate arată deja distanța de la om la Dumnezeu, se face Ungere, iar dezbinarea nu mai are loc, căci aceeași persoană e și dumnezeiască, și omenească ; această persoană înlătură depărtarea de la om până la Dumnezeu și se face punte de legătură între amândouă firile chiar și atunci când ni s-ar părea că între ele n-ar fi nici o părtașie. După cum se întâmplă atunci când un vas de alabastru ajunge printr-o măiestrie el însuși comoară de bună-mireasmă, iar acest miros frumos nu se mai duce nici de pe partea lăuntrică și nici de pe cea de dinafară a vasului, fără să pătrundă și într-o parte și în alta, tot așa și firea noastră, după ce s-a îndumnezeit prin trupul Mântuitorului, n-a mai lăsat loc pentru nici o despărțire între Dumnezeu și neamul omenesc. De aceea, de atunci începând, nimic altceva nu ne mai poate împiedica de a ne face părtași darurilor Lui, decât doar păcatele noastre.

Deoarece zidul care ne despărțea pe noi de Dumnezeu era dublu, unul datorit firii noastre, iar altul datorit cugețului celui mâncat de fărădelegi, Mântuitorul le-a stricat pe amândouă : pe unul când S-a întrupat, iar pe celălalt când S-a răstignit. Pentru că de fapt Crucea a fost aceea care a nimicit păcatul. Iată de ce, îndată după Botezul cel care închipuie și crucea și moartea Domnului, trecem la Sfântul Mir, care însemnează tocmai împărtășirea cu Duhul Sfânt, pentru că din clipa în care s-au înlăturat cele două piedici, nimic nu mai împiedică revărsarea Duhului celui Sfânt peste tot trupul¹¹. Când vorbesc așa, înțeleg cât se poate împlini în viața aceasta, căci pentru a ajunge în legătură nemijlocită

10. Expresie identică la Sfântul Ioan Damaschinul, *Dogmatica*, I, 3, 17, Migne P.G. 94, 1069 (trad. rom., p. 347), oare citează pe Sf. Grigorie de Nazianz. *La theophanie*, Migne P.G. 36, 32S.

11. Ioil 3, 1; Fapte 2, 17.

cu Dumnezeu, mai avem și o a treia și cea din urmă piedică : moartea ; iar muritorilor nu li se poate cere mai mult decât privirea ca în oglindă și în ghicitură^a.

Cu alte cuvinte, trei piedici stau în calea omului spre Dumnezeu : firea, păcatul și moartea. De toate aceste trei piedici Domnul îi dă omului putere să se elibereze, ba încă, chiar să se și unească cu Sine, după ce le-a înlăturat pe toate una după alta : pe cea a firii prin întrupare, pe a păcatului prin răstignire, iar zidul cel din urmă, al morții celei tiranice — din care a ridicat toată firea —, prin înviere. Iată pentru ce zicea Sfântul Pavel că «dușmanul cel din urmă care va fi biruit e moartea»¹³. Și doar nu i-ar fi spus dușman, dacă nu ne-ar fi o piedică pentru viața cea adevărată, căci moștenitorii Dumnezeului celui fără de moarte trebuie să fie liberi de orice stricăciune «căci nestricăciunea n-o poate moșteni stricăciunea», după cum stă scris¹⁴. Iar după învierea cea de obște, a cărei pricină este chiar Mântuitorul, privirea «prin oglindă» va fi lăsată la o parte, ca și «ghicitura», iar «cei curați cu inima vor vedea pe Dumnezeu» «față către

Cât despre rânduielile Tainei Mirului, și ele vor să ne arate împărtășirea cu puterile Duhului celui Sfânt. Când se ajunge la ungere, atunci însuși Hristos vine cu putere, El, în Care stă toată mântuirea și nădejdea de mai bine a oamenilor¹⁶, El prin Care ni s-a dat să ne împărtășim din Duhul Sfânt, și, tot El, puterea prin oare ne apropiem de Tatăl ceresc¹⁷. Sigur că la înnoirea oamenilor lucrează întreagă Sfânta Treime, însă urzitorul nemijlocit este singur Cuvântul, nu numai în vremea cât a trăit pe pământ și «S-a jertfit ca să ridice păcatele lumii»¹⁸, ci de-atunci și până va fi lumea, atât timp cât va mai purta firea noastră omenească,

12. I Cor. 13, 12.

13. I Cor. 15, 26.

14. I Cor. 15, 50.

15. I Cor. 13, 12 ; Matei 5, 8.

16. Fapte 4, 12.

17. Ef. 2, 18.

18. Evr. 9, 14 ; 28.

prin care ni S-a făcut Mijlocitor către Dumnezeu. «El este Acela Care prin Sine însuși curățește cugetul nostru de faptele cele moarte»¹⁹ și tot prin El ni se dă și Duhul cel Sfânt.

Urmările ungerii cu Sfântul Mir

În vremurile mai de demult Taina Sfântului Mir împărțasea credincioșilor puterea de a vindeca, de a prooroci, de a vorbi în limbi, precum și alte daruri, care toate împărțaseau oamenilor puterea lui Hristos cea peste fire. Astfel de semne minunate erau și trebuitoare în vremurile de întemeiere a Bisericii și de întărire a religiei creștine. De altfel un dar asemănător li s-a dat pe ici pe colo și unora din creștinii din vremea noastră și de fapt până nu de mult au existat oameni care prooroceau ce se va întâmpla în viitor, alungau dracii, iar cu rugăciunile lor vindecau pe alții de boli și încă nu numai cât trăiau în această viață, ci și după moarte, pentru că puterea cea peste fire nu părăsește trupurile fericitorilor nici chiar după ce au murit²⁰.

Ceea ce însă Sfântul Mir împărțasește tuturor creștinilor de totdeauna și din orice vreme sunt darurile cele atât de folositoare sufletelor : darul evlaviei și al rugăciunii, al dragostei și al înțelepciunii, precum și altele, cu toate că mulți creștini nu-și dau seama de aceasta, iar alții nu cunosc lucrarea Tainei acesteia, pe când alții, în sfârșit, se îndoiesc chiar că există un Duh Sfânt²¹ din pricina că atunci când au primit această Taină erau nevârstnici și incapabili de a judeca, iar odată ajunși la vârsta priceperii, ei s-au înrăit și au orbit sufletește. Nu-i mai puțin adevărat că Duhul Sfânt împarte din darurile Sale «fiecăruia, după cum voiește»²². Stăpânul însă nu ne-a lipsit nicicând de binefaceri, mai ales că ne-a făgăduit să fie cu noi până la sfârșitul veacurilor²³. Iar în rându-

19. Evr. 9, 14.

20. «În trupurile sfinților se păstra puterea divină chiar și după moarte», Chirii al Ierusalimului, *Cateheza XVIII*, 16, ed. cit., p. 920—521.

21. Fapte 19, 2.

22. I Cor. 12, 11.

23. Matei 28, 20.

iala slujbei, Sfântul Mir nu este fără rost, căci după cum iertarea păcatelor o obținem prin baia Botezului și după cum de la altar primim trupul lui Hristos, iar lucrările acestei Taine nu vor începe până nu se va arăta Dătătorul lor — tot așa e firesc lucru ca creștinii să scoată din Taina Sfântului Mir toate binefacerile pe care ea le poate da și pe care Sfântul Duh le dăruiește din plin.

Căci cum s-ar putea ca celelalte Taine să fie lucrătoare, iar aceasta nu ? Sau, după cum zice¹ Sf. Pavel, ar fi oare cu puțință ca Dumnezeu să fie credincios făgăduințelor Sale²⁴ față de celelalte Taine, iar față de Sfântul Mir să fie mincinos ? Nu se cade să disprețuim nici pe una din Sfintele Taine, ori dacă nu, atunci le disprețuim pe toate, pentru că una și aceeași putere lucrează în toate Tainele și pentru că puterea lor izvorăște din aceeași jertfire a Mielului, din aceeași moarte și din același sânge al Lui. Duhul Sfânt se dă, după vorba Sfântului Pavel, unora prin puterea de a prooroci cele viitoare, altora prin propovăduirea tainelor, ori chiar prin puterea de a vindeca bolile cu cuvântul, toate cu scopul de a lucra bine aproapelui și de a ajuta la zidirea Bisericii²⁵. Altora, dimpotrivă, li se dă darul de a se face mai buni printr-o evlavie mai puternică sau prin creșterea curățeniei sufletești, prin sporirea dragostei și a smereniei. Dacă te lași condus de minte și de voință, poți fără îndoială s-ajungi om cuminte, să ai fapte bune, să te rogi, să iubești și, peste tot, s-ajungi un om virtuos ; dar când ești mânat și de Dumnezeu, poți cu atât mai vârtos să faci cugetul biruitor peste patimi, să câștigi dragostea de oameni, să faci dreptate și s-ajungi să dobândești o astfel de înțelepciune înaltă²⁶. Căci după cum unele răutăți ca de fiară sunt sădite în cei îndrăciți de către duhurile cele rele, tot așa și virtuțile cele dumnezeiești și peste fire ni le sădește însuși Dumnezeu. De aceea lui Pavel îi plăcea

24. Evrei 10, 23.

25. I Cor. 14, 5; 26.

26. O altă înțelepciune decât cea izvorâtă numai din dreptate omenească.

să zică despre Filipeni că «îi iubea cu dragostea lui Hristos Iisus»²⁷ și tot la fel e scris și despre David, când Dumnezeu zice în Scriptură : «Aflat-am pe David, bărbat după inima Mea»²⁸, ca unul care era plin de dulceață duhovnicească, după cum și despre alți sfinți, care s-au întrecut pe ei înșiși în faptele lor.

Nu numai atât: și credința însăși este un dar al Duhului Sfânt, pe care apostolii îl cer de la Mântuitorul, atunci când zic : «Întărește-ne credința» . Ba chiar Domnul însuși se roagă să le dea Tatăl din sfințenia Sa : «Sfințește-i pe ei întru adevărul Tău»³⁰. Cât despre cei ce se roagă, Domnul însuși se roagă pentru ei : «Căci singur Duhul Sfânt se roagă pentru noi cu suspine negrăite»³¹, dobândindu-ne o putere de a ne ruga, care pătrunde și cerurile. Cu un cuvânt, Duhul cel Sfânt, care Se împărtășește celor ce-L primesc, este un «Duh al înțelepciunii și al înțelegerii, al sfatului și al puterii, al buneii credințe și al celorlalte, după cum Îl arată și numele»³².

Așadar, Taina Sfântului Mir își aduce roadele sale în toți cei ce-i primesc, dar nu toți simt darurile ce se pogoară peste ei și nici nu se grăbesc toți să tragă folos din această comoară ce li se dă, și aceasta fie din pricina că, fiind nevârstnici, n-au încă puterea de a judeca, fie că atunci când primesc Taina nu dovedesc toată pregătirea și dragostea de a o primi. Cu toate acestea, unii din ei mărturisesc mai târziu cu părere de rău, cu lacrimi și printr-o viață mai bine orânduită, că primiseră harul Tainei acesteia. De aceea și Sf. Pavel spune în scrisoarea sa către Timotei : «Nu fi nepăsător față de harul care este întru tine»³³, vrând parcă să ne-arate că nici harul nu slujește la nimic dacă nu ne străduim să

27. Filipeni 1, 8.

28. Fapte 13, 22; I Regi 16, 13.

29. Ps. 88, 20.

30. Ioan 17, 17.

31. Rom. 8, 26 <ed. 1914>.

32. îs. 11, 2.

33. I Tim. 4, 14.

lucrăm cu el și că și nouă ni se cere strădanie neîntreruptă și priveghere dacă vrem să scoatem pentru suflet un folos duhovnicesc din această Taină. Dacă întâlnim, deci, câte un om care se distinge prin dragostea sa, prin curățenia vieții ori printr-o minunată pildă de smerenie, de bunăcuviință ori de alte astfel de virtuți, însemnează că trebuie să vedem aici o lucrare a Sfântului Mir și să credem că darul acesta s-a dat cu prilejul împărtășirii Mirului, iar lucrarea lui s-a făcut simțită numai după aceea ³⁴.

Tot așa trebuie să spunem și despre cei ce se pricep să proorocească viitorul cu de-amănuntul, despre cei ce vindecă lunateci și alte feluri de bolnavi fără să se folosească de vreo lucrare omenească, precum și despre cei ce săvârșesc alte lucrări minunate, toți aceștia având putere din darurile Sfintelor Taine. Căci dacă nici în clipa Ungerii cu Sfântul Mir, Taina aceasta nu dă roade și nici mai târziu ea nu se face lucrătoare în sufletul credincioșilor, dându-le putere de a împlini fapte mai presus de fire, atunci ce rost are Taina ? Care ar putea fi oare puterea lucrătoare a Tainei dacă ea nu poate împărtăși credinciosului nici măcar darul pentru care se dă ? Dar să nu zicem că, dacă nu ne dă aceste daruri suprafirești, ne-ar putea da altele. Pentru că dacă nu primim ceea ce ni se făgăduiește și nici nu ni le dă Acela, după Care toată făptura tânjește, nici ceea ce preotul slujitor se roagă să primească sau care făgăduiește primitorului că o va primi — dacă nimic din toate acestea nu le primim —, atunci zadarnic ar fi să mai așteptăm altceva. Dar Taina Mirului nu în zadar a fost întemeiată — cum nu în zadar a fost dată întreagă legea creștină, «altfel zadarnică este propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră» ³⁵ —, iar toată lucrarea duhovnicească și tot noianul de daruri ale Duhului Sfânt în aceste rugăciuni și în această Ungere Sfântă își au izvorul.

34. A se vedea și cele spuse în acest sens de Pr. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, 3, p. 76 și urm.

35. I Cor. 15, 14.

Într-adevăr, nu există nici o binefacere, una singură măcar nu există, din cele pe care Dumnezeu le-a împărțit celor împăcați cu El, fără ca acestea să nu ne fi venit prin mijlocirea Celui ce singur s-a făcut Mijlocitor între Dumnezeu și om. Or, pe acest Mijlocitor nu-L putem găsi, nici nu putem ajunge în legătură cu El și nici nu ne putem împărtăși din darurile Lui pe altă cale decât pe calea Sfintelor Taine. Căci Tainele sunt acelea care ne înrudesesc pe noi cu Mântuitorul și ne fac părtași la suferințele și darurile pe care ni le-a adus prin Întruparea Sa. De altfel, *dintre cele două lucruri care rodesc împăcarea noastră cu Dumnezeu și în care stă mântuirea oamenilor, adică dintre împărtășirea cu Sfintele Taine și săvârșirea faptelor bune, aceasta din urmă, adică strădania personală a sufletului³⁶, n-are alt rost decât să păstreze binefacerile primite și să nu risipească comoara sa*. În același timp însă numai puterea Tainelor este în stare să ne ocrotească aceste binefaceri și această comoară. Și dacă fiecare Taină își are roadele sale, apoi împărtășirea Duhului Sfânt și a darurilor Lui sunt un rod al Sfântului Mir. Iată de ce, chiar dacă aceste daruri nu se arată a fi roditoare încă din clipa Ungerii cu Mir, ci abia mai târziu — nu trebuie să uităm cauza și împrejurările acestei întârzieri. Nici luminarea pe care Botezul o rodește în sufletul celui ce se botează nu se arată degrabă, ci abia după multe strădanii și sudori, cu dragoste față de Dumnezeu, abia după aceea i se luminează omului ochii sufletului.

De altfel și bisericile sau lăcașurile noastre de rugăciune ne aduc binefaceri abia după ce s-a turnat asupra lor Mirul rugăciunii. După ce odată s-au uns cu aceste sfinte uleiuri³⁷, bisericile se prefac în ceea ce și numele lor le arată, pentru

36. Explicare clară a sinergismului creștin, al colaborării dintre har, credință, fapte bune, propovăduit totdeauna de Biserica creștină. Cf. Grigorie de Nyssa, *De vita Moysis*, Migne P.G. 322, 340 etc. A se vedea și Vas. Psevtoș, *Iconomia mântuirii în Hristos după Nicolae Cabasila* (în 1. greacă), Tesalonic, 1976.

37. Se știe că, la târnosire, locașurile de cult sunt unse ou Sf. Mir.

că «Mirul turnat peste fața lumii»³⁸, de care vorbește Solomon, este chiar Mijlocitorul nostru pe lângă Dumnezeu-Tatăl, prin aceea că S-a vărsat peste noi, ni S-a făcut nouă spre ungere și S-a scurs până a ajuns înăuntrul firii noastre. Sfintele altare împlinesc aceeași slujbă ca și mâna Mântuitorului. De pe sfânta Masă, sfințită prin ungere, noi primim Pâinea sfințită, trupul lui Hristos, ca și cum l-am primi din însăși mâna Lui preacurată și bem sângele Lui întocmai ca și cei dintâi apostoli pe care Domnul i-a cuminecat la Cina cea de taină, când a ridicat paharul întru pomenirea acestei înfricoșătoare băuturi. Întrucât El este în același timp și preot și altar, și jertfă și jertfitor, și Cel prin Care se aduce și ceea ce se aduce, Mântuitorul a împărțit lucrările acestea între Pâinea veșnică a binecuvântării și Ungerea cu Sfântul Mir. Mântuitorul este El însuși și altar și jertfitor în urma ungerii pe care a primit-o pentru că în toate vremurile altarul a devenit altar numai după ce a fost uns, iar preoții s-au preoțit prin aceea că s-au făcut hristoși, adică unși. Mântuitorului I se zice «jertfă» în urma crucii și a morții, pe care le-a îndurat pentru mărirea lui Dumnezeu-Tatăl, pentru că, după cuvântul apostolului, «moartea și jertfa Lui o vestim, ori de câte ori mâncăm din Pâinea aceasta»³⁹. Dar Hristos mai este și Mir și Ungere sfântă din pricina Duhului Sfânt pe Care-L dăruiește. Bineînțeles că pentru îndeplinirea acestei mărețe lucrări de sfințire a lumii, Domnul n-are nevoie să se sfințească El însuși, căci numai altarul, jertfitorul și cel ce aduce jertfa au nevoie să se sfințească, iar nu darul, nici jertfa, pentru că se zice că «altarul este cel care sfințește jertfa»⁴⁰. Hristos mai este și «Pâine» din pricina trupului sfințit și îndumnezeit, care deodată cu ungerea a primit și rănile. «Căci pâinea pe care Eu o voi da vouă, trupul Meu este pe care Eu îl voi da», se înțelege, ca jertfă pentru viața lumii.

38. Cântarea Cântărilor 1, 3. Vezi mai sus.

39. I Cor. 11, 26.

40. Matei 23, 19.

41. Ioan 6, 33; 35; 51.

De aceea, Mântuitorul S-a adus pentru noi ca Pâine, ca Ungere Se aduce după ce odată și-a sfințit trupul și ne aduce pe noi înșine, după ce ne-a făcut părtași la ungerea Lui. După cum, în închipuire, Iacob a uns piatra ⁴², iar prin această ungere o adusesse lui Dumnezeu, însemnând oarecum trupul Mântuitorului, «piatra din capul unghiului» ⁴³, peste care Israilul cel adevărat, singurul care cunoaște pe Tatăl, a turnat ungerea dumnezeirii, tot așa și pe noi, prin ungere, Hristos ne face să înviem din pietrele acestea ca niște urmași ai lui Avraam, pentru că, turnându-se peste cei credincioși, Duhul Sfânt se face în ei, oarecum, un Duh de înfiere : «Duhul acesta mărturisește în cugetul nostru că suntem fiii lui Dumnezeu, atunci când strigă în inimile noastre : Ava, Părinte !» ⁴⁴.

42. Fac. 28, 18.

43. Efes. 2, 20.

44. Rom. 8, 15 (citare liberă).

C A R T E A A P A T R A

CARE SUNT ROADELE SFINTEI ÎMPĂRTĂȘANII ÎN VIATA DUHOVNICEASCĂ

După Ungerea cu Sfântul Mir ne apropiem de Sfânta Masă, piscul cel mai- înalt ai vieții duhovnicești, la care dacă am ajuns odată, nimic nu mai lipsește ca să dobândim fericirea cea dorită. Pentru că aici nu mai e vorba de a ne face părtași morții, îngropării sau unei vieți mai bune, ci e vorba chiar de dobândirea Celui înviat. De acum nu mai primim darurile Duhului Sfânt, oricât de bogate ar fi ele, ci pe însuși Vistiernicul acestor daruri, comoara întru care încape toată bogăția darurilor.

Fără îndoială că Hristos se află în toate Tainele, El care este și Ungerea și Botezul și Hrana noastră, ba este de față și în cei ce iau parte la săvârșirea Sfintelor Taine, împărțindu-le din darurile Sale, dar în fiecare din Taine El este de față în alt chip ². Pe cei botezați îi curățește de întinăciunea păcatului și întipărește în ei din nou chipul Său. În cei miruiți face mai lucrătoare puterile Duhului Sfânt, a căror comoară s-a făcut trupul Său prin ungere. Când îl duce însă pe credincios la Sfânta Masă și-i dă să mănânce din însuși Trupul Lui, Mântuitorul schimbă întru totul lăuntrul primitorului, împrumutându-i însăși personalitatea Sa, iar noroiul care primește vrednicie de împărat nu mai este noroi, ci se preface în însuși trupul împăratului ; ceva mai fericit decât această soartă nici nu s-ar putea închipui. De aceea, Sfânta

1. O expresie apropiată are Dionisie -Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, III, P.G. 3, 425 : «Euharistia e piscul și scopul ultim».

2. Teofan al Niceii (PG. 150, 329): «celelalte Taine fac pe om frate al Domnului; împărtășania îl face mădular al Trupului Său».

Împărtășanie este Taina cea mai mare, pentru că mai încolo de ea nu se mai poate merge, nici nu se mai poate adăuga ceva. Căci, de regulă, după o treaptă vine a doua, după aceasta a treia și apoi tot așa până la cea din urmă. După Sfânta Împărtășanie însă nu mai este loc unde să pășești, de aceea trebuie să te oprești aici și să te gândești cum să faci ca să poți păstra până la sfârșit comoara pe care ai dobândit-o.

Botezul a rodit în sufletele noastre și după primirea lui s-ar cădea să fim desăvârșiți, dar nu suntem, fiindcă darurile Duhului Sfânt care se dau prin Ungerea cu Mir încă nu le-am primit. Oamenii pe care-i botezase Filip în Samaria nu primiseră Duhul Sfânt prin simpla primire a Botezului, de aceea a trebuit ca Ioan și Petru să-și pună mâinile peste dânșii, «întrucât, precum stă scris, nici asupra unuia nu se coborâse Duhul Sfânt», căci abia dacă erau botezați în numele Domnului Iisus. «Atunci apostolii și-au pus mâinile peste ei și îndată au primit pe Duhul Sfânt»³.

După ce prin Mir ne-am îmbrăcat în Duhul Sfânt și după ce Taina aceasta ne-a dat din darul ei, am ajuns să ne întărim sufletește ; în fond, însă — cu toate că Domnul e atotputernic —, nu putem spune c-am primit totul. Căci dacă mai târziu ni se va cere să dăm socoteală, de bună seamă și atunci, cu toată împărtășirea Tainelor și cu toată revărsarea neîntreruptă a darurilor, s-ar putea să ne găsim încă tot datori și lipsiți. Pentru aceasta avem o mulțime de mărturii. Între altele, așa s-a întâmplat cu corintenii de pe vremea apostolilor : cu toate că erau plini de darurile Duhului Sfânt, având și darul de a prooroci, de a vorbi în limbi și alte daruri, cu toate acestea atât erau de departe de a duce o viață duhovnicească și după voia lui Dumnezeu⁴, încât înotau în pizmă, în dușmăanii, în certuri și în alte răutăți de acest fel. La aceste lucruri se gândea Sfântul Pavel atunci

3. Fapte 8, 16, 17.

4. Într-o notă marginală un copist adăuga: «încoronarea și de săvârșirea vieții în Hristos culminează în Sfânta Împărtășanie». Gass, op. cit., p. 83.

când le scria : «Pân-acum sunteți trupești și umblați după obiceiul omenesc» ⁵. Și într-adevăr, cu toate că în ce privește darurile ei erau duhovnicești, totuși aceasta nu i-a putut face să scoată din ei toată răutatea.

Cât despre împărtășanie, nimic din toate acestea. Se înțelege că n-avem să învinuim pe cei care cred cu putere în roadele acestei Pâini a vieții — prin care ei au biruit moartea — și care n-aveau și n-au adus nici un gând rău în cugetul lor când s-au apropiat de acest ospăț duhovnicesc ⁶. Dar nu-i mai puțin adevărat că nu se poate ca Taina aceasta să dea roadele ei atunci când mai există în sufletul celui ce se împărtășește măcar o urmă cât de mică de păcat. De ce ? — Pentru că lucrarea Tainei acesteia stă tocmai în a nu lăsa lipsiți de roadele ei pe nici unul dintre cei ce gustă din ea. *După făgăduința Domnului, tocmai prin împărtășanie rămâne Hristos întru noi și noi întru El*: «întru Mine, zice Domnul,, și Eu întru ei» ⁷. Or, dacă Hristos rămâne întru noi, ce ne mai lipsește sau ce bunătați ne-ar mai lipsi ? Dacă rămânem, în Hristos, ce altceva am mai putea dori din clipa când Hristos ne este oaspe și sălaș ? Cât de fericiți trebuie să fim că-L putem primi și că ne-am făcut sălașul Lui ! Și de câte bunătați nu ne învrednicim dacă-L avem în noi ? Au doară este vreo legătură între deșertăciunea lumii și strălucirea pe care o primesc sufletele de pe urma acestor binefaceri ? Or, ar fi cu putință ca lângă un noian așa de adânc de bunătați să mai rămână și vreo urmă de răutate ?

Dacă însuși Domnul Iisus Hristos ne umple sufletul, străbătându-ne toate adâncurile și toate tainele, învăluindu-ne din toate părțile, atunci ce-ar mai putea veni bun peste noi sau ce ni s-ar mai putea adăuga ? El oprește săgețile viclene» care sunt azvârlite dinafară asupra noastră, adăpostindu-ne de orice atac ar veni din orice parte, pentru că El este scăpa-

5. I. Corinteni 3, 3 (citare liberă).

6. W. Gass (*op. cit.*, p. 82) citează aici un pasaj (sau o părere „a lui?”), din care ar reieși că faptele bune nu sunt necesare pentru mântuire, ceea ce-i un neadevăr.

7. Ioan 6, 56.

rea noastră. Iar dacă înlăuntrul nostru se află vreo necurăție, El o șterge cu totul, pentru că, locuind în noi, El umple toată casa sufletului nostru. Și-apoi noi nu ne cuminecăm cu vreo bunătate de a Lui și nici nu ne împărtășim cu vreo rază sau cu vreo strălucire din discul Soarelui dumnezeiesc, ci din însuși discul acesta⁸, așa încât îl facem să locuiască în noi, să ne pătrundă până în măduvă și în măduarele noastre, ba chiar să nu mai formăm decât unul și același trup împreună⁹. Fiindcă îndată după împărtășanie trupul, sufletul și toate puterile noastre se înduhovnicească, atunci însemnează că trup se unește cu trup, sânge ou sânge și suflet ou suflet¹⁰. Urmarea este că binele biruiește răul tot mai cu tărie, iar cele dumnezeiești stăpânesc peste cele omenești, sau, cum spune Sf. Pavel când vorbește despre înviere : «moartea este înghițită de viață»¹¹, iar mai departe : «de acum nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește întru mine»¹².

O ! Ce taină copleșitoare ! Cugetul lui Hristos se face una ou cugetul nostru, voia Lui, una ou voia noastră, trupul și sângele Lui, una ou trupul și sângele nostru ! Și atunci cât de puternic trebuie să fie cugetul nostru, când e stăpânit de cugetul lui Dumnezeu, cât de dărză voința noastră, dacă însuși Domnul o mână și cât de înflăcărat curajul nostru, când focul însuși se revarsă peste el ! Iar că lucrurile așa stau ne spune însuși Sf. Pavel, atunci când zice că în noi nu mai rămâne nici cuget, nici voință și nici viață de a noastră¹³, ci Hristos ține loc la toate acestea : «doar nu avem noi Duhul lui Hristos ?»¹⁴, și iarăși : «Eu șocat că și eu am întru mine Duhul lui Dumnezeu»¹⁵, «și pe voi vă doresc cu toată duiosia

8. Singur autorul se gândește la Sf. Cuminecătură.

9. I Cor. 6, 17.

10. În *Talcuirea Sfintei Liturghii* (ed. cit., p. 103) Cabasila afirmă : «Primind ca daruri pâinea și vinul nostru, Dumnezeu ne dă în schimb chiar pe Fiul Său».

11. II Cor. 5, 4.

12. Gal. 2, 20.

13. II Cor. 2, 16

14. II Cor. 13, 3.

15. I Cor. 7, 20.

lui Hristos Iisus»¹⁶, ceea ce înseamnă că avem aceeași voie cu Domnul, căci după cum am spus : «de acum nu mai visez eu, ci Hristos viază întru mine»¹⁷. Cu atât e mai adevărat că. Taina împărtășaniei e mai presus de oricare alta și rodește un. șir întreg de bunătăți, cu cât ea formează și ținta cea mai înaltă spre care se poate îndrepta strădania omenească. Căci prin ea ajungem să ne întâlnim chiar cu Dumnezeu, care se unește ou noi în cea mai desăvârșită iubire. Iar dacă ajungi să fii un duh cu însuși Dumnezeu, ar putea exista oare vre· unire mai deplină ?

Pentru aceea Euharistia și este desăvârșirea tuturor celorlalte Taine¹⁸. Ea ajută drept aceea la împlinirea a ceea ce nu sunt în stare celelalte Taine să facă, după cum tot ea este aceea care face să strălucească și mai tare darul primit prin celelalte Taine și întunecat de umbra păcatului. Pentru că a aduce iarăși la viață pe cei ce au murit din cauza păcatelor, așa ceva numai împărtășania poate face. Fiindcă omul căzut nu se poate ridica cu puteri omenești, după cum nici' răutatea omenească nu se poate ispăși prin vrednicie omenească. Căci prin păcat noi ne batem joc de Dumnezeu,, după cum este scris : «Prin călcarea legii, necinstești pe Dumnezeu» , iar pentru ca o greșală să se poată îndrepta, se cere o lucrare mai de sus decât puterea omenească.

Foarte ușor se poate întâmpla ca cea mai mică dintre ființe să-și bată joc de cea mai înaltă. Or, ca să-i întoarcă aceleia cinstea pe care i-a batjocorit-o ea nu mai este în stare, mai ales când ne gândim că cel batjocorit i-a făcut batjocoritorului atâta bine încât nici o asemănare corespunzătoare nu se poate face între ei. în acest caz, pentru a șterge greșeala și a reîntoarce celui batjocorit cinstea călcată în picioare, se cere să ispășești mai mult decât de obicei, și

16. Filip. 1, 8.

17. Gal. 2, 20.

18. «Împărtășania e Taina Tainelor» zice Dionisie -Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, III, 1, P.G. 3, 424.

19. Rom. 2, 23.

anume : pe de o parte să suferi, căci ai greșit, iar pe de alta să mai adaugi încă atâta cu cât l-ai batjocorit. Or, dacă noi nu putem da înapoi nici măcar cât se cade de obicei în astfel de cazuri, cum să mai dăm și pe deasupra ? ²⁰

Aceasta este pricina pentru care nici unul dintre muritorii n-a putut, prin vrednicia lui, să împace dreptatea dumnezeiască. Tot așa nici Legea veche n-a fost în stare să înlătore, ba nici strădania vieții celor drepti n-a fost de ajuns, spre așa ceva. Căci și de o parte ca și de cealaltă e vorba doar de fapte și de dreptăți omenești. Într-adevăr și prefericitul Pavel numește Legea «dreptate omenească» atunci când zice : «n-au vrut să se plece dreptății dumnezeiești, ci au căutat să-și statornicească dreptatea lor»²¹. Se înțelege că aici Pavel vrea să vorbească de Legea cea veche. Or această Lege numai atâta a putut lucra contra fărădelegilor noastre cât să ne îngrijească de sănătate și să ne facă în stare să primim pe doctor, după cum stă scris : «Legea cea veche ne-a fost călăuza spre Iisus Hristos»²². La același adevăr ne duce și Sf. Ioan Botezătorul, când zice că el botează cu gândul la Cel ce va veni după el²³. De altfel, toată înțelepciunea și strădania omenească nu erau decât o preînchipuire și o pregătire spre Dreptatea cea adevărată.

Văzând, așadar, că prin noi înșine nu ne putem îndrepta, însuși «Hristos venind din șanurile Tatălui S-a făcut pentru noi dreptate și sfințire și răscumpărare», «a stricat zidul vrajbei în trupul Său» ²⁴ și ne-a împăcat cu Dumnezeu, și încă nu numai în firea Sa și o singură dată, când a murit, ci de fiecare dată și pentru toți oamenii, reîntorcându-ne și azi ca și atunci prin răstignire, căci și pe noi ne iartă ori de

20. Am amintit mai sus (cartea I, nota 82) că **N. Cabasila** n-a privit «juridic», ci ontologic raportul între Dumnezeu și om.

21. Rom. 10, 3.

22. Gal. 3, 24.

23. Fapte 19, 4.

24. I Cor. 1, 3; Ef. 2, 14.

câte ori, părându-ne rău de păcate, ne apropiem de Sfânta Masă²⁵.

Într-adevăr, singur Mântuitorul a fost în stare să redea, prin viața Sa, cinstea cuvenită Tatălui ceresc, iar prin moarte, să înlăture nedreptatea : prin cea dintâi câtă vreme a fost pe pământ, iar prin cea de a doua pentru totdeauna, prin moartea Sa. Pentru că, prin moartea pe care El a suferit-o pe Cruce spre mărirea Tatălui, a răscumpărat ocara adusă de noi, cu un preț cu mult mai mare decât se cerea pentru acoperirea acestei vine. În același timp, prin viața Sa, Mântuitorul a dat Tatălui ceresc toată cinstea ce se putea da, cinste care I se cădea, căci pe Tatăl trebuie să-L cinstim mai presus decât orice. Însă și în afară de multele și mărețele fapte, pe care le-a săvârșit pentru preamărirea Părintelui ceresc — toate acestea printr-o viațuire curată și fără de cea mai mică urmă de păcat —, Domnul a sfințit înseși legile dumnezeiești, prin aceea că s-a conformat lor : «poruncile Tatălui le-am păzit»²⁶ și le-a statornicit ca reguli, după care trebuie să ne organizăm fiecare viața, ca Unul care singur a și fost în stare să ne arate și să sădească pe pământ înțelepciunea cea cerească, după cum tot singur a fost și Cel care a săvârșit minuni și în același timp le atribuia Tatălui²⁷.

Și-apoi, afară de acestea, cine nu vede că amestecul Mântuitorului în viața omenească și unirea cu noi atât de strânsă prin trupul Său dau Tatălui ceresc toată mărirea cea dorită, pentru că ele arată așa de limpede și de luminos bunătatea și iubirea de oameni a Celui ce L-a trimis ? Dacă bunătatea cuiva o măsurăm prin binefacerile lui — apoi cu atât mai vârtos a făcut bine Dumnezeu, ca Unul care nimic n-a cruțat pentru mântuirea lumii, așezând în ființa omenească a Fiului Său toată comoara desăvârșirii — «în El lo-

25. Deși Cabasilă vorbește mai pe larg numai despre rolul celor trei Taine (Botez, Mirungere și Împărtășanie), totuși el amintește și pe celelalte. Aici atinge esențialul Tainei Pocăinței.

26. Ioan 15, 10.

27. Filosofie adevărată poate fi — după Gabasilă — nu numai martirajul, ci și «dreapta chibzuință».

cuiește trupește toata plinătatea dumnezeirii» ²⁸ —, atunci urmează că prin Mântuitorul noi am cunoscut cel mai înalt grad de bunătate dumnezeiască, iar prin faptele Lui ni se arată cât de «mult a iubit Dumnezeu lumea» și cât e de mare purtarea lui de grijă față de noi. Ca să poată face chiar și, pe un Nicodim, să înțeleagă cât e de mare - bunăvoința lui Dumnezeu față de oameni, Domnul Hristos folosește următoarea dovadă a nesfârșitei bunătăți a Tatălui : «Așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât și pe unul născut Fiul Său L-a dat, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață de veci» ²⁹. Dacă Tatăl ceresc n-are altceva mai scump și mai ales decât ceea ce a revărsat peste omenire în clipa când Fiul Său a luat trup omenesc, atunci e firesc că nici nu există o altă bunătate și iubire de oameni mai mare decât acelea de care a dat atunci Domnul dovadă. Iată așadar, de ce Mântuitorul se face vrednic și pe Sine de aceeași cinste cu care cinstește pe Tatăl Său. Iar a cinsti pe Dumnezeu ce altceva însemnează, decât a-L recunoaște ca bunătate desăvârșită ? Or, tocmai această mărire și bunătate deplină de care numai Dumnezeu se învrednicește, tocmai aceasta n-o putea da omul, căci doar așa zicea : «Dacă Eu sunt Tatăl vostru, unde este cinstea ce trebuie să-Mi dați ?» ³⁰, De aceea numai Fiul a fost în măsură să aducă toată cinstea ce se cădea Tatălui și, ca s-arate acest lucru, după ce a săvârșit tot ce se cădea pentru mărirea Tatălui, a ținut să o și spună : «Eu Te-am preamărit pe pământ, vestit-am cu vrednicie numele Tău oamenilor» ³¹. >

Într-adevăr, Cuvântul este întocmai după chipul Tatălui, «strălucirea slavei și chipul ființei Lui» ³². Prin întruparea Sa, Cuvântul S-a pus la îndemâna celor ce nu au altă cunoaștere decât prin simțuri, făcându-i să înțeleagă toată bu-

28. Colos. 2, 9.

29. Ioan 3, 16.

30. Mat. 1, 6.

31. Ioan 17, 4, 6.

32. Evr. 1, 3.

nătatea față de oameni a înțelepciunii divine, care L-a adus pe lume, înțelepciune despre care Domnul îi spune lui Filip, atunci când voia să vadă pe Tatăl : «Cine M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl»³³. De aceea și Isaia îi zicea : «Și se va chema numele Lui îngerul sfatului celui mare»³⁴.

Așadar, Fiul cel unul născut n-a scăpat din vedere nimic spre a da mărire Tatălui, iar prin aceasta «a surpat zidul cel din mijloc al vrajbei» și a curățit pe om de păcat. Iar întrucât Iisus cel cu două firi³⁵ a adus această cinste Tatălui prin firea noastră omenească., fără a înceta însă în același timp de a fi și Dumnezeu și om, deși a împletit această cunună a măririi Tatălui în însuși trupul și sângele Său — urmează că singurul leac împotriva păcatului este acest trup al lui Hristos, iar singura spălare a fărădelegilor este sângele Lui. De altfel, de aceea S-a și întrupat Mântuitorul, spre a preamări pe Tatăl, după cum zice El însuși : «Eu spre aceasta M-am născut și am venit în lume»^x, căci cât a trăit pe pământ numai acest lucru I-a săvârșit, ba încă s-a hotărât să sufere și patimă. Acest trup, întru totul neatins de păcat, s-a făcut comoară a plinătății dumnezeiești, săvârșind pentru noi toată dreptatea și prin cuvinte și fapte a binevestit celor de un sânge cu El pe Tatăl Cel necunoscut până atunci.

Acesta e trupul împuns pe cruce, trup care în preajma chinurilor din urmă a tremurat, s-a zbatut, s-a scaldat în sudori, a fost vândut, încătușat, trup care s-a dat judecătorilor celor fără de lege și care, după vorba Sfântului Pavel, a adus bună mărturie în fața lui Pilat din Pont³⁷, mărturie pe care a plătit-o cu moartea, și încă moarte pe cruce, trup care a suferit biciuiri pe spatele său, iar prin palmele mâinilor și prin picioare s-a lăsat străpuns de cuie și prin coastă de suliță, trup care s-a crispat de dureri și a gemut când a

33. Ioan 14, 9.

34. Isaia 9, 6.

35. In text : «διφυσής»

36. Ioan 18, 37.

37. I Tim. 6, 13.

fost ținut pe lemn. Același este și sângele care, tăsnind din vine, a întunecat soarele, a cutremurat pământul, a sfințit văzduhul și întregă lumea a spălat-o de necurăția păcatului a».

După cum, deci, Legea cea veche, a slovei slăbănoage și neputincioase în a desăvârși pe cel oare o urmase, avea nevoie de Legea cea duhovnicească, deplină și în stare să ducă pe om la desăvârșire, tot așa muncile și lacrimile celor ce vor cu orice preț să dobândească din nou starea de împăcare pierdută din pricina păcatelor săvârșite după Botez, nu ajută la nimic dacă aceiași creștini nu caută sângele legăturii celei noi și trupul jertfit pe cruce.

De altfel, după cum zice venerabilul Dionisie Areopagitul³⁹, nici celelalte Taine nu sunt desăvârșite și nici nu pot da roade — și atunci cu atât mai vârtos strădaniile și vrednicia omului nu pot dobândi iertarea păcatelor, nici să-și dea roadele lor bune — dacă nu luăm parte la ospățul cel dumnezeiesc. În schimb, dacă ne apropiem cu zdrobire de inimă și ne mărturisim păcatele înaintea preotului⁴⁰, Sfânta împărtășanie este una din acele Taine care e în stare să ne scape de orice păcat față de Dumnezeu, judecătorul nostru. De unde urmează că nimic n-am făcut numai mărturisindu-ne, fără a gusta din bunătățile Mesei euharistice. *De aceea ne și botezăm numai o dată, în schimb ne apropiem de Sf. Masă de mai multe ori*, pentru că ni se întâmplă, ca oameni ce suntem, să supărăm adeseori pe Dumnezeu, lucru pentru care se cade să ne pară rău, să ne înfrânăm și să ducem aprigă luptă contra păcatului spre a ne scăpa de el. Dar astfel de mijloace nu dau roadă în lupta contra păcatului decât dacă luăm în noi singurul leac împotriva răutăților omenești. După cum mlădița de măslin bun altoită pe măslin

38. «Întreaga lume a spălat-o cu sângele Lui», expresie luată aidoma din Origen, *In Ioannem* XLVI, 3, Migne PG. 14, 273.

39. Dionisie -Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, caip. III, Migne P.G. 3, 424, trad. de C. Iordăchescu, Chișinău, p. 89.

40. Expresie aproape identică în *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, p. 43.

sălbatică dă acestuia din urmă puterea sa⁴¹, deoarece la roadă nu i se mai simte gustul sălbatic, tot așa bunătatea omenească, mărginită la puterile sale singure, nu poate nimic, dar îndată ce se unește cu Dumnezeu și se împărtășește din Trupul și Sângele Său e în stare să dobândească cele mai mari bunuri, adică : iertarea păcatelor și moștenirea împărăției cerești, roade ale lucrării lui Hristos.

Căci după cum luăm de pe sfânta masă Trupul lui Hristos cu garanția că vom dobândi în viață cele mai mari biruințe, tot așa este firesc lucru că prin împărtășire dreptatea noastră se face asemenea dreptății lui Hristos, hristoformă⁴². Doar cuvintele : «noi suntem trupul lui Hristos și unii altora mădulare»⁴³ nu trebuie să ne facă să ne gândim atât la trupul nostru, cât mai curând la sufletul nostru și la puterile lui și aceasta cu drept cuvânt, pentru că celelalte cuvinte : «Cine se lipește de Domnul este un singur duh cu El»⁴⁴, ne spun că această legătură și apropiere de Dumnezeu Se face îndeosebi cu mintea și cu sufletul.

De aceea, atunci când S-a întrupat, Mântuitorul n-a îmbrăcat numai trup omenesc, ci a luat întreaga fire omenească, cu suflet, cu înțelegere și cu voință, pentru ca El să se poată uni cu întreaga noastră ființă, să ne smulgă din lume cu întreg eul nostru și să ne unească cu El, dându-ni-se nouă tuturor cu ființa Sa întreagă. Prin urmare, Domnul nu se poate lipi de noi în momentul când în sufletul nostru mai trăiește păcat, pentru că tocmai acesta este cel care ne deosebește de EL.

De altfel, tocmai prin întreaga ființă omenească, pe care a luat-o, stă Domnul și vrea încă să stea cu noi într-o și mai strânsă legătură de dragoste. Căci Dumnezeu fiind, El n-a

41. Rom. II, 17—24.

42. Expresia luată de la Dionisie -Areopagitul (*Ierarhia bisericăscă*, VII, 2, Migne P.G. 3, 553), de la care a trecut la Sf. Maxim Mărturisitorul (*Ambigua*, P.G. 91, 1258). Cf. U. Neri, *op. cit.*, p. 211.

43. I Cor. 12, 27.

44. I Cor. 6, 17.

pregetat să coboare pe pământ, pentru ca pe noi să ne ridice la cer. S-a *făcut om* pentru ca să îndumnezeiască pe om. Ca Unul care a biruit păcatul într-un trup și într-un suflet, Domnul slobozește întreagă fire omenească din suferințe, scăpând pe om de păcat, dar și împăcându-l cu Dumnezeu. Nu este aceasta o mărturie despre nesfârșita Lui dragoste ? Căci în vreme ce noi nu eram în stare să ne ridicăm până la Dumnezeu, ca să ne facem vrednici de darurile Lui, s-a coborât El însuși la noi, împărtășind soarta noastră de om și atât de strâns s-a unit ou firea noastră, încât, dându-ne înapoi ceea ce a primit de la noi, Domnul ni se dă El însuși ; pentru că împărtășindu-ne cu Trupul și Sângele Său, noi primim pe însuși Dumnezeu în sufletele noastre, iar trupul și sângele unui Dumnezeu (sufletul, înțelegerea și voința Lui) nu sunt mai puțin și ale firii noastre omenești. Iisus se cădea să fie Dumnezeu, dar trebuia să se facă și om, ca astfel să dobândim leac pentru neputințele noastre, pentru că, dac-ar fi fost numai Dumnezeu, El nu s-ar fi putut uni așa de desăvârșit cu noi și atunci oare ne-ar mai fi putut fi spre hrană?

Pe de altă parte, dacă era numai om ca noi, tot nu ar fi fost în stare să ne aducă mântuirea. Acum Mântuitorul e din amândouă : ca om, El Se leagă de omenire și o înțelege ca un consăngean ce este ; iar ca Dumnezeu, e în stare să supună firea omenească, s-o înalțe și s-o unească cu propria Lui ființă. Pentru că o putere mai mare când întâlnește pe una mai mică n-o mai lasă să rămână așa cum a fost : fierul pus în foc nu mai are nimic din fier, după cum și lutul și

45. Formula clasică a Sfântului Atanasie (*Despre întruparea Cuvântului*, 45, Migne P.G. 25, 192) : «S-a făcut om pentru ca noi să ne îndumnezeim». Cu aproape același înțeles, s-a exprimat și Sf. Grigorie de Nyssa (*Cuvântarea catehetică*, XXV, Migne P.G. 45, 65) : «S-a unit cu ființa noastră pentru ca ființa noastră să se îndumnezeiască prin unirea ei cu cea divină». Și mai frumos s-a exprimat Sf. Maxim Mărturisitorul (*Capelele teologice gnostice*, II, 25; *Filocalia* II, p. 175): «Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om, pentru a face din oameni dumnezei». Cabasila a folosit mult scrierile Sfântului Maxim. Cf. U. Neri, p. 213.

apa puse la foc își pierd din însușirile lor⁴⁶. Dacă așa stau lucrurile între puteri de același fel, atunci ce va trebui să zicem când intră în joc o putere suprafirească ?

Așadar, este limpede că atunci când Hristos se revarsă în sufletele noastre și se face una cu ele, noi ne-am schimbat, ne-am făcut asemenea Lui, întocmai cum se întâmplă cu o picătură de apă când cade într-un vas uriaș plin de ulei bine mirositor. Apoi chiar așa e și roadă acelui miros, în stare să facă din cei peste care se revanșă, nu numai bine mirositori, ci să devenim și noi miros bun, după cuvântul Scripturii : «Și noi suntem din buna mireasmă a lui Hristos»⁴⁷.

Roadele Sfintei împărtășanii

Iată acum oare sunt puterea și darul, pe care le aduce împărtășania celor care se apropie de acest ospăț cu inima curată și care în cealaltă vreme a vieții lor se feresc de orice răutate ; cei ale căror suflete sunt în acest fel pregătite nu văd nici o piedică în a se uni Hristos cu ei în chipul cel mai strâns. «Taina aceasta mare este»⁴⁸, scrie Sf. Pavel ridicând în slavă această legătură, căci aceasta este unirea preamărită, în cursul căreia Mirele cel dumnezeiesc se unește cu Biserica Sa. în Taina împărtășaniei, Hristos dă un ospăț unui întreg cor care-l înconjoară, de aceea numai în această Taină suntem și noi «carne din carnea Sa și oase din oasele Sale»⁴⁹.

Gândindu-se la această nuntă, Apostolul Pavel spune că Mirele este Hristos, iar Sf. Ioan Botezătorul, prietenul Mirelui, ne spune și el că «Cel ce are mireasa, acela este Mirele»⁵⁰. Această Sf. Taină este lumină pentru cei oare odată s-au curățit, curățire pentru cei care acum au de gând să se spele de păcate, ungere care îmboldește pe cei ce vor să lupte contra duhului rău și a patimilor. Pentru cei dintâi,

46. Idee similară și în *Tălcuirea Siintei Liturghii*, cap. 38.

47. II Cor. 2, 15.

48. Efes. 5, 30—32.

49. Fac. 2, 23. ♦

50. Ioan 3, 29 ; Apocalipsa 18, 23 ; 21, 2.

de fapt, ea nu face decât să le deschidă ochii ca să poată vedea Lumina lumii. Pentru aceia, însă, care caută curățire, oare ar putea găsi una mai bună ca aceasta ? «Pentru că Sângele Fiului lui Dumnezeu ne curățește de orice păcat», spune ucenicul cel iubit al lui Hristos, Sf. Ioan⁵¹. În sfârșit, cine nu știe că Însuși Hristos a câștigat biruință contra duhului rău⁵², El al cărui trup înseamnă o cunună de biruință împotriva păcatului și prin care poate veni în ajutorul celor ce luptă tocmai prin acest trup, în care a suferit și prin care a biruit toate încercările ?

Întrucât, între ceea ce-i trupesc și ceea ce-i duhovnicesc' nu-i nici o legătură, ba mai curând îi stă împotriva acestuia din urmă și îi este povară — «căci trupul dorește lucruri potrivnice Duhului»⁵³ —, a trebuit să se încingă luptă între carne și carne, adică între trupul duhovnicesc și cel pământesc, iar urmarea a fost că prin legea trupului s-a nimicit legea poftei trupești, a fost supusă Duhului și-l ajută de acum împotriva legii păcatului. De aceea, nimeni nu a putut trăi viață duhovnicească până ce trupul Domnului n-a prins carne pe oase ; doar bine știm că Legea veche, cu toate că nu-i lipsea înțelepciunea, nu mai era ținută de nimeni și nu mai avea trecere la nimeni, în afară de aceasta, însăși firea noastră ne duce spre rău. «Legea fiind neputincioasă din pricina cărnii»⁵⁴, din cauza aceasta trebuia un alt trup, care să dea putere Legii și astfel «ceea ce era cu neputință Legii, fiind slabă prin trup, a săvârșit Dumnezeu, trimițând pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului și a osândit păcatul în trup»⁵⁵. Din această pricină aveam și noi nevoie de un astfel de trup ca să ne împărtășim mereu de Sfânta Masă, tocmai

51. I Ioan 1, 7.

52. Gal. 5, 1. Minunat se exprimă Sf. Maxim: «Hristos S-a făcut rob pentru mine, robul, pentru ca să mă facă stăpân împotriva celui ce mă stăpânea în chip silnic prin amăgire» (*Ambigua*, trad. D. Stăniloae, p. 52—53).

53. Gal. 5, 17.

54. Rom. 8, 3.

55. *Ibidem*.

ca Legea Duhului să lucreze în noi, iar nu să se lase în seama legii trupului, lege care ne atrage spre pământ, ca și lucrurile grele, care trag tot în jos.

În toate privințele, această Taină este desăvârșită și nu există nici una din trebuințele credincioșilor pe care să nu o poată ea mulțumi cu toată deplinătatea. Dar, întrucât materia din noi e așa de stricăcioasă încât pecetea Tainei nu poate rămâne în noi mult timp — ca unii care «avem această comoară în vase de lut» —, de aceea alergăm la acest leac nu numai o dată ci mereu. Căci e nevoie ca Făcătorul lumii să rămână tot timpul în lutul nostru³⁷ ca să îndrepteze chipul Său în noi de câte ori dă semne că vrea să se strice, iar mâna cea ajutătoare a doctorului trebuie să ne fie cât mai la îndemână ca să poată vindeca materia noastră atunci când vrea să se strice, să ne întărească iarăși conștiința atunci când e îndoielnică și când o amenință frica morții. «Căci fiind morți prin păcat, noi am fost făcuți vii prin Hristos»³⁸, iar sângele lui Hristos ne curățește cugetul spre a putea sluji Dumnezeului celui viu»³⁹. Doar puterea sfântului Altar tocmai din acea inimă curată a Domnului⁶⁰ sădește în noi viața cea adevărată, iar închinarea noastră tot de aici își ia puterea.

Dacă adevărata închinare lui Dumnezeu însemnează supunere, ascultare și împlinire a toate, apoi nu înțeleg când ne-am putea noi mai bine supune lui Dumnezeu decât atunci când ne facem mădularele Lui. Căci cui ar putea capul să poruncească mai bine decât mădularele? Iar mădulare ale

56. II Cor. 4, 7.

57. Teologii romano-catolici afirmă că N. Cabasila susține aici necesitatea împărțării dese. Broussaleux, *op. cit.*, p. 110.

58. Efes. 2, 1.

59. Evr. 9, 14.

60. Unii cugetători catolici socotesc pe nedrept pe Cabasila premergător al cultului inimii lui Iisus (E. v. Ivanka, *op. cit.*, p. 115; S. Salaville — J. Gouillard, «Introducere la explicarea Sf. Liturghii», *op. cit.*, p. 38). Sigur că încă pe vremea lui Origen inima ocupa un loc central în evlavia creștină, dar nu în sensul dorit de catolici (v. Neri, *op. cit.*, p. 219).

lui Hristos, mai deplin decât oricare altă Taină, ne face tocmai această «pâine a vieții», căci după cum mădulele sunt foarte strâns legate de cap și de inimă, tot așa și «cel ce mănâncă trupul Meu... (zice Domnul), viață va avea întru sine». Și trăiește, nu în urma mâncării firești, cu care ne hrănim, căci aceasta nu ne dă prin sine viață, ci se numește chiar «hrană» numai întrucât, ajută la întreținerea vieții, în timp ce pâinea vieții este însăși viața, care face vii pe cei ce gustă dintr-însa. Căci, pe când hrana trupească se schimbă în lăuntru în izvor de viață, adică peștele, pâinea și orice mâncare se prefac în sânge hrănitor, în Împărtășanie lucrurile stau chiar dimpotrivă : însăși Pâinea vieții schimbă, preface și umple de viață pe cel ce se împărtășește, pentru că, intrând până în creieri și în inimă, prin această Pâine ne mișcăm și viețuim, ca una care singură are viață întru sine. Ca să ne arate că El nu ne face părtași la o viață de saturare trupească, ci ne dă din însăși ființa Sa, întocmai după cum și inima și capul trimit din ele însele viață mădulelor, de aceea s-a numit pe sine Mântuitorul «Pâinea cea vie» și zice că «cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică»⁶¹.

Se vede, așadar, că pentru a ne închina lui Dumnezeu și pentru a-I putea sluji în curățenie, se cade să ne apropiem de Sfânta Masă. Și Taina aceasta nu numai că ne face mădule ale lui Hristos, ca să ne și putem înfățișa Lui în această stare, ci, dacă nu ne apropiem de această mâncare sfântă, nici nu mai putem măcar rămâne în viață și nici să ne slobozim din' faptele cele moarte, pentru că atâta vreme cât suntem morți nu ne putem închina Dumnezeului celui viu, bine știind că închinarea adevărată în duh și în adevăr numai cel viu o poate săvârși ; «căci Dumnezeu nu e Dumnezeu al morților,, ci al viilor»⁶².

61. Ioan 6, 35; 51; 54; 57.

62. Mat. 22, 32.

Cum ajungem fii ai lui Dumnezeu ?

E drept că a ne închina după cuviință lui Dumnezeu însemnează în același timp a trăi după mintea sănătoasă și a săvârși binele. Așa ceva fac și slugile : «Când veți fi împlinit toate acestea să ziceți : «suntem slugi netrebnice, pentru că am făcut ceea ce eram datori să facem»⁶³. în schimb, Taina de care vorbim este a fiilor lui Dumnezeu și noi ceata lor suntem chemați să o formăm, nu a slugilor⁶⁴. De aceea ne împărtășim din Trupul și Sângele Lui, căci scris este că «pruncii s-au făcut părtași trupului și sângelui»⁶⁵. Doar tocmai pentru a ne putea fi nouă tată și pentru a ne putea spune : «iată eu și pruncii pe care mi i-a dat Dumnezeu» , tocmai pentru aceea a luat Domnul asupra-Și trupul și sângele nostru. Dar tot așa și noi, ca să ne facem copii ai Lui, cade-se să ne împărtășim din ființa Lui, iar prin această Taină nu numai că ne facem mădulare ale Lui, ci ajungem chiar fii ai Săi, slujindu-L cu ascultare și de bună voie ca niște copii buni, întocmai cum și mădularele ascultă de cap. De altfel, Taina aceasta e atât de adâncă și de nepătrunsă, încât din amândouă pildele, a fiilor și a mădularelor, se cade să învățăm că nici una luată singură nu este în stare să ne lămurească deplin. S-ar părea că nu este ceva din cale afară de greu ca, lipsindu-ne de orice mișcare personală, să ne lăsăm conduși de Dumnezeu, ca și mădularele de cap. Dar oare în supunerea cu care ascultăm de Tatăl sufletelor și al trupurilor, nu ne vine să vedem ceva peste puterile omenești ? Or, ceea ce într-adevăr ne miră este împăcarea amânduror acestor situații : adică să ne păstrăm libertatea minții,; ca fii, dar s-ajungem să ne supunem, întocmai cum se supun mădularele.

Într-atât e de măreață înfierea noastră de către Dumnezeu, și anume nu numai ca o punere de nume, cum e în-

63. Luoa 17, 10.

64. Gal. 4, 6—7.

65. Evr. 2, 14.

66. Îs. 8, 18.

fierea trupească, și mai ales nu numai într-un grad așa mic, căci în înfierile omenești tata abia împărtășește pe copii cu numele său, dar el nici nu i-a zămislit, nici n-a suferit dureri născându-i. Pe când la înfierea dumnezeiască există și zămislirea cu adevărat și împărtășirea cu Cel ce ne-a născut, o părtășie nu numai cu numele de dincolo, ci una adevărată, prin sânge, prin trup, prin viață.

Căci ce poate fi mai mareț decât să fim recunoscuți de Tatăl ca mădulare ale Fiului Său, ca Unul care pe chipurile noastre găsește înseși trăsăturile Fiului Său : «Mai dinainte i-a și hotărât să fie asemenea icoanei Fiului Său» ?⁶⁷. Dar cum să punem alături înfierea dumnezeiască de cea trupească față de care este mult mai lăuntrică și mai deplină, în așa măsură încât cei născuți duhovnicește sunt mai deplin fii, decât sunt copiii trupești față de părinții lor ? Și încă cu atât mai mult, cu cât Dumnezeu întrece prin înfierea sa adoptivă chiar pe părinții care nasc pe prunci din ființa lor. Căci, la urma urmelor, ce însemnează înfierea aceasta ? Trupul doar îl avem de la părinți și deodată cu el ne-am primit și viața. Și dacă și în viața duhovnicească noi am luat trup din trupul Mântuitorului și oase din oasele Lui⁶⁸, în schimb câtă deosebire între aceste două împărtășiri ! În ordinea trupească, sângele din copii nu mai este același cu cel din părinți ; așa ceva n-a fost decât înainte de a-l fi dat copiilor. Iată temeiul unei zămisliri : ceea ce au acum copiii era al părinților. În același timp, în lucrarea Tainei, sângele, care ne ține viața, este și acum tot al lui Hristos, iar trupul pe care-l frângem este mereu același trup al Domnului : aceleași sunt mădularele, aceeași viața.

De fapt, acea împărtășire este adevărată, în care în același timp se dă un lucru la două ființe, iar nu o dată la una, după aceea la cealaltă, ceea ce e mai curând despărțire decât unire. Căci aceea mu-i unire, când nici unul nici altul nu po-

67. Rom. 8, 29.

68. Fac. 2, 23.

sedă ceva în același timp, ci fiecare are "ceva deosebit. În acest caz ei nici nu comunică și nici n-au comunicat nicicând în vreun fel, căci numai când ceva înainte a fost al unuia și acum este al altuia ne poate da o pildă de unire. Locuind într-o casă, în care a stat înainte altul, nu înseamnă a fi stat acolo împreună, pentru că nici conducerea, nici grija de averii și nici necazurile nu le-au dus împreună. Ar fi trebuit ori să, fi purtat grijă de avere în aceeași vreme, ori să fi locuit împreună în aceeași casă. De fapt, noi nu mai avem cu părinții noștri nici o părtășie, nici prin trup, nici prin sânge, din clipa în care nu le avem împreună. În schimb, o avem cu Hristos, pentru că, cu El, mereu avem părtășie, atât în privința trupului și a sângelui, cât și a mădularelor și a tuturor felurilor de taine. Iar dacă părtășia de trup și sânge, îi arată pe copii, atunci e lămurit lucru că prin Împărtășanie se face între noi și Mântuitorul o legătură mai strânsă decât cea de zămislire dintre noi și părinții noștri.

Unde mai punem că, tocmai contrar părinților trupești,..! din clipa în care ne-a dat viața și ne-a întărit, Mântuitorul nu ne mai lasă singuri, ci rămâne veșnic între noi, unit cu noi, ne face tot mai vii și mai tari. Căci despărțindu-te de părinți, ajungi să trăiești mai departe, dar din clipa despărțirii de Hristos ai ajuns în latura morții.

Ba, mai mult. Creșterea copiilor nu se face decât după, ce se despart de ființa părinților : zămislirea și nașterea înseamnă tocmai acest început de despărțire, câtă vreme înfierea prin Sfintele Taine constă în unire și părtășie, iar rupearea acestei legături înseamnă încetarea de a mai fi. Dacă, deci* ceea ce numim rudenie — adică legătura prin sânge — arată o părtășie oarecare, ea nu va putea să fie decât una trupească ; dar, la drept vorbind, există numai o singură rudenie și înfiere : aceea prin care suntem uniți cu Hristos. De altfel această înfiere înghite și pe cea trupească, întrucât «celor ce L-au primit pe Domnul, le-a dat putere ca să se facă" fii ai lui Dumnezeu» ⁶⁹. Cu toate că fuseseră născuți odată,

69. Ioan 1, 12.

Mși anume din părinți de sânge, iar nașterea cea trupească a fost înaintea celei duhovnicești, totuși aceasta din urmă cu - atâta a întrecut-o pe cea dintâi, că din aceea n-a mai rămas nici urmă, nici măcar nume și astfel Pâinea cea nouă, care •dă viață omului nou, înghite în sine pe omul cel vechi.

Dar și acesta este un rod al împărtășirii, căci e scris : «Cei ce L-au primit nu din sânge s-au -născut» . Cât despre întrebarea când îl primim, o să spunem acum, în legătură - cu Taina în care se folosește acest cuvânt. E vorba de ceea ce urmează după vorbele «Luați, mâncați»⁷¹. E lămurit că prin aceste vorbe noi suntem chemați la o cină, în timpul căreia într-adevăr primim pe Hristos în mâinile noastre⁷², îl punem la gură, îl amestecăm cu toată ființa noastră, îl împărțiem în tot trupul nostru și îl lăsăm apoi în vinele noastre. Cât despre vorbele «cei ce L-au primit», nu din •sânge vor ele să ne spună că pentru aceștia este și rămâne Mântuitorul până la sfârșit Cap, iar' ei, mădulare vrednice *de El. Doar era și firesc ca mădulele să se zămislească în același chip ca și capul.

Dar trupul Mântuitorului «nu s-a născut nici din sânge, nici din poftă trupească, nici⁷³ din poftă bărbătească»⁷⁴, ci din puterea lui Dumnezeu din Duhul Sfânt» . De aceea trebuia ca și mădulele să se nască în același fel ca și capul, după cum nașterea capului trebuia să aducă pe a mădulelor, pentru că acestea se nasc în aceeași clipă cu capul. Fiindcă, dacă pentru orice om zămisirea e începutul vieții și dacă începerea vieții este nașterea, iar Hristos fiind viața însăși pentru cei ce I se închină — urmează că în chip reprezentativ toți creștinii s-au născut în clipa în care și Hristos S-a .născut, în clipa venirii Lui în lume. Iată, așadar, ce bogată comoară de bunătăți ne aduce această Taină : iertarea păca-

70. Ioan 1, 13.

71. Matei 26, 26.

72. Sf. Ioan Damaschin spune (*Dogmatica* IV, 13, trad. cit. p. 314): «încrucișând palmele să primim corpul Celui răstignit».

73. Ioan 1, 13.

74. Matei 1, 20.

telor, ștergerea rușinii celei fără de lege, reînnoirea frumuseții noastre sufletești de altădată, legarea de Hristos cu legături mai strânse decât față de părinții trupești. Într-un cuvânt, ca nici o altă Taină a Bisericii, împărtășania duce pe creștin la desăvârșire mai mult decât oricare altă Taină.

Care Taină e mai mare : Botezul sau Împărtășania ?

Mulți s-ar putea mira cum de împărtășania, care este cea mai desăvârșită din toate Tainele, în privința iertării păcatelor pare a fi mai mică decât Botezul, pentru că acesta ne dă iertarea păcatelor fără nici o durere din partea noastră, în vreme ce, în cei ce se împărtășesc, durerile cresc și se înmulțesc.

Ca să înțelegem mai lămurit acest fapt, să privim mai de aproape aceste patru lucruri : faptașul, fapta rea, vina și alunecarea spre rău, care izvorăște tot din păcat. Or, în afară de fapta rea, de care păcătosul trebuie de bună voie să se lepede, ca să alerge la Botez, această Taină înlătură atât vina, cât și alunecarea spre rău, ba ajunge să schimbe chiar și starea de păcătoșenie a omului, căci prin această baie mântuitoare omul moare deplin în tot ce are rău în sine și iese din apă un om cu totul nou. Față de Botez, împărtășania luată cu inimă frântă și îndurerată aduce iertarea greșelilor, întoarce sufletul de la pornirile rele, dar nu omoară pe omul cel vechi, căci n-are putere de sus ca iarăși să dea viață omului. De fapt, împărtășania nu poate săvârși așa ceva, ci îl lasă pe păcătos și pe mai departe să trăiască, e drept, nu în starea nevinovăției celei din început, ci într-una de nădejde și de îndrăzneală. Ba încă sunt și oameni care mai păstrează semnele bolii și urmele rănilor, dacă la vremea lor nu s-au îngrijit destul de aceste răni și dacă sufletul nu le-a fost atât de pregătit pe cât de mare era puterea de vindecare a leacului luat. Așadar, împărtășania se deosebește

75. încă o dovadă despre Sf. Spovedanie.

de Botez, întâi pentru că nu îneacă pe păcătos, pentru că după aceea să-i poată da iar viață, iar în al doilea rând, pentru că îndreptează și curățește pe om, lăsându-l mai departe să trăiască, însă această curățire nu i-o dă fără suferințe. Dar așa ceva nu depinde de urmările Tainei, ci stă în firea lucrurilor, și anume în faptul că la Botez păcătosul se curățește prin spălare, iar la Împărtășanie prin mâncare.

Cerințele unei bune împărtășanii

Despre împreunarea acesteia din urmă cu suferința, vom mai vorbi. Cât timp Botezul se primește într-o vreme când încă nici nu suntem formați (când încă n-avem nici o putere de a săvârși binele, bunătatea lucrându-o în noi însăși această Taină fără efortare din parte-ne, ca unii care atunci și suntem neputincioși), în aceeași vreme, împărtășania, care ni se dă când suntem mari, conștienți și în stare să ne conducem singuri, ne-ajută să folosim puterea și armele împărtășite prin ea și să căutăm binele, nu atrași și duși de el, ci de la noi înșine și din însăși pornirea și înclinarea noastră, întocmai ca și alergătorii care din dragoste se înfierbântă la întreceri. De altfel, ce rost ar avea să primești un dar, dacă nu știi să te folosești de el ? Și de ce să înzdrăvenești mușchii cuiva și să-i dai arme în spate, dacă el are de gând să șadă liniștit acasă ? Dar dacă nici înainte de Botez, când viața de fapt nu a îmbobocit și nici când ne curățim prin împărtășanie, n-ar exista pentru noi un timp de luptă și de strădanie, atunci nu știu când am putea fi de vreun folos sufletului nostru și nici care ar fi vrednicia omului, dacă nu i s-ar mai cere să se străduiască spre bine. Cred că ceva mai rău decât acea stare nici n-ar putea fi pentru noi : să nu împlinim nici o faptă și să alunece sufletul toată viața spre răutăți.

De aceea e de mare folos să treacă omul prin încercări și lupte, mai ales din clipa când, prin lucrarea Tainelor, a ajuns la creșterea desăvârșită și-i în stare să săvârșască

binele, precum îi spune natura. Căci în «ziua pe care a făcut-o Domnul»;⁷⁶ el n-are voie să șadă, ci, după vorba lui David, «să iasă la lucrul său și la lucrarea sa până seara»⁷⁷. Căci precum după zi «vine noaptea, când nimeni nu mai poate lucra»⁷⁸, tot așa și înainte de această zi a Domnului, omul era cu totul neputincios de a săvârși binele, neștiind încotro să se îndrepte pe pământul unde e stăpân întunericul, căci «cel ce umblă în întuneric nu știe unde merge»⁷⁹.

Din clipa, însă, în care ne-ă răsărit soarele revărsându-și peste tot binecuvântarea Tainelor Sale, nu trebuie să ne dăm înapoi în fața nici unei suferințe și greutăți, ci, cu toată «sufocarea frunții noastre», să căutam să ne saturăm din această Pâine frântă anume pentru noi — căci ea se frânge numai pentru ființe înțelegătoare —, agonisindu-ne o mâncare nepieritoare⁸¹. Doar agoniseala aceasta pe care ne-o dă acest ospăț minunat, nu ne poate veni pe degeaba și pe nemuncite, ci după grele strădanii. Căci dacă Sf. Pavel îndepărtează pe cei leneși chiar și de la mâncarea obișnuită, spunându-le : «Cine nu lucrează, nici să nu mănânce»⁸², atunci câte strădanii nu vor trebui noi să depunem spre a ne face vrednici de o masă sfântă ca aceasta ?

Din cele spuse pân-aici urmează că trebuie să dorim fierbinte apropierea de Sfintele Daruri, dar că mai înainte de a ne atinge de ele trebuie să ne curățim sufletele în chip deosebit, căci e lucru lămurit că împărășania nu numai că nu stă mai jos decât celelalte Taine, dar e mult mai presus decât ele. Căci dacă e drept că Dumnezeu, ca îndelung milostiv și împărțitor și drept cântăritor pentru toți⁸³, dă celor mai dreپți ai Săi tot ce are mai bun și dacă prin împărășire

76. Psalm 118, 24.

77. Psalm 103, 23.

78. Ioan 9, 4.

79. Ioan 12, 35.

80. Fac. 3, 19.

81. Ioan 6, 27.

82. II Tes. 3, 10.

83. Isaia 28, 17.

am ajuns mai buni numai pe urma strădaniilor de a ne fi apropiat de Domnul și după ce ne-am învrednicit de daruri mai mari chiar decât cei ce au primit Botezul, aceasta însemnează că darul Sfintei împărtășanii e mult mai bogat decât al Botezului, iar cei ce se cuminecă dobândesc binefaceri mult mai mari. De altfel, Împărtășania trebuie să fie socotită mai desăvârșită decât Botezul și pentru faptul că cere de la cei ce se apropie de ea o desăvârșire cu mult mai mare, căci nici n-ar fi cu dreptate ca ceea ce-i mai desăvârșit să fie la îndemâna oricui, iar ceea ce-i mai mic să se împărtaşească celor curățiți îndelung prin strădaniile proprii și prin Taine. Dimpotrivă, mintea ne spune că acele lucruri se cade să le socotim ca mai desăvârșite, care nu se dobândesc decât prin multe și sfinte străduințe.

Și încă un lucru trebuie să mai ținem minte : anume că Hristos, Cel care ne-a invitat la acest ospăț, e împreună luptător cu noi. Or, un frate de luptă nu întinde mâna unora ce trăiesc tot în trândăvie și nici celor bolnavi, ci numai celor curajoși și îndrăzneți, care cu bună trudă și cu vrednicie sunt în stare a se lupta cu vrăjmașii. Căci Hristos Cel ce însuși lucrează prin mijlocirea Tainelor în fiecare din noi Se face, rând pe rând, creator în Taina Botezului, antrenor⁸⁴ în Taina Mirului și împreună luptător în cea a împărtășaniei. Și anume la început, la Botez, El este Cel oare creează omului mădulare și puteri, pe care apoi prin Sf. Mir le înzdrăvenește întru Duhul Sfânt, iar prin Împărtășanie El trăiește în noi și ne ajută să câștigăm lupta. Mai mult decât atât, și după moartea noastră El va rămâne să conducă luptele, răsplătind pe cei viteji și stând în mijlocul sfinților, spre a lua seama la fiecare cum s-a purtat într-o luptă, la care El însuși a luat parte. Căci de altfel și lupta e a Lui, iar când vorbim

84. Aluzie la antrenorul din vechime, care ungea cu untdelemn pe atleti și-i pregătea înaintea de a intra în scenă (ungător, antrenor). Cele trei ipoteze sunt -λάστής — Creator, ἀλείπτης (— antrenor sau ungător) și συναγωνιστής — împreună-luptător. Tema alergării în stadion era familiară nu numai Sfântului Pavel, Filip. 3, li4, ci și Sfântului Grigorie de Nyssa (*Viața lui Moise*).

de răsplătirea celor ce «bună luptă s-au luptat», înțelegem că și cununa biruinței tot a Lui este.

Așadar, când vrea să ne încurajeze în lupta pentru binele adevărat și să ne facă să câștigăm biruința, atunci Domnul' ia asupra Sa toate în Taina renașterii și a întăririi, stând alături de noi, pentru ca atunci când vine răsplătirea toate să le atribuie nouă. Și de fapt, creatorul și îngrijitorul se și cade să facă tot ce-i necesar ca luptătorul să poată intra în luptă, dar din clipa în care s-a legat frate de cruce cu acel luptător nu urmează că și de acum tot a Lui trebuie să fie toată lupta și efortarea, iar luptătorul să nu facă nimic. Căci nu se potrivește ca stăpânul întrecerilor de luptă să se co-boare și să-i ungă ou untdelemn, să-i ridice când cade și să-i dea ajutor de doctor și nici nu-i treaba Lui să-i facă reclamă că va birui : că-i tare, că-i cel mai bun și așa mai departe. Rolul Lui se mărginește doar a vedea care-i mai vrednic și apoi a-l încununa.

Între luptători mai bine e s-ajungi să primești cununa decât numai să lupți bine, după cum e mai bine să învingi luptând, decât să ai numai trup de atlet; căci, pe de o parte ești făcut atlet ca să birui, iar pe de alta, cauți să birui ca să iei cununa.

Dacă, pe de altă parte, curățenia nedeplină, nepregătirea și neînnoirea sufletului sunt semne de nedeșăvârșire și de micime, ar urma că cel mai mare grad de fericire personală e totuși departe de cea mai mică fericire cerească. Cu alte cuvinte, ar urma că și împărtășirea din darurile de pe Sfânta Masă cea de dincolo de capatepeasma altarului nu ne duce chiar la bucuria Domnului nostru, întrucât și împărtășirea lucrează în noi doar o pregătire și o curățire oarecare, iar nu o adevărată fericire cerească. De aceea să nu ne mirăm că împărtășania, cu toate că e mai desăvârșită decât alte Taine, are mai puțină putere de curățire, cu atât mai vârtos cu cât acest dar este, cum s-a mai spus, o răsplătire. Or, a răsplăti pe cineva nu însemnează deloc a-l pregăti și a-l face

chiar biruitor, ci numai a-l arăta înaintea tuturor ca biruitor și a-i da lui cununa biruinței. Da, Hristos cel cu care ne împărtășim nu e numai o putere curățitoare și împreună luptătoare cu noi, ci și o răsplată pe care o luăm după ce ne-am străduit. Ce altceva așteaptă cei buni în schimbul suferințelor din această lume, decât tocmai a primi pe Hristos și a se uni cu El ?

Și Sf. Pavel spune că la sfârșitul călătoriei pământești, stricarea firii noastre va duce la unirea noastră pe vecie cu Hristos, despre care zice Apostolul că despărțirea de trup și unirea cu Hristos ar fi o mai mare dobândă⁸⁵. Abia atunci; am putea spune că ne-am unit deplin cu Hristos. Căci, câtă vreme prin celelalte Taine abia ne e dat să aflăm pe Hristos și numai ca o pregătire de a-L primi și de a ne putea uni cu El, în aceeași vreme în Sf. împărtășanie îl putem chiar primi și să ne unim cu El. Căci ce altă Taină ne dă să fim un trup și un suflet cu El, să rămânem în El și El să rămână mereu în noi ? De aceea și cred că Mântuitorul spune că fericirea dreptilor este o cină la care El însuși slujește⁸⁶.

Așadar, pâinea vieții ni se dă ca răsplată a luptei duhovnicești. Iar întrucât cei ce primesc acest dar trăiesc aici, pe pământ, și se află încă pe drum, plini de praf, grăbiți și amenințați uneori de mâna tâlharilor, Sfânta Împărtășanie pe bună dreptate se potrivește cu trebuințele celor de pe pământ, le dă putere, îi conduce, îi curățește și-i duce până la locul despre care Sf. Petru zicea că-i bine să fim aici⁸⁷, în care nu mai e nimic din umbra lucrurilor pământești, ci doar Hristos, continuu prezent, încoronând, în toată curăția, pe cei buni. Dacă deci, ca putere curățitoare — cum încă de la început era —, Hristos ne curățește în Sfânta Împărtășanie de orice necurăție, și dacă tot El, ca tovarăș de luptă — anume în calitate de frate mai mare al nostru,; fă-

85. Filip. 1, 23.

86. Luca 12, 37.

87. Mat. 17, 4.

cându-se comandant de luptă —, ne dă putere contra potrivnicilor și, în sfârșit, fiindcă Hristos ni se dă și ca o răsplată după mari eforturi — lucru adevărat și când e vorba de cina euharistică și de cea cerească, ambele socotite ca răsplată —, atunci am mai avea oare vreo pricină de a micșora puterea de curățire a acestei Taine ?

Tot așa de puțin drept avem să spunem în legătură cu rostul acestei Taine că, cu toată desăvârșirea ei, desăvârșirea ei n-ar fi deplină. Căci, dacă de fapt, ea nu poate face pe copil om mare și nu poate naște din nou pe cel odată stricat de păcate, aceasta nu provine din neputința ei, ci pentru că un astfel de păcătos nu mai e în stare să primească un astfel de har. Doar, după cum am mai spus, păcătosul poartă în sine tot timpul pecetea nașterii dintâi, a Botezului, care nu poate dispărea ^ din sufletele o dată botezate, oricât de grele păcate ar fi făcut, chiar dacă s-ar fi încumetat să calce jurământul de slujire a Stăpânului celui înfricoșat, întrucât această naștere din nou nu se câștigă prin înțelepciune omenească, oricât de înaltă ar fi ea, nici printr-o mărturisire oarecare a credinței. Căci, la urma urmei, faptul că omul trăiește e mai mare decât a muri și a fi nimicit, lucru fără care nu se poate închipui o naștere din nou. Moartea doar ține de lumea veche și muritor e numai ceea ce iese din țărână, după cum zice Botezătorul : «Securea stă la rădăcina pomului»⁸⁹. Cel odată botezat ține de lumea nouă. Atunci cum am mai putea muri din clipa în care ne-am unit cu Adam cel nou, care nu moare nicicând ? Cum ai mai putea muri după ce ai primit în suflet pe Cel pe care nu-L poți primi decât după ce ai trecut prin moartea Botezului ? Dar o astfel de înnoire desăvârșită nici chiar Botezul nu ne poate aduce. Și atunci, ar mai putea fi socotit Botezul mai desăvârșit decât împărțirea din pricină că o astfel de înnoire nu se poate dobândi nici prin unul, nici prin cealaltă ? Căci, de fapt, nici Botezul

88. «character indetebilis». Chirii el Ierusalimului, *Procatechesis*, 16 (trad. rom. p. 53).

89. Luoa 3, 9.

nu poate să renască pe cei care trăiesc de mult și au fost odată născuți duhovnicește. Rânduiala sfântă a Bisericii n-a încuviințat nicicând să se boteze cineva de două ori și aceasta nu pentru a salva vreo orânduire oarecare sau vreo ceremonie, ci pentru că un om nu se poate naște în același fel de două ori ,

Dar s-ar putea oare socoti cineva botezat dacă a murit mărturisind credința în fața prigonitorilor ? ⁹¹ și să se întrebe că dacă mulți dintre cei care înainte primiseră Botezul cu apă și au trecut drept mucenici înseamnă că au primit un al doilea botez ? Nu! Aici s-ar putea răspunde așa : cel care încă nu s-a putut hotărî să se unească cu Hristos și să trăiască cu El, ajunge aici, prin botezarea întru făptura nouă, rod al mâinii dumnezeiești, dar și al săvârșirii de fapte bune și al strădaniilor mucenicești, de unde urmează că Botezul cu apă «creează» din nou pe om și acesta este rodul lui, pe când botezul sângelui sau moartea pentru Hristos are și valoarea Botezului cu apă și cuprinde și strădaniile noastre. Așadar, pentru cei numiți «catehumeni», mucenicia ține loc de Botez : prin ea ei se înnoiesc cu totul în Hristos, 11 mărturisesc și se îmbracă întru El. Astfel de roade aduce și Botezul, dar pe lângă acestea, mucenicia e și strădanie spre bine, împreună cu gemete, cu sudori și răbdare până la sfârșit. Cât despre cei o dată botezați, mucenicia nu le mai aduce rodul cel dintâi, pentru că ei au fost deja creați și sunt în viață ; al doilea însă da, fiindcă mucenicia e o școală a sfințeniei, o dovadă a bunătății, mărturia lămurită că nu cunoști nimic altceva decât pe Hristos, pe Care-L iubești mai mult decât tot ce poate fi iubit și că în nimic nu-ți mai pui nădejdea decât în El și aceasta cu prețul oricăror încercări : ascuțișul săbiei, para focului sau orice feluri de silnicii.

90. Botezul nu se repetă. Canoanele 46, 49, 50 apostolice; 8, 9 Sinodul I ecumenic; 7, Sinodul II ecumenic etc. cf. Milaș, *Canoanele I*, p. 257.

91. A ici e vorba de botezul de sânge, cărei recunoscut valid indiferent dacă neofitul fusese botezat înainte sau nu. Botezul ereticilor nu era socotit valid. Msi pe larg la Milaș, *indici* .

Din toate câte am spus până aici se vede că nu-i permis *nicicum* să se mai săvârșească Botezul asupra celui o dată botezat, pentru că peste ceea ce i s-a dat întâia dată nu i se mai dă acum nimic nou, în vreme ce prin mucenie el va putea dobândi cu mult mai mult, și anume nu numai nașterea din nou și modelarea spre o nouă viață, ci și cununi împletite din fapte mărețe, așa încât pentru cei chemați mucenicia rodește de două ori, pe când pentru cei credincioși numai o dată. De altfel nici nu-i de mirare că mucenicia folosește la amândouă felurile de oameni, și anume celor care n-au nevoie de amândouă roadele, dându-le numai pe cel pe care nu-l au, pentru că și darurile Sfintei Mese rodesc de două ori : curățesc pe cei care nu erau curați și, pe de altă parte, mai și luminează pe cei odată curățiți⁹². Sigur însă că nimic nu împiedică pe cei odată curățiți să se apropie și a doua oară de Sfânta împărtășanie spre a primi luminare. Dar despre aceasta am vorbit destul.

Alte roade ale Sfintei Împărtășanii

Am văzut până acum că ceea ce ne duce la desăvârșire și ceea ce desăvârșește comuniunea deplină între om și Dumnezeu, ori că o numim «slujire», ori «înfier», ori amândouă deodată, este tocmai ospățul cel sfânt, care ne face mai înrudiți cu Hristos chiar decât suntem cu părinții noștri, care ne-au născut trupește. Căci nu ne dă numai o bucată din multele părțicele ale trupului și nici numai câteva picături de sânge, cum fac părinții trupești, ci ni le dă pe amândouă în desăvârșita lor integritate. Și El nu-i pentru noi numai izvorul vieții, cum sunt părinții, ci e însăși viața și i se zice «viața» însăși, nu pentru că ar fi izvorul vieții, în înțelesul

92. U. Neri observă (op. cit., p. 238) că expresiile «cur? re» — ■χαθαίρειν și «luminare» — φωτίζειν, sunt pomenite adeseori de Dioniisie -Areopagitiul (*Ierarhia bisericească* VI, 1), ca două grade necesare în procesul de desăvârșire (P.G. 3, 532 etc.).

în care El i-a numit pe apostoli «lumină»⁹³, lăsându-ni-i îndrumători spre lumină și spre viață, ci pentru că El e însăși viața trăită cu adevărat. Căci și pe cei care și-au legat viața de El îi curățește și-i îndreaptă nu numai prin aceea că le spune, îi învață ceea ce trebuie, le strunește sufletul spre săvârșirea binelui, punând în lucrare puterile sufletului spre bine, ci El însuși li se face în suflete dreptate și sfințire de la Dumnezeu⁹⁴.

Aceasta e pricina pentru care, din clipa în care s-au unit cu El, credincioșii devin fericiți și sfinți, fiindcă iau această fericire din ființa Fericirii însăși și tot El e pricina pentru care din morți se fac vii, din nebuni, înțelepți, sfinți, dreپți și fii ai lui Dumnezeu, din slugi netrebnice și pline de răutate. Pentru că nici din firea lor și nici chiar pe urma străduințelor lor omenești ei nu s-ar putea face vrednici de o cinste așa de mare. Ci dacă au ajuns sfinți aceasta e din pricina Celui singur sfânt, dreپți și înțeleپți din cauza Celui singur drept și înțeleپt, Care s-a sălășluit întru ei.

Peste tot, dacă între oameni se crede cineva vrednic să fie împodobit cu onoruri așa de mari și de înalte și de la sine vrea să le dea și nume, apoi însăși firea sa nu-l ajută până într-atâta ca să se poată face pe sine drept și înțeleپt, fiindcă adeseori înaintea lui dreptatea devine fărădelege, iar înțeleپciunea, curată nebunie⁹⁵. Pentru că dacă ni se pare că putem ajunge prin strădania noastră oameni de treabă și înțeleپți, mai curând se cade să spunem că am ajuns la așa ceva din dreptatea și înțeleپciunea dumnezeiască, ce locuiește în noi, decât să zicem că e numai strădanie pământească, care nu-i așa de adânc omenească, precum este legarea noastră de Dumnezeu. Căci după cum nu suntem socotiți și judecați după ceva din afara noastră — căci doar nu casa și nici

93. Matei 5, 14.

94. I Cor. 1, 30.

95. I Car. 1, 19.

haina sunt cele care hotărăsc bunătatea noastră și nici nu ne pot pecetlui un nume bun sau rău —, tot așa și din ceea ce e al nostru, aceea ne vădește mai bine în lume și ne arată mai deplin ceea ce e cât mai strâns legat de ființa noastră. Or, tocmai ceea ce ne leagă de Hristos e mai adânc omenesc decât celelalte mărunțișuri ale traiului omenesc.

Legătura cu Hristos e adevărata noastră viață, căci ajungem să fim «mădulare» și «fii» ai Lui împărtășindu-ne din trupul, din sângele și duhul Său. Ea ne leagă viața de Dumnezeu mai strâns decât chiar s-au obișnuit strădaniile noastre, ba chiar mai strâns decât ceea ce avem din însăși firea noastră, fiindcă *Hristos e mai înrudit cu noi decât ne sunt chiar părinții noștri trupești*. De aceea nici n-avem de ce 'ne mândri cu înțelepciunea cea omenească și nici să ne îmbăptăm sufletul cu cununile biruințelor, ci să ne simțim obligați de a trăi această nouă viață în Hristos și de a dovedi prin < fapte o viață îmbunătățită, lucru pe care nu l-am simți dacă această viață nu ni s-ar potrivi în chip deosebit și așa de desăvârșit. De aceea spunem că «ne-am îngropat împreună cu Hristos, pentru ca să umblăm întru înnoirea vieții»⁹⁶ sau, după spusa lui Pavel către Timotei, «cucerește viața cea veșnică»⁹⁷, sau «după Sfântul Care v-a chemat pe voi sfinți»⁹⁸, apoi : «fiți milostivi, nu după cum sunt oamenii milostivi, ci după cum Tatăl vostru milostiv este», iar în alt loc : «iubi-ți-vă unii pe alții, precum și Eu v-am iubit pe voi»¹⁰⁰. Cu această dragoste iubea și Sfântul Pavel, cu o duioșie ca a Mântuitorului¹⁰¹. Și apoi însuși Mântuitorul, poruncind apostolilor să păstreze pacea, le-a pus în față pacea Sa zicându-le :

96. Rom. 6, 4.

97. I Tim. 6, 12.

98. I Petru 1, 15.

99. Luca 6, 36.

100. Ioan 13, 34.

101. Pilip. 1, 8.

«pacea Mea dau vouă»¹⁰², adăugând către Tatăl Său : «pentru ca dragostea cu care M-ai iubit Tu să fie în ei»¹⁰³

Curățenia vieții celei noi

După cum nașterea din nou este cu totul dumnezeiască și mai presus de fire, tot așa și viața, purtările și gândirea, toate au în ele ceva nou și duhovnicesc. Mântuitorul a și declarat-o lui Nicodim : «Ce este născut din duh, duh este»¹⁰⁴, iar Sf. Pavel la fel a spus : pentru ca «să mă aflu întru El, nu având dreptatea mea, cea din Lege, ci cea care este prin credința lui Hristos»¹⁰⁵. Aceasta, pentru că dreptatea este o haină împărătească, pe când tot ce avem noi este lucru de rob și cu ce drept ar putea râvni un rob după atâta libertate și după o astfel de împărăție ? Altfel ar însemna că-i destul să faci fapte de rob spre a te face vrednic de împărăție ! Or, după cum' stricăciunea nu poate moșteni nestricăciunea și fiindcă trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune și acest trup muritor să se îmbrace întru nemurire¹⁰⁶, urmează că nici faptele noastre de robi nu ne pot face vrednici de împărăție, ci pentru aceasta avem nevoie de dreptatea lui Dumnezeu.

Pentru ca să poată ajunge să moștenească ceva, robul trebuie mai întâi să fie înviat sau, după vorba Scripturii : «Robul nu rămâne în casă totdeauna, fiul însă rămâne de-a pururi»¹⁰⁷. De aceea, toți cei ce vor să ajungă moșteni, trebuie să lepede pecetea de rob și s-o primească pe cea de fiu, cu alte cuvinte, să-și întipărească pe fața lor chipul Fiului celui unul născut și cu a Lui strălucire și frumusețe să se arate înaintea Tatălui, adică prin Fiul lui Dumnezeu să se slobozească de orice robie și s-ajungă cu adevărat liberi,

102. Ioan 14, 27.

103. Ioan 17, 26.

104. Ioan 3, 6.

105. Filip. 3, 9.

106. I Cor. 15, 50, 53.

107. Ioan 8, 35.

lucru pe care-l înțelegea așa de bine Mântuitorul când le-o spunea iudeilor : «Dacă Fiul vă va face liberi, liberi veți fi într-adevăr»¹⁰⁸.

Și culmea : El dezleagă și face fiu al lui Dumnezeu pe orice rob, El care, Fiu fiind, întru totul liber de păcat, le dă acestora și trup și sânge și duh și tot ce are. Așa că, înrădăcinând în noi viața Sa cea sănătoasă și cu adevărat dumnezeiască, Domnul ne-a înnoit, ne-a dezrobit și ne-a îndumnezeit¹⁰⁹, iar prin ospățul cel prea sfânt, pe Hristos, viața cea adevărată, ni-L face bun al nostru, mai al nostru decât chiar cel ce ne-a dat firea, până-ntr-atâta că ne putem și lăuda cu faptele Lui și să ne umplem de fericire ca și când noi ne-am fi câștigat-o și să arătăm c-am fi luat și cununi de biruință pe care noi le-am fi câștigat ; toate acestea, însă, cu o condiție : de a rămâne toată viața în părtășie cu El, fiindcă dacă se spune într-adevăr despre cineva că e sfânt și drept, ba încă acesta se mai și laudă cu ele, apoi toate acestea sunt numai din darurile ce i-au fost împărtășite de Domnul. «Sufletul meu, zice Scriptura, se va lăuda întru Domnul»¹¹⁰ și «întru El se vor binecuvânta toate neamurile»¹¹¹.

De aici urmează că nu trebuie să mai umblăm după lucruri omenești, ci să râvnim numai după Hristos¹¹², pe care să ne străduim să-L înrădăcinăm în sufletele noastre, pentru ca, pe toate căile, să arătăm Domnului în ziua judecății că am avut numai această înțelepciune, c-am strâns numai comoara cea nouă, fără să amestecăm în ea vreun ban care nu-i bun, bine știind că în împărăția cerurilor nu există decât «bani» de material curat. Deoarece răsplata pe care ne străduim s-o luăm este însuși Hristos, se cade ca și vrednicia

108. Ioan 8, 36.

109. Înnoire, dezrobire, îndumnezeire, etape ale drumului spre desăvârșire.

111. Facere 12, B.

110. Psalm 32, 3 (ed. 1914).

112. «Prin dorirea cerească după Hristos se deosebește creatura cea nouă a creștinilor de toți ceilalți oameni din lume», zice Si. Macarie Egipteanul, V, 5 (*op. cit.*, p. 312).

noastră să fie corespunzătoare, luptele noastre duhovnicești să fie într-adevăr dumnezeiești, pentru ca însuși Dumnezeu să fie pentru cei ce se încearcă la astfel de întreceri nu numai ungător și arbitru, ci și ajutor și împreună luptător, în așa fel încât Cel după care ne străduim să fie și «ținta după care alergăm»¹¹³, ca și ajutorul și strădania să fie tot așa de mari ca și ținta spre care alergăm. Fiindcă, după cum atunci când ne-a trimis pe pământ, nu ne-a cerut și nici nu ne-a silit să facem ceva peste ce poate firea omenească, tot așa, urcând spre Dumnezeu și dezlegându-ne de păcate, Domnul nu mai lasă în noi nimic omenesc, ci ne împlinește toate dorințele pe care le avem și cu nimic nu întârzie de a ne ajuta să ne putem apropia mai bine de această țintă.

Sfânta împărtășanie este doctoria cea mai bună

Căci de-ar zice cineva că-i bolnav și cere vindecare, Domnul nu numai că vine lângă cel suferind ca să-i vadă boala cu ochii Lui înșiși, să pună mâna și să facă El însuși totul pentru însănătoșire, ci se face și doctoria și hrana potrivită și tot ce poate ajuta la înzdrăvenirea lui. Iar când e nevoie de înnoirea ființei noastre, Domnul ne împrumută din însăși ființa Sa, din trupul Său și ceea ce s-a stricat în noi El pune la loc, luând din al Său însuși. Și la această înnoire nu folosește aceeași materie, pe care a folosit-o la prima creare, căci atunci a folosit tina pământului¹¹⁴; acum și-a dat chiar trupul Său propriu și prin această înnoire a vieții nu numai că repară firea îmbolnăvită a sufletului nostru, făcând-o mai bună, ci însuși sângele Său îl varsă în vinele inimilor celor ce se împărtășesc, făcând de acum să răsără înlăuntrul lor însăși viața Mântuitorului. Sau, cum zice Scriptura : «atunci a suflat în fața lui suflare de viață»¹¹⁵, pe când acum ne dă chiar din Duhul Său, trimițând «Dumnezeu pe

1(13. Filip. 3, 114.

114. Fac. 2, 7.

115. Fac. 2, 7: Ioan 20, 22.

Duhul Fiului în inimile noastre, strigând : Ava, Părinte !» ¹¹⁶. Atunci, pentru că lipsea lumina a zis : «Să fie lumină!»*¹⁷ și s-a făcut această lumină ca o slugă ascultătoare, iar acum însuși Domnul a strălucit în inimile noastre, același care zisese atunci, de mult: «Din inima întunericului să țâșnească lumină !» ¹¹⁸ sau, ca să ne folosim de o vorbă care cuprinde toate, în vremurile de demult Domnul își arăta binefacerile Sale față de neamul omenesc mai mult prin fapte văzute și conducea pe om prin porunci, prin sfaturi și prin legi, cu alte cuvinte, prin slujba îngerilor, ori printre cei mai drepti dintre oameni, câtă vreme acum Domnul lucrează prin Sine însuși, în chip nemijlocit și peste tot locul^{11<J}.

Dar să mai zăbovim puțin în această latură. Pentru mântuirea neamului omenesc, Domnul n-a mai trimis vreun înger, ci a venit El însuși pe pământ. Pentru ca să învețe pe oameni pricina pentru care a venit în lume, El nu s-a așezat într-un anumit loc, chemând la Sine pe ascultători, ci mergea El însuși peste tot, căutând să facă pe toți să-i înțeleagă cuvintele. Ducând pe buzele Sale vestea cea mare a Evangheliei, El o va vesti din casă în casă celor ce râvnesc după ea. Mai mult, și pe bolnavi S-a dus să-i atingă cu mâna Sa ca să-i vindece, iar ca să poată da iarăși vedere celui ce se născuse orb, i-a pus pe pleoape tină, făcută de El însuși când a scuipat jos și a mestecat cu degetul Său, a luat-o de jos și i-a pus-o în orbită ¹²⁰. Tot Domnul e Cel ce s-a atins, de sicriu, Cel ce s-a dus la mormântul lui Lazăr și de acolo, de aproape I-a strigat pe nume ¹²², cu toate că singură voia Domnului ar fi fost în stare să săvârșească prin cuvinte și semne lucruri și mai mari decât acestea, cum au fost cele de la facerea lumii.

116. Gal. 4, 6.

117. Pac. 1, 3—4 (citare liberă).

118. II Cor. 4, 6.

119. Evr. 1, 3.

120. Ioan 9, 6.

121. Luca 7, 14.

122. Ioan 11, 43.

Împărăția lui Hristos e împărăția iubirii

Întâi, atunci, la Facerea lumii, lucrarea Sa a fost o arătare a puterii, pe când acum, la venirea în lume, și-a arătat marea Sa dragoste de oameni. Așijderea, pentru a dezlega pe cei legați în adâncul iadului n-a trimis pe îngeri sau pe căpeteniile îngerilor, pe arhangheli, ci El însuși s-a coborât în această închisoare. Era firesc, pe bună dreptate, să se dea drumul și celor robiți, dar nu pe nimica, ci dându-se în schimb o răscumpărare și iată că pentru aceasta El și-a vărsat chiar sângele. În felul acesta, de la început și până la cea din urmă zi a sfârșitului, Domnul este Cel ce slobozește pe oameni, îi scapă de datorii și le curățește sufletele de fărădelegi. Căci, după cum spune Sf. Pavel, El este cel care curăță și prin care ne curățim, iar «după ce a săvârșit curățirea păcatelor noastre, a șezut de-a dreapta tronului măririi, întru cele înalte» ¹²³. Pentru aceea și Apostolul îl numește «slujitor» ¹²⁴, ba încă și El însuși își zice așa, căci «de la Tatăl Său spre acesta a venit în lume, să slujească» ¹²⁵ și încă, ceea ce-i nemaipomenit : nu numai când a venit aici pe pământ, îmbrăcat în haina neputinței omenești, singur, «nu pentru a judeca lumea» ¹²⁶ s-a arătat în chip de rob, ascunzându-și toată mărirea pe care o avea ca Domn al lumii, ci încă și mai târziu, când va veni în toată puterea Sa și se va arăta în toată mărirea Tatălui, chiar și atunci când se va vedea arătarea Lui și a împărăției Lui, El și atunci «se va încinge, va ruga pe credincioși să s-așeze la masă și venind lângă ei, le va sluji» ¹²⁷ tocmai El, prin Care domnesc împărății și cei mari stăpânesc pământul.

În felul acesta își conduce Domnul împărăția cea adevărată, El care pentru această bună conducere n-are nevoie decât de puterea Lui, ducând după Sine pe cei ce I se supun,

123. Evr. 1, 3.

124. Rom., 15, 8; 2, 17.

125. Mat. 20, 28.

126. Ioan 3, 17.

127. Luca 12, 37.

mai bucuros decât un prieten, cu mai multă dreptate decât un rege, mai cu drag decât un părinte, mai ascultător decât un mădular de-al tău, mai cu putere chiar decât îți poruncește inima, neînfricând pe nimeni, neapăsând din poftă de câștig, ci având în Sine toată puterea de a conduce și legând de Sine pe supușii Săi. Căci a stăpâni cu puterea și cu banul nu însemnează a stăpâni cu adevărat : așa ceva este o domnie a făgăduințelor sau a amenințărilor. Or, dacă, la drept vorbind, o astfel de domnie nu se poate numi domnie adevărată,¹ tot așa de puțin se poate spune că slujim lui Dumnezeu când' I ne supunem pentru una din cele două pricini pomenite mai sus.

Și pentru că, după firea Lui, Mântuitorul totuși trebuie să stăpânească — fiind Fiul Celui Atotputernic, sigur însă într-un chip, singurul care putea fi vrednic de El —, Domnul a știut cum să purceadă. A făcut-o în chipul cel mai neașteptat, folosind calea cea mai uimitoare din câte ne-am fi închipuit : anume, ca să se facă cu adevărat Stăpân, ia chip de rob și slujește acestor robi până la cruce și la moarte, ajungând astfel să câștige sufletele lor, iar voia lor ajunge, s-o măntuiască cum vrea. De aceea și Sfântul Pavel, știind că în aceasta zace taina oricărei stăpâniri, zice : «S-a deșertat,, pe Sine, ascultător făcându-se până la moarte și încă moarte pe cruce, pentru care și Dumnezeu I-a preainălțat»¹²⁸. Iar, minunatul prooroc Isaia la fel zice : «Pentru aceea, mulțime mare de oameni vor fi moștenirea Lui și cu cei puternici va, împărți prada, pentru că și-a dat sufletul Său spre moarte și cu cei fără de lege a fost socotit»¹²⁹. Căci prin Facerea cea dintâi, Hristos S-a făcut Domn al firii neînsuflețite, câtă vreme prin cea de a doua El a ajuns stăpân chiar și peste voia noastră¹³⁰. Or, a duce după sine pe om, după ce I-a

128. Filip. 2, 7—8.

129. îs. 53, 12.

130. Aceeași idee și în *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, 33 : «Prin fire toate sunt supuse lui Dumnezeu, ca niște făpturi, Ziditorului lor; prin moștenire însă Domnul se face stăpân și peste mintea și peste **voia** omului, care formează propriu-zis chipul lui Dumnezeu în < m ».

robit și i-a supus cugetul și voia — ceea ce formează întreagă ființa omului¹³¹ —, iată ce însemnează a stăpâni cu adevărat pe om. De aceea se și zice : «Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pământ»¹³², ca și când, pentru Cel ce încă înainte de toți vecii era Stăpân al lumii, ar fi ceva nou să fie recunoscut de oameni ca stăpân, după ce mai înainte îl cunoscuseră ca atare locuitorii cerului. De altfel și David, când zice : «împărătit-a peste neamuri»¹³³, înțelege aceeași împărăție ca și SL Pavel, care spune despre păgâni că sunt «împreună moștenitori (cu iudeii) și mădulare ale aceluiași trup».

Omul cel nou. Sfîntirea trupului

într-adevăr, unindu-Se cu trupurile și cu sufletele noastre, Mântuitorul nostru se face stăpân nu numai peste trupuri, ci și peste suflete și peste dorințe și prin aceasta conduce ca adevărat Stăpân o mare și frumoasă împărăție, poruncind așa cum sufletul poruncește trupului, iar capul, mădulelor. Cei care au ajuns să îndrăgească «jugul», aceștia trăiesc ca și când n-ar mai fi conduși de mintea lor și nici nu mai simt nevoia a-și îndeplini voia lor liberă, sau cum stă scris : «Ca un dobitoc (care nu cugetă) eram în fața Ta»¹³⁴, ceea ce însemnează a-ți urî viața sau chiar a ți-o pierde, ca pierzând-o să ți-o mântuiești, lucru care se întâmplă atunci când în om se arată făptura cea nouă¹³⁵, când Adam cel nou înlătură cu totul pe cel vechi și când nu mai rămâne în om nici urmă de naștere, de trăire și nici de moarte a aluatului cel vechi¹³⁷. Pentru că în Adam cel vechi

131. De subliniat concepția integralistă despre om: trup, suflet, cuget, voie liberă.

132. Mat. 28, 18.

133. Ps. 46, 8 (ed. 1914).

134. Efes. 3, 6.

135. Ps. 72, 22.

136. Col. 3, 10.

137. Raport de analogie cu doctrina aristotelică «despre generație și corupție» care de acum e depășită cu totul.[^]

trupul a fost făcut din pământ, câtă vreme omul «cel nou» este făcut «după chipul lui Dumnezeu»¹³⁸.

Pentru fiecare din aceste vieți există și hrană potrivită : omului vechi i-o dă pământul ; pe omul cel nou îl hrănește Stăpânul Cerurilor din însuși Trupul Său. Tocmai din această pricină când se despart, unul se reîntoarce în pământul din care a fost făcut, pe când celălalt se unește cu Hristos, din care a fost luat, căci sfârșitul fiecăruia va fi în legătură cu vrednicia izvorului din care a fost luat, după cum stă scris : «precum e omul cel pământesc, așa sunt și oamenii cei pământești și precum e cel ceresc, așa sunt și cei cerești»¹³⁹ și aceasta nu numai cu privire la suflete, ci și la trupuri. Căci aici și trupul e ceresc, după cum acolo trupul și sufletul sunt pământești, fiindcă sufletul se află în mâinile Stăpânului ceresc, al Căruia mădular ascultător este. Acest trup nu mai are părtășie cu viața sufletului pământesc, ci se lasă umplut peste tot de duhul cel de viață făcător și trăiește și după moarte, o moarte care într-un fel oarecare e mai bună decât viața pe care a dus-o până în ceasul acela, mai ales că nu avem de a face cu o moarte adevărată, căci, după cum zice Solomon, dreptii sunt cu desăvârșire morți numai în ochii celor fără de minte¹⁴⁰, pe când în ochii celor ce cugetă drept, sunt mereu vii.

Întocmai după cum Hristos cel sculat din morți nu mai moare și moartea nu mai are nici o tărie asupra Lui¹⁴¹, tot așa nici mădularele Lui nu vor mai vedea moarte în veac¹⁴². Pentru că, în ce chip ar putea gusta moartea cele care pururea stau în strânsă legătură cu Inima Celui ce nu moare ?

Iar dacă la moarte noi nu vedem decât țărână, și nimic mai mult, atunci nu trebuie să ne mirăm, căci comoara totdeauna e ascunsă înăuntru, cum stă scris : «Ascunsă e viața

138. Col. 3, 10 ; Efes. 4, 24.

139. I Cor. 15, 48.

140. înțelepciunea lui Solomon 3, 2.

141. Rom. 6, 9.

142. Ioan 8, 52 ; Evrei 2, 9.

voastră»¹⁴³, și anume într-un vas de pământ, cum bine zice Sf. Pavel : «avem această comoară în vase de lut». Sigur că cei care văd doar lucrurile din afară, văd numai lut ; în schimb, când Hristos se va arăta întru mărire, atunci și țărâna aceasta își va dezvălui toată frumusețea și se va vădi atunci că și ea e o fărâma din fulgerul¹⁴⁵ ce se va arăta pe cer în lumina Lui și formând împreună aceleași raze, cum zice Domnul : «Dreptii vor străluci ca soarele întru împărăția Tatălui lor»¹⁴⁶. Și numește împărăția Tatălui tocmai strălucirea cu care s-a arătat plin de lumină înaintea apostolilor, care au văzut acea împărăție ca pe o lumină coborându-se cu putere mare peste fața oamenilor. Și vor străluci dreptii în ziua aceea cu aceeași putere și mărire ca și Hristos, ei pentru că s-au învrednicit de așa fericire, iar El, de bucuria de a fi părtaș la fericirea lor¹⁴⁷.

Căci această pâine, trupul acesta, pe care cei de aici îl vor duce cu ei până sus, în cer, este tocmai aceea pe care toate privirile o vor vedea pe norii cerului și care într-o clipă își va arăta toată strălucirea sa în acel fulger care pleacă de la răsărit până la asfințit¹⁴⁸. Vasăzică, din această strălucire își vor lua cei drepti putere în viața aceea și ea nu-i va părăsi nici la moarte. Căci cei drepti pururea au în ei această lumină și cu strălucire vor trece ei și în viața de dincolo. Spre ea aleargă în toată bunăvremea și ea într-una se revarsă peste ei. Pentru că ceea ce se va întâmpla cu toți cei ce vor învia și care își vor căpăta iarăși întregimea trupului, prin legarea întreolaltă a oaselor, a trunchiului și a mădurelor, se va întâmpla și cu Hristos, căpetenia noastră a tuturor : în clipa în care se va arăta ca un fulger pe norii cerului, îndată va aduna toate măduarele Sale de pretutindeni, arătându-Se ca un Dumnezeu între dumnezei, ca un

143. Col. 3, 3.

144. II Cor. 4, 7.

145. Mat. 24, 27.

146. Mat. 13, 43.

147. Mat. 17, 2. Iarăși apropiat de Sf. Grigorie Palama, atunci când vorbește despre lumina cea necreată, văzută pe Tabor.

148. Mat. 24, 27.

domnitor în fruntea oastei și, după cum stelele și lucrurile grele, agățate în aer, cad la pământ când li se taie legătura, îndreptându-se repede spre centrul pământului, tot așa și trupurile dreptilor, legate de pământ prin puterea și prin. stăpânirea răutății — «de aceea și suspinăm în cortul acesta»¹⁴⁹ —, îndată ce va suna ceasul dezrobirii, se vor porni cu o putere nebiruită spre Hristos, centrul lor de greutate. Ca să arate puterea nestăvilită a acestei porniri, Sf. Pavel o aseamănă cu răpirea, «căci vom fi răpiți în nori, spre întâmpinarea Domnului în văzduh» și Mântuitorul ne va primi pe noi¹⁵⁰.

Dar, spune Evanghelia, «atunci dintre doi oameni ce se vor afla la câmp, unul se va lua și altul se va lăsa»¹⁵¹, ceea ce înseamnă că pentru cei din urmă nimic nu se va putea face din partea oamenilor, că nu va mai fi atunci nici un răgaz, ci numai Domnul va chema pe cine știe la Sine, va răpi și va lucra cum știe în acea scurtă vreme. Căci după cum și mai-nainte n-a așteptat să fie căutat, ci El s-a dus dintâi în căutarea sufletelor celor rătăcite și le-a arătat apoi drumul pe care să apuce și, văzându-le că nu pot, le-a luat și le-a dus pe umeri¹⁵², iar când alunecau le ridica din nou, când cădeau le scula, când se rătăceau le chema pe nume și pentru mântuirea lor aproape fără încetare le căuta — tot așa și la sfârșit, când vor avea să mai facă ultima porțiune de drum până la El, Domnul va fi Acela care îi va scula din morți și le va face aripi să poată mai bine zbura în sus. Iată de ce îi și aseamănă cu vulturii ce se adună la stârv, «căci unde va fi stârful, acolo vor fi și vulturii»¹⁵³. într-adevăr, sufletele vor trece de la o masă la alta, de la cea închipuită la cea adevărată, de la Pâine la însuși Trupul.

Câtă vreme trăiesc aici, Hristos este pâinea lor și Pastile lor, fiindcă de aici au de gând să treacă¹⁵⁴ în cetatea cea ce-

149. II Cor. 5, 4.

150. I Tes. 4, 17.

151. Mat. 24, 40 ; Luca 17, 34.

152. Aceași idee și mai sus.

153. Mat. 24, 28.

154. Cuvântul «Paști» înseamnă «trecere».

rească, dar «când își vor înnoi puterile și le vor crește aripi ca la vulturi»¹⁵⁵, cum zice neîntrecutul Isaia, atunci se vor odihni pe lângă trupul Domnului cel adevărat, care nu putea apărea ca nălucă¹⁵⁶. La acestea s-a gândit fericitul evanghelist atunci când a zis : «îl vom vedea așa cum este»¹⁵⁷. Numai pentru cei care au încetat de a mai duce viață trupească, nu mai este Hristos nici Pâine, nici Paști. Dar trupul Domnului poartă pe El încă multe urme de cadavru: răni la mâini, urme de cuie la picioare, locul unde a fost sulița în coastă¹⁵⁸. Ospățul Sfintei împărtășanii tocmai la acest trup ne duce și întocmai după cum cel lipsit de vedere nu poate ajunge să mai cunoască ce este lumina, tot așa fără împărtășanie nu se poate ajunge la Dumnezeu. Căci dacă n-ar avea viață în ei, cei care iau parte la acest ospăț, atunci cum s-ar putea lega ei, niște mădulare moarte, de un cap nemuritor ?

Vasăzică, e aceeași putere și la o masă și la cealaltă, același poftit la ospăț și într-o lume și în alta, doar că acolo sus e chiar cămara Mirelui, pe când aici, jos e numai pregătirea pentru acea cămară, deși tot cu ajutorul aceluiași Mire. De aceea, cine a plecat din această viață fără să se fi împărtășit deloc din darurile acestea, acela nu va avea parte de viață. Cât despre cei ce au primit și au păstrat aceste daruri și «au intrat întru bucuria Domnului lor»¹⁵⁹ și au intrat chiar împreună cu Mirele în casa de ospățare, aceia se vor bucura și de alte plăceri pe urma acestui ospăț, și anume nu numai că L-au primit pe Hristos atunci odată, ci pentru că au avut fericirea să ospăteze împreună cu El și să-L guste mai din plin, până ce li Se va arăta în toată puterea Sa. în acest înțeles se zice că «împărăția cerurilor înăuntrul vostru este»¹⁶⁰.

155. Isaia 40, 31.

156. Luca 24, 37.

157. I Ioan 3, 2.

158. Ioan 20, 27.

159. Matei 25, 21.

160. Luca 17, 21.

CARTEA A CINCEA

CE ROADE ADUCE IN VIAȚA DUHOVNICEASCA TARNOSIREA SFÂNTULUI ALTAR ?

Am văzut pân-acum ce rost au Sfintele Taine și ce înrâurire au ele asupra vieții noastre celei adevărate. Dar întrucât altarul este izvorul și începutul oricărei rânduiei sau slujbe bisericești¹, fie că-i vorba de Sf. împărtășanie, de Ungerea cu Sf. Mir, de Preoție, fie de spălarea cea curățitoare a Botezului, să căutăm să vedem ce rost are sfințirea altarului în lucrarea duhovnicească de care ani vorbit până acum. Cred că vorbind despre așa ceva, nu trebuie să ni se pară lucru straniu și fără legătură, ci dimpotrivă. Căci abia atunci am cunoaște mai deplin lucrarea Duhului, care e miezul și izvorul tuturor Tainelor. De aceea, după ce vom arăta pe scurt rânduiala sfințirii altarului prin mâinile episcopului, precum și ce este un altar, vom vorbi pe rând despre însemnătatea tainică a fiecărei rânduiei în parte.

Mai întâi, arhiereul, îmbrăcat cu o haină albă, prinsă de vârful mâinilor și de mijloc, cade cu fața la pământ înaintea lui Dumnezeu — sigur însă nu pe pământul gol² — și după ce face rugăciuni fierbinți spre a dobândi binecuvântarea lui Dumnezeu asupra lucrării ce O- va săvârși, se ridică de jos și luând cu mâinile sale (iar nu poruncind) masa care stătuse'

1. Întrucât, așa cum afirmă N. Cabasila (*Tâlcuirea Slintei Liturghii* XXX, 91), Hristos este «în același timp și preot și victimă și altar», de aceea e firesc ca întreagă slujba preotească să porceadă de la Hristos și de la altar.

2. Sub genunchi se pune o perniță, spune Sf. Simeon Tesalonicenul, *Despre Si. Biserică* (106, Migne, P.G. 163, 313), în traducere românească, sub titlul: *Tractat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*, București, 1865, p. 112. A se vedea, de pildă, *Slujba simțirii Bisericii*, ed. II, cu binecuvântarea Sf. Sinod, București, 1915, p. 126 și urm.

până atunci întinsă deoparte, o așază pe temelia mai dinainte pregătită și o țintuiește acolo. După ce a săvârșit acest lucru, spală altarul cu apă fierbinte, asupra căreia rugase pe Dom-nul să coboare puterea nu numai de a spăla necurățiile, ci de a alunga și pe diavolii cei necurați. Pe urmă, unge masa cu vin din cel mai bun și cu mireasmă scoasă, pe cât știu, din trandafir³. După aceea, făcând deasupra ei de trei ori semnul crucii, ia untdelemn sfântit și unge altarul, cântând de trei ori cântarea profetică⁴. Apoi îmbrăcând masa cu o cămașă albă, mai așază deasupra și alte acoperăminte bogate, pe care la urmă pune antimisul, spălat și el în untdelemn ca și altarul, acoperind cu totul masa și învrednicindu-se să primească pe ele încă în aceeași zi sfântul Disc.

După ce a săvârșit aceasta, arhiereul se dezbracă și lasă deoparte haina cea albă, rămânând în hainele sale arhieresti, apoi trece și rămâne într-un loc anume rânduit ierarhului. După aceea arhiereul ia sfintele moaște de martiri puse deoparte în acest scop, le pune pe unul din discuri, anume chiar pe acela pe care se așază de obicei Sfintele Daruri, acoperindu-le cu aceeași învelitoare cu care se acoperă Sfânta împărtășanie și, ridicându-le pe toate, le ține deasupra capului, înaintând spre lăcașul pe care vrea să-i târnosească, însoțit de lumânări, de cântece, de fum de tămâie și alte bune mirsme, înaintând așa, ajunge în fața lăcașului și oprindu-se puțin în fața ușilor încuiate poruncește celor dinăuntru să «deschidă porțile că vine împăratul mării». Se repetă adică și de o parte și de alta cuvintele pe care David le-a pus în gura îngerilor în timpul înălțării Lui la cer⁵. Deschizându-se

3. Rânduiala sfântirii bisericii descrisă pe larg, după cele cu prinde în scrierea Sfântului Simeon Tesaloniceanul, cap. 110—120, în *Slujba sfântirii bisericii*, pp. 3>H și urm.

4. «După aceea săvârșește târnosirea cu ungerea Sfântului Mir și se cântă Aliluia, cu referire la Isaia 6, 3, care este cântarea proorocească», Simeon, *op. cit.*, p. 111.

5. Psalm 23, 7, Simeon, *op. cit.*, cap. 115, l'I6, pasaj în care Cabașila se exprimă foarte asemănător cu Simeon. Potrivit actualelor rânduieli tipiconale, episcopul care face târnosirea este deja de mai înainte îmbrăcat în toate odăjdiile arhieresti.

ușile, arhiereul și toți ceilalți intră în Biserică, ținând tot timpul deasupra capului sfintele moaște acoperite. Intrând apoi în altar, se apropie de masă, așază discul pe masă, îl descoperă, ia de acolo sfintele moaște și le pune într-un sipet vrednic de măreția lor, iar peste întreaga masă spală cu untdelemn sfințit. Din clipa în care s-au săvârșit toate acestea, Biserica este un lăcaș de rugăciune, masa, un altar de jertfă, un altar în adevăratul înțeles al cuvântului.

Însemnătatea tainică a rânduielilor de târnosire

După aceste scurte amănunte, vom arăta pe rând cum e cu putință ca prin săvârșirea slujbelor să dobândim puterea lucrătoare a tainei și cum se poate că prin lucrarea preotului Biserica și Sf. Masă dobândesc o putere așa mare.

Cămașa albă și faptul că tocmai cu ea s-a îmbrăcat episcopul pentru târnosire, preînchipuie un altar, cum este de altfel și omul însuși. Căci, după cum zice David⁶, cel ce se spală de fărâdelegi se albește mai vârtos decât zăpada, dacă se reculege, se smerește și-și adună sufletul de pe drumuri, unul ca acela face din sufletul său sălaș lui Dumnezeu, iar în inimă li ridică un altar 6*. Căci, după cum în chip de taină s-a încins arhiereul cu o haină albă, cu care s-a înfășurat și s-a strâns în jurul trupului, însemnând, înaintea ușilor Bisericii, un altar în însuși trupul său, dând apoi această putere slujbei altarului, tot așa și maestrul zidarilor, precum și oricare din cei însărcinați cu vreo lucrare, înainte de a păși la îndeplinirea lucrării, au frământat-o bine în cugetul lor.

Ceea ce a gândit în sine însuși arhiereul, o transmite ca model mâinilor sale, iar acestea o întipăresc pe lucrurile cu care vin în atingere. De altfel, când lucrează, și zugravii se uită la un model pe care-l au înainte, repetând doar ceea ce au înaintea ochilor, iar când zugrăvesc după cum își aduc aminte, chiar și atunci au în vedere un model din adâncul

6. Psalm 50, 4, 9.

6^a. Idee luată din Sf. Maxim Mărturisorul, *Mistagogia*, cap. 5.

sufletului lor⁷. Același lucru se întâmplă nu numai cu zugravii, ci și cu cei ce fac statui, cu cei care zidesc case și cu tot felul de lucrători. Dacă printr-o mașinărie oarecare s-ar putea privi în sufletul maestrului, s-ar putea vedea acolo — desigur desfăcute de materie — casa, statuia sau lucrul pe care acesta are de gând să-i facă.

Arhiereul nu-i însă model al altarului numai pentru că acesta a ieșit din capul lui, ci mai ales pentru că el este de fapt templu al lui Dumnezeu⁸, căci, din toate făpturile văzute, singură firea omenească poate sluji de altar (lui Dumnezeu), pe când tot ce-i făcut de mână omenească e numai repetarea unui chip sau a unui model ce i-a fost dat. De unde urmează că modelul e gata totdeauna înaintea lucrului și că tot ce se face e luat după un model dinainte hotărât. { Cel ce a zis⁹ : «Ce fel de casă îmi veți zidi Mie ? Sau care este locul odihnei Mele ?» vrea, pe cât cred, să arate că oricine voiește să se facă folositor altcuiva, acela a trebuit mai întâi să-și ajute sieși, iar cine are o putere așa de mare de a insufla viață în ființe neînsuflețite, trebuie el, cel dintâi, să tragă folosul acestei vieți. De aceea și Sf. Pavel cerea ca episcopul să-și facă întâi curățenie în casa sa înainte de a se gândi s-o facă în orașe și între neamuri, iar cel ce vrea să conducă o casă trebuie întâi să știe bine a se chibzui pe sine¹⁰. Pentru așa ceva însă episcopul are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. Căci fără de acest ajutor, nimeni nu ar putea aduce vreo roadă duhovnicească, mai ales când e vorba de Sfintele Taine, unde totul nu-i decât lucrare dumnezeiască.

Iar, întrucât Stăpânul tuturor nu s-a îndestulat numai să dea porunci sau să trimită vestitori, care să vadă de durerile robilor săi, ci a venit El însuși la noi și S-a îngrijit de

7. «Producțiile artistului prind formă mai întâi în sufletul lui», Aristotel, *Metalizica* 1031 a.b., ed. D. Bădărau, București, 1965, p. 233.

8. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Mistagogia*, 4, ed. D. Stăniloae, Atena, 1973, p. 126—128.

9. Fapte 7, 49 ; Isaia 66, 1.

10. I Timotei 3, 2, 5.

mântuirea noastră**, pentru aceea se cădea ca însuși arhiereul, care apare ca ucenic al Lui, să înfigă cu mâinile lui în pământul tare altarul, de la care vin toate pricinile mântuirii noastre. De aceea și săvârșește acest lucru arhiereul, în timp ce de pe buzele sale se desprind vorbele Psalmistului : «înălța-Te-voi, Doamne, împăratul meu și Dumnezeuul meu» ¹² prin care se aduc mulțumire și recunoștință lui Dumnezeu pentru lucrurile Sale cele minunate. Căci dacă, după cum spune Sf. Pavel, se cade să mulțumim pentru orice primim ¹³, cu cât mai vărtos va trebui să aducem mulțumiri Domnului pentru această cea mai de căpetenie dintre binefaceri ?

Un alt psalm mai spune : «Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi» ¹⁴. Și acesta nu preamărește numai binefacerile lui Dumnezeu, ci vorbește pe față de lucrarea prezentă a Tainelor. De fapt, în același loc, David pomenește și de Botez și de alifia Ungerii cu Mir, ca și de Sf. Potir și de Sf. Masă, care are pe ea Pâinea cea sfințită. Anume, Botezului îi zice «apa ușurării și a tihnei» și «pajiște de păscut» , adăugând psalmistul că, sub oblăduirea lui Dumnezeu, nădăjduiește să ajungă și el la acest loc dorit. Căci celor ce se lasă duși de păcat, le aduce un noian de munci și nenorociri și le umple pământul numai de spini, așa că apa care spală păcatul e numită, în legătură cu muncile de care ne scapă, «apa tihnei», iar în legătură cu spinii, pe care îi scoate, pe drept e numită «pajiște de păscut». în sfârșit, i se mai zice «apa tihnei» și pentru că prin Botez noi dobândim, drept cel mai mare bine, tocmai această odihnă de a ști că suntem pe urmele lui Dumnezeu, și, în sfârșit, i se mai zice așa și pentru că această apă întruchipează împlinirea celei mai adânci

11. Informație similară la Simeon Tesalonicianul, cap. 102, op. cit., p. 110.

12. Psalm 144, 1.

13. I Tes. 5, 18.

14. Psalm 23, 1.

15. Psalm 23, 2, 5; Chirii al Ierusalimului, *Cateheza IV mistagogică*, traci, rom., p. 503—504

dorințe pe care o poate avea firea omenească, apă¹⁶ pe care mulți prooroci și împărați ar fi dorit s-o aibă. Dar de ce, când cade arhiereul cu fața la pământ și se roagă, nu face aceasta înăuntrul Bisericii ? Desigur pentru că nefiind încă târnosită nu-i vrednică de o astfel de slujbă măreață și pentru că nefiind încă o casă de rugăciune nu poate primi pe cel ce se roagă. Dimpotrivă, când Moise¹⁷ s-a apropiat să calce pe pământul cel sfânt, a trebuit să-și scoată încălțăminte din picioarele sale, pentru ca nimic străin să nu fie între el și Dumnezeu în vreme ce vorbeau împreună, câtă vreme poporul evreu, deși ales de Dumnezeu, nu avea voie să calce pământul egiptean decât având încălțăminte în picioare¹⁸.

Isprăvind acestea, arhiereul spală sfânta Masă cu apă sfințită¹⁹. Întrucât tiranul neamului omenesc a robit pe om, stăpânul întregii firi și împreună cu el și lumea cea văzută toată, întocmai cura se întâmplă și cu curtenii regelui căzut prizonier, pentru această pricină, înainte de a alege vreo materie pentru una sau alta din Sfintele Taine, trebuie să o scoatem de sub puterea celui rău printr-o slujbă anumită. Așa, de pildă, înainte de a începe să boteze cu apă, preotul o curățește, prin rugăciuni, de orice putere a celui rău. Tot așa, pentru aceeași pricină, arhiereul spală mai întâi altarul cu apă curățitoare a toată răutatea, arătându-se lămurit calea pe care trebuie să mergem spre bine, al cărei început este tocmai să ne scuturăm întâi de rău. Pentru acest lucru, vorbind despre păcatele omenești, psalmistul cântă : «Stropi-mă-vei cu isop și mă voi curăți, spală-mă-vei și mai vărtos decât zăpada mă voi albi»²⁰.

Apoi arhiereul mulțumește lui Dumnezeu și-L premărește, lucru care, de altfel, se întâmplă la orice slujbă, căci toate

16. Luca 10, 24.

17. Ieșire 3, 5.

18. Ieșire 12, 11.

19. Simeon Tesaloniceanul, *op. cit.*, cap. 107 (pag. 112).

20. Psalm 50, 9. Simeon Tesaloniceanul, *op. cit.*, cap. 110 (pag. 112).

trebuie făcute spre mărirea lui Dumnezeu, dar, înainte de toate, se cade să mulțumim după ce săvârșim Sfintele Taine, ca unele ce ne sunt de cel mai mare folos și care nu ne-au putut veni decât de la Dumnezeu.

Dar spre a ne învrednici de binefacerile lui Dumnezeu nu-i de ajuns numai să ne curățim ; mai trebuie să și săvârșim, pe cât ne stă în putință, fapte corespunzătoare, fără de care nu putem câștiga bunăvoința Dăătorului de bine, fiindcă Dumnezeu nu împrăștie binefacerile Sale celor ce petrec în lenevire, ci celor ce fără încetare îl cheamă în rugăciuni, balsamul binefacerii îl dă celui ce se străduiește, iar darul înțelepciunii îl dă celui ce îl caută cu toată puterea minții. Adică, mai pe scurt, *dorința noastră pentru tot ce cerem trebuie să ne-o arătăm nu numai prin rugăciuni, ci și prin grele eforturi personale*. De aceea și înainte de a unge altarul cu Sfântul Mir, care să aducă asupra lui harul lui Dumnezeu, arhierul unge masa cu uleiuri binemirositoare și cu vin, din care cele dintâi dau omului farmec, iar al doilea dă ceva înțărare vieții noastre, amândouă acestea vrând s-arate că Domnului I se aduce tot ce are omul mai bun, anume ce-i folositor și ce-i plăcut, din pricină că, venind pe pământ și aducând viață, și încă «belșug»²¹ de viață, pe lângă mântuire și înviere, Domnul a dat omului și împărăția și fericirea veșnică.

În urma acestora, arhierul unge masa cu Sfântul Mir, slujbă care-i aduce puterea sfințitoare și o face altar în stare să aducă jertfă Domnului. Căci încă de prima dată, «luând pâinea și binecuvântând-o»²² — lucru pe care noi îl urmăm —, Mântuitorul a folosit și vorbe — și vorbele rostite de preoți sunt tot așa de lucrătoare ca și cele rostite atunci de El — : «aceasta s-o faceți întru pomenirea Mea»²³, dar a folosit și mâna. Căci, cum zice Dionisie Areopagitul²⁴, în

21. Ioan 10, 10.

22. Matei 26, 26.

23. Luca 22, 19.

24. *Ierarhia bisericească*, III, 4, 3, Migne P.G., 3, 460, trad. Cicerone Iordăchescu, Chișinău, 1930, p. 75.

Sf. Mir, mâna preînchipuie pe Hristos. Pân-au trăit apostolii au folosit și ei punerea mâinilor, în aceasta stându-le cea mai mare putere. Cei care au urmat, însă, după aceea, au trebuit să se mulțumească cu ungerea, nemaiputând aduce în ajutor decât glasul cu care rosteau rugăciunea. Căci altarele de jertfă ale celor dintâi preoți erau înseși mâinile lor, pe când pentru urmașii lor, Hristos a rânduit să se ridice lăcașuri trainice speciale pentru jertfă pe seama credincioșilor ²⁵.

Pe când spală altarul cu untdelemn, arhiereul nu rostește alte rugăciuni decât pân-acuma, ci intonează mai ales o rugăciune formată din câteva silabe, însă plină de toată înțelepciunea proorocilor : Aliluia ²⁶. Poate că ar fi plăcut să prăznuim, prin vorbiri lungi, ceea ce se săvârșește în clipa aceea, dar parcă tot așa de frumos e să preamărim această minune doar în câteva cuvinte, chiar repetându-le.

Într-adevăr, parcă s-ar cere spuse pe larg cele săvârșite până aici și cele care încă se vor săvârși, ca cei de față să înțeleagă mai bine cele ce se întâmplă, așa cum au făcut toți proorocii până la Ioan²⁷, dar când aceste slujbe se săvârșesc acum în fața noastră și când vedem cu ochii cum se revarsă roadele lor, atunci nu mai văd rostul atâtor vorbe, decât doar de a arăta bucuria și mirarea în fața unei atât de mari minuni. Căci ce nevoie ar mai fi de prooroci și de trimiși, câtă vreme Cel făgăduit a venit ? Doar chiar lui Ioan nu i-a rămas decât să-L arate lumii și să-L preamărească pe Acela Care, venind pe pământ, S-a arătat întâi îngerilor, făcându-i să cânte într-un singur glas : «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu»²⁸. Din această pricină, văzând pe însuși Făcă-

25. Gass (*op. cit.*, p. 127) constată că acelea erau lăcașuri speciale pentru inițiați.

Se știe că Sf. mucenic Lucian, prezbiterul din Antiohia, martirizat în 311, și-a oferit pieptul să fie altar de jertfă în temniță. A se vedea *Viețile Sfinților*, la 15 octombrie.

26. Dionisie -Areopagitul, *Ierarhia bisericească*, IV, 2 (P.G. 3, 473), Aliluia — Lăudați pe Domnul.

27. Matei 11, 13.

28. Luca 2, 14.

torul de bine stând de față la sfânta slujbă, arhiereul nu mai cere binefacerile ce deja i-au fost împărtășite și nici nu mai înșiră mulțimea bunătăților așa de vădite în fața oricărui privitor, ci se mulțumește să-și arate această fericire printr-o cântare scurtă și tainică.

Nu-i mai puțin adevărat că întrucât toată puterea altarului vine de la untdelemnul sfințit, se cade ca și materia ce privește această ungere să fie vrednică de așa ceva. Or, această vrednicie se face mai simțită, ca și focul și lumina din clipa în care alături se află Cel mai vrednic între vrednici¹. Domnul. Dar întrucât nici chemarea numelui Domnului, chemare în stare să facă orice, nu aduce aceleași roade în toate sufletele, urmează că, întrebându-se ce anume ar fi mai vrednic să primească ungerea untului de lemn, arhiereul a găsit de bine că cele mai potrivite spre acest lucru sunt osemintele mucenicilor (sf. moaște), de aceea le unge și le zidește în lăuntru mesei, pecetluind astfel altarul.

De altfel, nimic nu-i mai înrudit cu lucrarea sfântă a Tainelor lui Hristos decât mucenicii, căci numai ei seamănă cu Hristos și la suflet, la felul morții și în toate. Doar încă; de pe când erau vii Hristos era în măduva lor, iar după moar-» te la fel nu le părăsește osemintele²⁹. El rămâne unit cu sufletul lor, așa cum unit și amestecat stă și acum cu acest pumn de țărână neînsuflețită, cu moaștele, așa că dacă Hristos într-adevăr se poate vedea și pipăi undeva în lumea aceasta în carne și oase, apoi aceasta se poate vedea în Sf. moaște. Pentru aceea, apropiindu-se de intrarea Bisericii cu aceste moaște în mână, arhiereul deschide ușile cu aceleași vorbe cu care intră însuși Hristos, arătându-li-se aceeași cinste pe care numai Darurilor celor prea sfinte li se mai arată. Fiind-

29. «Chiar dacă în trupul sfinților nu mai este sufletul, totuși în el se află o putere», zice Sf. Chirii al Ierusalimului, *Cateheza XVIII*, 16, trad. rom., p. 521.

30. Psalm 24, 7—10. Simeon, *op. cit.*, p. 118.

că, la urma urmei, aceste moaște sunt Biserica cea adevărată și altarul cel mai adevărat, pe când zidirea nu-i decât o imitare. Se cade, deci, s-adăugăm aceste moaște la lăcașul zidit spre a-l face pe acesta desăvârșit prin acelea, după cum și legea veche se desăvârșește prin cea nouă³¹.

După ce s-au terminat rânduielile de târnosire, iar lăcașul e pregătit deplin pentru jertfă și rugăciune, aprinzând o lumânare deasupra prestolului, arhiereul trece deoparte, vrând s-arate prin aceasta că a sosit ceasul jertfei, care de acum se poate aduce și pe acest altar. Seara, când s-aprind lumânările la vecernie, această lumânare de pe prestol, întocmai ca și casa celui ce a pierdut drahma, ne aduce aminte de lumânarea pe care însuși Hristos a aprins-o, încât la lumina ei, după multă căutare prin unghere și pe la întuneric, a găsit drahma, stând parcă ascunsă în adâncurile iadului³². Toate acestea, desigur, numai după ce s-a măturat toată casa și s-a scos totul la lumină, iar lumina aceasta, care a străpuns și întunecimea iadului, nu este altul decât Hristos³³.

Mai departe, arhiereul unge altarul peste tot, ca el să se facă într-adevăr un lăcaș de rugăciune, pentru ca acest nume să i se potrivească mai bine și pentru ca să ne ajute la rugăciune. Căci untdelemnul cel vărsat, adică Domnul, Mângâietorul și Mijlocitorul nostru pe lângă Tatăl, ne apropie de Dumnezeu și ne urcă rugăciunile spre El ca pe o tămâie. Deși Fiu, Unul născut, Domnul S-a revărsat în lumea robilor, căci numai așa ne-am putut împăca cu Tatăl, care ne privește de acum cu bunăvoință și ne-ntâmpină când mergem spre El, ca și cum în noi ar regăsi pe însuși Fiul Său cel prea iubit.

31. «Altarul e Biserica sau scaunul ori mormântul lui Hristos», Simeon, op. cit., p. 116.

32. După învățătura ortodoxă, chipul lui Dumnezeu nu s-a nimicit complet. În om, ci e doar «întinat de noroiul păcatelor» (Grigorie de Nyssa, *De Virginitate* 12, P.G. 46, 373).

33. Textul de aici și până la sfârșitul acestui capitol se cuprinde numai în *Codex vindobonensis*, 266, pe care-l redă și Gass.

Era firesc, aşadar, să se reverse untdelemnul rugăciunii în întreg lăcaşul unde ne închinăm Domnului, pentru ca acest lăcaş să întoarcă asupra Lui pe Dumnezeu, al cărui nume se cheamă acolo şi pentru ca, după cum zice Solomon, zi şi noapte ochii Domnului să fie deschişi asupra acestui lăcaş³⁴, întrucât acest lăcaş e templul Domnului. Spre a se pune în legătură cu Hristos, templul cel adevărat, şi spre a putea merge drept spre El, trebuie să ajungem şi noi un astfel de Hristos prin ungerea cu untdelemn, după cum şi El a primit ungerea dumnezeirii. Prin templul cel adevărat al lui Dumnezeu înţelegem trupul Său cel sfinţit prin patimă, cum Însuşi a zis : «Stricaţi templul acesta»³⁵.

34. I Regi 8, 29.

35. Ioan 2, 19.

CUM PUTEM PĂSTRA ROADELE VIEȚII DUHOVNICESTI DOBÂNDITE PRIN SFINTELE TAINE

Potrivindu-ne cu voia lui Dumnezeu și ascultând de poruncile Lui, iată calea pe care, dacă mergem, ne putem păstra viața în Hristos. Întrucât la începutul ei, această viață atârână numai de atotputernicia Mântuitorului, dar întrucât, pe de altă parte, a ne-o păstra pe mai departe întreagă și a rămâne vii în toată vremea desfășurării ei, cere strădanie și din partea noastră, urmează că, spre a putea sta până la sfârșit în puterea harului și spre a putea trece dincolo cu această comoră în mâini, se cer din partea noastră multe încordări și grele strădanii. Iată de ce, se cere să cercetăm care sunt mijloacele cu care să putem câștiga această luptă duhovnicească, lucru care se leagă așa de bine cu viața în Hristos, de care ne ocupăm aici.

După cum vedem din faptele oamenilor și din întâmplări zilnice, oamenii nu se mulțumesc numai cu aceea că li s-a dat viață și că de acum pot șede, căci au de toate, ci caută toate mijloacele potrivite spre a-și putea păstra în continuu această viață², tot așa, după ce am arătat începutul și ținta acestei vieți, adică de unde, cum și prin ce împrejurări am dobândit această viață, urmează să arătăm acum și ce va trebui să facem spre a nu ne pierde fericirea așa de greu câștigată.

Cu toate că așa ceva ar însemna să începem să vorbim despre virtute și despre viața cea dusă după cum dictează cu-

1. Idee similară și în *Tălcuirea Slintei Liturghii*, cap. XL.

2. O nouă dovadă despre sinergismul creștin. Fără colaborarea omului cu harul divin nu există viață desăvârșită.

getul și cu toate că despre aceste lucruri s-au rostit mulți din bărbații vechi și din cei mai noi ³ și parcă nici nu s-ar putea spune ceva nou, pe care ei să nu-l fi spus, încât s-ar părea că ceea ce facem noi ar fi un lucru de prisos, cu toate acestea, dacă n-am adăuga încă o seamă de cuvinte, pe care lucrarea noastră le-a pomenit încă de la început, s-ar părea că tot ce am scris nu-i destul.

Se cade, dar, să arătăm, pe cât se poate, datoria noastră de a ne lega viața de Dumnezeuul nostru al tuturor, lăsând la o parte datoriile pe care oamenii le au și unii și alții între ei, căci acestea sunt prea multe. Într-adevăr, nimeni nu va îndrăzni să spună că atât cei din slujbe obștești, cât și cei ce trăiesc în cercul familiilor lor, toți ar trebui să aibă aceleași virtuți, după cum nici de la cei care în clipa Botezului nu s-au legat de Dumnezeu cu nici o făgăduință nu se va cere același lucru ca de la cei ce duc viață singuratică și care sunt hotărâți să trăiască în feciorie și în sărăcie, care nu au avere, ba renunță chiar de a fi stăpâni și pe voința lor⁴.

În schimb, ceea ce se cere de la toți cei care poartă numele de creștin e datoria pe care trebuie fiecare să și-o împlinească, a cărei neîmplinire nu admite nici o scuză, nici vârsta, nici slujba, nici orice stare de viață ar fi, nici schimnicia, nici viața singuratică și nici cea trăită în zgomotul orașelor sau în orice loc de retragere. Nu există vreo datorie mai

3. Cine anume sunt scriitorii «mai vechi» și «mai noi», nu ne-o spune Cabasila care, după cum am văzut și din cele de până aici, arare ori citează cu numele pe cei la care se referă afirmațiile lui. Totuși, cum au încercat să arate Gass, darm ai ales J. Gouillard (*L'autoportrait d'un sâge du XIV-e siècle, în Actele Congresului al XIV-lea de studii bizantine*, București, 1971<75, p. 104 și urm.), P. Nellas (Αἱ θεολοιτικαὶ •πηγαὶ τοῦ Ντ. Καβασίλα ἰν «Κληρονομία», TesalonîC, 1975, p. 327—344), el are în vedere, dintre cei vechi, mai ales pe Aristotel și pe stoici, iar dintre creștini, pe cei mai importanți Părinți începând din sec. II până în sec. XIV, despre care am făcut și noi pomenire în comentariile noastre. Citările lui sunt făcute foarte discret. Oricum, cărțile VI—VII sunt o continuare firească a celor anterioare, dar axate mai ales pe «ecuația virtute-înțelepciune-fericire» (Gouillard, *op. cit.*, p. 104) în oare se îngemănează noțiuni filosofice cu expresii patristice tipice.

4. E interesant că în plin ev isihast, Cabasila nu folosește cuvântul «monah», «monahism», ci doar «cei din singurătate».

înalță și pe care oricine e în stare s-o îndeplinească și care în adâncul ei stă în a nu te împotrivi voii lui Dumnezeu, ci a-ți potrivi viața după rânduielile Lui prin împlinirea poruncilor dumnezeiești⁵. Iar aceste porunci nu sunt prea mari pentru puterile omului — altfel nici n-ar putea fi nimeni tras la răspundere dacă greșește —, de aceea împlinirea lor o cere și conștiința celui din urmă creștin. În schimb, cei care s-au lipit încă de la început de Domnul au făgăduit firește că-L vor urma peste orice piedici, căci numai cei care-și leagă viața de Dumnezeu cu legăminte atât de strânse⁶ se împărtășesc pururea din roadele Sfințelor Taine.

Fiind, adică, aceste porunci ale Mântuitorului o datorie pentru toți credincioșii și fiind și de cea mai mare importanță pentru viața lor și deloc cu neputință pentru cei ce o vor, e firesc că nu se pot apropia de Hristos cei care se depărtează de El prin tot ce au mai bun în ei, prin cuget și voie liberă. Căci *trebuie să avem părtășie prin voință și cuget cu Acela, cu Care ne împărtășim din același sânge*⁷. Dacă într-un fel suntem uniți, iar în altul despărțiți, pe de o parte prieteni, iar pe de alta dușmani, în același timp și fii, dar și răufăcători, mădulare fiind, dar fără viață — la așa ceva nu ne ajută nimic, nici unirea cu Hristos, nici nașterea din El, iar unora ca acestora nici un folos nu le aduce dezbinarea de trunchi, căci vor fi ca și mlădița care nu are legătură cu vița : sfârșitul lor va fi că vor fi aruncați afară, uscați și azvârliți în foc⁸. Așa că oricine s-a hotărât să trăiască în Hristos, întrucât nu va avea alt izvor de unde să-i vină viața, va trebui să se pună în legătură cu această inimă și cu acest cap, lucru care este

5. într-o variantă manuscrisă (B) din Viena se adaugă marginal următoarea notiță : «e cu neputință să viețuiești în Hristos dacă nu ții poruncile dumnezeiești și dacă nu păstrezi harul Sfințelor Taine», Gass, op. cit., p. 132.

6. Legământul de a «trăi creștinește» era cunoscut încă din sec. I—II: Ignatie, *Către Magnezieni* X, 1, P.S.B. 1, p. 168, iar în sec. III e consfințit solemn, Origen, *Exortație la martiriu*, XII, în românește P.S.B. 8, p. 360.

7. Despre o părtășie care merge până la o întrepătrundere a divinității cu umanul vorbea încă din sec. III Origen (*Contra Celsum*, III, 28, P.S.B. 9, p. 189).

8. Ioan 15, 16.

cu neputință dacă omul nu se va strădui să vrea și el ceea ce vrea Dumnezeu.

Cu alte cuvinte, deci, trebuie, pe cât ne stă omenește în putință, să silim mintea să asculte de voia lui Dumnezeu⁹, să nu dorim pe altcineva decât pe El și să ne bucurăm de aceleași bucurii de care se bucură El. Ca o inimă să dorească în aceeași clipă două lucruri potrivnice este ceva cu neputință, căci, precum stă scris, «omul rău nu poate scoate din visțieră sa cea rea a inimii decât rele, pe când cel bun, bune»¹⁰. Căci întocmai după cum în creștinii din Palestina, care aveau toți aceleași dorințe, «nu era decât o inimă și un cuget»¹¹, tot așa cel al cărui suflet nu este în legătură cu Dumnezeu, ci fuge de împlinirea poruncilor Lui, călcându-le în picioare, unul ca acela nu-și mai duce viața după cum pulsează în el inima Domnului, ci se conduce după bătăile unei inimi străine. Căci după bătăile inimii Sale a aflat Domnul pe David care zice : «Doamne, poruncile Tale nu le-am uitat»¹². Dacă-i adevărat că a trăi înseamnă să ascuți de bătăile acestei inimi și că, pe de altă parte, va trebui să nu ascuți de ea dacă bătăile ei nu vor să asculte de Dumnezeu, atunci, dacă vrem să trăim cu adevărat creștinește, trebuie să cercetăm cum am putea ajunge să avem aceleași dorințe și bucurii ca și Hristos.

Cum să ne gândim statornic la viața Mântuitorului

Orice faptă izvorăște dintr-o dorință și orice dorință, din cunoaștere și cugetare¹³. Va trebui prin urmare să încercăm ca, înainte de a întoarce ochii sufletului nostru de la cele deșarte, să avem pururea inima plină de gânduri bune, în așa fel ca pentru gândurile rele să nu mai rămână nici un loc

9. Expresie familiară Sfântului Grigorie Palama. între altele și la D. Stăniloae, *Două tratate ale Sfântului Grigorie Palama*, «Anuar», Sibiu 1933, p. 7 și urm.

10. Luca 6, 45. ■

11. Fapte 4, 32.

12. Psalm 118, 83, 176.

13. Cei trei factori (faptă, dorință, cugetare) sunt esențiali în concepția antropologică a lui N. Cabasila. Numai aducerea lor la același numitor poate însemna desăvârșirea.

gol. Numeroase sunt lucrurile vrednice de a fi cugetate, de a pune în lucrare sufletul, de a umple mintea și de a o atrage spre ce să-și petreacă vremea, dar dintre toate cel mai folositor, mai plăcut, mai de dorit și mai potrivit pentru așa ceva este cugetarea asupra Sfintelor Taine și asupra binefacerilor ce decurg din ele¹⁴. Cât este de minunat a ne aduce aminte cine eram înainte de a se arăta lucrarea Sfintelor Taine și ce am ajuns după aceea, cât a fost atunci de adâncă robia noastră și cât sunt de mari acum libertatea și vrednicia de rege la care am ajuns, cât de multe binefaceri am primit și câte încă vom mai primi, dar, înainte de toate, gândul la Cel ce ne-a adus toate acestea, la frumusețea Lui fără margini, la bunătatea Lui, la dragostea și mărturia nemaiauzită a iubirii Lui de oameni !

Când toate aceste gânduri sunt în stare să umple inima și să copleșească sufletul, nu se cuvine să ne mutăm cugetul la altceva, iar dorințele noastre să ne ducă în altă parte pentru că sunt atât de frumoase și de atrăgătoare aceste gânduri. Fiindcă, la urma urmei, atât prin mulțimea și bogăția lor, cât și prin dragostea din care ele au răsărit, aceste binefaceri întrec tot ce poate închipui cugetarea omenească. Căci, *după cum dragostea când crește și se face mai mare decât noi se revărsă și peste toți cei din jurul nostru, tot așa și dragostea lui Dumnezeu față de oameni a fost așa de mare, că din El s-a golit și s-a revărsat peste toată lumea*¹⁵. Pentru că Mântuitorul n-a crezut că-i destul să se așeze într-un loc și să trimită pe cineva să-i cheme pe robul de Care-I era drag, ci El însuși S-a coborât pe pământ să-i caute. El, cel bogat, Se apropie și ne-arată însuși, care e dorința Lui, cerându-ne în schimb să-i fim doar recunoscători. Chiar dacă I se răspunde cu obraznicie, El nu se mânie, ci, așa alungat de noi, așteaptă

14. «Fără gândurile cuvenite Sfintelor Taine, sfințenia nu se poate sălășlui sau să rămână în noi» (*Tâlcuirea Sînteii Liturghii*, 41).

15. Dragostea divină cea mai presus de gând, care a ieșit din sine în chip extatic, deșertându-se (ἐξένωσεν), pentru lume (Filipeni 2, 7) e adeseori evocată de Dionisie -Areopagituil, *Despre numele divine*, IV, 13, P.L. 712. De reținut termenii ἰσότης, φιλτρού, υπερβολή.

la ușă, ba încă spre a-și arăta și mai mult dragostea, face orice, suferă chinuri și la urmă chiar moarte.

Căci două lucruri îl deosebesc pe îndrăgostit de ceilalți oameni și-l fac sigur de biruință : pe de o parte dorul de a face bine pe orice cale celui de care i-e drag ; pe de alta, să îndure, dacă este nevoie, oricâte rele și chinuri cât de mari. Sigur că aceasta a doua mărturie de dragoste este cu mult mai tare decât cea dintâi. Fiind în adâncul Său netulburat de dorințe și deci neputând arăta oamenilor marea Sa dragoste (căci din iubire prea mare față de ei ar fi vrut mai bucuros să reverse peste ei toate bunătățile, numai că nu putea — ca Dumnezeu — suferi în locul lor), pentru că noianul său de dragoste, pe care însă nu o putea mărturisi, nu putea rămâne necunoscut, ci trebuia arătată pe față, în toată măreția sa, până la cea mai înaltă culme a ei —, pentru aceste pricini Mântuitorul a găsit minunea *«deșertării» de Sine*.

Cu alte cuvinte, Domnul face un târg : oferindu-Se pe Sine să sufere toate silniciile și chinurile și dându-le, astfel, puterea să creadă că-i iubește, celor pentru care a pățimit, a ajuns astfel să întoarcă spre El pe cei ce, de bună credință că sunt urgisiți, fugeau de Bine. Dar lucrul cel mai neînțeles este că nu numai că a pățimit cele mai sălbatice chinuri, dându-Și sufletul în urma atâtor suferințe, ci, după ce a înviat și a scos trupul de sub legea oricărei stricăciuni, încă și-acuma Domnul are trupul plin de răni și de urmele cuieiilor, arătându-Se cu el așa în fața îngerilor ¹⁶, socotind acestea toate ca o podoabă și bucurându-se foarte că poate arăta câte chinuri a suferit.

Acum, de pe trupul Său duhovnicesc și preamărit, s-a smuls tot ce-i pământesc și tot ce-i greutate și mărire, precum și orice urmă de poftă trupească ¹⁷. Un singur lucru n-a vrut să-i smulgă : urmele rănilor și ale suferințelor. Pe acestea I-a fost drag să le păstreze ca un semn al iubirii Sale de oameni, căci prin ele a găsit din nou pe cel pierdut și pe ur-

16. I Timotei 3, 16.

17. I Corinteni 15, 44.

ma patimilor a cucerit acum pe cel pe care-l iubea. Altfel, cum am putea explica urma unor răni pe un trup nemuritor, când știința medicinei și chiar lucrarea firii însăși le scoate până și de pe niște trupuri muritoare și stricăcioase ?

S-ar putea răspunde că Domnul a vrut să sufere pentru noi în mai multe rânduri ; dar întrucât așa ceva nu se poate din clipa în care trupul Său a scăpat de stricăciune și a fost cruțat de a mai putea fi atins de uneltele chinuitoare ale oamenilor, *£1 s-a gândit să păstreze pe trup mărturia jertfei Sale și să poarte pe el pururea urmele rănilor dobândite în clipa răstignirii*, vrând să arate prin aceasta că, chiar dacă va veni a doua oară în lumină orbitoare, El va rămâne pentru robii Săi același răstignit și împuns, rănilor acestea ținându-i loc de po-doabe împărătești.

Se poate, oare, asemana dragostea aceasta cu ceva pe pământ ? Iubit-a omul vreodată ceva așa de mult ? Ce mamă sau ce tată și-au iubit cândva atât de mult copiii ? Și care dintre oamenii buni s-a lăsat dus de atâta dragoste față de cineva, încât, pentru că îi e drag de acela, să sufere nu numai bătaia de la el, ci și să-i treacă cu vederea orice nerecunoștința, ba încă să și îndrăgească aceste răni mai presus de orice ? Așa ceva numai Hristos a putut face, și anume nu numai că a îndrăgit suferințele, ci le-a socotit drept cea mai mare cinste a Sa, atât de mare încât din pricina ei nu se rușina și nu-I păsa ce-ar zice alții de slăbiciunile Lui tru-pești, ba încă, acoperit de aceste răni moștenite din neputințele omenești, s-a așezat cu ele chiar pe tronul împărăției Lui veșnice.

Astfel, nu numai că a înălțat firea omenească — mai mult decât îngrijindu-se de dorințele fiecărui om în parte —, ci a chemat pe toți să ia coroana împărătească, îi slobozește din robie și-i înfiază, le deschide tuturor cerul, le arată calea, îi învață să zboare și le dă și aripi, ba încă, din dragoste pentru ei, îi și pornește, îi ajută și dă curaj celor ce se mișcă prea încet. Dar mai este încă ceva și mai mare decât aceasta,

anume că Mântuitorului nu I-e destul că ne-a împărtășit toate bunătățile și ne-a dat ajutor în toate, ci și pe Sine ni s-a dat în întregime, pentru care pricină noi ne-am făcut temple ale Dumnezeuului celui viu¹⁸. Făcându-ne mădulare ale lui Hristos, am ajuns de ne închinăm aceluiași cap ca și heruvimii, iar picioarele și mâinile noastre pornesc la lucru tocmai după bătăile inimii Domnului.

Ce poate fi, deci, mai folositor și mai plăcut decât a cugeta la astfel de lucruri ? îndeletnicindu-ne cu astfel de cugetări și făcându-le stăpâne pe gândurile noastre, ajungem mai întâi că nici un gând rău nu poate prinde rădăcină în sufletele noastre, iar apoi, dându-ne seama de toate binefacerile primite, va crește și mai tare dragostea noastră față de Cel ce ne-a făcut atâta bine, iar odată cu aceasta și poruncile Lui le vom împlini mai cu credință, pe când voia noastră va ajunge să dorească același lucru ca și El, cum scrie Sf. Ioan : «Cine Mă iubește, acela păzește și poruncile Mele»¹⁹. Și-atunci, după ce știm cât de mare este adevărata noastră vrednicie, desigur că nu ne vom înșela de bună voie pe noi și nici nu ne va plăcea să slujim unui rob, care fuge de noi așa de iute. Știind că suntem de viță împărătească, noi nu ne vom mai spurca gura vorbind cuvinte urâte, aducându-ne aminte că abia am putut-o înnoi și sfinți prin Trupul și Sângele Domnului. Și după ce ochii noștri s-au desfătat privind aceste înfricoșătoare Taine, am putea oare să nu grijim încotro îi îndreptăm ? Atunci pașii noștri și mâinile noastre desigur nu se vor mai îndrepta spre cele rele, câtă vreme știm că ele sunt mădulare sfinte, mădulare ale lui Hristos, că Domnul umblă prin ele așa cum sângele Lui stă în potir²⁰. Ba, mai mult încă, noi înșine suntem îmbrăcați în Hristos, și anume nu numai ca într-o cămașă și nici precum pielea ne acoperă trupul, ci și mai strâns decât ele, căci îmbrăcarea

18. I Cor. 3, 16.

19. Ioan 14, 21 ; 15, 10.

20. In text: ποτήριον.

noastră în Hristos e mai strânsă și decât e strânsă carnea pe os.

Atât de legată va fi viața noastră duhovnicească de cea a lui Hristos încât, cum spune Sf. Pavel, nu numai dacă noi nu vrem, dar nici om, nici demon, nici chiar Hristos, «nici cele de acum, nici cele viitoare, nici puterile înălțimii și nici cele ale adâncului și nici altă făptură»²¹ oricât de puternică ar fi, nu ne vor putea despărți de Hristos. Chiar dacă prin tiranice măsuri, cel rău a ajuns să tragă pielea de pe mucenicii lui Hristos, să le ciuntească mâinile, să le strivească oasele, să le smulgă măruntaiele și să le spargă coastele, în schimb haina aceasta cu care cei drepti s-au îmbrăcat întru Hristos, nimeni și nimic n-a fost în stare să le-o smulgă și să-i lase goi, nereușind, prin oricât de grele încercări, decât ca și mai tare să-i îmbrace în Hristos, iar, neputând nimic, au trebuit să se lase de orice încercări.

Căci ce poate fi oare mai sfânt decât acest trup, de care Hristos s-a legat mai strâns chiar decât în orice unire trupească ? De aceea, dacă ne vom da seama cu respect de minunata strălucire a trupului și o vom avea pururea vie în fața ochilor, vom ajunge să cinstim trupul și să ni-l păstrăm cu vrednicie și evlavie. Căci dacă ferim de orice spurcare lăcașul sfânt, vasele, precum și orice lucruri sfinte tocmai fiindcă știm că sunt sfinte, atunci trebuie să grijim ca ceea ce e mai sfânt nici măcar să nu fie atins. Or, *mai sfânt decât omul nimic nu este, fiindcă însuși Dumnezeu a luat asupra Sa fire omenească*²². Să ne aducem aminte cine este Acela înaintea căruia tot genunchiul (trebuie) să se plece și din cer și de pe pământ²³ și cine este Cel ce va veni pe norii cerului, strălucind fără asemănare în mărire și putere multă²⁴ :

21. Rom. 8, 38—39.

22. Ce credeau unii cugetători mai ales platonici despre vrednicia omului se poate vedea din Platon, *Cmtylos*, 399, *ci.* C. Noica, p. 273. Dintre creștini încă Origen (*Contra Celsum*, I, 66) spunea ca-i «cea mai dumnezeiască ființă din câte se văd».

23. Bilipeni 2, HO.

24. Luca 21, 27.

e un om Care-i în același timp și Dumnezeu. Tot așijderea vom ajunge și noi să strălucim mai tare decât soarele, să ne ridicăm deasupra norilor, să vedem acest trup al lui Dumnezeu, să ne ridicăm și să zburăm către El, să ne apropiem de El și să-L privim de aproape în liniște. Când va veni Domnul, atunci ceata slugilor bune se va aduna în jurul Lui și în vreme ce El va străluci de lumină, de aceeași lumină vor străluci și fețele lor.

Oh ! Ce priveliște ! Să vezi o mulțime nesfârșită de lumini venind pe norii cerului și oameni fără număr izbucnind de bucurie negrăită, adunare de dumnezei în jurul unui Dumnezeu, o mulțime de făpturi frumoase în jurul a tot ce poate fi mai frumos pe lume, slugi în jurul Stăpânului, Care nu se uită cu ochi pizmaș când și slugile se împărtășesc de strălucirea Lui și nici nu-L doare că-I scade mărirea, dacă pe mulți robi îi face părtași la împărăția Sa, spre deosebire de stăpânitorii vremelnici, care chiar dacă ar da ceva slugilor, nici prin gând nu le-ar trece să-i cheme și la domnie împreună cu ei !

Pentru că Dumnezeu nu ne mai socotește slugi și nici nu ne cinstește ca pe slugi, ci ne consideră prieteni, se poartă cu noi după legile prieteniei²⁵ și, precum a hotărât încă de la început, ne împarte din toate darurile Sale, dar nu numai unul sau altul dintre aceste daruri, ci însăși împărăția și coroana Lui de împărat. La aceasta s-a și gândit Sf. Pavel când ne-a numit «moștenitori ai lui Dumnezeu, împreună moștenitori cu Hristos»²⁶ și «dacă stăruim împreună cu Hristos în răbdare, vom și împărați împreună cu El»²⁷. Și ce-ar putea fi oare atât de atrăgător încât să se asemene cu această priveliște, ceata celor fericiți, adunarea celor ce saltă de bucurie ? Pe de o parte fulgerul se coboară din cer pe pământ, dar în același timp și de pe pământ se ridică alți luminători spre «Soarele dreptății» ! Totul e plin, geme de lu-

25. Ioan 15, 15.

26. Rom. 7, 17.

27. II Timotei 2, 12.

mină : de o parte stau dreptii, care și-au arătat dragostea lor față de Hristos prin viața lăuntrică curată, prin îndurarea silniciilor, a muncilor și prin îngrijirea semenilor, iar de cealaltă parte cei care au urmat lui Hristos prin junghiere și s-au dăruit săbiei, focului sau morții, arătând și-acum pe trupurile lor urmele pline de mărire ale chinurilor²⁸ ; ei sunt ca o ceată de luptători viteji care, în schimbul rănilor, au intrat în bucuria împăratului lor învingător prin junghiere și pentru aceea i-a încununat «eu mărire și cu cinste» pentru chinurile morții Sale, cum zice Sf. Pavel²⁹. Abia gândindu-ne la toate aceste bucurii și în tot ceasul cugetând la înălțimea lor, vom ajunge să ne dăm seama cât prețuiește firea ome-nească și cât e de mare dragostea lui Dumnezeu față de noi.

Așa stând lucrurile, chiar dacă vom aluneca spre rău și s-ar întâmpla să cădem, ne-am ridica fără întârziere. Căci din piedicile fără număr ce ni se pun în calea mântuirii, cea mai însemnată este aceea că nu ne dezlipim cu totul de păcat și nu ne întoarcem cât mai în grabă spre Dumnezeu ci, lăsându-ne copleșiți de rușine și de teamă, ne închipuim că drumul ce duce spre El este din cale afară de anevoios, că Domnul s-ar fi mâniat și ar fi rău cu noi și că celor ce vor să se apropie de El le trebuie mult timp ca să se pregătească. Or, gândul la marea iubire de oameni a lui Dumnezeu trebuie să înlăture din mintea tuturor acest „fel de închipuiri.

Pe cel ce cunoaște bunătatea lui Dumnezeu, pe cel care știe cu câtă dragoste să răspundă «iată-mă» ! 3° când este chemat, ce piedică l-ar mai putea opri să se întoarcă foarte degrabă spre El ? Căci o cursă și o iscusință a vrăjmașului nostru al tuturor este de a ne îndemna cu îndrăzneală și cu încăpățânare la păcat; iar după ce-am făcut cele mai mari fărădelegi ne copleșește cu rușinea și ne face să ne pierdem

28. Matei 10, 8, 23, 28.

29. Evr. 2, 7.

30. Is. 58, 9.

mințile, știind că pe aceste căi ne ajută să cădem în prăpastie și ne împiedică să ne sculăm, îndepărtându-ne astfel tot mai mult de Dumnezeu și luându-ne nădejdea de a ne mai putea întoarce la El. Vasăzică, pe două căi potrivnice ne atrage diavolul în aceeași prăpastie. De aceea trebuie să ne ferim cu toată grija de astfel de curse, să fugim din calea păcatului precum și de rușinea și de teama ce ne apucă — fără de nici un folos — după ce-am greșit. Pentru că teama aceasta nu naște îndemn, ci un fel de adormire a sufletelor, iar dacă pentru urmele celor ce am păcătuit ne copleșește rușinea, prin aceasta nu arătăm că umblăm după leac, ci că fugim de privirea Domnului, după cum a făcut și Adarn³¹, care în loc să caute doctor la rana sa, s-a ascuns și a fugit de mâna doctorului, nevrând să înțeleagă că pe el l-a biruit păcatul și încercând să ascundă slăbiciunea voinței sale prin aceea că a dat vina pe femeia sa³². Pe aceeași cale a încercat după el și Cain să ascundă nelegiuirea sa de privirile Celui căruia nu-i scapă nimic³³.

Sunt, e drept, și folositoare și trebuincioase rușinările, frângerile inimii și chinurile trupului după ce odată am greșit, dar numai dacă acestea duc la Dumnezeu, «căci după roadele lor îi veți cunoaște pe ei»³⁴. Or, nu atât rușinea și teama urmează după păcat, ci un fel de scârbă de tine însuși neînstare să strice întru nimic celor ce cunosc din destul bunătatea lui Dumnezeu. Pentru că chiar când și-ar da seama că a săvârșit cele mai mari nelegiuiri, nici atunci omul n-ar trebui să se lase pradă deznădejzii, știind că nimic nu-i mai mare decât iertarea, că nu este păcat pe care bunătatea lui Dumnezeu să nu-l biruiască. În felul acesta durerea pe care o vor încerca va fi mântuitoare și vor căuta chiar să o sporească, pe când durerea care strică bunele nădejdi ar trebui alungată din suflet.

31. Fac. 3, 8.

32. Fac. 3, 12.

33. Fac. 4, 14.

34. Fapte 6, 3.

întristarea ce ne cuprinde după păcat este de două feluri : una care ne duce la îndreptare, iar cealaltă la pierzare ³⁵. Pentru cea dintâi avem lămurită mărturisire a Sfântului Petru ³⁶, iar pentru cea de-a doua pe Iuda cel fără de lege ³⁷. Pe Petru întristarea l-a întors pe drumul cel bun și l-a unit iarăși cu Hristos, fiindcă după ce a «plâns cu amar» el a ajuns ca și înainte de a se lepăda, pe când pe Iuda întristarea l-a dus la spânzurătoare, pe el, care în ceasul dezlegării de păcat a tuturor, *umbla legat cu cele mai strânse legături* și care, atunci *când întreaga lume se curăța de rele*, dintre toți, singur el și-a pierdut nădejdea că se mai poate curăți. Pentru ca să știm însă de mai înainte pe care din cele două întristări s-o urmăm și de care să ne ferim, trebuie să vedem ce deosebire e între ele și care dă roade bune și care nu.

Din prima clipă, în care am săvârșit vreun păcat, noi suntem cei vinovați atât față de Dumnezeu, cât și față de noi, de aceea nu numai că nu ne strică, dar ni-e chiar de folos să recunoaștem că ne-am purtat fără recunoștință față de Dumnezeu. Însă a ne întrista în urma unui păcat, a ne fi silă de viață, a ne frânge inima căindu-ne cu amar mimai pentru că acum ne sunt nimicite toate planurile, pe care înainte sufletul nostru tresaltă văzându-le și din această pricină viața să ni se pară de nesuferit pentru greșeala ce am săvârșit — iată o întristare pe oare trebuie s-o înlăturăm fiindcă-i aducătoare de moarte, după cum tot așa de bine trebuie să ne ferim de a ne prețui prea mult pe noi înșine. Aceasta din urmă izvorăște din prea marea dragoste față de Dumnezeu și din cunoașterea lămurită a Binefăcătorului nostru, căruia nimic nu-I întoarcem pentru tot ce ne dă, ba încă-I răspundem cu destule batjocuri ; dar după cum încrederea nesăbuită în noi este păcat, tot așa și deznădejdea ce ne-o lasă în suflete este un rău. În aceeași vreme, însă,

35. II Cor. 7, 10.

36. Matei 26, 75.

37. Matei 27, 5.

dragostea care-i duce spre Hristos pe cei despre oare am vorbit mai înainte, e cu totul altfel : nimic nu-i face mai fericiți pe cei înțelepți decât să pătimească și să-și aibă inima zdrobită de durere din pricina dragostei față de Hristos.

Întrucât întristarea care cuprinde sufletul când ne gândim la Hristos e împreună cu multe binefaceri, pentru că ea izvorăște din cugetarea noastră asupra lui Hristos și a iubirii Lui de oameni, ar fi foarte bine să ne obișnuim su fletul cu astfel de cugetări, să-i hrănim cu ele pentru ca nici când să nu le uite, să folosim aceste gânduri și cugetări ca pe o hrană a sufletului, făcând din ele farmecul convor birilor noastre zilnice, prilej de a le discuta cât mai des, în cercând, de se va putea să nu le încetăm nicicând sau, chiar și mai rar, dar să le întipărim adânc în inimă, ca să pună stăpânire deplină pe ea. Căci nici focul nu, arde dacă nu pui pe el într-una. Cugetând la legea Domnului ziua și noap tea, nici o patimă nu se poate trezi în noi. Firește însă că aceasta trebuie s-o facem cât se poate de des. Cugetând la bine și frumos, s-aprind în noi dorințe curate, fiindcă sim țirile, cu care s-au unit aceste cugetări aduc în noi roade plăcute încă din vremea copilăriei și din ele țâșnesc și cu getările. Simțămintele ne întovărășesc în toată vremea, sunt de-o vârstă cu noi și, prin farmecul și plăcerea lor, ele ne duc încotro vor; dimpotrivă, dacă ajungem abia mai târziu să putem cugeta cu puterea minții, va trebui, măcar pentru o bucată de vreme, să ne străduim mult și mereu să fim cu băgare de seamă ca să putem săvârși vreun bine ³⁸.

La început, e adevărat, nu simțim parcă nici o plăcere când facem binele fiindcă, de multă vreme, firea noastră s-a obișnuit cu altceva. Abia după o îndelungată străduință vom ajunge să rupem cu vechile obiceiuri și să sădim în locul lor dragostea pentru binele cel adevărat și gânduri despre adevărul cel mai sigur. Să nu ne mirăm atunci deloc că

38. După cum se va vedea și mai încolo (P.G. 150, 692), hrănirea sufletului prin γνῶμη și λογίεσθαι, care ne amintesc de gândirea aris totelică, conferă cugetării lui N. Cabasila trăsături existențialiste.

gândurile cele bune nu biruiesc totdeauna pe cele rele și că în rândul ființelor cugetătoare nu sunt mai multe din cele bune decât din cele rele. Căci nu-i destul numai să înveți ceea ce știi că trebuie să faci, pentru ca într-adevăr să și fii un om bun. Trebuie pe lângă știință să adaugi și făptuirea și, ceea ce cunoști, să știi să îndeplinești. Fiindcă știința goală nu-i destul s-o ai ; mai trebuie să știi și a o întrebuința la ce trebuie, întocmai după cum hrana, arma, leacul și haina ajută nu celor ce le au, ci numai celor ce știu a le folosi cum trebuie. Dacă mintea noastră se lasă dusă de gânduri rele tocmai pe vremea când cele bune abia mijesc și abia le putem gusta roadele, atunci de ce e mirare că acele rele sunt mai tari și, fiind mereu în creștere, pun stăpânire pe întreg sufletul și că cele bune sunt copleșite cu totul, fiindcă ele nu sunt statomice ?³⁹.

Peste tot, nu trebuie să ne mirăm de ce nu zidește zidarul, de ce nu vindecă doctorul și de ce nu lucrează nici orice alt meșteșugar, dacă ei nicicând n-au făcut nimic în meseria lor. Tot așa nu trebuie să ne mirăm de ce deși are principii sănătoase nu trage nici un folos după mintea lui cel care nu vrea să le folosească nicidecum. Căci, *de la arme tragi folos atunci când le mânuiești cum trebuie împotriva vrăjmașilor*. De la iscusință așijderea, atunci când lucrăm cu ea, iar de la *gândurile noastre* cele mai bune — care ne sunt ca *niște sfetnici credincioși* — numai atunci tragem folos dacă punem mintea la lucru, dar nu ca să învățăm doar lucruri seci, ci ca să ne convingem de ele și să ne aprindem de dorul de a cunoaște fericirea cea adevărată.. Toate acestea cer însă o sânguință deosebită. Dimpotrivă, tot aceeași primedie este și să dăm de lucru sufletului și să-i ajutăm la rele, fără să ne dăm seama de greutatea acestui păcat. De aceea în cazul dintâi trebuie să înlăturăm prea multele gânduri, iar în al doilea să ne folosim cât mai mult de cugetare.

39. Matei 21» 34—36.

Nu-i deloc greu să dorești binele, căci așa ceva nu cere nici o efortare. Ca să ajungi însă la bine și să-i și păstrezi, se cere să știi să suferi, să dai dovadă de iscusință și să urmezi o anumită metodă⁴⁰. Dar dacă nu ne hotărâm ușor să îndurăm suferințe, atunci cum ne înrolăm de bună voie într-o luptă atât de grea ? Ceea ce ne duce la luptă e doar dorința fierbinte de a câștiga cununa nepieritoare. Această dorință ne face plăcute chinurile, oricât ar fi ele de crâncene. Această dorință după bine, nimic nu ne-o aprinde așa de tare ca gândul nostru pironit asupra ei și asupra frumuseții ei. Acesta este focul ce s-a aprins în sufletul Proorocului prin cugetarea la Dumnezeu : «înfierbântatu-s-a inima mea în lăuntrul meu și în cugetul meu se va aprinde foc»⁴¹, iar în alt loc, David ne arată și ce cugetă și cine este cel ce cugetă, și anume, de o parte, e legea lui Dumnezeu, iar, de alta, omul drept «la legea Lui va cugeta ziua și noaptea»⁴².

Să cugetăm continuu la Legea Domnului

Dacă până și cugetarea la Legea cea scrisă e în stare să ne înflăcăreze atât de tare, atunci ce va trebui să zicem de legea Duhului, care singură a insuflat în oameni adevărata iubire de Dumnezeu și a aprins în noi o dorință fierbinte după El⁴³, pe care nici plăcerea, nici scârba, nici cele de acum și nici cele ce vor veni nu sunt în stare să o stingă ! Mi se pare și că Duhul Sfânt de aceea s-a arătat în chip de limbi de foc, pentru că aducea pe pământ o dragoste atât de fierbinte

40. Interesant lucru: Cabasila nu spune deschis care e această metodă (ἡ ἐξέδοξις). Credem că el face aluzie la «practicarea virtuții», de oare amintea și Origen (*De principiis*, III, 15, traci, rom., P.S.B. 8, p. 204) și pe care o vor dezvolta asceții «centuriilor practice» de mai târziu. Se știe că Sf. Simeon Noul Teolog a propus cunoscuta metodă isihastă a rugăciunii neîncetate. Credem că N. Cabasila, deși e apropiat de astfel de preocupări duhovnicești, totuși n-a mers cu gândul până acolo, ci va fi rămas pe linia Sfântului Maxim Mărturisitorul (*Capete despie dragoste*, II, 5) ori a Sf. Maoafie Egipteanul.

41. Psalm 38, 4.

42. Psalm 1, 2.

43. Idee similară la Macarie, *Omilii* XI, 7, în trad. rom. p. 61—62.

oa și focul. Desigur că și pe Dătătorul Legii tot această dragoste L-a adus pe pământ și chiar întruparea Lui este tot o roadă a acestei mari iubiri de oameni. De altfel, toată legea Lui e plină de dragoste, dragoste pe care o mărturisește pe toate căile, prin venirea în lume, prin bunăvoința de a primi și din partea noastră o dragoste oricât de mică în stare să răsplătească toate binefacerile pe care ni le-a trimis. Fiindcă nu ne poruncește ca unor robi, ci ca și cum am fi îndurat multe chinuri pentru El și ca și cum am fi niște cunoscuți sau prieteni ai Lui, așa ne cheamă încă de la început să ne facă părtași la toate darurile Sale, zicându-ne cam așa : «Eu M-am luptat ca să câștig împărăția și Mi-am împletit cunună din multe suferințe. Voi însă primiți toate acestea fără a vă fi străduit. Numai atâta vă cer în schimb : «să Mă iubiți mai mult decât orice pe lume»...

O ! Adâncul bunătății ! Nu numai că Domnul ne iubește peste măsură, ci prețuiește așa de mult dragostea noastră față de El, încât face orice numai să ne-o câștige ! Pentru cine a făcut cerul și pământul și soarele și lumea cea văzută toată și frumusețea cea nevăzută ? Și de ce la un singur semn e în stare să scoată adâncimi nebănuite de cugetare din orice făptură, pentru ce oare, dacă nu ca să atragă toată lumea spre El și ca să se facă iubit de ea ? Cu o fierbințeală de îndrăgostit, Domnul își arată înțelepciunea, bunătatea și întreaga Sa putere numai pentru ca să poată trezi și în noi o dragoste corespunzătoare.

Așa de mult Se laudă El cu această dragoste a noastră și așa de mult o prețuiește, încât suferind, pentru a o dobândi, tot ce îngăduia firea Sa cea dumnezeiască, nu s-a oprit aici, ci a îmbrăcat și fire omenească, pentru ca prin ea să convingă pe oameni mai bine acum decât o putea face înainte, când era numai Dumnezeu, străduindu-Se, astfel, și prin cele ce-i da firea dinăuntru, ca și prin cele ce-i da cea din afară, să lege de Sine pe cel pe care-l iubea atât de mult.

Vedem, prin urmare, că *«legea duhului» este o lege a dragostei, q lege care ne pregătește pentru înțelepciunea și*

*bunătatea cea adevărată. Această lege trebuie, aşadar, s-o căutăm cu mintea noastră. Întâi pentru că o astfel de căutare nu cere de la noi nici sudori, nici suferinţe, nici bani, n-aduce nici cinste, nici ruşine şi nici orice altceva mai rău, nepunând nici o piedică în ducerea la îndeplinire a muncii şi a îndeletnicirilor noastre, ci comandantul poate comanda mai departe, plugarul îşi poate ara pământul, iar muncitorul să-şi vadă în pace de lucrurile sale*⁴⁵. Toate acestea din pricină că nu ni se cere să trăim singuri, la marginea lumii, nici să ne hrănim cu mâncări neobişnuite, nici să ne schimbăm îmbrăcămintea ori să ne primejduim vreunul din noi sănătatea, sau să facem vreo bravură ce întrece puterile noastre, ci doar, rămânând acasă, aşa cum suntem şi, nepierzând nimic din avutul nostru, să petrecem «cugetând într-una la Legea Domnului».

În acest caz, de ce să nu sfinţim îndeletnicirile noastre, fie chiar şi cu preţul a oricât de grele pătimiri ? Căci, oameni fiind şi în stare de a cugeta la ceea ce mintea ne porunceşte, cum ne-am putea opri de a cugeta la cele mai mântuitoare porunci ale Domnului ? Or, dacă s-a spus că gândul la lucruri deşarte, urâte şi, cum cred toţi, nefolositoare, n-a primejduit viaţa, averea şi nimic din ce are omul, cu atât mai puţin vom putea învinovăţi gândurile bune pentru astfel de roade şi nici să prigonim binele ca pe un izvor al răului.

Şi dacă aceste gânduri nu lovesc în avutul nimănui, desigur că nici scârbă nu-i aduc mai multă decât câtă plăcere

44. Rom. 8, 2.

45. Iată într-adevăr un pasaj de respiraţie cu adevărat apropiată de stoicism. Cum ar spune Seneca : «nimeni n-a putut acuza vreodată pe vreun înțelept c-ar fi prea sărac» (De beata vita, XXIII). Nu-i de mirare că acelaşi copist din redacţia a doua vieneză notează într-o scholie marginală: «într-adevăr meditaţia la legea lui Dumnezeu nu cere de la noi oboseli deosebite şi nici nu ne împiedică de la îndeletnicirile vieţii». Avea dreptate P. Evdokimov să spună (La connaissance de Dieu selon la tradition orientale, Lyon, 1967, p. 72) că stăm în faţa unei «riguroase spiritualităţi pentru laici recomandate de un laic».

aduc oricui om averile. Pentru că, dacă ne bucurăm pururea de un bine mai mare, apoi ar putea să fie oare vreun bine mai mare decât cugetarea la Legea Domnului și la bunătatea Lui, când se știe că nimic nu întrece în desăvârșire pe *Hristos, ultima culme a bunătății în lumea întreagă* ? Căci dacă nimic nu ne este așa de plăcut și drag ca ceea ce-i al nostru, atunci nimeni, oricât s-ar trudi, n-ar putea găsi ceva mai potrivit pentru noi decât cugetarea la Dumnezeu.

După cum am spus mai înainte, noi suntem mai apropiați de Hristos decât de rudele de sânge, de frați, de părinți și chiar decât de viața noastră după trup. De unde urmează că de la o vreme, cel care cugetă la Dumnezeu ajunge să-și simtă mintea mai legată de aceste cugetări decât de altele, căci această rugăciune duhovnicească și această cugetare la Dumnezeu e mai plăcută sufletului odată botezat, decât tot ce se poate închipui, căci îl copleșește mai deplin și mai adânc și e cea mai frumoasă îndeletnicire din câte ar putea fi. Vorbesc, bineînțeles, de cei care, după baia duhovnicească a Botezului, nu rămân seci la inimă, sau, după cum îi numește Sf. Ștefan pe evrei, «netăiați împrejur la inimă și la urechi»⁴⁶.

Așadar, petrecerea cu gândul la «legea Domnului» nu aduce nici o pagubă vieții omenești, după cum destule mărturii am pomenit mai înainte, ba putem spune că aduce plăcere și bucurie în cei care se îndeletnicesc cu ea, iar pe lângă acestea, cum am mai spus-o, mai aduce și folos și ajutor în cele mai mari și mai frumoase planuri ale noastre, după cum vom arăta și de-acum încolo când vom vorbi mai îndeaproape despre ea.

Întâi și întâi, sufletul care se lasă stăpânit mereu de gânduri duhovnicești ajunge să se curățească de gânduri rele. De aici urmează că Sfintele Taine lucrează în noi o strălucire neumbrită, care rodește apoi în suflete un lanț de binefaceri fără ca noi să ne fi străduit aproape deloc pentru

46. Fapte 7, 51. 12 —

ele⁴⁷. În al doilea rând, gândurile bune sunt ca un leac pentru sufletele noastre și cel mai bun dintre balsamuri, căci întocmai după cum gândurile rele trezesc în noi tot felul de patimi urâte, tot așa, la rândul lui, gândul la virtute trezește în noi tot felul de fapte bune, căci gândurile și vorbele sunt cele care ne îndeamnă să ne formăm cutare sau cutare părere, să vorbim, să facem sau să răbdăm pentru ceea ce credem. Așa ajung *dascălii virtuților* ^, să înrâurească asupra ucenicilor încredințați lor, sădind în sufletele lor gânduri bune, pe când duhurile rele, bagă în capul oamenilor cugetări din cele mai viclene. Acestea din urmă ne duc spre fără-delegi, iar cele dintâi, spre împlinirea poruncilor.

Dacă peste tot este de lăudat cugetarea creștină pentru că duce la virtute, în schimb atunci când ea se îndreaptă tocmai spre Hristos și spre întreg planul de mântuire pe care El I-a săvârșit pentru noi prin iubirea Sa de oameni, atunci ea ne aduce însăși viața după care însetăm și fericirea pe care o căutăm⁴⁹.

Și pentru ca să înțelegem mai bine acest lucru, să băgăm de seamă că tocmai această «cugetare la Legea Domnului» este aceea care e în stare să lucreze în noi atâtea roade pentru oare însuși Hristos ne numește «fericiți». În fond, pe cine ferește Cel care, singur, e cu adevărat fericit ? Pe cei săraci cu duhul, pe cei ce plâng, pe cei blânzi, pe cei ce flămânez și însetează după dreptate, pe cei milostivi, pe cei curați la* inimă, pe făcătorii de pace, pe cei care pentru dreptate și pentru dragostea față de Hristos îndură tot felul de prigoane

47. În toate cele trei variante manuscrise folosite de W. Gass e adăugată marginal glosa următoare: «într-adevăr e foarte folosi toare o astfel de meditare, mai ales că însuși Hristos ferește pe cei ce o săvârșesc».

48. Indiferent dacă și în ce măsură prin astfel de «dascăli ai virtuților» trebuie înțelese cercuri sau «saloane» de genul celor de scrise de V. Laurent «La direction spirituelle à Byzance», în *Rev. des etudes byx.*, Paris, 1956, p. 48—80), totuși faptul e semnificativ și pentru, N. Cabasila.

49. ἡτοιμαμένη εὐδαιμονία, scopul cu care a fost creat omul, după cum reiese și din Efes. 1, 10.

și de silnicii. Aceștia sunt, vasăzică, părtași la adevărata fericire. Dacă băgăm de seamă și vedem că făptura cea nouă este rodul cugetării la Dumnezeu, iar cununile celor fericiți tot ea le împletește, atunci e lucru limpede pentru oricine că îndreptarea gândului nostru spre «Legea Domnului» și petrecerea în ea este calea cea mai sigură și scara cea mai bună ce duce la viața cea fericită.

Despre fericirea cea dintâi, adică despre faptul că sărăcia cu duhul se dobândește prin cugetarea la Dumnezeu

Sărăcia cu duhul — sau cum zice Sf. Pavel⁵¹, să nu cugete nimeni despre sine mai mult decât trebuie, ci să cugete spre înțeleptire, căci suntem săraci — cine alții o dobândesc, dacă nu cei care au cunoscut cât de sărac și de smerit a fost Iisus ? Căci Domn fiind, s-a făcut asemenea robilor, atât cu firea, cât și cu modul de comportare, Dumnezeu fiind s-a făcut trup⁵². Bogat, El a îndurat foame⁵³. Deși era împărat al mării, totuși El fărădelegile noastre le-a purtat. Legat a fost dus Cel ce a dezlegat lumea de păcate. Venit să Împlinească Legea, El a fost judecat de cei fără de lege. Unui neam stricat și ucigaș L-au dat judecătorii pe Acela, Căruia Tatăl «I-a dat toată judecata asupra lumii»⁵⁴. Oare câtă mândrie trebuie să ai ca să poți suferi așa ceva ?

Întrucât aproape totdeauna mândria se furișează în sufletul omului cu prilejul unor părute fapte bune *, a căror valoare o prețuim prea mult, oricine din cei care au cugetat la viața Mântuitorului își va aduce aminte că nu poate cere pentru sine nici o laudă în lucrarea de mântuire, căci n-a

50. Matei 5, 3—11.

51. Rom. 12, 3. Sau cum spune și Sf. Grigorie de Nyssa (*Despre fericiri*, traci, de D. Stăniloae, P.S.B. 29, p. 137): «sărăcia duhului e smerita cugetare de bunăvoie».

52. Ioan 1, 14.

53. II Cor. 8, 9.

54. Matei 5, 14.

55. Ioan 5, 22. "■

56. χατόρθωμα — ispravă, rezultat, de regulă pozitiv, Sf. Grigorie de Nyssa, *Cuvântarea catehetică*, 366; Sf. Ioan Hrisostom, *Omilii la Matei*, 72, 2, Migne P.G. 56, 664.

săvârșit nimic mare, mai ales că nici după mântuire nu și-a putut păstra liniștea. Câtă vreme Hristos este Cel ce ne-a răscumpărat, căci, după cum se spune, cu preț am fost răscumpărați⁵⁷, care dintre noi, cei eliberați, ne-am păstrat așa cum am primit, rămânându-ne întreagă și neatinsă comoara sufletească ce ni s-a dat ? Și oare nu socotim drept mare ispravă atunci când credem că am greșit numai în lucruri mici ? De ce dar să ne facem o părere prea bună despre noi, când, la tot ce dobândim, strădania noastră are un rol atât de mic ?

Dacă Dumnezeu este Cel care lucrează în noi binele cel adevărat, fără ca noi să ajutăm aici cu prea mult și dacă așa de neputincioși suntem că nici să păstrăm această comoară nu suntem în stare decât doar ca pe o lădiță ne înșuflețită, atunci de ce să ne mândrim ? Pentru că și cei mai buni dintre noi așa de plăpânzi sunt când e vorba de săvârșirea binelui, încât, după ce au ajuns făptură nouă și după ce-au ieșit din cristelnița Botezului și chiar după ce s-au împărtășit din focul sfânt de la altar, ei simt neconținut lipsa Sfintei împărtășanii, a jertfelor curățitoare și a mâinii celei de sus, dacă nu vor să ajungă uneori la treapta cea mai de jos a păcătoșeniei. Mărturie ne stau mucenicii care au luat asupra lor toate suferințele numai să poată împlini binele și virtutea și s-au luptat cu vitejie contra tuturor păcatelor. Apoi, cei ce s-au sălășluit prin munți fugind de zgomot și de lume ca din fața ciumei, numai de dragul unirii cu Hristos, săvârșind cele mai frumoase fapte bune din câte îi sunt date omului să facă și ridicându-se în ochii lui Dumnezeu mai sus decât s-ar fi putut ridica oricine și care, fără să-și pună deloc nădejdea în puterea lor, ci încrezându-se numai în Domnul, au ajuns să cadă pradă celor mai

57. I Cor. 6, 20 ! I Petru 1, 18.

58. Expresia «fugea de lume» am tradus-o după Sfântul Grigorie de Nyssa, în *De virginitate* 3, Migne, P.G. 46, 325, unde s-a folosit expresia <*.οι<ή ζωή», viața de toate zilele, viața din lume. La fel Teodorei, *Istoria bisericească*, 56, 2 citat după G.W.H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, p. 762.

mari batjocuri, dar nu s-au dat înapoi din fața nici unei înjosiri.

Atunci ce pricină avem de a ne crede mai vrednici decât suntem ? Pentru isprăvile noastre ? Dar ele nu-s deloc mari. Pentru vredniciile noastre sufletești ? Dar nici ele nu-s ale noastre. Pentru că am «păstrat depozitul» ? Dar nici măcar nu l-am păstrat, ci l-am prădat. Că avem în noi «pecetea lui Hristos» ? Dar tocmai mândria noastră arată că nu purtăm această pecete, căci nici o legătură nu este între cei mândri și Hristos, care «e blând și smerit cu inima»⁵⁹, și mai ales că se întâmplă că, potrivit tuturor așteptărilor, mândria cade de la sine și se vedește din amândouă părțile, căci la urma urmei ea e nici mai mult și nici mai puțin decât patimă deșartă. Pentru că dacă, peste tot, ne prețuim într-un fel oarecare, totuși nu trebuie să ne prețuim peste ce suntem⁶⁰, căci atunci însemnează că suntem departe de Dumnezeu și nu gândim nici ca oameni sănătoși. Doar întru fărădelegile noastre n-avem deloc de ce ne socoti mari.

Fericirea a II-a: duhovnicește pot plânge numai cei ce cugetă la Legea Domnului

Dacă ai sta să iei seama la viața Domnului Hristos, te-ai întrista și ai plânge într-adevăr când ți-ai aduce aminte ce plan a iscodit Mântuitorul pentru a ne putea mântui, la care noi n-am răspuns decât cu nepăsare și cu somn înstăpânit pe sufletele noastre ! Pentru că, dacă pierderea unor lucruri scumpe ne întristează și chiar numai aducerea aminte de ele ne stoarce lacrimi, în schimb cugetarea la Legea Domnului ne aduce aminte ce comoară am pierdut, după ce, având-o în mâinile noastre, ou aceleași mâini am și împrăștiat-o. Și dacă oricât de nerecunoscători am fi, totuși moartea unui cât de mic binefăcător al nostru ne roade și ne rupe inima de durere, în schimb gândul la Dumnezeu ne face să vedem cât au fost de mari bunăvoința și dragostea Lui față de noi, cu

59. Matei 11, 24.

60. Rom. 12, 3.

toată lenevia și nerecunoștința noastră. Căci întâi de toate, El S-a pogorât din cer⁶¹ ca să ne cerceteze, a luat înfățișare și glas asemenea nouă, iar ca să ne arate ca e de același neam și de același sânge cu noi, a binevoit să îndeplinească amândouă asemenea slujiri în ființa Sa, numai spre a face să crească dragostea noastră față de El.

Ca să ne mărturisească și mai mult dragostea cu care ne-a iubit El, a făcut și mai mult. Căci dacă fiecare se iubește mai mult pe sine însuși și cel mult și pe unele rudeni, anume cu atât mai mult cu cât se crede el mai bun decât toți ceilalți, în schimb Domnul Hristos, dornic să se facă stăpân pe cel mai bun și mai tainic ungher al inimii noastre și voind să ne arate o dragoste nu la fel cu aceea pe care noi o arătăm rudeniilor noastre, ci la fel cu dragostea cu care ne iubim pe noi înșine, ne-a iubit nu ca pe unii care suntem de un neam cu El, arătându-ne-o aceasta prin faptul că a luat asupra Sa firea noastră, ci că s-a și împărtășit din același trup, din același sânge și același duh, pentru ca prin aceasta să ajungă pentru fiecare din noi un alt «eu»⁶². Iată cât de mult a umblat în căutarea noastră și n-a lăsat nici un ungher din inima noastră în care să nu fi intrat, ci ne-a dovedit că e binefăcătorul nostru, frate și alt eu și nici nu S-a mulțumit numai să zică cu cuvântul — ca atunci când a făcut cerul —, ci prin sudori de sânge și prin chinuri, de care El n-a fost vrednic, suferind patimi, fărădelegi, răni și la urmă chiar moarte.

În schimb, noi nici nu ne arătăm mulțumiți pentru atâtea binefaceri și nici nu ne gândim să-L răsplătim cu ceva, ci ne-am purtat foarte urât față de El, încât ar fi avut dreptul să Se scârbească de noi că umblăm numai după ce ne place nouă și ne aruncăm astfel spre prăpastia, din care El a umblat atât de mult să ne scoată și fugim într-una spre

61. Ps. 17, 11.

62. Expresie pe cât se pare aristotelică: *Etica nicomahică*, IX, 4, 1166, cf. U. Neri, op. cit., p. 313

ceea ce El ne-a rugat să nu ne apropiem, sau, într-un cuvânt, făcându-ne noi vrednici de cea mai urâtă dintre fărâdelegi. Astfel stând lucrurile, câte gemete și câte lacrimi n-ar fi trebuit să vărsăm noi, care ne-am purtat în felul acesta și am batjocorit pe Mântuitorul și tot ce a făcut El ? Ca și când Domnul pe altcineva fericea, iar nu pe noi, și ca și cum nespusa Lui bunătate nu peste noi s-ar fi revărsat.

De obicei ne închipuim că trebuie să ne pese numai de ceea ce ne aduce un folos. Acest drept mi-l apărăm prin vorbe, prin fapte, prin năzuințe, uneori chiar cu prețul unor jertfe mari, și anume ori că lucrăm în agricultură, ori conducem o armată, ori îndeplinim alte slujbe obștești, de obicei numai ale noastre treburi le urmărim. Știm și care e prilejul cel mai potrivit pentru câștig, căci când e vorba de al nostru, de dreptate și de ceea ce credem că ni se cuvine numai nouă, totdeauna ni-e plină gura, ca unii care, atunci când e vorba de treburile noastre, știm să ne îngrijim în chip minunat. Numai când e vorba de adevăratele trebuințe ale ființei noastre o știm mai puțin, atunci socotindu-ne mai slabi decât alții. Dar chiar dacă n-am avea alte pricini, totuși noul plan de mântuire ar trebui să ne îndemne să ne schimbăm viața, căci acest plan a răsturnat și a schimbat toate, a făcut ca cei din adâncurile pământului să vadă cele din înaltul cerului, pământul să întreacă cerurile, tiranul întregii lumi a ajuns acum în lanțuri, iar cei odinioară robi au ajuns acum să-i calce ei pe cap. Dumnezeu S-a arătat acum purtând trup și încă un trup plin de răni și de sânge, pe care-i varsă pe Cruce. Dar trupul mort al acestui Fiul al Omului ajunge să zguduie pământul și dă din nou viață celor morți. Toate acestea au un singur rost : ca omul să-și cunoască Stăpânul, să se ridice deasupra păcatului și să privească numai spre cer. Iar dacă și în fața atâtor grămezi de binefaceri, noi rămânem tot cu brațele încrucișate și nesimțiți ca niște chipuri cioplite, care se feresc doar să nu le lovească trăsnetul, atunci se poate închipui ceva mai nemernic decât noi ? Și atunci

cum să n-avem dreptul să socotim toată viața drept prilej de pestilențială întristare și jale ?

Și ce ne face să plângem ? Boala ? Dar nu suntem noi bolnavi în tot ce avem mai bun în noi ? Lipsa ? Dar nu-i cu atât mai rea lipsa noastră decât a celor goi cu cât ne lipsim de o bogăție cu mult mai necesară și mai prețioasă ? Căci lipsa de aici de jos, de pe pământ, trebuie să înceteze odată, pe când moartea nu numai că nu poate pune capăt suferinței, dar încă o face să crească și mai mare dincolo, prin rușinea care ne va apuca atunci. Sau poate o nebunie fără vindecare ? Oare nu necuratul e acela care ne ia mințile și care a vărsat peste noi atâta nebunie ? Căci dacă e o nebunie să te arunci în sabie ori să umbli pe marginea prăpăstiilor și să te azvârli în ele sau să întorci spatele la prieteni și să te arunci în brațele celor mai răi vrăjmași, oare ce altceva facem noi fugind de Cel ce ne iubește, căutând în schimb să ne întovărășim cu cel rău ? Oare nu ne îndreptăm în felul acesta cu pași repezi spre gheenă, făcând toate spre a intra în ea ?

Astfel, dacă ne dăm seama de toate nenorocirile acestea, am avea dreptul într-adevăr să plângem și să gemem. Dar ca să ne dăm seama de ele, ca să le judecăm așa cum sunt și pentru ca să nu mai spunem că nu ne-am dat seama de ele, trebuie mai întâi să cunoaștem bunăvoința, bogăția și înțelepciunea lui Dumnezeu, pe care Hristos ni le împărtășește fără ca să ceară nici o suferință din partea noastră și de care să ne putem apoi bucura după cum vrem ; toate acestea numai să vrem. Pentru că inima ne poruncește, la urma urmei, mai curând să suferim necazuri, numai să fim fericiți, iar de dragul de a trăi veșnic la lumină, mai bine să răbdăm un timp întunericul⁶³. Dar așa ceva nu scoate lacrimi celor căldicei la inimă, ci numai celor cu sufletul arzând, singurii în stare să simtă ce mare a fost pierderea unui bine. Numai oameni ca aceștia din urmă suferă de bună voie astfel de

63. Ioan 3, 19.

dureri, ba unele și mai mari, și se cred a fi vrednici de judecata cea mai aspră, deoarece își aduc aminte că pe Cruce S-a înjunghiat însuși Dumnezeu, Cel căruia toate I se supun, care se declară răscumpărat de noi numai pentru că a putut, Dumnezeu fiind, să îmbrace fire omenească, pentru ca din oameni să ne facă dumnezei, pentru ca în locul pământului să aducă cerul, în loc de robi, ce eram, să ne facă împărați, iar în locul necinstei, ou care ne nășteam, să ne aducă mărirea cea adevărată. Pentru toate acestea a îmbrăcat Domnul haină pământească. Stăpânul tuturor a luat chip de rob, iar împăratul mării s-a lăsat răstignit, călcând în picioare rușinea păcatului.

Fericirea a III-a: Blândețea se câștigă tot prin petrecerea cu gândul la Dumnezeu

Blândețea, stăpânirea mâniei și purtarea frumoasă față de cei ce ne-au supărat fac parte din înțelepciunea, pe care Mântuitorul a arătat-o în lume pe multe căi, dar cea mai însemnată dintre toate e pilda vieții Sale și a patimii îndurate pentru noi. Mai întâi, Domnul a luat asupra-Și trup și sânge de dragul acelor care îl întristaseră atât de mult, a venit să slobozească pe cei de la care a ajuns să s-aștepte la toate batjocurile, pe cei care întunecă, prin răutățile lor, chipul Său și binefacerile Domnului și care astfel sunt neputincioși de a mai săvârși vreo faptă bună. Pentru că a scos din om niște duhuri necurate a ajuns nici mai mult nici mai puțin decât să fie numit ca Beelzebut⁶⁴, căpetenie a demonilor, și alte lucruri și mai rele decât acestea, ceea ce însă nu L-a oprit de a merge mai departe pe drumul Său.

Unul din ucenicii Săi s-a lăsat cumpărat de cel rău, Domnul însă nu I-a scos din ceata apostolilor, ci I-a lăsat și pe mai departe în apropierea Sa⁶⁵, ca și pe ceilalți prieteni ai săi. Stă la masă cu ucigașul Lui și ca sfetnic de taină și-a

64. Matei 9, 34 ; 12, 23; Marcu 3, 22.

66. Matei 26, 23; Ioan 10, 26.

ales pe trădătorul Său. Îl împărtășește cu sângele Său, se lasă îmbrățișat și la urmă chiar sărutat de el.

Intr-un cuvânt, tot ce a fost nemaipomenit, totul a fost încercat pentru noi. A murit pentru cei pe care i-a umplut de bunătați și chiar după ce-au primit aceste binefaceri tot ei au scos sabia asupra Lui, iar prietenul Său comanda ceata celor ce căutau să-L ucidă⁶⁷. Sărutarea a fost semnalul prinderii, iar Cel ce pătimea acestea se purta atât de senin și de plin de bunăvoință încât unul din copoi aceia, rănit de un ucenic, n-a fost lăsat cu rana nevindecată, ci punându-i la loc urechea, îndată i-a vindecat-o⁶⁸. Și Domnul nu i-a făcut nimic și nici foc n-a vărsat peste nemernici⁶⁹, după cum nici trăsnete din cer n-a trimis peste cei oare ar fi fost vrednici nu numai de atâta, ci și de mai rău, ei, care, cu toate că au văzut mărturiile puterii Lui suprafirești și de bunătate nemaîntâlnită, totuși nici de cea dintâi nu s-au înfricoșat, nici de cealaltă nu s-au rușinat.

Cel, spre care cetele îngerești nu îndrăzneau să privească, mergea de bună voie în urma celor ce-L duceau. Îi legaseră și mâinile, cu care dezlegase pe vameși de legăturile atâtor boli și-i slobozise de tirania duhurilor necurate. Pe sluga care L-a lovit cu palma n-a omorât-o, cum s-ar fi crezut, ci cu deosebită blândețe și bunătate i-a cerut doar socoteală și pe cât a putut a schimbat părerea tuturor asupra sa. În cele din urmă osândit la moarte de judecătorii cei fără de lege, Domnul ascultă în liniște sentința, iar după ce această sentință s-a adus la îndeplinire, bătut în cuie, El e atât de departe de a-și retrage dragostea față de ucigașii Săi, încât, dimpotrivă, roagă pe Tatăl Său să nu le ia în seamă acest păcat săvârșit față de Fiul Său cel Unul născut. Și nu numai că nu i-a uitat, ci încă le-a luat și apărarea cu un glas plin de toată dragostea și fierbințeala : «Părinte, iartă-le lor, că

66. Matei 26, 49.

*

67. Matei 26, 47.

68. Luca 22, 51.

69. Luca 9, 54.

nu știu ce fac»⁷⁰, întocmai ca un tată iubitor care se milos ti-vește de fiii care din pricina vârstei au săvârșit nebunii și îndeamnă pe dascăl să privească cu bunăvoință aceste greșeli ale lor. Cu astfel de vorbe pe buze și-a dat duhul Fiul Omului⁷¹. Când apoi s-a sculat din morți și a vrut să facă părtași la biruința Lui pe cei ale căror inimi rămăseseră încă credincioase, fără a-Și mai aduce aminte în ce primejdii L-au părăsit și au fugit ziua în amiaza mare, Mântuitorul îi cheamă pe ucenici, le hotărăște locul de întâlnire⁷², iar când S-a arătat mai târziu în mijlocul lor, nu-i mai învinuiește că au fugit, ba se pare că nu mai ține minte că L-ar fi părăsit și, cum întăriseră cu toții vorba că-I vor împărtăși soarta până la moarte⁷³, nici nu le-a adus aminte de acele întâmplări, gândindu-se doar numai la suferințele adevărate care vor veni, iar nu la cele de atunci. Nimic din ce s-ar fi convenit, ci, împărtășindu-le binecuvântarea păcii și a Duhului Sfânt, le încredințează purtarea de grijă a lumii întregi⁷⁴, făcându-i căpetenii ai întregului pământ.

Aceasta în ce privește întâi ceata celor 11 apostoli. Cât despre «verhovnicul» Petru, care după atâtea mărturii de dragoste totuși L-a trădat, lui ce i-a făcut ? Nu numai că n-a mai adus vorba de lepădarea lui și de legămintele pe care le-a călcat⁷⁵, că adică chiar și moarte va suferi pentru învățătorul său — pentru ca scurtă vreme după aceea să se lepede de El —, ci-i dă și lui acum, întocmai ca și celorlalți apostoli, putere de a-I vesti învierea, iar după ce i-a dat această cinste îl întâmpină foarte prietenește, ispitindu-l sa vadă cât îi este de mare dragostea și întrebându-l dacă el îl iubește mai mult decât ceilalți. Când Petru a simțit că-l ispitește în dragostea lui, a răspuns da, iar după ce din nou I-a întrebat și I-a răspuns iarăși că-L iubește, după părerea

70. Luca 23, 34.

71. Matei 27, 50.

72. Matei 28, 17.

73. Matei 26, 36.

74. Matei 26, 19—20; Marcu 16, 16.

75. Matei 26, 71—74.

mea încă I-ar mai fi întrebat și mai mult decât a treia oară[^] dacă Petru, întristat, nu L-ar fi oprit și dacă pentru a arăta că-L iubește I-ar mai fi dat și alte răspunsuri supărate Celui care pe toate le știe.

Toate acestea bineînțeles nu pentru că nu ar fi cunoscuți deplin pe prietenul Său. A crede așa ceva ar fi să ne înșelăm* după cum tot așa ne-am înșela de-am crede că nici el n-ar fi cunoscut pe Domnul, căci în amândouă cazurile ne-am îndepărta de adevăr. Ci prin aceasta Domnul a vrut să arate, că nu-i supărat deloc pentru făgăduințele pe care I le făcuși odinioară și le călcase, dar dacă nu I-ar fi întrebat de mai multe ori pe Petru, n-ar fi putut trezi în el iarăși dragostea! oare începuse să se stingă⁷⁶. Fiindcă, punând astfel de întrebări și primind astfel de răspunsuri, Domnul a ajuns să întâlnească iarăși dragostea în chip deosebit, iar când i-a adus aminte de vechea prietenie și au stat de vorbă despre ea, Domnul nu numai că a făcut-o să crească, ci chiar dacă n-ar fi avut ea rădăcină, El tot ar fi sădit-o.

Iată, așadar, cum știe Mântuitorul să lepede orice urmă de mânie când se cade. Dar chiar și când propovăduiește și învață, nu pune El oare mai mare preț pe blândețe decât pe orice altceva ? Căci ne spune doar că nici rugăciunea și nici. jertfa nu le primește dacă sunt făcute în stare de mânie⁷⁷ sau de ciudă. Până și iertarea păcatelor, acest dar al tuturor, pe care Domnul ni l-a adus din cer, nu se va împărtăși nici unui om care din pricina trebuințelor lui va sta mândru și chiar de ar vărsa șiroaie de lacrimi și de sudori în rugăciunile lui, iar trupul și l-ar străpunge cu sabia sau l-ar arunca în foc⁷⁸, nici atunci nu l-ar asculta Dumnezeu.

Iată dar cât de mare a fost blândețea Mântuitorului încât și cei ce cugetă la viața Lui se îmblânzesc față de cei ce-i supără, lucru pe care însuși l-a spus, că : de Mă veți

76. Ioan 21, 15—17.

77. Matei 5, 23.

78. I Cor. 13, 3.

cunoaște mai de aproape și veți vedea cât sunt de blând, așa vă veți face și voi : «Învățați de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre» ⁷⁹,

Dar mai este și un alt chip, în care gândul la viața lui Hristos rodește în noi pârga blândeții : sufletele celor ce caută Legea Domnului ajung să se aprindă de dragoste după Sf. împărtășanie. Căci, de această Sfântă Masă nu te poți apropia când ai inima înciudată. De aceea, sufletele celor ce cugetă la Dumnezeu se vor apăra și se vor păstra curate, căci sângele vărsat încă de la început în scopul tuturor împăcărilor nu va răbda pe bună dreptate ca sufletele lor să ajungă sub stăpânirea urgiei și a mâniei. Pentru că după glasul Fiului, întocmai ca și sângele lui Abel, s-a înălțat până la Tronul Tatălui ca să ceară iertare ucigașilor și n-a cerut să le facă judecată celor ce au prigonit pe Hristos și nici răzbunare n-a cerut, cum a strigat sângele Lui Abel asupra fratelui său Cain ^ ; dimpotrivă, El a iertat totul, iar când îl junghiau, El și atunci cerea iertare ucigașilor Săi⁸¹.

Despre fericirea a IV-a: Virtutea dreptății se dobândește tot prin cugetarea la Legea Domnului

în chip cu totul deosebit ajung să îndrăgească dreptatea acei creștini care, cugetând zi și noapte la Legea Domnului ⁸², văd pe Stăpânul lumii însetat așa de mult după dreptate încât stă o viață întreagă în mijlocul robilor, a celor osândiți, sfâșiați și chiar morți, numai ca să le poată da tuturora câte o răsplată. Pe lângă aceasta, El a arătat atâta cinste și ascultare Tatălui ceresc, cum până atunci nimeni n-a fost în stare să-i arate. Dar în același timp lanțuri, batjocură și rușine va da tiranului, căruia-i va smulge toată puterea, pe care o are pe nedrept, și ca pe un stăpân înșelător îl va alunga din drepturile pe care și le-a luat asupra noastră.

79. Matei 11, 29.

80. Fac. 4, 10.

81. Evr. 12, 24.

82. Ps. 1, 1.

Despre fericirea a V-a: Și milostenia se câștigă prin petrecerea în Legea Domnului

De unde vin îndurarea, împărtășirea durerii și simțirea nenorocirii altuia ca și când ele ar fi ale tale, dacă nu, pe de o parte, de la gândul că, deși nevrednici de milostivire, totuși suntem miluiți, chiar fără să ne așteptăm, fiind sloboziți din robie, din prinsori, din cătușe și din furia «*ne-ș* ținut legați, iar pe de alta, de la aducerea aminte a șirului nesfârșit de răutăți care ne-au copleșit, ale unui tiran pe zi trece tot mai sălbatic și mai înfuriat, în timp ce noi găseam din toate părțile în singurătate și în neputință de a ni se întinde o mână de ajutor ? Eram cu totul lăsați în puterea acestui tiran, care putea face cu noi ce-i plăcea, eram ca o turmă mânăată de dinapoi la junghiere, iar pentru toate durerile și suferințele noastre nici o mângâiere, nici un leac, nici din afară, nici din noi, din partea noastră și nici de la cei de un neam cu noi, ci toți erau deopotrivă de neputincioși în a veni în ajutorul firii omenești. Dar ce zic de leac, când nici măcar la doctor nu te puteai gândi și nici să-i ceri ajutor ?

Aflându-ne într-o stare așa de nenorocită, nu un înger sau vreun trimis de-al Său⁸³, ci însuși Domnul S-a milostivit de noi într-un chip nemaipomenit, neînchipuit și mai presus de orice cuvânt ce s-ar putea apune, El oare a suferit împotrivirea și batjocurile noastre. Și nu S-a mulțumit numai să ne scape de răutăți și să ia asupra Sa toată vina greșelilor noastre, ci într-adevăr a suferit și a mutat suferințele de pe umerii noștri pe umerii Lui, învoindu-Se să treacă drept un om vrednic de milă, numai și numai să ne poată face pe noi fericiți. Căci precum zice Sf. Pavel: «în zilele trupului Său» 8*, în fața multora S-a arătat El ca unul din cei care cerșesc milă și lumea L-a și miluit, omorându-L cu moarte nedreaptă, iar în drumul Lui spre moarte femeile

83. îs. 63, 9.

84. Evr. 5, 7.

«se loveau ou pumnii în piept și se tânguiau» ⁸⁵. Dar această priveliște a suferinței n-au avut-o numai cei ce L-au văzut atunci cu ochii lor, ci și Isaia, care de departe privind, n-a putut vedea această vedere fără să nu-l podidească lacrimile și tânguindu-și glasul ca și când ar fi plâns după un morți suspinând a grăit: «Văzutu-L-am și n-avea chip, nici frumusețe, ci înfățișarea Lui te făcea să-ți acoperi fața, iar privirea Lui era cea mai oropsită dintre fiii oamenilor» [^],

Oare cu ce s-ar putea asemana această privire plină de milă a Mântuitorului nostru, oare nu împărtășea durerile celor necăjiți numai cu gândul și cu dorința, ci în tot adevărul lui crud, El căruia nu I-a fost destui că S-a făcut părtaș cu noi, în dureri, ci toate le-a luat asupra Sa, învrednicindu-Se să moară chiar o moarte ca noi ? Există oare pricini pentru care ar putea cineva să arate o milă mai mare decât aceasta ? Căci dacă în urma suferinței noastre ne înmuiem îndată ce vedem și pe alții copleșiți în durerile lor de aceleași nenorociri ca noi, vă întreb : mai este oare atunci vreo durere pe care să n-o fi gustat ? Alungarea din adevărata noastră țară ? lipsa ? Boala ? Robia cea mai sălbatică sau rătăcirea cea mai amarnică ? De toate acestea, oricât de mari ar fi ele, ne-am mântuit prin adâncurile milostivirii Dumnezeului nostru.

De aceea se cade să ne fie milă, când cineva dintre noi suferă și să arătăm celor cu oare împreună am dus jugul robiei, aceeași îndurare, pe oare a revărsat-o peste noi Stăpânul nostru al tuturor care să ne facă să înțelegem că, urmând pilda dumnezeieștii Lui iubiri de oameni, se cade să ne purtăm cu milă față de semenii noștri, după cuvântul Domnului : «Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru milostiv este» ⁸⁷.

85. Le. 23, 27.

86. îs. 53, 2—3.

87. Luca 6, 36.

Fericirea a Vi-a : Și curățenia inimii ne-o dă tot cugetarea la Dumnezeu

Ca să ne ținem inima curată și să ne sfințim sufletul, oare de câtă luptă și strădanii avem nevoie, și sudorile noastre cu cât mai necesare sunt decât cugetarea și purtarea în Legea Domnului ? La drept vorbind, aici nu-i vorba numai de un rod al îndreptării cugetului nostru spre Dumnezeu, ci adevărata curăție a inimii înseamnă o îndreptare hotărâtă a minții noastre către Dumnezeu. Pentru că *întâi de toate petrecerea în astfel de gânduri înseamnă alungarea gândurilor celor rele*. Or, tocmai în aceasta constă curățenia inimii. Căci în noi se află două vieți și două nașteri : o viață duhovnicească și una trupească, precum și o naștere după trup și alta după suflet. Trupul stă sufletului împotrivă, după cum și sufletul trupului ^m, căci, fiind potrivnice, nu se împacă și nu se suferă unul pe altul. Sigur însă că acea pornire care va putea pune stăpânire pe gândurile și pe dorințele noastre, aceea va ajunge să conducă și pe cealaltă.

În al doilea rând, precum amintirea nașterii și a vieții celei după trup și grija de a ne îndrepta mintea asupra lor trezesc în noi poftele cele mai urâte și ne umplu de necurăție, tot așa și nașterea după duh⁸⁹, păstrându-ne în minte urmele vii și puternice ale acestei vieți și ale hranei sale corespunzătoare, e de așteptat să trezească în noi dorul de a ne ridica de pe pământ la cer.

Despre fericirea a VII-a : făcător de pace este numai acela care umblă în Legea Domnului

Întrucât «Hristos este pacea noastră, El care a făcut una din cele două lumi, surpând peretele din mijloc al despărțituri! și desființând vrăjmășia în trupul Său» 9° și tot ce a

88. Gal. 5, 17.

89. Această amintire (μνήμη) pe care o reactivează în noi permanent lucrarea Duhului, începând de la Botez, ne aduce aminte de cugetarea Sfântului Marcu Ascetul, care afirma că într-adevăr ne-am curățat prin Botez, dar «mai suntem datorți și cu lucrarea» (citată după D. Stăniloae, *Filocalia* I, p. 226—227, 282—300).

90. Efes. 2, 14.

făcut a făcut din pacea sufletului Său, oare la ce vor da întâietate, dacă nu păcii, sufletele a căror primă grijă și năzuință este să cugete într-una la Legea lui Dumnezeu ? Acești oameni vor «urmări calea păcii», cum zice Sf. Pavel⁹¹, dincolo de orice, vor urni și pe alții în căutarea ei, vor înlătura ura deșartă și vor înceta de a se mai învrăjbi, știind că pacea e atât de prețioasă, încât pentru aceasta s-a coborât Domnul din cer pe pământ și a răscumpărat pe om, din bogat ce-a fost⁹² și stăpân al lumii întregi, nimic n-a găsit vrednic să fie prețuit decât această pace, pentru care Și-a vărsat sângele. Iar întrucât a văzut că în întreaga lume a celor zidite nu se afla nici o faptură oare să fie vrednică de pacea și de împăcarea pe care a adus-o, Domnul a făcut o faptură nouă, din sângele Său, făcându-Se prin aceasta și împăciuitoare, și «Domn al păcii»⁹³. De aceea, credincioșii, care se închină sângelui Acestuia⁹⁴, ce altceva ar trebui să facă pentru a-și împăca trebuințele lor, decât să ajungă «făcători de pace» între oameni ?

Despre fericirea a VIII-a : Cel ce petrece în Legea Domnului dobândește statornicie în prigoană

Dacă măreția și frumusețea dreptății, adică a virtuții, în general, nu înfloresc în chip desăvârșit decât în făptura plină de bunătate a Mântuitorului, singurul în oare virtutea se arată curată și fără amestec — căci n-a săvârșit nici un păcat⁹⁵, iar puternicii lumii acesteia⁹⁶ n-au aflat nici o vină în acest suflet dumnezeiesc și nici pe față nu I-au putut zări urme de mânie, cu toate că-L priveau ou ochi iscoditori —, e lămurit lucru că numai aceia se vor aprinde de dorul după Hristos și după bine, care vor umbla cu statornicie în Legea Domnului și oare pentru aceasta nu au nevoie a mai încerca

91. Rom. 14, 19.

92. II Cor. 8, 9.

93. Is. 9, 2.

94. Adică lui Hristos euharistie.

95. I Petru 2, 22.

96. Ioan 12, 31.

cine știe ce mijloace neîntâlnite. În felul, acesta, vom ajunge să cunoaștem frumusețea desăvârșirii și a jertfelniciei Mântuitorului, iar odată cunoscându-le le vom și iubi, după cum se întâmplă totdeauna, căci trebuie să cunoști, spre a putea iubi. Tot în felul acesta și pe Eva a dus-o la pierzare rodul pomului oprit, căci, precum scrie în *Si. Scriptură*, «ea a cunoscut că mărul era frumos la vedere și bun la gustare»⁹⁷.

*Despre fericirea a IX-a: Ca să fii bucuros când cei răi te prigoanesc pentru dreptate și pentru numele lui Hristos, numai gândul îndreptat spre Dumnezeu poate împlini aceasta*⁹⁸

Când te lași stăpânit de dragostea față de Hristos și de dorul după desăvârșire, atunci nu-ți vine greu să suferi și prigoane din pricina lor și să auzi vorbele cele mai urâte, chiar să fugi, dacă trebuie, toate acestea îndurându-le cu bucurie, la gândul că în schimbul lor vei dobândi o răsplată cu mult mai mare și mai frumoasă în ceruri". Căci dragostea fraților de luptă pentru căpetenia lor le dă atâta încredere în el, încât sunt siguri că el va câștiga lupta și că nădejdi bune îi vor răsplăti nu peste mult¹⁰⁰. Tot astfel și cei ce cugetă într-una la Legea Domnului și caută la frumusețea vieții Fiului Său ajung de la o vreme să câștige darul smereniei și să se convingă cât este omul de neputincios, încât la un moment dat îi face chiar să se întristeze. Dar în curând vor sălta de bucurie, se vor face mai blânzi, mai drepți, ou dragoste față de semenii, înțelepți, slujitori ai păcii și ai împăcării dintre oameni și atât de legați de Hristos și de¹ săvârșirea binelui, încât, nu numai că rabdă fără murmur, dar sunt în stare, pe lângă acestea, și să se bucure și să se veselească în mijlocul batjocurilor și al prigoanelor¹⁰¹.¹ în sfârșit, tot de acolo vine și puterea pe care o câștigăm, de

97. Fac. 3, 6.

98. În unii codici, capitolele despre fericirile VIII și IX sunt unite într-unul singur.

99. Matei 10, 23 ; 5, 12.

100. I Cor. 9, 24.

101. Fapte 5, 41.

a fi în stare să gustăm fericirea, de a stăruî pururea în bine, de a împodobi cu frumoasă înfățișare sufletul nostru, de a păstra neatinsă comoara pe oare o sădesc în noi Tainele și de a ne feri să spurcăm sau să sfârtecăm haina cea împărătească cu care ne-am îmbrăcat.

De aceea, pe cât e de firesc ea omul să aibă minte și să se folosească de ea¹⁰², tot -pe atât de firesc este ca, atunci când cugetăm, gândirea noastră să se îndrepteze spre făptura neîntrecut de bună a lui Hristos, mai ales că modelul¹⁰³ pe care oamenii trebuie să-i aibă înaintea ochilor pentru a ne putea conduce pe noi și pe cei din jurul nostru, este tot Domnul Hristos, Care și înainte și acum și întotdeauna a arătat oamenilor, prin pilda vieții Sale particulare și obștești, dreptatea cea adevărată. Mântuitorul ne este și răsplată și cunună, de care ne învrednicim prin luptă.

Drept aceea, spre El trebuie să ne ațintim privirile și după El se cade să ne îndreptăm viața ca să ajungem să-L cunoaștem pe cât este cu putință și spre a ne învăța cum trebuie să suferim. Căci siguranța răsplătirii mai împlânzește în alergători pornirile luptei celei lăuntrice : cu ochii țintă la cununa ce le sită în față¹⁰⁴, ei suferă prigonirile ou o atât mai mare răbdare, pe cât de mare este strălucirea cununii asupra căreia li s-au ațintit ochii. Dar în afară de acestea, cine nu știe că El, fiind cel oare ne-â răscumpărat cu prețul sângelui Său, tot El este singurul Căruia se cade să-i slujim și Căruia trebuie să-i închinăm -toată viața noastră : trup, suflet, dragoste, puterea minții și a judecății ? De aceea' și Sf. Pavel a zis că nu suntem ai noștri, căci cu preț am fost răscumparați»¹⁰⁵.

Doar chiar dintru-nceput, așa a fost adusă firea omului pe lume, pentru ca prin minte și voință să ajungă făptură nouă, judecata minții de aceea ni s-a dat, ca să putem cu-

102. Aristotel, *Etica nicomahică*, X, 7, 1178 (trad. rom., p. 347—350).

103. Sf. Atanasie, *Contra gentes* 4, Migne P.G. 25, 9.

104. Filip. 3, 14.

105. I Cor. 6, 15-20.

*noaste pe Hristos, voința, ca să ne avântăm spre El, iar aducerea aminte, pentru a-L purta în noi, toate acestea așa fiind rânduite din pricină că El a fost modelul după care s-au zidit toate făpturile. Căci nu Adam cel vechi a fost model pentru Adam cel nou, ci cel vechi a fost luat după chipul Celui nou*¹⁰⁶. Pentru că dacă se zice că omul cel nou a fost zidit după asemănarea celui vechi, aceasta se înțelege ou privire la firea stricăcioasă, pe oare acesta a început-o și pe oare Celălalt a luat-o asupra Sa pentru ca în trupul Său să vindece neputințele firii prin leacuri cerești sau, cum zice Sf. Pavel, «moartea să fie înghițită de viață»¹⁰⁷.

Pentru noi care îl cunoaștem de mai demult ca strămoș, Adam cel nou s-a făcut începătura firii omenești, dar pentru Cel oare are în fața ochilor toate făpturile chiar înainte de a-și lua ele începutul vieții, Adam cel vechi nu-i decât o imitare a lui Adam cel nou, zidit fiind acela după chipul și asemănarea Acestuia, dar n-a rămas după chip și asemănare, căci mai curând am putea spune că a fost sortit să se împărtășească din ele, dar nu le-a ajuns. Așa se face că Legea s-a dat lui Adam cel vechi, dar abia cel de-al doilea Adam a împlinit-o. Ascultare i s-a cerut și celui dintâi, dar numai Cel de-al doilea a dat-o până la moarte, «și încă, cum spune Sfântul Pavel, moarte pe cruce»¹⁰⁸.

Prin neascultarea Legii, cel dintâi a arătat că-i om cu slăbiciuni — fiindcă dreptatea cerea ca Legea, a cărei călcare cerea pedeapsa, să nu întrecă puterile omenești —, pe când Cel de-al doilea S-a arătat desăvârșit în toate, singurul în stare să spună: «Poruncile Tale, Părinte, toate le-am păzit»¹⁰⁹. Unul ne-a adus viața cea nedeplină, împreună cu mii de lipsuri, iar Celălalt, una ou totul desăvârșită și fără de moarte, făcându-se prin aceasta părinte al tuturor oamenilor, încă de la început firea omenească era sortită nemu-

106. Filip. 2, 7.

107. II Corinteni 5, 4.

108. Filip. 2, 8.

109. Ioan 15, 10.

ririi, dar la aceasta n-a ajuns decât mai târziu, în trupul Mântuitorului, pe care Acesta I-a înviat din morți și s-a făcut îndrumător al neamului omenesc întru împărăția nemuririi¹¹⁰. Ca să spunem totul pe scurt, *Mântuitorul a fost cel dintâi dintre toți și singurul care ne-a arătat în ființa Sa un chip de om adevărat și fără scăderi*, atât în ce privește purtările în viață, cât și în oricare alte privințe.

Căci dacă, într-adevăr, menirea omului este aceea pe care a înfățișat-o Dumnezeu atunci când a zidit pe om, adică să aibă viață nepieritoare, ca Cel ce aducea un trup curat de orice stricăciune și un suflet lipsit de orice răutate, de bună seamă că o lucrare numai atunci e desăvârșită când este la fel cu aceea pe care și Dumnezeu a creat-o, întocmai cum și chipul cioplit numai atunci își primește frumusețea deplină, când mâna meșterului I-a atins pentru ultima oară. Iar dacă lui Adam îi mai lipsea ceva până când să ajungă desăvârșit, în schimb Mântuitorul le avea pe toate — ba din aceste deplinătăți a mai dat și oamenilor, până ce i-a făcut întru totul după chipul Lui —, atunci *cum să nu credem că cel mai vechi a fost zidit după modelul Celui mai nou și că Acesta a fost arhetipul sau originalul, iar acela numai imitarea Lui?*

Căci, oricum, ar fi de neînchipuit să credem că ceea ce-i mai puțin desăvârșit este o pregătire pentru ceea ce-i mai desăvârșit, că răul stă de model binelui și că cei orbi sunt puși să conducă pe cei ce văd. N-avem de ce ne mira deloc că cele mai puțin desăvârșite au avut loc într-o vreme mai de demult, ci ar fi trebuit să ne mirăm numai dacă cele desăvârșite n-ar fi fost începutul celor mai puțin desăvârșite¹¹¹, mai ales aducându-ne aminte că multele fapte, zidite toate spre folosul omului, au fost create toate înainte

110. Deci nemurirea adevărată pe care o va putea gusta omul numai prin învierea cea făgăduită lui Adam a fost putativă, condiționată. ■:■.■;:

>

111. Aristotel, *Metalizica*, 1072 a, actul anterior «potentei».

de om și că abia la urmă a venit pe lume și acela pentru care au fost zidite toate : omul ^m.

Așadar, pentru toate aceste pricini, prin firea, prin voința și prin rațiunea sa, omul năzuiește spre Dumnezeu, nu numai pentru că dumnezeirea Mântuitorului este ținta tuturor fapturilor din lume, ci și pentru că Mântuitorul a fost și om, Hristos fiind punctul în care se regăsesc toate dorințele omenești sfinte și în care se unesc toate opțiunile sau năzuințele, bune ale cugetului¹¹³. De aceea >a ne îndrepta gândul sau dorința într-altă parte decât înspre ceea ce trebuie, adică înspre Hristos, însemnează să ne abatem de la singurul lucru care ne lipsește și să pornim năzuințele noastre pe alt drum decât cel hotărât încă de la început în legile firii noastre omenești. Pentru aceasta, spre El să ne trimitem pururea gândurile, pentru ca mintea să ne fie plină numai de vrerile Lui, iar grija în fiecare ceas Să ne fie ațin-tită spre El.

Și pentru ca să-i putem chema numele, nu-i nevoie de prea multă pregătire, nici de un lăcaș anume totdeauna și nici de strigăte mari, fiindcă nu există petec de pământ unde El să nu fie de față, așa că nu se poate să nu fie și înlăuntrul nostru, câtă vreme El este în tot timpul aproape de inima celor ce-L caută. Prin urmare, trebuie să credem că ne va încălzi inima chiar și fără să rostim cu buzele rugăciuni, lucru de care nu trebuie să ne îndoim, cu toate că răutatea noastră este mare, ci se cade să fim plini de încredere, că Dumnezeuul căruia ne închinăm «este bun și cu cei nemulțumitori și răi»¹¹⁴ și departe de a nu da ascultare chemării până și unor răzvrățiți ca noi. încă chiar înainte de a-L fi chemat cineva și înainte de a fi pomenit măcar cineva de El, Domnul S-a pogorât pe pământ și a chemat, El cel dintâi, pe oameni, după cum stă

112. Fac. 1, 26—31.

113. În text : χατάλυ(χα τὸν ἀνθρωπίνων ἐρώτων %a't τροφή λογισμών, în care;! ca și Fer. Augustin (*Coniessiones*), se resimte o cugetare de nuanță stoică;

114. Luca 6, 35.

scris : «N-am venit să chem pe cei drepecți, ci pe cei păcătoși, la pocăință»¹¹⁵.

Or, dacă și pe vremea când noi n-am vrut, El ne-a căutat, atunci cum să nu ne caute dacă-L vom ruga ? Iar dacă ne-a iubit și cât timp I-am fost vrăjmași, atunci cum va putea să nu ne asculte când știe că-L iubim ? Căci, după cum zice Sf. Pa vel: «Dacă,, pe când eram vrăjmași, ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său, cu atât mai mult, împăcați fiind, ne vom mântui prin viața Lui»¹¹⁶.

De altfel, să luăm seama și la forma rugăciunii¹¹⁷ : noi, nu ne socotim vrednici să cerem și să dobândim ceea ce se, cade unor prieteni, ci rugăm pe Dumnezeu să dea iertare ca unor «slugi netrebnice» și răzvrătite, mai vârtos unora ca aceștia. Pentru că de fapt nu chemăm numele Domnului ca să ne dea cununa sau orice altă răsplătire, ci ca să se milositivească spre noi. Iar de milă, de iertare, de ștergerea datoriilor, de dragostea lui Dumnezeu și de neplecarea cu mâinile goale, cine oare are nevoie, dacă nu omul care simte neputința lui, câta vreme cei sănătoși n-au nevoie de doctor ?¹¹⁸ Căci dacă s-a crezut peste tot că este nevoie ca oamenii să ridice spre Dumnezeu un glas rugător, atunci cu siguranță' că aceștia sunt cei păcătoși, căci ei au nevoie de milă. Pe Dumnezeu îl chemăm și cu gura și cu dorința și cu gândul, pentru a pune pe toate părțile, prin care am greșit, leacul cel mântuitor și vindecător, căci «nu este nici un alt nume, întru care să ne putem mântui»¹¹⁹.

«Pâinea», care într-adevăr «întărește inima omului»¹²⁰; ne va da tăria de a petrece în Legea Domnului și va stârpi din sufletul nostru orice lenevie ce a prins rădăcini acolo. Aceasta este «Pâinea care s-a pogorât din cer»¹²¹J, ca să ne

115. Matei 9,12, 13.

116. Romani 5, 10.

117. Cabasila recomandă o rugăciune doxologică, de preamărire, în locul uneia ritualiste, formale.: o . . .

118. Luca 17, 10.

119. Fapte 4, 2.

120. Psalm 103, 17.

121. Ioan 6, 41.

aducă viață și pe care va trebui să ne străduim pe orice cale să o mâncăm, iar Cina aceea tainică va fi bine să fie pururea ținta strădaniei noastre ^m; pentru a ne feri ca de ciurmă de a ne slăbi sufletul și de a ne primejdi sănătatea din pricină că nu ne-am apropiat de Sfânta Masă mai des decât s-ar fi *căzut*. Totuși, numai după ce am stat de vorbă cu preotul despre păcatele noastre, atunci numai să bem din acest sânge curățitor. Și să nu ne temem că vom fi atât de vinovați încât am putea fi dați afară de la acest ospăț dacă în sufletul nostru apar astfel de gânduri. Căci, pe cât e de nedrept să te împărtășești din aceste Sfinte Daruri dacă ai săvârșit păcat și nu te-ai spovedit la preot, tot pe atât de mare greșală ar fi să fugi de această «Pâine» când n-ai greșit de moarte ^{122 a}.

Nu-i mai puțin adevărat că pentru cei ce se îndărătnicesc și nu vor să se apropie de foc ¹²³, e bine să stea departe de el, mai ales înainte de a se fi împăcat în sufletul lor cu cei față de care au greșit. Pentru aceia, însă, care au conștiința dreaptă, dar totuși mai simt chinuri și remușcări, va trebui să se dea un leac de întărire, și anume vor trebui să se apropie de izvorul sănătății, de Acela care a luat asupra Lui neputințele noastre ^m și fierbințelile noastre le-a stins, ca nu cumva, de frica bolii, să fugă de doctor, singurul în stare să-i refacă sănătoși. Pentru că, de fapt, Sângele acesta e ca un paznic la poarta ¹²⁵ simțurilor noastre : nu lasă să treacă prin ele nimic ce ar putea spurca sufletul. Ba mai mult, El dă semnalul de primejdie și scoate afară pe dușman, schimbând inima — în care s-a vărsat — în templu al lui Dumnezeu ¹²⁶, cu ziduri mai întărite decât acela al lui Solomon. Acest Sânge, împli-

122. N. Cabasila recomandă «pururea» Sf. împărtășanie, dar cu pregătirea necesară prin spovedanie și pocăință.

122 a. Deci, se face o mare greșală când se descurajează împărtășirea deasă pentru creștinii care doresc aceasta și sunt vrednici!

123. Ps. 129, 4.

124. îs. 53, 34.

125. Ieș. 12, 13.

126. III Regi 8, 63.

nire a tuturor făgăduințelor, nu lasă să se sălășluiască ¹²⁷ în suflet nici un idol necurat, ca o «urâciune a pustiirii la locul cel sfânt», ci cu Duh stăpânitor ¹²⁸ întărește voința și cugetul, trupul îl pune sub ascultarea minții, iar omul se bucură de o pace adâncă.

Dar de ce să lungesc vorba despre această Taină, ale cărei lucrări asupra celor credincioși le-am arătat pe larg mai înainte ? Trăind și unindu-se cu Hristos prin sfintele slujbe, prin rugăciuni, prin laude și prin cugetarea la Legea Lui, ne strunim sufletul și-l pregătim pentru orice virtute, păzind depozitul, de care ne poruncește Sf. Pa vel¹²⁹, și ne păstrăm darul ce ni s-a împărtășit prin lucrarea Sfintelor Taine. Căci tot Domnul e și Cel ce săvârșește, și ceea ce se săvârșește în Sfintele Taine, ba încă și Cel care păzește în noi întregi darurile împărtășite, și tot El, Cel care ne pregătește să rămânem în harul Său, precum singur zice : «căci fără de Mine, nu puteți face nimic» ¹³⁰.

127. Daniel 11, 27 j **Matei** 26, 15.

128. Psalm 50, 13.

*, 129. I Timotei 4, 20.

130. Ioan 15, 5; În cod. A (vienez) și C (miinchenez) textul scrierii se termină aici prin formula cunoscută: «Slavă Domnului în veacul, veacului. Amin». Cartea VII pare a fi fost scrisă de Cabasile mai târziu. Ea se află în cod. B (din Viena), precum și în alte variante manuscrise. A se vedea studiul nostru introductiv.

C A R T E A A Ş A P T E A

CUM SE SCHIMBĂ SUFLETUL CREŞTINULUI DACA PE LÂNGĂ HARUL SFINTELŌR TAINE SE ADAUGĂ ŞI STRĂDANIA PROPRIE

După ce am arătat până aici ce se întâmplă cu sufletul creştinului şi care este calea pe care, umblând, să poată păstra nestins harul Sfinţelor Taine, urmează să vedem acum ce schimbare se întâmplă în sufletul celui care, *pe lângă aju[^]torul lui Dumnezeu, adaugă şi năzuinţele sale proprii*. Harul Sfinţelor Taine pe de o parte, iar pe de alta grija, la cei ce l-au primit, de a-l păstra — lucruri despre care am vorbit? amănuşit în ultimele două cărţi — au ajutat la înmulţirea vieţii în noi. Acum e vorba de a cerceta, în întregimea ei, viaţa care a prins rădăcină în fiinţa noastră, de a arăta *câtă e lucrarea harului şi câtă e a strădaniei noastre* şi de a hotărî până *la ce grad poate lucra împreună năzuinţa omenească[^] cu harul dumnezeiesc*. De aceea vom băga de seamă că tot timpul avem de-a face cu amândouă lucrările, dumnezeiască şi omenească, după cum oricine va putea dovedi ce a-*nume* este sănătatea omului şi la ce foloseşte ea prin aceea că poate aduce în faţa lumii un om voinic şi frumos. Tot aşa, dacă vrem să cunoaştem ce este sufletul unui om care întru toate trăieşte virtuos, o să înţelegem aceasta după cât se simte de bine şi după strălucirea lui, căci toată frumuseţea lui lăuntrică constă doar în tăria virtuţii lui, fără de care nici nu există o frumuseţe adevărată, chiar dacă acel suflet s-ar bucura de darul minunilor.

1. A se observa de la început concepţia sinergistă & lui Nicolae Cabasila.

Sigur că felurile daruri exterioare abia dacă ne lasă să bănuim la cineva o virtute lăuntrică — ele fiind doar *un* semn al lor —, în vreme ce, dacă cercetăm la om și purtările lui, abia atunci ajungem să cunoaștem pe omul respectiv.; Când însă putem și pipăi cum stau lucrurile, de ce să ne pierdem vremea, căutând mărturii și semne, câtă vreme știm că nici semnele acestea miraculoase nu sunt o mărturie prea sigură a virtuții ? Căci nici darurile nu se împart la toți oamenii buni, iar din cei care le au, nu toți sunt într-adevăr vrednici de ele. Doar mulți din cei care au săvârșit fapte mari înaintea lui Dumnezeu n-ajung să facă cunoscute darurile lor, câtă vreme destui din cei răi ajung ușor la așa ceva ², lucru de altfel de înțeles, căci uneori nimic nu-i cu neputință celor ce cheamă numele Domnului³, sigur nu în urma faptelor lor bune, ci pentru ca să se preamărească Cel al cărui nume e chemat.

De aceea înțelegem că și harul sfinților ca și năzuința noastră sunt deopotrivă necesare pentru a săvârși binele, pe când despre puterea de a face minuni nici unul dintre dascălii învățaturii celei înalte și ascunse nu ne-au arătat pe ce cale s-o dobândim. Dar ce zic? Neavându-le, nici măcar nu le-am dorit și nici nu le-am căutat, ba chiar avându-le nu se cade să ne veselim ; după cum stă scris : «Nu vă¹ bucurați că duhurile se pleacă vouă, ci bucurați-vă mai vârtos că numele voastre sunt scrise în ceruri» ⁴.

*

Urmărind, așadar, facerea de bine, nu avem de ce ne minuna când miraculosul nu este o dovadă de virtute și când nu-l vedem arătându-se ca atare. Dar nici dacă cineva s-ar bucura de darul proorociilor, al arătărilor și al înțelegerii tainelor, nici atunci nu trebuie să vedem în el un om peste fire și să ne minunăm de el. Firește că uneori astfel de da-

2. Nu totdeauna anumite harisme miraculoase erau semnul deșăvârșirii, deși printr-o iconomie divină ele au fost dăruite unor creștini. Informații la U. Neri, p. 348.

3. Ioan 14, 13.

4. Luca 10, 20.

ruri însoțesc pe cei ce trăiesc în Hristos, însă nici atunci ele nu formează viața cea adevărată, după cum ceea ce aleargă anume ca să se arate prea mult lumii, numai facere de bine nu este. Acest lucru îl arată și Sf. Pavel când scrie Corintenilor : «De-aș cunoaște toate tainele și aș avea toată știința, iar dragoste nu am, nimic nu sunt, ci m-am făcut aramă sunătoare și chimval gălăgios»⁵. Pentru aceea să lă-săm la o parte toate celelalte și să ne îndreptăm numai spre voia sufletului, în care sălășluiesc atât bunătatea, cât și răutatea omului, sănătatea și boala, viața și moartea lui. Căci o viață cu adevărat fericită izvorăște numai dintr-o voință dreaptă, întoarsă pururea spre Dumnezeu.

*

Pentru Că atât contribuția Sfintelor Taine, cât și cea a' strădaniei omenești duc tot acolo : să facă vrerea noastră una' cu a Aceluia care singur e cu adevărat bun. Doar întreaga purtare de grijă pe care a arătat-o Dumnezeu neamului omenesc numai un singur rost are, ca și întreg lanțul de făgăduințe și de amenințări pe care ni le trimite Dumnezeu. în' acest scop a fost făcută și lumea, a fost vestită și Legea, pentru el a împărțit Domnul mii de binefaceri și a trecut prin chinuri nesfârșite : ca omul să se întoarcă spre Dumnezeu și să se hotărască să nu iubească pe altcineva decât pe El. Ca mărturie pentru aceasta stă faptul că în urma atâtor binefaceri cu câte ne-a copleșit, Domnul ne cere doar să vrem binele și să ne facem un cuget cât mai drept.

Spre aceasta stau mărturie toate poruncile și toate îndemnurile Lui, într-un cuvânt, orice vorbă care a scăpat de pe buzele Domnului spre una și aceeași țintă duce, spre binele și folosul nostru. Ori că arată pe față mândria, ori că oprește pornirea poftelor trupești și stinge aprinderea, mâniei noastre, iar răutatea din noi o scoate cu totul, totdeauna Domnul nu ne cere decât cuget bun și drept. Așijderea și sărăcia cu duhul, plângerea pentru păcat sau miostivirea, curățenia adâncă a inimii și toate celelalte da-

5. I Cor. 13, 1—2.

ruri, oare fac pe cei ce le caută cu adevărat fericiți⁶, ce sunt toate decât *fapte ale voinței noastre* ? Pentru că a ajunge să-ți potrivești gândul cu prevederile dogmelor și să crezi tot ce este în legătură cu Dumnezeu, așa ceva însăși mintea sănătoasă ne spune că e un lucru bun. Doar și Domnul spune că Legea a izvorât din dragoste⁷, iar dragostea pornește din puterea voinței noastre. Și dacă de la noi Dumnezeu nu așteaptă, în urma învățaturii și a purtării Sale de grijă, decât roade ale voinței, atunci urmează că în această voință își revarsă El toate binefacerile, toată puterea și toată purtarea de grijă spre săvârșirea binelui. Așadar, atât Botezul cât și celelalte Sfinte Taine ne-au fost date pentru ca prin ele vrerea noastră să se facă mai curată, urmând de aici că și trăirea și săvârșirea Tainelor au fost lăsate în scopul îmbunătățirii voinței noastre.

Căci la urma urmelor, ce rost au pentru noi Sfintele Taine ? Ele ne pregătesc pentru viața viitoare, ca unele care sunt, cum spunea Sf. Pavel, «puterea veacului viitor»⁸. Și oare cum altfel ne vom putea pregăti pentru viața aceea, singura vrednică de acest nume, cum altfel decât ținând poruncile pe care ni le dă Acela, care, în viața ce va veni, are puterea și să răsplătească, și să pedepsească. Făcând așa, vom ajunge să sălășluim în noi pe Însuși Dumnezeu. Căci «cel ce Mă iubește, poruncile Mele va ține și Tatăl Meu îl va iubi pe el și vom reveni la el și Ne vom face sălaș la el»⁹. Așadar toată ascultarea de porunci vine numai din voia noastră liberă.

De aceea se și dă răsplată celor cărora le este drag să facă voia Domnului, sau pedeapsă celor care stau împotrivă, fiecăruia după cum a hotărât prin voia sa liberă să lucreze. Pentru că numai sufletul este cel care poate lua răspun-

6. Matei 5, 1—12.

7. Matei 22, 36—40.

8. Evrei 6, 5.

9. Ioan 14, 23.

derea pentru fapte, căci nimeni nu va putea vorbi de răsplătă sau de pedeapsă fără să fie la mijloc răspunsul voii libere. De aceea, dacă am cerceta voia liberă a celui ce trăiește după Legea lui Dumnezeu, vom vedea cum strălucește în el viața cea fericită, iar dacă vrem să-i știm și puterea de lucrare a acestei voințe, vom găsi că și ea ajunge la o culme de desăvârșire întocmai cum ajunge și trupul, atunci când e mai în putere și deplin crescut.

Între plăcere și durere

Cele două culmi între oare se mișcă voința sunt plăcerea și durerea : una o face să se avânte, cealaltă o face să se întoarcă înapoi ; între aceste două culmi s-arată omul așa, cum este el. Tot de aici se poate vedea felul de a fi al omului, precum și deosebirea dintre oamenii buni și cei răi. Așa se face că neamul omenesc e împărțit în două cete : a ce-» lor răi, cărora le place să trăiască în fărădelegi și în deșertăciuni și oare se întristează pentru lucruri ce numai la arătare sunt neplăcute, și a celor buni care se leagă cu tot sufletul de bine și care se întristează de ceea ce într-adevăr este rău¹⁰.

Pe această cale putem judeca nu numai bunătatea sau răutatea sufletelor, ci și dacă un suflet se simte bine sau e împresurat de greutate, dacă e fericit sau nenorocit. Și fiindcă vorbim despre viața cea fericită, atunci va fi nevoie să arătăm mai pe larg știința despre plăcere și durere, din care să învățăm în ce constă viața și fericirea. Și întrucât durerea vine pe lume înaintea plăcerii, care-i numai un rod

10. Preluând de la stoici și de la Aristotel (*Etica nicomahică* li, 2, 1104) cele patru situații, două negative (durerea și teama), alte două pozitive (dorința și plăcerea), Sf. Maxim Mărturisitorul a intuit adevărata rezolvare a problemei atunci când a condiționat aceste patru pasiuni de «rațiunea divină a lucrurilor din lume» (*Către Talasie*, în *Filocalia* III, XIII, p. 58). Notăm că îndeosebi în această carte Cabasila se dovește a fi fost puternic influențat de Sf. Maxim. ■ t,c

al aceleia — «cei ce plâng se vor mângâia»—, urmează că se cade să vorbim întâi despre durere.

A te întrista de ceea ce se cuvine să te întristezi însemnează în primul rând a fugi de rău, iar bucuria pe care o simți atunci e însăși calea ce ne duce la bine, de unde urmează că întâi e durerea : «ferește-te de rău și fă binele»¹¹. Nu-i vorba că și mai înainte am pomenit despre întristarea în înțeleles creștinesc, atunci când am arătat pricinile pentru care se cuvine să plângem și să ne întristăm, dar având atunci altceva în vedere n-am vorbit mai pe larg, așa cum se cu4 venea despre durere. Acum însă, ou ajutorul lui Dumnezeu, se cuvine să vorbim mai pe îndelete despre ce anume dă drept unui suflet credincios să se întristeze și să plângă, în ce fel și, în sfârșit, pe ce cale vom putea deosebi durerea cea adevărată de cea părută.

E lucru limpede pentru toți că sufletul care trăiește în Dumnezeu trebuie Să se întristeze uneori ; desigur în anumite condiții. Dar din ce pricini și cum se cade să se întristeze, aceasta nu-i chiar atât de lămurit pentru oricine. De aceea credem că nu va fi fără rost să vorbim despre aceste lucruri pe cât ne ajută puterile.

Durerea stă în legătură cu ura, iar ura, cu răul. Într-adevăr, ne ferim de ceea ce credem că e rău¹² și ne lovim într-una,

și-n stânga și-n dreapta, de ceea ce ni-e vrăjmaș și de care ne vine greu. Așa că cel care trăiește cinstit și are în el înțelepciunea cea adevărată trebuie mai întâi să știe ce este rău cu adevărat, ce trebuie să urască și pe urmă de ce se cuvine să se întristeze. De aceea să vedem întâi și întâi ce este cu adevărat rău pentru viața omului.

11. Mat. 5, 4.

12. I Petru 3, 11.

13. De aici teza fundamentală și cel mai înalt principiu al moralei stoice : de a nu se lăsa omul dominat de afecte. N. Balca, *Istoria filozofiei antice*, Buc., 1982, p. 257. Sf. Maxim Mărturisitorul va adânci și va preciza lucrurile, spunând că «răul este mișcarea nesocotită a puterilor naturale spre altceva decât spre scopul lor» (*Către Talasie*, în *Filocalia* II, p. 305).

Despre multe lucruri și în multe feluri se spune că sunt rele, unele fiind într-adevăr rele pentru lumea întreagă, pe când altele numai pentru unii oameni, dar rău cu adevărat nu e decât răutatea sufletească și perversitatea voinței omenești. Căci, de pildă, înrâurirea spre rău pe oare o au stelele asupra vieții noastre, dezlănțuirile firii, nerodirea pământului, izbucnirea vulcanilor, cutremurele de pământ, ciuma, suferința, boala, neputințele omenești, închisoarea, rănila și lanțul nesfârșit de nenorociri sunt într-adevăr tot atâtea rele pe lume, dar pentru om ele nu sunt deloc un rău. Pentru că toate acestea nu ating decât lucruri în afară de noi și nu trec nici un pas dincolo de trup și de averile omenești. Or, omul nu este numai trup, ca să se simtă rău când trupul lui e bolnav și cu atât mai puțin nu-i robul trebuințelor trupestii pentru ca să sufere atunci când trupului nu i s-au dat chiar, toate cele de trebuință. La fel e greșită și părerea multora, după care un om oarecare ar fi mai rău atunci când alții n-ar cugeta prea bine despre el. Căci dacă așa ar sta lucrurile, atunci am putea spune, prin absurd, că omul ar face și răul și binele, că ar fi în aceeași vreme și rău și bun și nenorocit și fericit. Or, dacă omul este ceva, apoi este prin voință și prin cugetare, pe care nu le mai are nici o altă ființă pe pământ¹⁴. Prin acestea s-arată și bunătatea și răutatea omului, fericirea și nenorocirea lui, sănătatea și neputința, bucuria și necazul lui, și anume, după cum voința și cugetarea omului merg pe drumul cel bun sau se îndepărtează de el.

Așadar, întrucât îndepărtarea de chipul bunei cugetări constituie o minciună, iar neascultarea de porunca voii libere formează păcatul, urmează să căutăm care este aievea semnal că ne-am îndepărtat de ceea ce poruncesc voința și cugetarea. E drept că sunt mai multe semne de acestea, dar cel mai lămurit dintre toate este judecata însăși a lui Dumnezeu, după care bine și adevărat este ceea ce Lui i se pare așa, iar

14. Această afirmație o repetă N. Cabasila adeseori, p. 117: «cugetarea și voia liberă formează miezul ființei omenești»; p. 210: «tot ce-i mai însemnat în om constă din minte și voie liberă».

rău și mincinos, ceea ce nu este după placul Lui. Ceea ce El crede vrednic de a propovădui omului, aceea e adevărat, ceea ce rânduiește să vrem este bun, și, în schimb, tot ce e potrivit acestora nu-i decât minciună și răutate.

Dintre poruncile dumnezeiești, unele s-au făcut cunoscute lumii prin oameni, altele au avut drept crainic pe însuși Dumnezeu, care a îmbrăcat fire omenească și, om fiind, a vestit cele necesare mântuirii cu un glas de om în toată firea. Ce poate fi mai bun decât poruncile și mai adevărat decât învățăturile, al căror Legiutor și Propovăduitor S-a făcut însuși Domnul, singurul cu adevărat bun și drept ?

Dacă vrem, așadar, să înțelegem ce anume din neascultarea firii poate întrista pe omul care se ține om cu adevărat, n-avem decât să ne uităm la ceea ce se întâmplă dacă nu ascultăm de poruncile dumnezeiești, pentru că *rău cu adevărat este ceea ce se împotrivește voii lui Dumnezeu*. Întrucât așa ceva e rău, se cuvine ca toți cei ce iubesc binele să și urască răul, urându-l, să fugă de el când nu-l văd, iar când îl văd să se întristeze. Desigur că în astfel de cazuri ei se vor întrista când văd răul, fie că-l văd în viața lor, — chiar când cugetul lor nu s-a îndepărtat încă de drumul cel bun —, fie că-l văd în viața altora, cărora le doresc o soartă mai bună. Ei se roagă pentru toți oamenii, luându-se la întrecere care să împlinească mai mult dumnezeiasca poruncă a iubirii, mai ales din pricină că doresc din tot sufletul să vadă strălucind pretutindeni mărirea lui Dumnezeu.

;

Păcatul e rădăcina durerii

Astfel, pentru cei ce trăiesc în Hristos, singura întristare este păcatul. *întâi*, pentru că acesta e rău, iar sufletele lor sunt dornice după bine ; *în al doilea rând*, pentru că păcatul se împotrivește legilor dumnezeiești, pe când sufletele acelor oameni năzuiesc să se unească chiar cu Dumnezeu ; iar *în al treilea rând*, pentru că sufletele celor ce trăiesc după judecata

cea sănătoasă¹⁵ nu vor cu nici un preț să se întristeze pentru pricini deșarte. Și în viața duhovnicească acesta e singurul caz în care întristarea sau suferința nu sunt în zadar, pentru că sufletul creștinilor culege din suferințe nenumărate roade pentru viață. Pentru ceilalți oameni, suferința nu aduce nici un câștig, iar lipsa, boala și orice altă nenorocire nu înlătură nici plânsul și nici durerea, cu toate că suferința este tocmai leacul potrivit răutății sufletului. Ea previne răul care se arată, dacă-i încuibat îl nimicește, ferind de pedepse pe cei ce-i așteptau.

Pe cât mi se pare, la început durerea n-a apărut în firea omenească¹⁶ cu nici un alt rost decât acesta pe care l-am văzut. Fiindcă noi nu săvârșim păcatul fără o țință oarecare, căci nu ne-am lăsa prea ușor convinși să ne pierdem sufletul și să-i dăm pradă flăcărilor pe degeaba, ci facem păcate crezând că, dacă îndrăznim așa ceva, vom dobândi în schimb o mai mare plăcere, cu toate că repede ne dăm seama că nu schimbăm bunătatea cea suflătească pe nimic altceva decât pe o clipă de fericire înșelătoare.

După ce, însă, ajungem să înțelegem că am săvârșit o fără-delege, ne pare rău, ne vine scârbă de acea clipă de plăcere și în locul patimii de mai înainte se naște în noi una cu totul potrivnică, lepădând ce am îndrăgit și îndrăgind acum ce am lepădat mai înainte. Acum însă și simțim că durerea ne-a fost dată ca o răsplată pentru că am greșit¹⁷, și că, dacă ne izbăvim, n-o s-o mai facem a doua oară. De aceea și Dumnezeu, încă atunci la început, când a vrut să pedepsească neascultarea de poruncile Sale, a trimis celui care le-a călcat chinuri și dureri, ca pedeapsă pe care n-ar fi dat-o dacă durerea n-ar fi tocmai o cumpănă a păcatului și dacă n-ar avea puterea să

15. Dreapta judecată (ὁρθοί λόγοι)* așa cum o întâlnim la Platon (*Phaidros*, 37 a) ori la Aristotel (*Etica nicomahică*, 61), e adeseori în tâlnită la Cabasilă în sens de «viață virtuoasă». A se vedea, de pildă, mai sus, cartea a IV-a, pag. 96 : «a ne închina după cuviința lui Dumnezeu însemnează și a trăi după mintea sănătoasă și a săvârși binele».

16. Maxim Mărturisitorul, *Către Talasie*, întreb. 61 (trad. rom., p. 333): «Dumnezeu n^a creat nici plăcerea, nici durerea».

17. *Ibid.*: «Dumnezeu a înfipt în plăcere, ca pe un mijloc de p.e. depsire, durerea».

ne spele de vina greșelilor. Tot așa a făcut cu păcatul și mai târziu, după ce S-a întrupat: când a trebuit să-i scoată din firea omenească, a ales tot calea eliberării prin suferință.

Dacă ne chinuim pentru ceva care se ține de trupul nostru, nu e numai ceva plin de deșertăciune, ci este foarte lămurit că acela ne aduce și stricăciune, căci așa ceva înseamnă că ținem la acel lucru mai mult decât la Dumnezeu. Culmea fărădelegilor a trecut-o nebunia lui Iuda care, în schimbul câtorva arginți răi, a dat pe însuși Dumnezeu, Mântuitorul lumii¹⁸. Dar începutul și rădăcina acestui păcat — și a tuturor — stă în uitarea de Dumnezeu și în scoaterea Lui din viața noastră pentru motivul că îndrăgim altceva mai mult decât pe El. Când patima fără frâu și uitarea de Dumnezeu pun stăpânire pe suflet, atunci dragostea cea către El se veștejește, după cum atunci când pururea o avem în minte, ea se înviorează. Or, atunci când se stinge dragostea către Dumnezeu, repede își arată colții nepăsarea față de Legile Lui, ba chiar și călcarea lor, cum zice Domnul : «Acela Mă iubește, care păzește poruncile Mele»¹⁹. Cine însă calcă în picioare Legea lui Dumnezeu și îndrăznește unele ca acestea, acela nu va sta la îndoială să-și calce și credința, din ceasul în care va găsi în acestea un folos pentru el, căci, cum zice Sfântul Pavel, (astfel de oameni) «au rătăcit de la credință»²⁰ căci, «moartă fiind credința»²¹ celor ce nu le pasă nimic de faptele pe care li le poruncește cugetul, nu e de mirare că astfel de oameni foarte curând încep să se piardă.

Trei sunt pricinile pentru care suntem datori să ascultăm de Dumnezeu : frica de pedepsele cuvenite celor neascultători, nădejdea în făgăduințele făcute celor drepti și dragostea față de Dumnezeu și de bine. De fapt, nici una din acestea nu mai are nici o putere asupra sufletelor obișnuite de mult cu călcarea Legii. Or, după cum în sufletele supuse Legii: crește și

18. Matei 26, 14—16.

19. Ioan 14, 21.

20. I Timotei 1, 6; 6, 21.

21. Iacob 2, 17, 20.

ascultarea față de Dumnezeu, tot așa ea scade încetul cu încetul în cei care nesocotesc aceste rânduieli. Dacă celor pătrunși de frica lui Dumnezeu nimic rău nu li se poate întâmpla, în schimb, cei care au scos din sufletul lor orice ascultare de Dumnezeu, care și-au luat orice frână din calea răutății lor, ba încă au închis și glasul lăuntric al conștiinței, unii ca aceia nu mai întâlnesc nici o greutate să meargă până la marginea cea mai dinafară a fărădelegilor.

Pentru aceea, sufletele treze veghează cu grijă, sunt cu mare băgare de seamă încă de la început asupra rădăcinii răului, iar inima o țin numai pentru Domnul, întocmai cum se ține și un locaș închinat în amintirea Lui. Fiindcă ele știu că nu oricui i se cade să se apropie de sfintele locașuri, iar vasele și veșmintele sfințite nu se cade să primească orice altă întrebuințare decât cea hotărâtă lor²². Cât despre sufletul închinat slujirii lui Dumnezeu, nimic din cele sfinte nu i se poate asemana, cu atât mai vârtos cu cât un astfel de suflet este neînchipuit mai sfânt decât orice în fața oricărui vânzător sau cumpărător, înălțat cu mult deasupra tarabelor și meselor de târguială și de schimb²³. Dacă se cade să zicem așa ceva despre un simplu lăcaș de rugăciune, atunci ce să zicem tocmai despre sufletul care se roagă, înaintea căruia și urma lăcașului ar trebui să pălească ? Și cu toate că uneori acest lăcaș e numai un nume fără înțeles²⁵, căci nu totdeauna e cu adevărat un lăcaș de rugăciune, fiind prea *adeseori gol de credincioși*, totuși porunca Sfântului Pavel spune ca pururea să rămânem în legătură cu Dumnezeu, rugându-ne «neîncetat»²⁶.

22. A se vedea în acest sens prevederile oan. 73 «post., 69 Trulan, K Laodiceea.

23. Matei 21, 13.

24. Am amintit mai sus părerea Sf. Maxim Mărturisitorul (Misiagogia 5) care numea sufletul omului Biserica a lui Dumnezeu.

25. Ἐκκλησία — adunare (ἐν + %αλέω).

26. I Tesaloniceni 5, 17. Nu credem că autorul nostru ar fi vrut să susțină prin aceste cuvinte «rugăciunea neîncetată» practică de isihastă, cum crede U. Neri, *op. cit.*, p. 363.

Dar să băgăm de seamă încă ceva. De unele păcate, Mântuitorul ne face să ne păzim prin predica Sa. Aici ne-o spune chiar cu gura, își arată mânia, folosește chiar mâna și biciul ²⁷, dându-ne a înțelege de ce mare însemnătate este acest lucru. Făcând aceasta, Domnul nu vrea să ne arate atât cinstea pe care se cade s-o dăm unui templu, a cărui dărâmare a proorocit-o mai dinainte &, ci mai ales a vrut să ne facă să înțelegem de ce mare însemnătate este ca sufletul, în care însuși Domnul își va face sălaș²⁹, să se păzească slobod de orice necaz și grijă pământească. Ba, prin aceasta, ne mai arată încă și ce patimă urâtă e să dăm frâu liber pornirilor și mâniei în locul unui suflet înfrânat și a unei minți treze și, înainte de toate, a sălășluirii chiar a Mântuitorului în noi, fără de primirea Căruia templul sufletului nostru nu poate fi mântuit de veșnica hărțuială la care e sortit.

Iată, așadar, pentru ce urma ca spurcarea unui lăcaș sfânt să se pedepsească cu moarte și iată de ce a trebuit să se pună o catapeteasmă înainte de intrarea în sfânta sfintelor. Oza a trebuit să moară pentru că a îndrăznit să țină, cu mâna lui necurată, chivotul Legii care era să se răstoarne³⁰. La fel și Ozie s-a umplut de lepră, pentru că s-a apropiat să tămâieze înaintea Domnului³¹. De unde urmează că prin multe pilde ne arată Dumnezeu că sufletul, odată botezat, nu poate fi atins, întocmai ca un adevărat lăcaș sfânt. Din această pricină e de mare trebuință ca aceia care viețuiesc în Hristos să fie slobози sufletește de orice grijă pământească. Pentru că, atunci când vrerea noastră s-a hotărât odată pentru ceva bun, nu se cade să ne întoarcem cu gândul înapoi, așa cum nici Petru nu s-a mai îngrijit de ceea ce avusese până atunci în mână, din clipa în care I-a chemat Domnul la apostolie³².

27. Matei 21, 13.

28. Matei 24, 2, 10.

29. Ioan 14, 23.

30. II Regi 6, 6.

31. II Cron. 26, 18.

32. Matei 4, 19.

E drept că așa ceva se întâmplă cu toți cei credincioși : o chemare neîncetată le sună în urechi pururea, ca un glas al harului sădit în suflete prin Sfintele Taine și care, după cum ne spune Sfântul Pavel, este tocmai Duhul Fiului lui Dumnezeu în mâinile noastre, care ne face să strigăm : Tată, Tată ! ³³ Cu toate acestea se întâmplă că aproape în fiecare zi ei calcă în picioare orice lege, pentru ca a doua zi iarăși să poată zice că urmează lui Hristos. Or, noi să nu uităm că e scris : «nu e potrivit ca noi, părăsind cuvântul lui Dumnezeu, să slujim la mese» ³⁴. Și aceasta pentru că, mai întâi în ochii noștri, Dumnezeu este mai presus decât orice, iar în al doilea rând pentru că așteptăm ca toate să ne vină de-a gata de la Dumnezeu, "Vistierul bunătăților, pentru pricina că, după făgăduința cea nedezmintită, cine caută «mai întâi împărăția lui Dumnezeu, toate celelalte i se vor adăuga lui» .

Ispitele veacului

Acestea sunt pricinile pentru care, cerând tuturor să se lepede de orice grijă lumească, Mântuitorul stăruie cu toată puterea ca oamenii credincioși să nu ducă lipsă de nici un bine mai însemnat și să nu se neliniștească în deșert pentru lucruri la care El s-a gândit cu mult înaintea lor. Dacă grija de lucrurile lumești este stricătoare sufletului, atunci ce să zicem de cei care plâng după ele, decât că, nu numai că s-au depărtat sufletește de Dumnezeu, ci că stau orbecăind prin întuneric, orbiți la cuget și gata să se rostogolească în tot felul de păcate ? Pentru că din clipa în care deznădejdea s-a făcut stăpână pe cugetul cuiva, din acel ceas, prins de vârtejuri și de rostogoliri, omul acela riscă s-o ducă tot mai rău, simte cum îi scad încet puterile, se lipsește pe rând de orice vrednicie și cinste, întocmai după cum omul prins de un somn adânc scapă din mâini tot ce avea și se lasă de bună voie robit de patimi, peste care, când era sănătos, era el stăpân.

33. Gal. 4, 4.

34. Fapte 6, 2.

35. Mat. 6, 2; 33.

Și atonei, după ce a primit atâtea mii de lovituri, când, pe deasupra, armate întregi de vrăjmași stau să sară asupra lui, nimic nu va putea opri sufletul de la moarte, cum zice David proorocul, fiindcă atunci nu se va mai putea apăra. Aceasta e pricina pentru care Sf. Pavel zicea că «întristarea lumii aduce moarte»³⁷. De aceea creștinii, părtași de aceste gânduri și dornici de a izbândi asupra lor înșșiși, nu numai că se feresc de întristare, dar, pentru a ocoli orice rău, nici măcar nu se lasă pradă vreunei îngrijorări.

E drept că mulți din oamenii credincioși au trebuit să facă față obligațiilor lumești, în urma legăturilor cu treburile obștești și cu tovărășiile acestora, cu toate acestea ei nu s-au lăsat doborâți de griji lumești și nici mintea lor n-a ajuns să-și piardă liniștea judecății. Pentru că numai atunci se cade să fim îngrijorați, când, pentru ceea ce dorim să împlinim, căutăm tot ce se poate căuta și când nu suntem siguri că se poate dobândi cu adevărat așa ceva. De altfel, ceea ce ne face să ne îngrijorăm de ceva și să-i îndrăgim este întâi dragostea de el, iar, în al doilea rând, gândul că nu suntem siguri că prin strădaniile noastre vom dobândi într-adevăr ceea ce dorim. Pentru că nu ne îngrijorăm deloc de ceva de care nici cunoștință n-avem și nici nu suntem neliniștiți pentru lucruri pe care știm că le putem dobândi cu siguranță. Așijderea nu ni-e greu și nici sufletul nu ni-e îngrijorat când știm sigur că ceea ce dorim să avem nu putem dobândi pe nici o cale. Atunci nici nu ne vine să ducem grijă sau să ne temem, cum se întâmplă atunci când ne îngrijorăm de ceva și când ne apucă o adevărată durere, ca și cum răul și-ar fi arătat colții.

Or, întrucât sufletele celor ce viețuiesc în Hristos nu se lasă târâte de nimic din ceea ce le-ar face să-și piardă cum-pătul, urmează că ele sunt cu totul scutite și de neliniștea oricărei griji. Pentru că sufletele lor nu se leagă de nimic din lumea aceasta, iar dacă totuși sunt ispitiți de ceva, din cauza

36. Ps. 3, 2.

37. II Cor. 7, 10.

trebuințelor trupului, în schimb ei știu într-un anumit fel și rostul acestor ispitiri, fiindcă sfârșitul încercărilor și durerilor știu că îl vor avea numai la judecata lui Dumnezeu, după cum tot așa de bine știu că Dumnezeu le va împlini dorințele. Le-o spune inima.

De îngrijorat se îngrijorează fie *cei săraci* care, fiind dornici după bunăstare, caută să-și sporească averea, fie *cei bogați*, care nu văd nimic altceva decât bani, pentru care tremură de frică să nu-i piardă și suferă nespus cheltuindu-i, chiar dacă aceasta o fac pentru întreținerea vieții. Unii ca aceștia trăiesc stăpâniți de griji pentru că iubesc prea mult banul, bucurându-se mai curând să-i țină la ei, netezindu-l, decât să-i cheltuiască sau să-i dea la bănci cu dobândă, pentru că se tem că orice cheltuială e o risipă și, în sfârșit, pentru că n-au nici o siguranță că banul lor va rodi³⁸. Toate acestea pentru că flacăra nădejzii lor nu s-a aprins din Dumnezeu, temelia sigură și neclintită, ci, în tot ce fac, clădesc numai pe ei și pe puterea minții lor, de aceea Solomon zice că «gândurile muritorilor sunt șovăielnice și pline de greșeli»³⁹.

Dimpotrivă, cei care au ajuns să urască orice plăcere a veacului acestuia, care ajung să disprețuiască până și cel mai încântător din lucrurile pământești și care în lumina rânduie-lilor dumnezeiești, deplin încrezători în Dumnezeu — de la Care nădăjduiesc că vor dobândi răsplătire —, primesc cu bucurie să sufere pentru alții ca și pentru ei, pentru unii ca aceștia ce lipsă e să se neliniștească ? De ce să fie pururea îngrijorați de niște lucruri, pe care le socotesc de mult dobândite ? Necăutând cu orice preț răsplata pentru strădaniile lor, ci numai pentru o răsplată într-adevăr vrednică de om, aceste suflete nu se neliniștesc, chiar dacă întârzie să fie răsplătite, bine știind că rugăciunile lor își vor primi plata și de aceea roagă pe Dumnezeu să le dea numai ceea ce le va fi într-ade-

38. Să nu uităm că deși dintr-o familie bogată, N. Cabasila a com-bătut energic lăcomia cămătarilor (Migne, P.G. 150, 726—749).

39. Înțelepciunea lui Solomon 9, 1(4).

văr de mare nevoie. Oricare le-ar fi rodul rugăciunii, ei cred că tocmai așa ceva au cerut.

Ca și călătorii care se lasă conduși de un îndrumător cinstit, care nu se tem că se vor rătăci și nu duc nici o grijă unde vor putea afla o casă de oaspeți, tot așa și cei credincioși, lăsându-și toate grijile în seama Celui care singur poate totul și, încredințându-și viața cu toate grijile zilei în mâna Domnului, au sufletul liber de orice grijă pământească ⁴⁰, pentru ca singura lor grijă să fie numai să dorească și să se ferească de ceea ce însuși Domnul îi îndeamnă. Prin aceasta ei nu folosesc numai loruși, ci și altora. O ! cât de minunată e bună-tatea lui Dumnezeu ! Dacă nu bem doctoria rânduită pentru noi, nu ne vindecăm, în schimb suferința aproapelui poate spăla și vina noastră.

Păcătuind, măhnim pe Dumnezeu

Din cele spuse pân-acum ne-am lămurit de ce ajung să se întristeze cei care doresc să viețuiască în Hristos. Urmează acum să arătăm cum și pentru care pricini se cade să ne întristăm. Nu tuturor oamenilor le pare rău de păcate din una și aceeași pricină : unora pentru că au pierdut cununa răsplătirii ; altora, dintr-o mândrie rănită, pentru că aveau prea bună părere despre ei ; altora pentru că s-au văzut înșelați în nădejile lor, iar celor mai mulți, din frica de pedeapsă. Abia câțiva, cei mai buni, se întristează din pricină că au supărat pe Dătătorul Legii, pe care L-au iubit mai mult decât orice.

După cum, când vorbim despre nevoințe, constatăm că în fruntea tuturor stau cei care fac acest lucru nu din frica de pedeapsă și nici în nădejdea răsplătirii, ci numai din dragoste curată față de Dumnezeu, tot așa, și dintre cei care au păcătuît și se căiesc de faptele lor, aceia sunt cei mai buni, a căror părere de rău izvorăște din dragostea față de Domnul. Pentru că, în vreme ce păcătoșii ceilalți se chinuiesc ei pe ei și se plâng mereu de suferințele lor — sigur vărsând lacrimi

40. I Cor. 7, 32.

totdeauna numai pentru ceea ce-i doare pe ei —, în aceeași vreme credincioșii suferă de pe urma dragostei lor față de Dumnezeu. Or, dacă această suferință a lor vine de la Dumnezeu însuși, urmează că și căința lor e cu atât mai desăvârșită decât cealaltă cu cât și pricina pentru care suferă e mai înaltă, întocmai ca și săgeata care, atunci când e pornită din mâini mai dibace, urmează drumul cel mai hotărât și merge drept la țintă.

Dar întrucât nu-i destul numai să știi de ce și cum să te întristezi, ci mai trebuie să știi și până unde poți merge ca supărarea — căci s-ar putea foarte bine întâmpla ca uneori să ne întristăm mult mai puțin decât s-ar cădea, iar altădată mai mult decât s-ar cere —, în cele ce urmează vom arăta măsura până la care putem să ne întristăm, și anume dacă se ține seama de cele spuse înainte. În orice rană trupească, câtă vreme an mădular e bolnav și câtă vreme el nu se poate vindeca până ce rana stă deschisă iar umflătura crește din cale afară, urmează că numai când trupul se află iarăși pe drumul firesc și când se scapă cu totul de boală, abia atunci putem zice că s-a vindecat deplin și stă cu adevărat într-o liniște odihnitoare, ea singură ajutând trupul să câștige tot ce a pierdut prin boală.

Același lucru se întâmplă și cu bolile sufletești⁴¹. Părerea de rău după ceea ce am greșit, întristările, lacrimile și toate celelalte n-au alt rost decât să alunge păcatul și să aducă din nou sufletului ceea ce a pierdut. Dar întrucât numai durerea care se naște din dragoste față de Dumnezeu este cu adevărat durere curată, urmează că numai ea se potrivește cu ceea ce ne spune cugetul și numai ea cunoaște și măsura până la care putem să ne întristăm. Pentru că, chiar dacă s-au poticnit, aceste suflete nu s-au lăsat copleșite de rău, nici dorul lor spre bine nu l-a schimbat cu altul potrivit, nici rânduielile

41. Același mod de argumentare stoic. «Bolile sufletești» sunt 0 noțiune familiară eticii stoice.

dumnezeiești și nici drumul spre ele nu le-au uitat, cât timp nu li s-a stins din suflet dragostea față de Dumnezeu.

Ca să vorbim mai pe scurt : a urma pe Dumnezeu pe calea cea dreaptă însemnează tocmai a asculta de porunca dragostei. Aceasta e calea sufletelor curate, singura pe care, cum spunea scriitorul sfânt⁴², (cei dreapți) «caută pe Domnul din toată inima lor», adică îl caută cu dragoste fierbinte. Pentru că, într-adevăr, numai aceia umblă în Legea Domnului, care viețuiesc în dragoste, cărora dragostea le este singura poruncă, și anume o dragoste atât de mare, încât sunt în stare să se descătușeze de păcat, singurul care poate orbi și ochiul sufletului. Pe unii ca aceștia nimic nu-i împiedică să-și strunească dorințele după cum le dictează cugetul cel sănătos și în aceeași vreme să-și stăpânească durerea după măsura care trebuie.

Am pomenit mai înainte că ținta desăvârșirii noastre o formează răspunsul pozitiv al voinței noastre la chemarea lui Dumnezeu⁴³, după cum împotrivirea la ea este păcat. Cel dintâi însemnează împlinirea însăși a rostului omenesc, cel de al doilea însemnează lipsa lui. De aceea, cei care săvârșesc binele, dacă-l fac gândindu-se că vor primi răsplată, dedesc că nu l-au făcut de dragul binelui, ci doar de dragul răsplății; dacă nu-l săvârșesc, nu le pare rău gândindu-se că ar fi săvârșit de fapt un rău, ci le pare rău numai fiindcă prin aceasta și-au făcut loruși o pagubă. De unde urmează că, săvârșind un păcat, acești oameni nu urăsc păcatul în toată adâncimea lui și nici nu-l ocolesc pentru că-i într-adevăr ceva rău, ci pentru că în calculele lor li se ivește o nepotrivire sau un rău, nescotând însă din inimă rădăcinile lui, chiar și când au încetat de a-l mai săvârși.

După cum n-avem drept să socotim pe cineva rău pentru motivul că fuge de oameni și ocărăște pe cei răi, tot așa, fugind de păcat nu pentru că el ar fi potrivnic legii lui

42. Ps. 118, 1—2.

43. în text *θεός χοινωνῆσαι* — a ii în comuniune (de voință) cu Dumnezeu, adică a vrea și omul ceea ce vrea Dumnezeu.

Dumnezeu, ci numai pentru că aduce pagubă celor ce-i săvârșesc, însemnează că aceștia n-au fugit într-adevăr de în-suși izvorul răutății, ci numai de urmările lui supărătoare, căci de bună seamă că, dacă I-ar putea săvârși fără să știe că li se va întâmpla ceva rău, atunci cu siguranță nu I-ar ocoli.

Dacă, dimpotrivă, sufletele, pe care însăși dragostea față de Dumnezeu le-a înălțat până la înțelepciunea cea adevărată ⁴⁴ și cinstesc legea tocmai pentru pricina că iubesc pe Dătătorul ei, zic, dacă credincioșii aceștia ajung să supere pe Dumnezeu, îndată îi apucă o scârbă de ei înșiși, le pare rău de păcat și-i copleșește plânsul nu pentru că nu li s-a dat răsplata făgăduită, ci pentru că nu și-au potrivit cugetul cu voia lui Dumnezeu. Pe când ceilalți, chiar dacă se căiesc de păcatele săvârșite, totuși, nu au sufletul slobod de greșeli și se cade să ia pildă de la cei credincioși în ce măsură trebuie să le pară rău, să plângă și să sufere de pe urma păcatelor săvârșite. Cât despre aceste suflete cinstite, odată scăpate de păcat, pot trăi în tihnă, pentru că amândouă rădăcinile păcatului le-au smuls : lucrarea păcatului au oprit-o prin părere de rău, iar din pofta spre rău și din pornirile cele pătimașe nici urmă n-a mai rămas, pentru că marea dragoste față de Dumnezeu și față de ceea ce e bun nu suferă nici o clipă în suflet înclinația spre păcat.

Dar despre întristare am vorbit destul.

Bucuriile curate și pricinile lor

În schimb, de bucurat ne bucurăm când ni-e drag de ceva sau nădăjduim în acel ceva, cum zice Sf. Pavel : «întru nădejde să ne bucurăm» ⁴⁵. Ba am putea zice că ne bucurăm și ne veselim pentru unul și același lucru. Și anume, ne bucurăm de noi înșine pentru că ne iubim. Dar ne bucurăm

44. Unii «filosofează de dragul răsplății», pe când ceilalți ajung la «filosofia cea adevărată care constă în iubirea față de Dumnezeu».

45. Rom. 12, 12.

și de alții pentru că îi socotim frați ai noștri. De fapt, sunt și oameni care, pe urma purtării lor bune, sunt socotiți în fața lumii ca buni în sine. Omul înțelept înțelege că numai binele se cade să-i iubească, iar când se bucură de sine sau de alții, se bucură numai pentru că vede în ei totdeauna pe vecinul său, cu care se aseamănă în purtări, iar când se bucură de sine, o face fiindcă bucuria îl ajută pe calea binelui.

Dar ceea ce-i mai important e faptul că cel drept se bucură mai ales de bucuria altora și dacă vrea să facă ceva bine, apoi alege cu toată puterea rugăciunii și a dorinței sale numai fericirea altora. Pentru că acesta și este chipul cel mai desăvârșit al bucuriei : când lași sufletul să ți se umple de bucuria altuia și când te socotești și pe tine răsplătit prin cununa de biruință a altora, iar nu când ți-e drag numai de tine și de dorințele tale și când sufletul ți se leagă numai de pofta ta după câștig.

Prin aceasta ajunge omul să biruiască legile firii și să se facă asemenea lui Dumnezeu, care e Binele nostru al tuturor. Pentru că vezi bucuria altuia și te bucuri de ea tot așa de mult ca și el, însemnează că iubești binele pentru că e bine, iar nu pentru că îți aduce ceva folos⁴⁶. Dacă între pomi fiecare rodește după soiul lui, în schimb între oameni aceia sunt desăvârșiți oare doresc binele tuturor și se bucură de fericirea oricui, după cum și vrednicia pomului o arată roadă.

Pentru că firea nu rodește ceva ce n-a avut în sine de mai înainte. Tot așa nici omul nu poate fi bun pentru alții dacă n-a fost bun pentru sine, pentru că întâi ești al tău, ești legat de tine, ție îți ajuți cel dintâi, ție îți dorești și-ți poftești bine înaintea tuturor. Și atunci, ce-i oprește pe om să-și fie lui și mai întâi de folos, când știe că tocmai ceea

46. Susținând că numai înțeleptul e fericit pentru că numai el poate fi virtuos, stoicii pres'imțeau un mare adevăr, pe care însă abia creștinismul îl va putea desăvârși.

ce-i bine îl face să se bucure și că legile firii întorc cea dintâi grijă spre el și tot spre *el* adună toate străduințele sale și fericirea altora ? Căci mereu ești al tău și între creaturi pe tine te vezi cel mai mult⁴⁷, iar prima și cea mai mare dorință a fiecăruia este să ajungă la împlinirea desăvârșită a lui însuși.

Pentru aceea e lucru limpede că dacă dorim fericirea altora și ne bucurăm când aceia au dobândit-o, însemnează că și noi înșine ne bucurăm și ne împărtășim de ea, pentru că e cu neputință să ne ridicăm chiar cu totul deasupra noastră și să uităm de cerințele de care avem lipsă, îngrijindu-ne numai de ale altora. Căci cum am putea dori oare să vedem în mâinile altora ceea ce știm că tocmai nouă ne lipsește ? Dacă unii vrăjmași ai binelui și ai facerii de bine, luând o înfățișare de oameni drepti, iau în răs facerea de bine și încearcă să ducă pe alții pe un drum, pe care ei înșiși nu-l cunosc deloc (desigur, cu gândul de a dobândi laudă și a se îmbrăca în mărirea deșartă, iar nu din dragoste față de bine sau de frumos), urmează în chip neîndoios că, umblând astfel, este cu neputință să fie ei niște oameni într-adevăr cinstiți, pentru că a dori binele aproapelui o pot numai oamenii lipsiți de orice pizmă și răutate și aprinși față de aproapele de o dragoste curată și desăvârșită. Or, așa ceva ar însemna să fi ajuns la cea mai înaltă treaptă de înțelepciune.

Trebuie, așadar, ca aceia care ajung să se bucure de binele altuia să fie cei mai buni și cei mai înțelepți dintre toți și, de asemenea, ca această bucurie să se sălășluiască în sufletele tuturor celor desăvârșiți și înțelepți. Pentru că în chip firesc urmează ca, din clipa în care aceste suflete au în ele acest bine, să-i și dovedească în fapte. Doar *prin însăși firea sa, binele caută să se răspândească și să se împărtășească*⁴⁸. Căci așa cum râvnesc oamenii după Bine, tot așa și Binele însuși caută să se reverse peste ei. Altfel cum ar mai dori toată lumea binele dacă acesta nu li s-ar da tuturor ? Și

47. Dintre creaturi.

48. A se vedea aici, mai sus, cartea I, nota 59.

cum ne-am putea închipui ca o astfel de dorință a tuturor să fie deșartă ?

Așadar, însăși legea bunătății cere ca omul bun să se dăruiască și pentru alții, întocmai cum se dăruiește și se străduiește pentru el. De aceea atât la durere și la bucurie, cât și la orice încercare care ar veni peste suflet, se cade ca noi să fim la fel și pentru alții, ca și pentru noi înșine. De altfel, dragostea față de Dumnezeu naște și această bucurie față de binele altora, iar ca prieten nu se cade să te bucuri numai de bucuria prietenului, ci și de aceea a prietenului aceluia.

Bucuria pe care ne-o revarsă în suflet
dragostea de Dumnezeu

Și-acum să vorbim despre bucuria cea mai desăvârșită și mai curată. Dacă cel care viețuiește în Hristos iubește pe Domnul mai presus decât orice și toată bucuria pe care o simte în viață izvorăște din această iubire față de Dumnezeu, atunci va trebui să cercetăm ce este și cât de puternică este această bucurie curată.

Întâi și întâi, cine-o simte nu se bucură numai pentru sine, pentru că cel drept nu iubește pe Dumnezeu numai pentru că Dumnezeu e bun cu el. Îți vine să crezi că el nu-L iubește pe Dumnezeu pentru că e bun, ci pentru că se iubește pe sine însuși și toate le îndreaptă spre sine ca spre ultima țință ? Or, unde mai e recunoștința omenească dacă nu iubim întâi și întâi pe Binefăcătorul nostru ? Unde mai e dreptatea, dacă din dragostea noastră dăm Judecătorului celui mai bun numai fărâma cea mai mică din toate ? Unde mai e înțelepciunea, dacă orice nimicuri le punem mai presus decât țința cea din urmă ?

Întrucât cel ce trăiește în Hristos se cade să fie recunoscător, drept și înțelept, urmează că acela trebuie să iubească pe Dumnezeu și să-și afle în El toată bucuria vieții

în chipul cel mai deplin. Sigur, această bucurie urmează să fie statornică și sigură, suprafirească și cuceritoare⁴⁹. Statornică, întrucât pururea viețuiește în jurul Celui pe care-L dorește și stă în legătură cu El în toată bunăvremea prin tot ce cugetă, prin toate cele necesare trupului, prin tot ce-i ține în viață, prin tot ce trăiește, se mișcă și lucrează, mai pe scurt, prin toate mijloacele de viațuire. Căci știe că toate sunt lucrarea lui Dumnezeu și că i se dau de toate fără încetare, așa că toate îi aduc aminte omului despre Dumnezeu, toate îi aprind și mai tare dragostea cea nestinsă față de El, toate îl farmecă și, chiar dacă simte că nu se poate lipsi de ea, dar nici nu ajunge s-o dobândească întreagă, bucuria aceasta, chiar întreruptă, nu pierde niciodată.

Pentru că nu ne bucurăm numai câtă vreme suntem împreună cu cei ce ne sunt dragi, ci și de faptele lor și de orice lucru care știm că a fost cândva al lor. Și anume e lucru firesc ca bucuria de binele altuia să fie statornică atunci când se leagă de ceva iubit și în stare să farmece însăși viața noastră, căci atunci nici cel ce se bucură nu se poate lipsi de această bucurie, nici bucuria nu încetează de a-si pierde farmecul. Căci, pe de o parte, omul stăpânit de o astfel de bucurie, care nu-i nici nedreaptă, nici împotriva firii, ci-i pe potrivă minții sănătoase, nu se va supăra pe el pentru o așa patimă și nici nu va simți nici o părere de rău pentru ea, iar pe de altă parte Cel pe Care-L iubim își are farmecul Lui, pe care nimeni nu ni-l poate răpi, nici schimba, nici să-i scadă din vrednicie.

Cât despre puterea acestei bucurii, o putem cunoaște bine numai când ținem seama de pricina pentru care ne bucurăm, pentru că pe cât e de însemnată această pricină, pe atâta ne și bucurăm. Or, întrucât cu nimic nu ne putem asemăna cu Dumnezeu, pentru Care ne bucurăm, tot așa înseamnă că

49. Aceeași teză stoică, potrivit căreia virtutea — fericire.

50. Fapte, 17, 28.

nici între bucuriile omenești nu este nici una să se asemene cu această bucurie curată.

Tot astfel nici izvorul bucuriei acesteia nu-i prea mare și nici dorința noastră după ea nu-i prea scăzută încât să nu ajungă puterile noastre să fie în stare să cuprindă atâta noian de bunătate, ci și dorința noastră fierbinte e făcută pe măsura aceleiași bunătăți nemărginite. Căci, deși dorința noastră spre fericire, croită pe măsura puterilor omenești, este mărginită, vedem totuși că nimic din lumea celor zidite nu-i în stare să o întrecă, ci toate sunt mai mici și mai prejos decât ea și oricare ar fi bunătățile cu care suntem încărcăți fie și chiar toate bunătățile lumii, noi privim mai departe și căutăm ceva ce nicicând nu vom găsi în această lume, a celor văzute, sau, mai pe scurt, nimic nu poate sătura această dorință și nici o putere din sufletul nostru nu e în stare să astâmpere această sete după fericire⁵¹.

De aici se vede lămurit că puterea simțirii noastre este mărginită, dar sufletul nostru nicicând nu încetează de a tinde spre nemărginire, încât, dacă în privința firii este mărginit, în schimb în privința puterii și însuflețirii, acest dor după fericire este fără margini, și anume așa după cum e și viața sufletului, care, cu toate că se desfășoară într-o lume mărginită, este totuși fără de sfârșit.

Pricina tuturor acestora este că Dumnezeu e Cel ce a potrivit astfel sufletul nostru și dorul după fericire și întreagă viața noastră. Doar *sufletul de aceea e nemuritor, pentru ca și după moarte să putem viețui împreună cu Dumnezeu*, iar dorul după El de aceea nu cunoaște margini, pentru că numai în El singur ne putem bucura de toată plinătatea fericirii. Iar *dacă aceste două lucruri: Binele nemărginit și împlinirea dorului nostru după el se adună împreună în sufletul nostru, oare poate fi pentru noi un mai adânc noian de fericire?*

51. Aceeași dorință nestăvilă a sufletului după contopirea cu Binele suprem.

Dar nici aceasta nu formează cea mai înaltă treaptă de fericire. Sufletul nu se bucură numai fiindcă a dobândit ceea ce dorea — căci dacă numai atunci ne bucurăm când dobândim ceva, înseamnă că totuși ne-au scăpat multe oare ne-ar mai fi putut bucura —, ci sufletul se simte fericit din pricină că se simte bine în apropiere de Dumnezeu și tot ce știe despre Dumnezeu îl face să se bucure, pentru că de atunci nu se mai caută pe sine, ci numai pe Dumnezeu.

După cum omul credincios nu mai viețuiește pentru sine, tot așa și cel drept nu mai urmărește să placă numai lui însuși, ci se bucură de bunătățile lui Dumnezeu, și anume nu pentru că acestea i-ar face plăcere, ci pentru că în ele se află însuși Dumnezeu, și se crede fericit nu pentru toate câte a dobândit, ci pentru că toate acestea vin de la Dumnezeu, spre care tinde sufletul său. Se lasă pe sine deoparte numai ca s-alerge din toată inima mai repede spre Dumnezeu ; uită și de lipsurile sale, pe care parcă le crede străine, în schimb nu prețuiește decât bogăția dumnezeiască, pe care o socoate ca și când ar fi a lui. De acum nu-l vei vedea necăjit pentru ale sale lipsuri, ci-l vei vedea bogat și fericit numai pentru că de acum a găsit pe Cel dorit.

Puterea dragostei e în stare să facă pe om să se lipsească de tot ce are de dragul de a fi cu Dumnezeu. Or, fiindcă la sfinți toată flacăra dorului și a poftelor după fericire se reazemă pe Dumnezeu, urmează că pe El îl și socot ca un bun al lor și nici trupul, nici sufletul, nici bunurile minții, după cum nici bunătățile pe care li le-ar da rudeniile și cei de aproape, nu sunt în stare să-i farmece. Pentru că nimic din acestea nu-s vrednice de a fi îndrăgite din pricina bunătății lor, ci acestea le sunt cu totul necunoscute, ca și când sufletul, viața și dorințele lor ar fi plecat de acasă undeva, departe. De altfel așa ceva nu trebuie să ne mire deloc. Doar și dragostea omenească ne îndeamnă să disprețuim banii și trupul. Și știm că sunt și oameni, care, în deplină sănătate, din dragoste prea mare față de alții, nu pun nici un preț pe sănăta-

tea lor, când știu pe prietenii lor bolnavi sau, fiind bolnavi, uită cu totul de suferința lor, când îi văd pe cei dragi ai lor deplin sănătoși. Mai mult, îndrăgind pe prieteni mai mult decât orice, unii s-au dus bucuroși la moarte, fiind gata mai curând să-și dea trupul la munci, decât să se lipsească de bucuria de a-i vedea. Or, *dragostea față de Dumnezeu e cu atât mai mare decât cea față de oameni, cu cât puntea care-i leagă pe oameni de El este mai trainică decât cea care-i leagă, pe oameni, unii față de alții.*

Cine s-aprinde, așadar, de această dragoste, ce-ar mai putea jertfi lui Dumnezeu sau ce altceva mai de preț I-ar putea da decât însuși sufletul său ? Pentru că, într-adevăr, nu acela își disprețuiește sufletul, care e în stare să-și dea trupul spre moarte, ci acela care «uită» de acest suflet și de bunurile lui. Căci, după cum omul desfrânat își vinde sufletul atunci când își cheltuiește trupul în toate plăcerile trupești, tot la fel și cel care, îndrăgostit de Dumnezeu, dă Acestuia toată puterea sufletului, îi închină Lui toată dorința, nemai-lăsând nimic din sufletul său pentru sine. Iar dacă totuși se mai întreabă cum să îngrijească de acest suflet, aceasta n-o face de dragul sufletului și al darurilor lui, ci numai din dragoste față de Dumnezeu și de poruncile Lui, gândindu-se cum să asculte de ele. Tocmai după cum, venind vorba de o osie a carului, nu ne vine în minte întâi osia, ci carul însuși.

Dar mai este ceva ce ne poate lămuri și mai bine acest lucru. Căci ce oare ne îndeamnă să purtăm grijă de suflet și să-i iubim ? Nimic altceva decât dorul de viață. Iar de viață ne este dor fiindcă vrem să fim fericiți, căci nimeni nu s-ar bucura să trăiască dacă ar ști că va fi cu totul nefericit. Cu gândul la aceasta, mulți și-au rupt singuri firul vieții. Despre aceștia a spus Domnul că «mai bine ar fi fost să nu se fi născut»⁵². Or, dacă fericirea n-o găsim decât iubind pe Dum-

52. Matei 26, 24.

nezeu, în chip lămurit urmează că, iubind pe Dumnezeu, iubim și sufletul nostru.

Mulți oameni, -neștiind în ce pot afla fericirea, îndrăgesc azi una, mâine alta și, înșelându-se pe ei înșiși în ce privește ținta vieții, aleg foarte des ceea ce le face mai rău, nu-și cinstesc sufletul cam s-ar cădea și, neascultând ceea ce și mintea le poruncește, nu-i arată nici o grijă. În schimb, cei înțelepți, simțindu-se legați cu totul de Dumnezeu și știind unde și cum pot găsi fericirea, socot pe Dumnezeu ca pe singurul Care e vrednic să-L îndrăgească și de aici apoi, iubindu-L pe El, ajung să-și iubească sufletul, viața și tot ce au. Bineînțeles, iubindu-și astfel sufletul, nu și-l iubesc atâta pe el, cât pe Acela din pricina căruia au ajuns să-și iubească și sufletul. Astfel, dacă sufletul ni-e atât de drag pentru că e legat de tot ce e al nostru, apoi cade-se să știm că Mântuitorul este mai apropiat de noi chiar și decât sufletul nostru.

Cei care în toată viața lor se străduiesc să «caute numai la Legea Domnului» știu că Mântuitorul se leagă de viața lor mai strâns decât orice, și că toate celelalte, suflet și viață, nu le sunt dragi decât pentru că Dumnezeu le este drag. Când, însă, dimpotrivă, te grăbești și numai spre ale tale te silești, pururea vei fi tulburat și frământat, negăsind nicăieri pace, până când nu vei ajunge să cunoști pacea lui Dumnezeu. Dar, în afară de acestea, cei care știu să judece drept lucrurile, — și se și cade s-o știe cei ce trăiesc în Hristos —, trebuie să ia aminte că nu putem lipsi pe Dumnezeu tocmai de ceea ce Lui I se cade. Căci chiar așa s-ar întâmpla dacă pe Dumnezeu, care e Bunătatea desăvârșită, L-am iubi cu o iubire marginală. Pentru că iubind și altceva decât pe El, slabă dragoste I-am arăta, drămuindu-ne astfel iubirea, împotriva Legii care zice : «să iubești pe Dumnezeu din tot sufletul și din tot cugetul tău»⁵³. Astfel, arătând Domnului toată dragostea și

53. Deut. 5, 5; Marcu 12, 30.

nepăstrând pentru ei o parte, și pentru alții alta, cei drepti ajung să scape de toate și chiar de ei înșiși. Căci peste tot, ceea ce unește este puterea dragostei⁵⁴. Așadar, numai fiind cu toate puterile sufletului în Dumnezeu, ajungem și să putem trăi întru El, și să ne bucurăm numai de El. De altfel, ceea ce ne îndeamnă mai tare să ne legăm de ce e al nostru și să ne bucurăm de el, nu e atât faptul că ne este drag de el. Pentru că nu-i destul să ai ceva ca să-ți și fie drag de el și să te ferească, fiindcă adeseori multe din cele ce avem ne fac să suferim neputându-ne da satisfacții. Ba unii se urăsc atât de tare, încât ar vrea cu tot dinadinsul să fugă de ei înșiși și de aceea se dedau la primejdii de moarte. În sfârșit, unii au făcut și mai mult, mergând prea departe, rupându-și înaintea de vreme firul vieții prin sabie sau ștreang.

Se vede, așadar, lămurit că dragostea este aceea care ne leagă de ce-i al nostru, de sufletul nostru și de noi înșine, făcându-ne să ne bucurăm de toate acestea. Prin urmare, dacă cineva nu dorește și nu iubește binele altuia în măsura în care îl dorește pe al său propriu, cade-se a se strădui să se bucure și să dorească măcar tot atât de mult fericirea altora pe cât o dorește pe a sa. De aceea, pentru unul care iubește pe Dumnezeu, chiar dacă din fire nu se simte pornit și atras spre dumnezeire, cu toate acestea, fiindu-i voința și dragostea întoarse spre Dumnezeu, nimic nu-l împiedică de a simți bucuria sa întreagă întru Domnul, ca și cum ar fi un om cu totul schimbat. Căci și dacă păstrează mai departe firea sa cea omenească și chiar dacă nu se împacă pe de-a-ntregul cu poruncile cele dumnezeiești, cu toate acestea, întreagă vrerea unui astfel de om e îndreptată spre Dumnezeu și ajunge, prin aceasta, să fie stăpân pe toată bucuria și veselia sufletului lui.

54. Idee similară și la Dionisie -Areopagitul, *Despre numele divine* IV, 15: «dragostea e puterea care unește și care contopește» (Migne P.G. 3, 713).

Dragostea de Dumnezeu face pe omul duhovnicesc să dorească ce dorește și Dumnezeu

După cum cel ce se iubește pe sine își îndreaptă gândul numai la bunurile din această viață, tot așa și sufletele celor care îl iubesc numai pe Dumnezeu au mintea pironită numai la fericirea veacului ce va veni, se cred bogați în avuții viitoare, sunt mândri de ele, se laudă cu strălucirea lor, parcă ar câștiga cununi de biruință când se roagă lui Dumnezeu și saltă de bucurie când aduc Domnului închinăciuni.

Oamenii care trăiesc numai pentru ei înșiși, chiar și când se bucură de o bucurie adevărată, tot nu pot avea un ceas de bucurie curată, căci dacă într-adevăr bucuria lor ar fi pentru pricini și bunătăți adevărate, atunci s-ar cădea să sufere când lipsește fericirea și să plângă când îi copleșește nenorocirea. În schimb, bucuria acelor care-și leagă toată viața de Dumnezeu este curată, fără umbră de întristare, pentru că întru Domnul multe pricini de bucurie avem, iar de întristare nici una. Pentru că nici o neplăcere nu-i poate atinge pe cei ce viețuiesc în Hristos, iar din câte pot întâlni în viață, nici una n-are puterea de a-i întrista. Doar însăși legea dragostei celei desăvârșite oprește să ne căutăm prea mult pe noi, căci : «dragostea nu caută ale sale»⁵⁵. Când iubesc, cei dreپți iubesc din toată puterea lor, întrucât Cel drept pe care-L iubesc este fericirea însăși și-atunci suferința nu-și mai are rost în viața lor și e cu neputință.

Praful și noroiul drumului își schimbă necurăția îmbrăcându-se cu însuși neprihănirea lui Dumnezeu și se fac asemenea Lui. Tot așa și cei lipsiți și nenorociți, zorind spre încăperile unei case împărătești, se grăbesc care mai de care să-și lepede haina sărăciei lor și să se îmbrace în cele mai strălucite haine pe care le găsesc acolo ^x. De aceea cred că li

55. I Corinteni 13, 5.

56. În Orient când un suveran invita pe cineva la cină, acesta își găsea în garderoba suveranului haina potrivită cu care trebuia să se îmbrace, V. Gheorghiu, *Siânta Evanghelie după Matei cu comentar*, Cernăuți, 1925, p. 61^u.

se și spune acestor creștini «silnici» și oameni care «iau împărăția ou asalt» pentru că ei nu așteaptă să fie îmbiați cu ea și nici să li se dea și lor o fărâamă, ci pun mâna pe tron fără să-i silească ori să-i îndemne cineva, ci cu a lor putere se încununează⁵⁷.

Și de fapt ei dobândesc ceva, dar nu spun că în aceasta constă toată fericirea și bucuria lor, ci se bucură peste măsură numai pentru că sunt părtași la aceeași împărăție cu Domnul cel iubit. Și nu pentru că iubitul lor ar fi Cel care le-ar fi împărtășit aceste bunuri, ci pentru că El însuși formează acele bunuri. De fapt le-o spune aceasta însuși simțul lor lăuntric și presimțirea lor, încât, chiar de n-ar avea deloc parte la fericirea și bucuria Celui iubit al lor, ei tot n-ar înceta de a se crede fericiți și biruitori, încununați și chiar plini de mulțumire c-au dobândit o împărăție întreagă. Așadar, pe bună dreptate li se spune «răpitori» și «siluitori» ai bunurilor celor dumnezeiești, pentru că prin străduința lor au ajuns să-și cucerească bucuria fericirii. Aceștia sunt cei care își urăsc și își pierd «sufletul»⁵⁸ lor, în schimbul acestora dobândind însă pe Stăpânul sufletelor.

Și atunci, ce poate fi mai de preț și mai neclintit decât bucuria aceasta ? Căci se poate foarte ușor ca aceia oare găsesc fericirea numai în ei s-ajungă foarte repede s-o piardă, pentru că, nefiind pe această lume nimic statornic, nu ajung să se bucure atâta de fericire, cât tremură de frica de a nu o pierde. În aceeași vreme, însă, comoara celor credincioși stă la bun adăpost de furt, iar bucuria nu-i amenințată de nici o urmă de tristețe, și, sigur, nici o frică nu va fi pentru o fericire așa de sigură și de neclintită.

Alergând prea mult după plăceri, cei răi au tot dreptul să nu se încreadă deloc în fericirea lor, de frică să nu-i ducă la trufie, care ar strica apoi toată această fericire. Pe ceilalți,

57. Matei 11, 12. Deci se cere și din partea noastră silință. Grigorie de Nyssa, *Despre nevoința cea adevărată*, trad. de D. Stăniloae, în P.S.B. 29, p. 459.

58. Matei 16, 25; Marcu 8, 34.

dimpotrivă, nimic din acestea nu-i îngrijorează, căci ei nu dau prea mult pe sine, ci se încredințează cu totul lui Dumnezeu. Și fiindcă numai întru El se laudă, atunci pe bună dreptate îi cuprinde o bucurie suprafirească și dumnezeiască, în stare să biruiască și legile firii și să se ridice și deasupra minții omenești⁵⁹.

Când pleci dintr-o casă pentru a te muta într-alta mai bună, e un semn că lași o bunătate mai mică pentru alta mai mare, bucurându-te, se-nțelege, mai mult de cea din urmă decât de cea dintâi. Tot așa, dacă printr-o minune, ai putea schimba un trup mai slăbănog cu altul mai desăvârșit, cel dintâi desigur l-ai lepăda și nu te-ai mai bucura de el, inima crescându-ți cu atât mai mult, cu cât se poate bucura acum într-un trup mai sănătos și mai frumos. Când, așadar, părăsești nu numai casa ta și trupul tău, ci te lepezi și de tine însuși spre a dobândi pe Dumnezeu, Care, de acum încolo', ține loc și de trup și de suflet, de rude, de prieteni și de orice, însemnează că această bucurie întrece orice bucurie pământească și n-are asemănare decât cu cea dumnezeiască, singura în stare să facă pe cineva cu totul fericit. Pentru aceea se și zice despre acei oameni că se bucură ou «bucuria» lui Hristos⁶⁰, căci ceea ce-L bucură pe El, aceea, îi înveselește și pe ei. Ceea ce face bucurie lui Hristos e El însuși. Numai un astfel de izvor de bucurie naște o bucurie de aceeași mărimă. Și acest lucru nu-i numai o simplă potriveală sau o simplă vorbă, ci e nici mai mult, nici mai puțin decât însăși spusa Mântuitorului.

Căci atunci când ne-a făcut cunoscute legile dragostei și a îndemnat pe ucenici să-i păstreze o dragoste neclintită până la sfârșitul veacurilor, Mântuitorul a adăugat : «Acestea vi le-am spus vouă pentru ca bucuria Mea să fie în voi și ca bucuria voastră să fie deplină»⁶¹. De aceea vă și poruncesc

59. Maxim Mărturisitorul, trad. D. Stăniloae, în P.S.B. 80, ,p. 74—75.

60. Ioan 17, 13; 15, 11 i 15, 24.

61. Ioan 15, 11.

«să vă iubiți unul pe altul»⁶² pentru ca, prin prietenie, toate făcându-vi-le de¹ obște unii altora, să ajungeți să vă bucurați întru Mine cu bucuria Mea, «pentru că voi ați murit, iar viața voastră e ascunsă în Dumnezeu cu Iisus Hristos»⁶³ împreună ou bucuria voastră și toate ale voastre, încât nimic omenesc nu mai rămâne în voi.

Ca să folosească o vorbă mai scurtă, Sfântul Pavel spune despre acest lucru : «Nu sunteți ai voștri, cu preț ați fost cumpărați»⁶⁴. Or, cel care a fost cumpărat de altul nu se mai uită la sine, ci la cel ce l-a cumpărat și se întreabă cum să trăiască mai deplin după voia aceluia.

Desigur, între oameni, robul este sub puterea stăpânului numai în ce privește trupul lui, mintea și vrerea rămânându-i slobode, spre a le întrebuința cum vrea, pe când cel oare a fost odată răscumpărat de Hristos, e cu neputință să mai fie al său, oricine ar fi el. Căci nici un om n-a fost vreodată în stare să cumpere pe un alt om în toată întregimea lui, întrucât sufletul omenesc nu se poate cumpăra cu nici un preț de pe lumea aceasta, după cum, iar, nici un om n-a fost în stare să facă pe altul rob și nici să-i dezrobească decât în ce privește trupul aceluia, în vreme ce Mântuitorul pe omul întreg l-a răscumpărat. Și în vreme ce oamenii răscumpără cu bani pe cei ajunși robi, Mântuitorul S-a dat pe Sine însuși ca preț de răscumpărare⁶⁵. Și-a dat trupul și sufletul pentru a ne slobozi pe noi, Și-a dat trupul Său spre moarte, iar sufletul și l-a smuls din trup. Trupul Lui se chinuia sub povara loviturilor nu numai în vreme ce sufletul suferea, ci încă înainte de clipa înjunghierii : «întristat este sufletul Meu până la moarte»^m.

Fiindcă Domnul Se dăruiește întreg, urmează că și pe om îl răscumpără întreg și mai ales voința, căci peste celelalte

62. Ioan 13, 34.

63. Col. 3, 3.

64. I Cor. 6, 20.

65. Evr. 9, 14.

66. Matei 26, 38.

și așa era stăpân și firea noastră îi era și altfel supusă întreagă, numai voința noastră se încăpățâna să nu asculte de El, cu toate că Domnul a încercat totul spre a o cuceri. Tocmai pentru că a vrut să ne câștige voința, Domnul n-a vrut să ne silească și nici nu ne-a luat-o, ci ne-a răscumpărat-o. De aici urmează că nimeni din cei răscumpărați de El nu mai poate face cu voința sa orice ar vrea, căci ar călca în picioare drepturile pe care Răscumpărătorul le are asupra voinței, pentru că a face ce vrei tu cu voința ta înseamnă iarăși a te căuta numai pe tine și a umbla numai după plăcerile tale.

Se cade, așadar, să înțelegem că nici unul din cei drepti și buni nu se iubește pe sine, ci numai pe Cel ce l-a răscumpărat. Cel puțin așa ar trebui, ca măcar unii din cei răscumpărați, dacă nu toți, să aibă gândul acesta. Căci cum s-ar putea închipui ca o răscumpărare atât de înfricoșată să se fi săvârșit fără rost ? Celor care iubesc numai pe Domnul, le este ușor să arate o bucurie lipsită de orice suferință, pentru că de acum Dumnezeu S-a făcut stăpân și pe sufletele lor. Ei pot arăta bucuria cea mai mare, mai dumnezeiască și mai presus de fire, pentru că din această bucurie își scot toată puterea vieții și pentru că bucuria aceasta e atât de fermecătoare, încât nici o altă binefacere nu i se poate asemana.

După cum nu se poate să slujești pe vreun om și să nu dai și peste supărări, tot așa e cu neputință să slujești lui Dumnezeu și să nu te simți fericit. De aceea dacă și cel dintâi necredincios legându-și viața de cea a celui care l-a cumpărat și simțindu-se dator să-i urmeze pe calea întristărilor și a muncilor, încât ajunge și el să treacă prin dureri și suferință, în aceeași vreme omul drept cum s-ar putea lăsa oare pradă durerilor, când bucuria cea adevărată îi este tovarăș de toată bunăvremea ?

Cel care a răscumpărat cu bani pe un rob nu a făcut-o din dragoste pentru robul său, ci pentru ca, în prețul trudei acestuia, să-și aducă lui folos, cu toate că știe că robul robo-

teste pentru trebuințele stăpânului ducând o viață plină de neajunsuri. Pentru cei drepti, lucrul stă tocmai dimpotrivă : Mântuitorul toate le-a făcut pentru fericirea robilor Săi, S-a dat pe Sine drept preț de răscumpărare, nu ca să scoată vreun folos de pe spatele; celor pe care i-a răscumpărat, ci pentru a veni în ajutorul lor și pentru ca Stăpânul și chinurile Lui să fie de folos slugilor Sale și pentru ca aceștia să intre într-adevăr întru puterea și bucuria Domnului lor⁶⁷. Pentru aceea, ei nu s-au descătușat de robie, ci, în loc de libertate, au ales cătușele îndată ce au ajuns să schimbe lipsurile cu bogăția, robia ou împărăția și nelegiuirea cea mai de jos cu mărirea cea mai înaltă.

Drepturile pe care le iau după lege stăpânii asupra robilor lor trec acum, prin iubirea de oameni a Mântuitorului, de la Stăpân asupra robilor. Pe cei dintâi legea îi face domni peste robi și peste averile lor, atâta vreme cât stăpânii nu renunță la dreptul de stăpânire și nu dau robilor slobozenie, în același timp, cei drepti au pe Însuși Domnul în ei și s-au făcut moștenitorii Lui, dacă-I îndrăgesc jugul și se simt îndatorați Lui pentru răscumpărare. Aceasta este ceea ce poruncește și Sfântul Pavel : «Bucurați-vă întru Domnul»⁶⁸, prin Domnul înțelegând pe însuși Răscumpărătorul.

Lămurind și mai limpede pricina bucuriei, Mântuitorul numește «slugă bună» pe cel care se va împărtăși din bucuria Domnului, iar ca «Domn» e socotit El însuși, Cel care zice : «Întră, slugă bună, întru bucuria Domnului tău»⁶⁹. Aceasta pentru că tu ai rămas mai departe slujitor al Domnului, iar zapisul de răscumpărare nu l-ai rupt și prin el ai rămas să te bucuri de bucuria Domnului. Această bucurie a slugii e la fel cu a Stăpânului, nu numai pentru că au aceeași pricină, ci și întrucât simțirile amândurora sunt la fel. Deoarece, precum Hristos nu Lui însuși a plăcut⁷⁰, ci pentru robi a trăit, a

67. Matei 25, 23.

68. Filip. 4, 4.

69. Luca 21, 17.

70. Rom. 15, 3.

murit și a făcut înnoirea lumii, iar apoi întorcându-Se la ale Sale și, luând iarăși tronul⁷¹ Tatălui Său, sade acolo pentru vecie, făcându-se Mijlocitorul nostru pe lângă Tatăl⁷², tot așa și slujitorii care țin mai mult la Stăpânul lor decât la ei înșiși, nu se mai întorc la sufletul lor, ci iubesc numai pe Domnul.

Așa a fost Ioan⁷³ care simțind că-i apune steaua din clipa în care S-a arătat Domnul, a fost așa de departe de a se supăra pe El, încât el a fost acela care L-a arătat și L-a vestit celor ce nu-L cunoșteau⁷⁴ și nu simțea plăcere mai mare decât vorba prin care se făcea pe sine «mai mic». El a simțit că toate privirile se îndreaptă asupra lui Hristos, că tot poporul se îngrămădea spre El și că gândul tuturor zbură spre El, ca și al unei mirese spre Mirele său. El s-a mulțumit cu aceea să poată sta în jurul Mântuitorului, să-i asculte glasul, care ar fi fost în stare să-i răsplătească pentru orice suferință.

În căutarea sa după Hristos, și Sfântul Pavel nu numai că a uitat de sine însuși, ci parcă și soarta și-a trădat-o. Căci dacă ar fi fost după el, s-ar fi aruncat și în gheenă⁷⁵, atât de fierbinte i-a fost dorul lui tainic după mântuire. Pe Mântuitorul așa-L iubea de mult încât era în stare să-și facă sieși ceva rău și această dragoste nu numai că se pare că-l ardea mai fierbinte decât focul iadului, ci flacăra ei era mai puternică și decât viețuirea împreună cu Hristos cel iubit al său.

Dragostea aceea nu-l îndemna numai să se bucure, ci îl făcea nici de gheenă să nu-i pese deloc. Și ou toate acestea, Sf. Pavel cunoscuse și gustase din destul bunătatea și frumusețea lui Hristos, dar era în stare să se lipsească de ea, îngrijindu-se numai de mărirea lui Dumnezeu, dacă nașterea,

71. Evr. 8, 1.

72. Ioan 2, 1.

73. Ioan Botezătorul: Ioan 3, 29, 30.

74. Ioan 1, 26.

75. Rom. 9, 13.

trăirea și împărățirea ou Hristos i-ar fi adus numai fericirea lui singuratică. De aceea tot ce dorea, nu dorea pentru sine, ci pentru Domnul, de dragul Căruia parcă ar fi dorit și să piardă orice dacă i-ar fi cerut așa ceva ⁷⁶. Dacă, deci, singura dorință, nici aceea n-o avea pentru sine, atunci ce altceva ar fi putut dori pentru el ? Căci dacă pe Cel pentru Care a făcut și a suferit totul, nu L-a căutat pentru sine și nici pentru bucuria lui proprie, atunci ou atât mai puțin ar fi căutat ceea ce toată viața I-a scărbît De aceea se vede limpede că Sfântul Pavel s-a lepădat cu totul de sine și a oprit orice vrere a sa, pentru a se pune numai și numai în slujba lui Hristos. Și pentru că înaintea vrerii lui nimic nu îndrăznea să s-arate greu și potrivit, sufletul sfântului era copleșit de o bucurie fără margini, în care se mișca și viețuia, iar dintre dureri nici una nu îndrăznea să pună stăpânire pe el. Dacă vreodată se întâmpla să geamă sau să se plângă, nici atunci durerea nu putea înăbuși' bucuria ⁷⁷, nefiind nimic în stare să i-o strice pentru că chiar și din astfel de nenorociri el își scotea izvor de noi bucurii, fiindcă și aceste nenorociri erau rodul dragostei și al mărinimiei și nu-i picurau în suflet ca ceva amar, nici apăsător, nici altceva ce nu s-ar fi potrivit cu sufletul său. Că' tot timpul a dus-o în bucurie, se vede din ce a spus : «Bucurați-vă pururea întru Domnul și iarăși zic : Bucurați-vă» ⁷⁸. Or, e Sigur că nu ar fi îndemnat pe alții, dacă n-ar fi făcut-o mai înainte prin chiar pilda sa.

RECAPITULARE

Așa este, deci, viața celor drepti, plină de fericire — precum e și firesc încă din această lume, pentru cei care cred și nădăjduiesc în ea, iar după moarte cu atât mai desăvârșită, cu cât dobândirea fericirii e mai mult decât nădăjduirea în ea, iar vederea față către față a Binelui e mai mult decât a crede în El.

76. Filip. 4, 4.

77. II Cor. 7, 4.

78. Filip. 4, 4.

Din partea lui Dumnezeu dobândim în această viață Duhul înfierii⁷⁹, oare rodește în noi dragostea desăvârșită, singura în stare să ne dea viața cea cu adevărat fericită. Pentru că prin mijlocirea Tainelor ajungem să dobândim pe Hristos, iar celor care odată L-au dobândit «le-a dat puterea de a se face fii ai lui Dumnezeu»⁸⁰. Și știm că dragostea unui fiu e desăvârșită, căci nu încapă în ea nici urmă de teamă sau de silă⁸¹. Oricine iubește pe Dumnezeu n-are a se teme că va fi lipsit de răsplată, cum sunt năimiții, și nici că va fi dat spre bătaie, cum se întâmplă cu robii : numai dacă ești fiu poți dovedi dragoste de Tatăl și numai dacă ești frate o poți arăta față de semen.

Puterea Sfintelor Taine este, deci, cea care sădește în sufletele luminate dragostea cea adevărată. Lucrarea și luminarea pe care ni le dă Harul, nu le putem însă cunoaște decât prin trăirea de fiecare zi. Ca să ne rezumăm în câteva vorbe, *Harul dumnezeiesc sădește în noi un simț și un dor după bunurile cele dumnezeiești*⁸², iar prin aceea că ne dă să gustăm mai dinainte din bunătăți mai mari, ne face să nădăjduim mereu o fericire mai înaltă și, în sfârșit, prin lucruri văzute, aprinde în noi flacăra nestinsă a credinței în lumea celor nevăzute.

Din partea noastră se cere, așadar, să hrănim această dragoste, pentru că nu-i destul numai să iubești și să dorești din toată puterea, ci mai trebuie ca această dragoste să fie statornică, s-o păstrăm și s-o alimentăm ca să aibă din ce arde. Căci a rămâne în această dragoste, în care constă toată fericirea, înseamnă tocmai a rămâne în Dumnezeu, iar rămânând întru El înseamnă a-L avea în inimă, după cum stă scris : «Cel ce rămâne întru dragoste, rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne întru el»⁸³. Această dragoste se dobân-

79. Rom. 8, 15.

80. Ioan 1, 12.

81. Ioan 4, 18.

82. Despre acest «simț» ceresc a mai amintit Cabasilă și în cartea II, 67.

83. I Ioan 4, 16.

dește și ajunge cu adevărat stăpână pe voința noastră atunci când ascultăm poruncile și păzim rânduielele Celui iubit al nostru.

Prin săvârșirea cât mai deasă a faptelor bune sufletul ajunge să-și croiască cutare sau cutare deprindere, și anume, după cum faptele acelea sunt bune sau rele, așa cum și o meserie oarecare o deprindem și o învățăm după cum ajungem să ne obișnuim cu ea. Și legile lui Dumnezeu, puse Ca pildă de urmat pentru faptele omenești și rânduite astfel fu scopul de a le îndrepta numai și numai spre Dumnezeu, își aduc și ele roadele lor în cei care ascultă de ele, și anume, în sufletele care urmează numai ceea ce vrea Legiuitorul tuturor și care Lui singur își pleacă vrerea și nu caută altceva decât pe El însuși. De altfel, numai aceasta și însemnează cu adevărat iubire, după cum chiar Mântuitorul a spus-o : «Atunci veți rămâne întru dragostea Mea, dacă veți păzi poruncile Mele»⁸⁵.

Viața fericită este așadar roadă acestei iubiri. Căci numai o astfel de iubire poate aduna vrerile noastre cele împreăștiate, le scoate de sub puterea tuturor, chiar și a dorințelor noastre, și le pune împreună cu Hristos și atunci tot ce-i al nostru : străduință trupească, lucrare a minții, precum și orice muncă și faptă omenească, toate ascultă cu bucurie de voința noastră și o urmează bucuros oriîncotro le duce. Abia atunci voința este aceea care ne îndeamnă și ne cheamă, iar dacă se leagă de vreo lucrare, toată făptura noastră e încordată într-acolo⁸⁶. În sfârșit, omul, care e stăpân pe voința sa, acela și mintea și-o poate struni cum vrea.

Așadar, aceia a căror vrere s-a prins cu patimă de urmele lui Hristos și nu vor să-L cunoască decât pe El, care nu vor, nu doresc și nu-L caută decât pe El singur, unii ca

84. Pasaj clasic pentru gândirea sinergistă și pentru graiul viu și nuanțat al teologului oare rămâne la argumentarea prin fapte a moralității creștine.

85. Ioan 15, 10.

86. A se reține caracterul integral al facultăților umane antrenate în procesul de desăvârșire creștină.

aceia și-au mutat în Domnul întreg rostul și viața lor, întrucât nici voința lor nu mai poate trăi și lucra decât dacă rămâne în Hristos, în Care sălășluiește toată bunătatea, după cum ochiul nu-și poate îndeplini slujba dacă nu are lumină numai lumina dă vedere, așa cum numai binele poate pune voința în lucrare.

De aici urmează că, Domnul fiind vistiernicul tuturor bunătăților, din clipa în oare voința noastră nu se mișcă numai spre El, ci se mai îndreaptă și spre alte ținte străine, strădania noastră e ca și cum n-ar aduce nici un rod, după cum zice Domnul i «Dacă cineva nu rămâne întru Mine, se aruncă afară ca mlădița neroditoare ; apoi mlădițele uscate sunt strânse, aruncate în foc și ard»⁸⁷. Pentru că, dacă trăirea în Hristos însemnează a-L urma întru toate și a trăi după cum zice El, nu-i mai puțin adevărat că așa ceva se poate dobândi prin strădania voinței noastre, când aceasta se pleacă vrerii lui Dumnezeu. După cum Mântuitorul însuși a pus vrerea Sa omenească în ascultare de cea dumnezeiască, spre a ne învăța și a ne da o pildă cu adevărat dreaptă și când a trebuit să moară nu S-a dat în lături — ou toate că înainte de a-I veni ceasul ar fi vrut s-o ocolească, arătându-ne oarecum că această moarte n-ar fi fost precum ar fi vrut-o El, ci că, plecându-Se ei, S-a făcut ascultător până la cruce, cum zice Sf. Pavel ^, dovedind că în Sine sunt două voințe, iar nu numai una și nici nu erau două amestecate —, tot așa, se vede limpede că peste tot viața cu adevărat fericită pe această lume izvorăște numai dintr-o voință strunită spre lucruri mai înalte.

Dacă tot ce e mai însemnat în om stă în cugetarea și în voința lui, urmează că cel ce caută o viață cu adevărat fericită trebuie ca prin amândouă aceste puteri, prin minte și voință, să s-apropie de Dumnezeu și să se unească cu El; cu mintea să-L poată vedea cât mai lămurit, iar prin voință să-L iubească în chip desăvârșit. E drept însă că nimănui din

87. Ioan 15, 6.

88. Filip. 2, 7—9.

căți trăiesc în acest trup stricăcios nu i s-a-ntâmplat să fie fericit și în ce privește cugetarea și voința : oameni de aceștia nu vom găsi decât într-o viață cu totul slobodă de orice stricăciune. *In viața pământească* credincioșii care ascultă numai de Dumnezeu se simt desăvârșiți și fericiți *de pe urma vrierii lor, dar nu sunt deloc fericiți în ce privește puterea de cunoaștere a minții*, pentru că în vreme ce putem vedea la ei o dragoste desăvârșită, în aceeași vreme ei sunt cu totul lipsiți de a putea vedea în chip lămurit pe Dumnezeu. Căci chiar dacă aceștia simt de aici, de pe pământ, că li-e dat să mai trăiască încă o viață după ce trupul va înceta și chiar dacă au avut în viață clipe frumoase de răsplată, aceasta n-a fost nici în toată vremea, nici în chip statornic și nici pe deplin, așa ceva neputându-se întâmpla în această viață. Pentru această pricină zice Sfântul Pavel că «ne bucurăm întru nădejde și umblăm prin credință, nu prin vedere», căci «lucrurile abia dacă le cunoaștem în parte»⁸⁹, cu toate că Sfântului Pavel i-a fost dat odată să vadă și pe Hristos, dar n-a fost învrednicit de această vedere toată viața. Numai dincolo vom ajunge să vedem pururea pe Domnul, lucru pe care tot Sf. Pavel ni l-a spus atunci când și-a sfârșit cuvântarea despre a doua venire : «Și-așa pururea cu Domnul vom fi»⁹⁰.

Dacă, așadar, va ajunge cineva să poată gusta încă fiind în trup din bucuriile vieții de veci, așa ceva tot numai prin voință se dobândește, căci singură dragostea o poate ridica până la această iubire negrăită, în vreme ce vederea împede a minții se întâmplă numai în viața de dincolo. Dar și aici, în lume, credința duce la dragoste. Vorbind despre acest lucru, Sfântul Petru zice : «Deși acum nu-L vedeți, voi credeți și vă bucurați cu bucurie negrăită și preamărită»⁹¹.

Așadar, viața cea fericită stă în această dragoste și în această bucurie. După vorba Sfântului Pavel, într-un fel

89. II Cor. 5, 7; I Cor. 13, 12.

90. I Tes. 4, 17.

91. I Petru 1, 8.

această viață stă ascunsă : «ascunsă e viața voastră» dar pe de altă parte, ea se și arată, încât o putem simți, căci despre ea zice Domnul : «Vântul suflă unde vrea și tu auzi glasul lui, dar nu știi de unde vine și încotro se duce ; tot așa e și cu cel născut din Duh»⁹³. Când e vorba de Harul dumnezeiesc care naște și dă viață, de ființa și de chipul în care el lucrează, viața aceasta e pentru noi nevăzută, este o taină : ea se face însă arătată în sufletele celor ce o trăiesc sub forma unei iubiri negrăite față de Dumnezeu și a unei mari bucurii care izvorăște din ea. Căci această dragoste și această bucurie se fac cunoscute și dau pe față Harul cei nevăzut, mai întâi pentru că acestea amândouă sunt rodul Harului, după cum stă scris : «Roadă Duhului este dragostea,¹ bucuria»⁹⁴ și după roadă se cunoaște pomul, iar în al doilea rând pentru că Harul e tocmai Duhul înfierii. Dragostea îi arată pe cei drepti înrudiți cu Dumnezeu și este o mărturie , că sunt fii ai lui Dumnezeu, neavând în ei nici urmă de năimit, nici de slugă. In acest chip a ajuns Solomon să găsească pe mama pruncului celui viu⁹⁵ și dragostea ei deosebită față de prunc a crezut a fi o mărturie destul de puternică spre a dovedi că ea a dat naștere acelui prunc.

*

Prin urmare, nu-i de mirare că tocmai după acest semn îi cunoaștem pe fiii Dumnezeului celui viu. După cum drăgălășenia și purtarea de grijă a mamei aceluia față de copilul cel viu au arătat limpede că ea n-avea nici o legătură cu pruncul cel mort, tot așa și ascultarea și dragostea pe care o au cei drepti față de Dumnezeu cel viu sunt mărturii zdrobitoare că ei nu s-au născut din părinți morți și că Mântuitorul nu lasă pe cei ce trăiesc astfel de viață să-și îngroape pe ai lor : «Lăsați pe morți să-și îngroape morții lor»⁹⁶.

92. Col. 3, 3.

93. Ioan 3, 8.

94. Gal. 5, 22.

95. I Regi 3, 16.

96. Matei 8, 22.

Mai mult, ei dovedesc că sunt fii ai lui Dumnezeu nu numai prin dragoste, adică prin aceea că se poartă cu Dumnezeu ca și cu un Tată, pe care-L au drag, ci îndeosebi pentru că ajung ca prin dragoste să se asemene cu Dumnezeu, căci ei ard de dragoste după Domnul, Care e numai iubire, declarând că numai de dragul acestei iubiri mai trăiesc ei pe această lume. Căci aceia sunt vii cu adevărat în care zvâcnește această patimă bună, după cum morții sunt aceia în care ea lipsește. Doar pentru aceea și sunt fii, pentru că cinstesc pe Tatăl prin faptele lor și pentru aceea vestesc prin viața lor pe Dumnezeu cel viu din care s-au născut, «întru înnoirea vieții»⁹⁷, cum zice Sf. Pavel, mărturisind, prin aceasta, nașterea lor cea negrăită și preamărind pe Tatăl nostru cel din ceruri.

Iată, deci, cât e de negrăită și plină de iubire de oameni această naștere! Iar dacă, prin aceea că Dumnezeu își spune «Domn al viilor, iar nu al morților» , s-ar părea că toată mărirea Lui o are de la cei drepți, nu mai puțin chiar și celor răi le-a spus : «Dacă Eu sunt Dumnezeu, unde este mărirea Mea ?»". Vorbind de acest lucru, David cânta : «Nu cei morți Te vor lăuda pe Tine, Doamne, ci noi, cei vii»¹⁰⁰.

Aceasta e deci viața trăită în Hristos. Am văzut că într-un fel ea este ascunsă în noi, iar în alt fel ni se descoperă la lumina faptelor bune, care însemnează dragoste. Căci în dragoste stau toată strălucirea și desăvârșirea, arătându-ne că pe de o parte ea naște viața în Hristos, iar pe de altă parte că o astfel de viață e rod și al strădaniei omenești. De aceea nimeni nu se înșeală când îi zice «viață», pentru că numai viața ne poate uni cu Dumnezeu, câtă vreme despărțirea de Dumnezeu n-o putem numi decât moarte. Pentru aceea a și zis Mântuitorul: «Porunca Mea este viață veșnică»¹⁰¹,

97. Rom. 6, 4.

98. Luca 12, 27.

99. Mal. 1, 6.

100. Ps. 113, 25—26.

101. Ioan 12, 50.

înțelegând prin ea dragostea. Iar mai departe : «cuvintele pe care vi le spun vouă Duh sunt și viață» ¹⁰², iar înțelesul de căpetenie al acestor porunci este dragostea, de aceea, «cel ce rămâne întru dragoste, rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne în el» ¹⁰³, ceea ce însemnează a rămâne în viața cea adevărată și viață să ai întru tine, întrucât însuși Domnul» a spus : «Eu sunt viața» ¹⁰⁴.

Iar dacă viața e puterea care mișcă tot ce-i viu, atunci ce putere poate fi aceea care mișcă pe oamenii cu adevărat vii, cărora Dumnezeu le este într-adevăr Dumnezeu, și anume al viilor, nu și al morților, dacă nu cumva dragostea, acea dragoste care nu numai că îi mișcă și îi poartă, ci îi scoate! și din ei înșiși și astfel are o putere mai mare asupra lor decât toată viața, ba încă stă să o întrecă și pe aceasta... *Tȳ* într-adevăr, ea este aceea care ne îndeamnă să disprețuim lumea și nu numai pe aceea peste care am trecut, ci și pe, aceea care ne-a mai rămas ¹⁰⁵. Și atunci, ce-ar putea fi numit mai pe bună dreptate viață decât tocmai dragostea ? Ceea ce rămâne după ce toate s-au trecut și ceea ce nu lasă pe cei vii să moară, aceea e viața. Or, așa ceva poate numai dragostea. Căci atunci când toate celelalte se șterg, în viața, care va veni, va rămâne, cum spune Sfântul Pavel, dragostea singură, care ne va fi destul pentru viața în Hristos, Căruia, mărirea se cuvine în veci. Amin !

102. Ioan 14, 10.

103. 1 Ioan 4, 16.

103. 1 Ioan 4, 16.

104. 1 Ioan 11, 25, iarăși un principiu stoic, *Tó ἡγεμονικόν* oare' conduce întreagă ființa omului — restaurat în Hristos.

105. 1 Cor. 13, 8—13.

